

NUSGAWY TÜRKMEN EDEBİYATY

BABARÖWŞEN DESSANY

NURMUHAMMET ANDALYP

Emma rawyýany-ahbar we naklyany-asar andag rowaýat kylurlar kim, pygamber zamanyda, Medine şährinde bir kaşşak baba bar erdi. Özi sahaba erdi. Emma atyga Babaröwşen diýr erdiler. Özi zyýada aýalmend erdi.

Emma Ýehudy diýgen bir jöhitge müň tylla karzy bar erdi. Hiç anyň alajyny kyla bilmes erdi.

Emma ol jöhit bir gün gelip, aýtdy:

-Eý, Babaröwşen, bu gün meniň pulumny bergil ýa meniň dinimge girgil, bolmasa, gyzyňny maňa bergil-diýdi.

Anda Babaröwşen endişe kylyp, aýtdy:

-Eý, jöhit, sen maňa erteň peýşingeçe möhlet bergil, huda halasa, puluňny tapyp berur men. Ír erteň saňa jowap berur men. Eger tapa bilmesem, seniň bu üç gepiňden birinden birin kabul kylur men-diýdi.

Elkyssa, jöhitniň hyýalyga geldi kim: “Özi kaşşak bolsa, erteň peýşingeçe ne ýerden tapyp berur?” diýdi. Babaröwşen: “Men tapyp berur men” diýip, wagda kyldylar. Jöhit kabul kyldy. Andan soň, jöhit Babaröwşenge möhlet berdi.

Babaröwşen biçäre: “Mesjidi-Medinäge baryp, pygamber hudanyň aldynda ýyglaýyn” diýip, jöhitlarniň güzeriden ötüp, barur erdi.

Oşol wagt bir jöhit aýtdy: “Eý, Babaröwşen, ýol bolsun!” Kaýda barur sen?” diýdi. Anda Babaröwşen aýtdy: “Ýehudy diýgen jöhitge müň tylla karzdar erdim. Meni köp gystap teň kyldy. Ahyr erte peýşingeçe möhlet alyp, pygamber hudanyň aldylaryga baryp, mübärek aýaklaryga ýüzümni sürtüp ýykylsam, şaýed ki men şol beladan halas kylsalar diýip, oşol jöhitniň puluny istäp, pygamber alayhys-salamga barur men” diýdi.

Anda jöhit kax-kaha birle güldi we any masgara kylyp aýtdy:

“Eý, Babaröwşen, kim, owwal sen kaşşak, senden bedter pygamberiň kaşşak-gedadur. Sen bargunça galasyndan mal gelurmy ýa sähradan tiwesi we ýa bezirgeni gelurmy saňa beredir” diýdi.

Jöhitlarniň sözüge biçäre Babaröwşenniň köňülleri bozulyp, başyga külpet düşüp, gözleriden katra-katra ýaşyn töküp, jemygy pygamberlerni ýat kylyp, perwerdigäрге bir mynajat okydy, mynajaty- Babaröwşen bu turur:

Eý, ýaranlar, köpdür köňlüm armany,
Myradymny bir alladan tilär men.
Hak özüdir barça dertniň dermany,
Zar eýleýip, rebbenadan tilär men.

On sekiz müň älem birle daglarny,
Gurt-gumursga hem bilbil-u zaglarny,
Ol ýaratdy agma birle saglarny,
Gedadyr men, oşal şadan tilär men.

Üç ýüz müň ýyl ýyglaý, tilde senasy,
Dergähinde bagyşlandy günäsi,
Jümle pygamberiň ata-enesi,
Adam bilen ol Howadan tilär men.

Mekgäniň binýadyn ymarat etgen,
Barça adam any zyýarat etgen,
Kadyr möwlam özi beşarat etgen,
Ol Hally-basapadan tilär men.

Şayed, rehim kylgaý gözüm ýaşyga,
Ýaratdy kapyrny degre-daşyga,
Daragt içre erre geldi başyga,
Oşol ruhy Zekerýadan tilär men.

Ýehudy elgiden gutar salamat,
Bir azyz başyma niçe melamat,
Çah içinde tapgan gurby-sagadat,
Ýusup bilen Züleýhadan tilär men.

Ummat üçin gözden durar edip habyn,
Saçarlar her zaman dürri-naýabyn,
Açarlar magşarda şepagat babyn,
Ol Muhammet Mustapadan tilär men.

Düldül münüp, Zülpükary bilinde,
Melaýyklar durar sag-u solunda,
Howzy-köwser suwun görseň golunda,
Röwşen diýer, Murtazadan tilär men.

Elkyssa, Babaröwşen bu mynajatyny tamam kylyp, jöhitlelerden ötüp, Medine metjidine baryp, zar-zar ýyglaý, salam berip içeri girdi. Resuly-hudany görüp, zyýarat kylyp, arzy-halyn beýan eýlaý, an hezret sallallah alayhys-salamga garap, bir gazal okydy. Gazaly- Babaröwşen bu turur:

Sadagaň bolýyn älem serweri,
Garyplarga lutf-u enaýat barmu?
Dmw-u peri, yns-u jynnyň rehberi,
Mazlumlarga zerre kipaýat barmu?

Düşüpdür başymga haknyň belasy,
Bu gün weýran boldy köňlüm galasy,
Dynmaý akar iki gözüm jalasy,
Mundan artyk maňa musybet barmu?

Hiç kişi bolmasyn men dek giriftar,
Bir jöhitten münň eşrepi karzym bar,
Dergähiňe ýyglaý geldim intizar,
Agzaşgan gullara beşaret barmu?

Erte peýşin möhlet berdim özümni,
Ýa Mustapa, bawer eýläň sözümi,
Ol gany, men gallaç, alar gyzymny,
Döwrüňizde mundag rowaýat barmu?

Şergy-päkiň meniň golum tutmasa,
Şul hajatym şu gün sizden bitmese,
Öz dinige salar şu gün ýetmese,
Ummat içre men dek kesapat barmu?

Röwşen aýdar, derd-u külpetim bisýar,
Ýolguz başym müň belaga giriftar,
Owwal-agyr sen bolmasaň medetkär,
Asy ummatlarga şepagat barmu?

Elkyssa, Resuly-huda Babaröwşenden bu sözni eşidip, seda kyldylar:

-Ýa halaýyklar, Babanyň hajatyn bitgirgu dek kim bar?!-diýdi. Üç meretebe seda kyldy. Hiç kişiden seda çykmady.

Andan soň, pygamber alaýhys-salam sabahalarga garap, aýtdy:

-Kim bir aly hümmet är barmykan, şul Babanyň müň tylla karzyn berip, bu biçäräni şul beladan halas kylsa-diýdi. Erse, hiç kimden owaz çykmady. Ýene hem üç meretebe seda kyldy. Erse, hiç kimden ýene hem owaz çykmady.

Ahyr el-emr hezret Aly Şahymerdan syçrap ýerleriden turdy. Andan soň hezret Aly kerremallahu wejhuhu mert talap kyldylar:

-Ejzat berseňiz, enşalla tagala biz bitgirmiz-diýdiler.

Andan Resul huda aýtdylar:

-Ýa, Aly, sizde Düldül bilen Zülpükardan gaýry nemersäňiz ýokdur, niçik bitgirer siz?-diýdiler.

Anda hezreti Aly aýtdylar:

-Ýa Resulylla, malym bolmasa, başym bardyr. Başym sag bolsa, mal tapylur-diýdiler.

Andan soň Resuly-huda pata berip, hezret Alyny ýolga saldylar.

Emma hezret Aly kerremallahu wejhuhu metjitden çykyp, Babaröwşenniň golydan tutup, ýolga rowana boldular. Emma ýolda görseler, ymam Hasan bilen ymam Hüseyin daşgaryda oýnap ýörür erdiler. Atasyga gözleri düşüp ýügürdiler, towazzyg birle salam berdiler we gelip aýtdylar:

-Ýa ata, kaýda barar siz?

-Eý jigerkeşelerim, Babaröwşenge bir zaman hemrah bolup barur men, sizler gaýdyňlar. Men hem enşalla tagala gelur men-diýdiler.

Anda ymam Hasan, Hüseyin kabul kylmadylar.

Andan soň hezret Aly ogullaryga pend-i-nesihat berip, töwella kylyp, bir gazal okydy. Gazaly-hezret Aly bu turur:

Gaýdyň indi iki gözüm röwşeni,
Gije-gündiz ýalguz çümer gowgaýa.
Degre-daşda köpdür ataň duşmany,

Pelek meni salgy beýle söwdaga.

Tekýe kyldym daýym namy-allany,
Hemaýat eýledim hak Mustapany,
Şam-u säher istäp gezdim belany,
Keşt eder men dagy-deşti, sähraga.

Birniçäni görsem, berdim janymny,
Birniçäni juýbar etdim ganyny,
Birniçäni läş eýledim tenini,
Birniçäni atdym suýy-semaga.

Herne kysmat ýazylganyn görür men,
Ganym görsem, derrew başyn üzür men,
Şazadalar, melul bolmaň, gelür men,
Goýuň meni, ýoldaş bolaý Babaga.

Murtaza diýr, men sizlere perwana,
Bu dünýäde menden nam-u nyşana,
Täze gül siz, barmaň bady-hazana,
Olturyň töwekgel eýläp hudaga.

Elkyssa, şazadalar bu sözni eşidip gaýtdylar,
Emma hezret Aly Babaröwşen bilen şähri-Medineden çykyp, sähraga ýüzlenip ýöriberdiler.
Oşol wagt Babaröwşen aýtdy:

-Ýa Aly, bir ýerde gömüp goýgan dünýäňiz barmu?-diýdi.

Anda hezret Aly aýtdylar:

-Eý, Babaröwşen, bizlerde dünýä ne işlär. Bizlerge dünýä duşmandyr. Bizler hem halaýyklar
dek dünýäni dost görsek, bizlerge hem dünýä tapylur. Çünki men dünýäden gaçar men, dünýä
hem bizden gaçar-diýdiler.

Anda Babaröwşen aýtdy:

-Aly, imdi dünýä sizde bolmasa, we mende bolmasa, kimde bolur eken-diýip, pelekden şikwe
kylyp, niçe ýerlerden tynsal getirip, köňli gamgyn bir gazal okydy. Gazal- Babaröwşen bu
turur:

Saňa gelip bähbidimi bilmedim,
Günbe-gün, dembe-dem beter sen, dünýä!
Gaflat bilen ýördüm, pikir kylmadym,
Hub bilip men indi öter sen, dünýä!

Niçeler damanyň tutupdyr golga,
Niçäni al berip çykardyň çölge.
Ýetdirmeý menzilge, barabar golga,
Suwsadyp, çarçadyp giter sen, dünýä!

Birniçe adamnyň wagtyň hoş edip,
Birniçäni misli uçar guş edip,
Birniçäni gaýgy-gamga duş edip,
Niçäniň başyga ýeter, sen dünýä!

Birniçäniň akyl-huşun alyp sen,
Humar taşlamakga ajap galyp sen,
Her kimge bir türlük söwda salyp sen,
Meşgul edip bir gün ýutar sen, dünýä!

Başda dolgan ýokdur asly haly sen,
Her kişi dost görse, anyň maly sen,
Mejlis içre ajap serwi nâzli sen,
Kimni gapyl görseň, tutar sen, dünýä!

Owwal-ahyr gelgen Päkize gyz sen,
Mağşuklar içinde jandan azyz sen,
Aşygyňa gant-asaldan leziz sen,
Mesti-biygtyýar eter sen, dünýä!

Bir gözel sen, adyň “dal” bilen “nundur”,
Gamyňdan aşyklar gözyaşy hundur,
Saňa gelenleriň haly zebundyr,
Şiwe bilen hezil eter sen, dünýä!

Birewniň destine berip sen rowaç,
Birewni eýlediň müflis-u gallaç,
Birewni eýlediň aj-u ýalaňaç,
Birewni birewge satar sen, dünýä!

Birniçäniň sapar-rahtyn ýaraglap,
Niçelerniň urup, synasyn daglap,
Magrypdan maşryga kysmatyn baglap,
Her kimni bir ýana atar sen, dünýä!

Gam ýolunda azym kerwenler galyp,
Gaýgu birlen anyň etrapyn alyp,
Külpet ajdarhasy zäherni salyp,
Bu Rõwşen hastany näter sen, dünýä?!

Elkyssa, Babarõwşen bu sözni tamam etdi. Andan soň, hezret Aly Babarõwşenniň bu sözige rehmi gelip, Babarõwşenge birniçe hoşamatlar aýdyp, bir gazal okydy. Gazaly-Şahymerdan bu turur:

Dünýä diýseň, Babarõwşen,

Gel, arkama müngül imdi,
Essiň gidip, ýykylar sen,
Mähkäm gözüň ýumgul imdi.

Kaýda barsam, birge elteý,
Göz görmegen ýerge elteý,
Alty aýlyk ýolga elteý,
Keramatym görgül imdi.

Gallaçlykdan bolduň eda,
Saňa janym kylaý pida,
Karzdarlykdyr gahry-huda,
Zynhar, hezer kylgyl imdi.

Bazarga sal meni eltip,
“Gulum” diýip, meni satyp,
Medinäge gelgil gaýdyp,
Sen jöhitge bergil imdi.

Azyz başym saňa guldur,
Karzyňny alajy şuldur,
Musulman sen, din Resuldyr,
Karzdan halas bolgul imdi.

Adym Aly-Şahymerdan,
Ýene diýrler şiri-ýezdan,
Dostlar maňa bolar handan,
Sözüm kabul kylgyl imdi.

Elkyssa, hezret Aly kerremallahu wejhuhu bu sözni tamam kylgandan soň aýtdylar:

-Eý Baba, gel meniň arkama müngül-diýip, Babaröwşeni mübäreke arkalaryga alyp, mähkäm edip göterdiler we ýene hezret Aly aýtdy:

-Ýa Babaröwşen, indi sen gözüňni ýumup, “Alhamny” bir meretebe okygyl. Erse, bir meretebe “Alhamdan” okyp, “Welezzallyn, ämin!” diýip, gözüňni açgyl-diýdiler.

Babaröwşen kabul kyldy. Gözüni ýumup, “Alhamny” okydy, “Ämin!” diýip, gözünü açdy. Gördi kim bir şähri-azymga gelip durur. Erse, Babaröwşen özüni başga ýerde gördi.

Babaröwşen haýran bolup aýtdy:

-Ýa Aly, bu niçik ýerdir?! Bul şähriniň ady ne turur?-diýdi. Hezret Aly aýtdy:

Ýa Babaröwşen, bu şähriniň adyna şähri-Berber diýrler. Medine mundan alty aýlyk ýoldur-diýdiler. Anda Babaröwşen aýtdy:

-Ýa Aly, bir demde alty aýlyk bu ýolny niçik aldyň we siz niçik belent perwaz ýigit eken siz-diýip, aýtdy. Andan soň Babaröwşen hezret Alyga garap, andan jowap sorap, bir gazal okydy. Gazaly- Babaröwşen bu turur. Aly hem jogap berdi:

Babaröwşen:

Gurbanyň boláýyn, eý burna ýigit,
Asla niçik belent perwaz erur sen?
Şejagat babynda şir endam, ýigit,
Asla niçik belent perwaz erur sen?

Aly:

Meni sorsaň, Baba, haknyň şiri men,
Asla özüm sahypkýran erur men.
Meýdana girgende, äriň äri men,
Asla özüm belent perwaz erur men.

-Pygamber aldynda nowaz eýlediň,
Hiç kimse dem urmaý owaz eýlediň,
Alty aýlyk ýolga perwaz eýlediň,
Asla niçik belent perwaz erur sen?

-Her ýerlerde garyp howandary men,
Musulman bendäniň habardary men,
Düldülniň eýesi, Zülpükary men,
Asla özüm sahypkýran erur men.

-Könlüm hak ýolunda maýyl eýlediň,
Keramatyň maňa zahyr eýlediň,
Ýa meni serkeşte saýyl eýlediň,
Asla niçik belent perwaz erur sen?

-Gorkma, Baba, asan bolar müşgiliň,
Enşaalla, semer tapar hasylyň,
Gözlerimge jilwe berer menziliň,
Asla özüm sahypkýran erur men.

-Özüň pähliwan sen, arslan sypatly,
Meýdana girgende Rüstem kuwwatly,
Melaýyk suratly, Jebraýyl ganatly,
Asla niçik belent perwaz erur sen?

-Meýdana girip men, kârim yhtymam,
Bir zamanda ençe işler serenjam,
Ýedi asman goýdy maňa ýedi nam,
Asla özüm sahypkýran erur men.

-Göz açgunça kyldyň watanny berbat,
Rastyň diýgil, eýa älemge ustat,
Beşer olgumu sen, ýa hut perizat,
Asla niçik belent perwaz erur sen?

-Haybar hysaryny weýran kylyp men,
Küfr ählige şur-u nury-hüweýda,
Murtaza men, ibni Ebutalyp men,
Asla özüm sahypkýran erur men.

-Röwşenge eýlegil adyň müberra,
Ýüzünde zahyrdyr nury-hüweýda,
Ýa meger erur sen ol şiri-derga,
Asla niçik belent perwaz erur sen?

-Adym Aly, arşy-agla jaýymdyr,
Gije-gündiz gaza haýry-hahymdyr,
Bawar et sözümni, hak güwähimdir,
Asla özüm sahypkýran erur men.

Elkyssa, Babaröwşen bilen hezret Aly bu sözni tamam kyldylar.

Andan soň Babaröwşenniň selesiniň bir ujun mübärek boýunlaryga baglap, ýene bir ujun Babaröwşenniň goluga berdiler. Andan soň, hezret Aly Babaröwşenge sözün tagýynlap aýtdy:

-Eý, Babaröwşen, zynhar, meniň aýtgan sözümden çykmagyl-diýip, nesihat berip aýtdy: “Baba, meni gul diýip, bazarga alyp bargyl. Kā ki meniň adymny Kaşamşam goýgul, tā in ke kapyrlar sorsalar, müň gulnuň bahasy diýgil. Asly-zatymny kapyrlarga bildirme” diýip, niçe ýerlerden tymsal getirip, zar-zar ýyglap, Babaröwşenge garap, bir gazal okydy. Gör, bak, näme diýýär. Gazaly-Kaşamşam bu turur:

Saňa aýdaý ah-u zarym,
Sözüm kabul etgil, Baba.
Mundan özge ýokdur kârim,
Pähm eýläp eşitgil, Baba.

Bu işge ynansyn rakyp,
Hylwat eýle, herýan bakyp,
Selläňni boýnumga dakyp,
Bir ujundan tutgul, Baba.

Habar sorsalar özüňden,
Dönmegil dogry sözüňden,
Ýörir men seniň yzyňdan,
Ýolga girip gitgil, Baba.

Ygtyýarymdyr goluňga,
Bakmagyl sag-u soluňga,
Başymny berdim ýoluňga,
Tizrāk mundan gaýtgyl, Baba.

Kaşamşam diý, sorsa adym,

Şuldur saňa, yhtyýadym,
Hasan, Hüseýindir zürýadym,
Barsaň, salam aýtgyl, Baba.

Elkyssa, Babaröwşen bu sözni eşidip, bu sözlerni nälaç kabul kylyp, selesini hezret Alynyň boýnyga dakyp, bir ujundan tutup, hezret Alyny idekläp, şähri-Berberniň gul bazaryga bardylar. Bazar adamlary görüp, tomaşa kylyp durdular. Hemme halaýyklar haýran boldular. Emma Babaröwşenniň guluga bir kişi hyrydar bolmady. Hiç kimniň zory ýetmes berdi.

Bu şäherniň patyşahynyň adyna Mergup şah diýr erdiler. Emma oşol wagt derhal şähri-Berberniň patyşasy Mergup şaga habar geldi:

-Eý, şahy-älem, bazarga bir gul gelipdir patyşahga lazym gul eken-diýdiler. Babaröwşen şundag pähliwan reşidi-mübäriz gul getirip, bazarga salgan ermiş-diýip, taryp etdiler. Oşol wagt Mergup şah taajub bolup, bir ýasawul gönderdi. “Oşol pähliwan gulny alyp gelsin” diýdi.

Ýasawul gelip, aýtdy:

-Eý, Baba, saňa patyşah gelsin- diýdi. Gulny görer ermiş-diýdi.

Andan soň Babaröwşen gulny idekläp, patyşah gaşyga alyp bardy. Patyşah görüp, köp guwandy.

Oşol wagt wezir-wekilleri, patyşahnyň birniçe mähremleri tomaşa kylyp, haýran boldular. Görerler kim bir türpe gulam ermiş, haýbatydan ýer-u gök titräp turur.

Andan soň Mergup şah sordy:

-Eý, Babaröwşen, şu ýigit seniň guluňmy?-diýdi.

Babaröwşen aýtdy:

-Beli, meniň gulumdyr-diýdi.

Emma Baba:

-Başymga bir müşgil iş düşdi. Anyň üçin satarmen-diýdi.

Andan soň Mergup şah sordy:

-Ýa ýigit, sen şu, Babanyň gulumy sen?-diýdi.

Anda hezret Aly aýtdy:

-Beli, men şul Babanyň guly men- diýdi.

Andan soň Mergup şahnyň zowky gelip aýtdy:

-Eý, Baba, guluňnyň bahasyny aýtgyl-diýdi. Babaröwşen aýtdy:

-Meniň bu gulumnyň bahasy mün gulnuň bahasydyr-diýdi.

Anda Mergup şah aýtdy:

-Eý, Baba, mün gulnuň bahasy diýr sen. Gulnuň nä hünäri bar? Seniň bu gulnuň mün gulnuň hyzmatyn bitgire bilermu?-diýdi.

Anda Babaröwşen aýtdy:

-Meniň bu gulum dünýäniň gulnuň işin bitgirer-diýdi.

Andan soň Babaröwşen gulny taryp edip, Mergup şahga garap, bir gazal okydy:

Tagryfatyn beýan eýleý, ýaranlar,

Haka ýetgeý ah-u zary bu gulnuň.

Elinde ajyzdyr niçe pälwanlar,

Hemaýaty, biribary bu gulnuň.

Hakyň mün bir ady daýym dilinde,

Resulnyň ýarydyr, allaga bende.
Zülpükar elinde, sylahy tende,
Söweş erur daýym käri bu gulnuň.

Niçäniň müşgilin asan eýlegen,
Niçäni ýer bilen ýegsan eýlegen,
Niçe şäherlern, weýran eýlegen,
Gazat erur daýym käri bu gulnuň.

Könlüge jaý kylgan zikri allany,
Bir gadamda gezer iki dünýäni,
Dagny daga urar, baglar derýany,
Şul erur şöwketi, zory bu gulnuň.

Nagra tartsa, ýykar dag-u daşlary,
Kast eýlese, tutar uçar guşlary,
Dünýäde bitgirer müşgil işlarni,
Gerdi-paýy gözge dări bu gulnuň.

Dört gylyjy bardyr bilde ýaragy,
Müngen argymagy jennet Byragy,
Sapar kylsa, ýakyn eýlär yragy,
Barmu munda hyrydary bu gulnuň.

Huda emri bilen bolur söwdasy,
Bu söwdaga bardyr hakyň ryzasy,
Babaröwşen diýer, özüm mürzesi,
Golumdadyr ygtyýary bu gulnuň.

Elkyssa, Babaröwşen bu sözni tamam kyldy.
Andan soň Mergup şah zowky gelip aýtdy:

-Eý, Babaröwşen, seniň guluň bilen meniň üç şertim bar turur. Müşgil işler turur. Eger şol üç şertimni bitgirer men diýse, guluňny alur men-diýdi. Şertimniň biri oldur kim, bizniň welaýatymyzda bir ulug derýa bar turur. Derýanyň suwy zeragatga köp nogsan kylur. Şol derýanyň başynda müň gul goýup men. Ühdesiden çykmas. Asla şol derýany bagla bilmesler. Alarga baş bolup baglasa.

Ýene biri ol turur, kim, bizniň ýurdumyzda bir ulug ajdarha bar turur. Guýrugyndan başyngaça on iki parsah turur. Ol ýylan welaýatymny harap kylur. Mal-adamny demige tartar. Häft mähellesige kişi bara bilmes. Any öldürse-diýdi.

Ýene biri ol turur, kim Medine şährinde Aly atlyg är döräpdür. Anyň zelzelesi älemge düşüpdür. Any öldürmeý, tirik tutup geltirse, özüm öldürsem. Bu işlarni eder men diýip wada kylsa, alur men-diýdi.

Ana Kaşamşam aýtdy:

-Şul üç şertiňni bitgirermiz, enşalla tagala-diýip, hezret Aly Şahymerdan hemmesini kabul kyldylar.

Andan soň Mergup şah aýtdy:

-İndi almak wajyp boldy-diýdi.

Mergup şah aýtdy:

-Eý, Baba, guluňnyň ady ne turur?-diýdi.

Andan soň Mergup şahga Babaröwşen aýtdy:

-Gulumnyň ady Kaşamşamdyr-diýdi.

Andan soň Mergup şah Babaröwşenni myhman kylyp, yzzat-u hormat edip, niçe türlük tagamlar tartyp, niçe türlük serpaýlar, şahana lybaslar berip, şol gije daň atgandan soň, Babaröwşenniň elige müň gulnuň bahasyny berip, rugsat berdi. Babaröwşen giter boldy.

Erse, hezret Aly aýtdylar:

-Eý, şah, maňa jowap bergil, mürzämi ýolga salyp uzataýyn-diýdi. Şah rugsat berdi.

Emma hezret Aly Babaröwşenge “İcmi-agzam” dogasyny taglym berdi.

Andan soň Babaröwşenni ýolga saldy. Aýtdy:

-Eý, Babaröwşen, mundan aman-sag anda barsaň, Muhammet Mustapaga, eshaplarga we meniň perzentlerimge Bizden salam diýgil!-diýip, bir gazal okydy. Gazaly-Kaşamşam bu turur:

Mundan gider bolsaň, Baba,

Mustapaga salam diýgil!

Garyplarga puşty-penah,

Rehnemaga salam diýgil!

Aňa gurban hasta janym,

Ýüzün görsem, ýok armanym,

Ebubekir mähribanym,

Öwlüyäge salam diýgil!

Adalatda ol Nowşirwan,

Meýdana girse bir pälwan,

Omar atlyg sahypkyran,

Şahynşahga salam diýgil!

Özi sahyp magrypatly,

Hak ýolunda ybadatly,

Üçülenji Osman atly,

Bahayaga salam diýgil!

Sözleri şekerden leziz,

Özleridir jandan eziz,

Hasan-Hüseýin – sahyp tämiz,

Kerbelaga salam diýgil!

Şejagat bähride känim,

Tapylmas dürri-galtanym,

Muhammet merdi-meýdanym,

Mahlykaga salam diýgil!

Dagy-daşy ýykar zarby,
Duşmanlarga kylar harby,
Özi serdar Omar kerbi,
Aly şahga salam diýgil!

Munda galsa ýalguz başym,
Ýanymda ýokdur syrdaşym,
Mälik Ajdar jeň ýoldaşym,
Ajdarhaga salam diýgil!

Doga kylsynlar subh-u şam,
Ýok erur könlümde aram,
Selman, Bilal, dostum Ahtam,
Kyblagähe salam diýgil!

Sagdy-Wakgas, emir Hemzem,
Hakan Jenabil muhterem,
Jabyr Anbas ogly Edhem,
Uzrhahga salam diýgil!

Dünýäde kylgan hasylým,
Asan eder her müşgilm,
Ganbarym bile Döldülim,
Bibahaga salam diýgil!

Kaşamşam diýr, syna çäkim,
Munda galsa gabry-häkim,
Patma Zöhre jübt-päkim,
Bawepaga salam diýgil!

Elkyssa, hezret Aly bu sözni tamam kylgandan soň, Babaröwşen hezret Aly birlen widaglaşyp, “İsmi-agzamny” okyp, ýolga rowana boldy.

Emma hezret Aly aýtdylar:

-Eý, Babaröwşen, ýarym ýolgaça meniň adymny tutgul, ýarym ýoldan soň Muhammet alýhys-salamnyň adyny tutgul-diýdi.

Andan soň Babaröwşen Medinäge ýöriş kyldy. Her demde niçe dagdan, niçe derýadan ötüp barur erdi. Hudanyň gudraty, “İsmi-agzamnyň” şerapaty birlen her gadam basganda, bir şäherni alur erdi. Emma Babaröwşenniň wagty hoş bolup, hezret Alyny taryp kylyp, onuň şanlaryga bu muhammesni okydy. Muhammesi- Babaröwşen bu turur:

Ýedi ýaşda halk içinde şugla görkezgen Aly,
Dest-u bazy birle daglar tägtiden üzgen Aly,
Zarp birle şähri Haýbar galgasyn bozgan Aly,
Her gazatga leşgeri-yslamny tüzgen Aly,

Hak tagala şiridir arş üstünde gezgen Aly.

Titär erdi dag-u daş görse anyň heňgamyny,
Aňlady, tutdy gulakga taňrynyň ilhamyny,
Erdi kakmam janrubasy, Zülpükar samsamyny,
Asly ady özgedir, goýdy Kaşamşam namyny,
Bir nepede “İsmi-agzam” aýatyn bilgen Aly.

Çaryýary berhak erur hem pygamberge damat,
Her uruşda eýlär erdi Mustapa köňlüni şat,
Jümle eshaplar heme Haýdarga goýdy ygtykat,
Emr edip kadyr eýgäm berdi aňa bir Döldül at,
Tohmy-kapyrny jahan eýwanyda gyrgan Aly.

Eýledi niçe jöhüt-tersa mekanyny harap,
Daýyma meşgul dogaga göwheri-päki-arap,
Howzy-köwser şerbetinden, şaýet ol sungaý şerap,
Golyda gürzi teberzin, tilde eýläp iztirap,
Çah düýbünde döw-periniň menzilin bozgan Aly.

Ol Muakatl Aklama Huşam ile Katranyny,
Hem Jenabil niçe zeňgi birle ol hakanyňy,
Kaýsary-Salar ile Kyrtas memleket hanyňy,
Ýer bilen ýegsan ederdi birniçe pälwanyny,
Ymlak-u Salsal ile Antarny öltürgen Aly.

Otuz üç müň leşgeri birle Muhammet Mustapa,
On sekiz ogly bilen atlar çapyp şiri-huda,
Her tarap haýbat kylyban Zülpükary elgide,
Atyndan ýerge düşüp, gaýrat eýläp gäh-gäh,
Pili-Mahmytny tutup, aýlandyryp urgan Aly.

Haknyň ýady daýyma köňlünde hemrahyň seniň,
Daşkend-u Nurata barar gadamgähiň seniň,
Ol Uhud dagyňa çün basgan erur paýyň seniň,
Şähri-Balh etrapyda ermiş ýatar jaýyň seniň,
Üşbu älem bir mübärek adyga dolgan Aly.

Nefsi-şeytan berhem urdy namys-u aрым meniň,
Ahyretge ýüklegen uýsan erur kârim meniň,
Taňla mizan-u terazy bol habardarym meniň,
İki älem mülküde sen-sen medetkârim meniň,
Babaröwşen hastanyň köňlige nagş olgan Aly.

Elkyssa, Babaröwşen bu tarypny aýdyp barur erdi. Ýarym ýoldan aşdy. Ýene birniçe mütdet ýol ýöridi. Alty gadam basyp, Medinäniň muzafatyga bardy: “İki dünýä bir gadamdyr, öwlüýäniň aldyda” diýip, şol wagt Babaröwşen hezreti Bilalnyň peýşin azanyn eşidip, wagty hoş bolup, Resul hudany ýat kylyp, pygamber hudanyň şanlaryga bir muhammes okydyrlar. Näti an hezret sallalahy wesellem bu turur:

Sen urur sen kim älem içre janym, ýa resul,
Mähribanym, muşfikim, puşt-u penahym, ýa resul,
Wazzyha magraçlyk-u ebr-u kemanym, ýa resul,
Sen biler sen, hak biler syrry-nahanym, ýa resul,
Ruhy päkiň bolsa, şaýed, myhmanym, ýa resul!

Barça owwal ýaratdy hak seniň dek päkini,
Kaddyňa gördi mynasyp hylgaty-lowlakini,
Göz ýumup açgunça geldiň seýr edip eflakyny,
Rehmetiňden näumyt etme, meni-näpäkini,
Sen eşitgil nalaýy ah-u pygany, ýa resul!

Ýedi asman arşy-kürsi saňa berdi rahyny,
Jebraýyl görgeň imesdir sen sypatlyg şahyny,
Bir yşarat birle iki deň bölüp sen mahyny,
Kaýsy waspyňa ibersem bu dili kutahyny,
Tagrapyňa kemdir olsa mün zybanym, ýa resul!

Gerdi-naglyňa bolady arşy-kürsi bikarar,
Jümlesi erdi muhaýýa kylmadyň hiç ygtyýar,
Asy ummatlar üçin kyldyň özüňni har-u zar,
Bagladyň seňgi-kenagat, eý, şehi ref-ref suwar,
Ýok erur berhaklygyňa hiç gümanym, ýa resul!

İki älemdir tufeýliňden tamamy bährewer,
Jümle pygamber içinde sen-sen eý şemgy göwher,
Ýedi ýer, ýedi asman saňa iman tiz geltirdiler,
Mugjuzatyň birle boldy hub hoşki-basemer,
Soltanet tagtyga mungen saýawany, ýa resul!

Eneden tapdy töwellit, Jebraýyldyr daýasy,
Ruhy-päkiňge söýengen aryşnyň dört paýasy,
Hem tufeýliňden erur iki jahan sermaýasy,
Daýyma başynda erdi ebri-rehmet saýasy,
Eýlegil asan terazu-mizany, ýa resul!

Ol Ebubekir, Omar, Osman, Aly ýaryň seniň,
Boldy aksada nebiler görmäge zaryň seniň,
Galdy sünnet ýadygäri dünýäde käriň seniň,

Hak şepagat eýlese magşarda didaryň seniň,
Bir kipaýat berse rownakdyr imanym, ýa resul!

Mal-u janym barçasy bolsun tasaddyk sen üçin,
Ber şepagat bahryny, başymga saçyň men üçin,
Bul meniň ruýy-syýahym kylmaga röwşen üçin,
Kerbela deştinde galgan ýetmiş iki ten üçin,
Tä tirikdir köýedir bu hasta janym, ýa resul!

Gar içinde zary-girýanyňga gurban bolmadym,
Eýlegen çäki-giribanyňga gurban bolmadym,
Ol Uhud dagynda dendanyňga gurban bolmadym,
Ýerge damgan katraýy-ganyňga gurban bolmadym,
Häli hem bolsun pida bu hasta janym, ýa resul!

Owwal-u ahyr ýene senden umyt bikal-u kyl,
Şükri-lilla, saňa tabyg eýledi rebbil-jelil,
Belki, Numan mezhebidir milleti şundag delil,
Nätiň içre arzy-hal eýlär bu Röwşen hasta dil,
Hem durud-u tekbirimdir, hem azanym, ýa resul!

Elgaraz, Babaröwşen biçäre Medine derwezesinden girip, metjitge baryp, Resul hudany zyýarat kyldy.

Andan soň pygamber alaýhys-salam aýtdylar:

-Ýa, Babaröwşen, hezret Alyny kaýda goýup geldiňiz?-diýdiler.

Şol wagtda Babaröwşen biçäre aýtdy:

-Alyny alty aýlyk ýol şähri-berberge satyp geldim-diýip, başyndan geçen günlerini pygamber alaýhys-salamga beýan kylyp, zar-zar ýyglaý, bir gazal okydy. Gazaly- Babaröwşen bu turur:

Şahy-älem, sizge arzym söýläýin,
Hyýalyň ýadyma düşüp gele men.
Janymny ýoluňga gurban eýläýin,
Gamyň girdabyna batyp gele men.

Ýoldaş eýlediňiz şiri-hudany,
Alty aýlyk ýolga eltdi zamany,
Gul eýledim oşol gymmat bahany,
Alyny Berberge satyp gele men.

Hedýesi müň gulnuň bahasy boldy,
Şäher halky ýyglyp, görmäge geldi,
Şahzadalar üçin gam ýutup galdy,
Hasratly hunaba ýutup gele men.

Erte çäştge azm eýledim Berberden,
Göz ýumup açgunça aşdym Haýbardan,
Niçe şäherlerden, niçe derýadan,
Bie gadam basganda, ötüp gele men.

Röwşen diýr, galmady köňlüm armany,
Şükri-lilla, boldy derdim dermany,
İndi bizge ýetse hakyň permany,
Ahyret ýoluny tutup gele men.

Elkyssa, Resuly-huda aýtdylar:

-Eý, Baba, indi tiz bol, jöhitniň puluny berip, karzdan halas bolgul-diýdi.

Andan soň Babaröwşen tagzym kylyp:

-Aja bolur-diýip, derhal ýolga rowana boldy.

Emma oşol wagt görse, ymam Hasan, ymam Hüseyin metjitniň arkasyda heniz oýnap ýörerdiler. Babaröwşenge gözi düşdi, salam berip, atalaryn sorup, bir gazal okydy. Babaröwşen hem jogap berdi.

Şahzada:

Habar bergil, Baba, kyblagähimden,

Ne jaýlarda galdy sahypkyranym?

Din yslam rehberi şahynşahymdan,

Ne jaýlarda galdy sahypkyranym?

Babaröwşen:

-Salam diýp iberdi köňül mydaryň,

Galdy kyblagähiň, şähri-Berberde.

Aman-esen erur düldüsuwaryň,

Galdy kyblagähiň şähri-Berberde.

-Düldül munda galdy, özi pyýada,

Zülpükary erur öýde uftada,

Niçik kylur anda duşman arada,

Ne jaýlarda galdy sahypkyranym?

-Atañ perwa kylmaz lek-lek kişini,

Her tarapga atar dagy-daşyny,

Beýan eýläp bolmaz kylan işini,

Galdy kyblagähiň şähri-Berberde.

-Rastyň diýgil, Baba, barmu salamat,

Hasratyňdan işim ah-u nedamat,

Başymga düşüpdür ruzy-kyýamat,

Ne jaýlarda galdy sahypkyranym?

-Erte-saba gelur mülki-jaýyna,
Gözüm intizardyr häki-paýyna,
Satyp geldim kapyrlaryň şahyna,
Galdy kyblagähiň şahri-Berberde.
-Hiç kararym ýokdur ýaz-u gyşyga,
Alajym ýetmeýdur takdyr işige,
Gelermikän, bende bolsa kişige,
Ne jaýlarda galdy sahypkyranym?

-Gerçe guldur, özi şahy-älemdir,
Bir şäherde mysapyrdyr, bigamdyr,
Haýbatyndan küfr ähline matamdyr,
Galdy kyblagähiň şahri-Berberde.

-Şah Hasan diýr, hiç bilmedim bähbidim,
Bilmenem kaýsydyr zyýanym, sudum,
Atam erur gije-gündiz maksudum,
Ne jaýlarda galdy sahypkyranym?

- Babaröwşen diýer, ýa şiri-jepbar,
Garyplarga sen erur sen howandar,
Erte çäştge gider Döldül, Zülpükar,
Galdy kyblagähiň şahri-Berberde.

Elkyssa, Babaröwşenden ymamlar bu sözni eşidip, köp melul bolup, ymam Hasan we ymam Hüseýinniň köňülleri bozylyp, gözlerinden katra-katra ýaşyn döküp ýyglydylar.

Emma oşol wagt Babaröwşen ymamlarga köňüllik berip, bir gazal okydy. Gazal bu turur:

Men biler men kirdaryny Alynyň,
Aglamaň, ymamlar, geler soltanyň.
Emri şeýle boldy kadyr allanyň,
Aglamaň, ymamlar, geler soltanyň.

Erte çäştge jünbüş kylar Zülpükar,
Çarh urup öwrüler Döldül bikarar,
Rowan bolsa gerek janyby-kerrar,
Aglamaň, ymamlar, geler soltanyň.

Mergup şahga yzhar eýleý güýjüni,
Harba kylsa ýykar tagty-täjini,
Boýun sunsa, alar ilden pajyny,
Aglamaň, ymamlar, geler soltanyň.

Haýbatyndan titrär ýer bilen asman,
Gahr eýlese kylar älemni ýegsan,

Kyrk düýe zer ýükläp misli bezirgen,
Aglamaň, ymamlar, geler soltanyň.

Düldül münüp, Zülpükary bilige,
Haýbat bilen bakyp sag-u solyga,
Gammar Baba pişwaz çykyp ýolyga,
Aglamaň, ymamlar, geler soltanyň.

Elkyssa, andan soň ymamlar töwekgelni hudaga goýdular.
Andan soň Babaröwşen jöhitniň işige baryp, bir gazal okydy. Gazal bu turur:

Bir şahbaz golumny tutdy,
Keramaty görgül, jöhit!
Meniň üçin özün satdy,
Bu hikmeti bilgil, jöhit!

Biler men kapyr terzinden,
Gutulsam dünýä karzyndan,
Gorka men otly gürzünden,
Eşrepiňni algyl, jöhit!

Müň eşrepi bir çäş bolar,
Süýthorun köňli hoş bolar,
Sany iki yüz baş bolar,
Puluň alyp bitgil, jöhit!

Ryzk berip söýgen gulyga,
Hoşum ýok dünýä malyga,
Girdim hakykat ýolyga,
Al puluň, ýok bolgul, jöhit!

Karzyňdan bolar men halas,
Men Alyga kyldym yhlas,
Medet berdi, Hyzyr, Ylýas,
Röwşen diýr, ýok bolgul, jöhit!

Elkyssa, andan soň Babaröwşen jöhitniň karzyny eda kyldy. Andan soň Ýehudy jöhit-betbagt puluny alyp, karzyny sap kylyp, parahat boldy.

Andan soň Babaröwşen karzydan halas bolup, öýige gelip: “Ýa nury-iman” diýip, jumga gijesi hudaý emri bilen dünýäden ötdi.

Indi hezret Alydan söz eşidiň. Babaröwşenni uzadyp, özi Mergup şahnyň hyzmatynda boldular. Emma Mergup şahnyň Meşhur we Makbul diýgen iki weziri bar erdi. Ol wezirler aýtdy:

-Eý, patyşahy-älem, döwlet saňa ýar bolsun! Oşol köp pul berip algan guluňmy bir hyzmatga buýrup görüň. Tä köňlümüz jemg bolsun-diýdiler.

Andan soň Mergup şahnyň Gygam diýgen bir pählwany bar erdi we kaddy-kamaty ýüz gez erdi we bähr synasy segsen gez erdi. Günde iki ýüz nan, ýüz goýnuň göştni iýer erdi. Bir meşik suw içer erdi.

Andan soň Mergup şah bir kişiden “Gygam gelsin” diýip, habar gönderdi.

Andan soň Gygam pähliwan derhal ýüz otuz gez almaz parasyny bilige baglap, kerk münüp ýöriş kyldy. Gelip Mergup şahnyň hyzmatynda karar tutdy.

Andan soň Gygam pähliwan hezret Alyny gözge almaý, özüni ulug tutup, bir gazal okydy. Gazaly-Gygam pähliwan bu turur:

Her ýeter, ýetmeze golum dar imes,
Kim maňa duş bolsa, ölür, soltany!
Aýtgan sözüň gulagymga ýarymas,
Kudek halky höwes kylur, soltany!

Ýaşlygynda peýmanasyn doldurma,
Gunçalykda täze gülün soldurma,
Ortaga gerekdir muny öldürme,
Mejlisde käsedar bolur, soltany!

Azyz tenden şirin janyn alur men,
Bir zarp ursam, gara ýerge salur men,
Häzir men hyzmatyň daýym kylur men,
Bu saňa jylawdar bolur, soltany!

“Lat-Menat” diýer men daýym dilimde,
Ýüz otuz gez almaz para bilimde,
Beýekbar-u nabut bolsa golumda,
Ýüregiňde arman galur, soltany!

Kerkim münüp, meýdan era çykar men,
Her nepesde dagy-daşy ýykar men,
Ýüzüňizge gahar bilen bakar men,
Hatyryňga melal gelur, soltany!

Gygam aýdar, hyzmatyňa gelür men,
Niçe gündür ajap dilgir olur men,
Bir gowgalyk söweş höwes kylur men,
Her kim öz halyny bilur, soltany!

Elkyssa, Mergup şah Gygam pählwanyň bu söziğe haýran boldy.

Emma oşol wagt hezret Aly kerremallahu wejhuhu gahry gelip, syçrap turup, kapyrnyň Seddi-rahyny alyp, bir gazal okydy. Gazaly-Kaşamşam bu turur:

Bir hudanyň guludyr men,
Gel, pähliwan, söweşeli.

Ýer ýüzüne bellidir men,
Gel, pähliwan, söweşeli.

Niçäni gördüm, geçirdim,
Ajal şerabyn içirdim,
Niçe şäherler göçürdim,
Gel, pähliwan, söweşeli.

Goç ýigit dönmez meýdandan,
Gylyç boýap gyzył gandan,
Küfr ähli gutulmas menden,
Gel, pähliwan, söweşeli.

Gelmeseň, arman eder men,
Ýer ýüzüni gan eder men,
Seni niçe san eder men,
Gel, pähliwan, söweşeli.

Tomaşa görsetip hana,
Alyşar men döne-döne,
Kaşamşam girse meýdana,
Gel, pähliwan, söweşeli.

Elkyssa, Gygam pähliwan hezret Alydan bu sözni eşidip, kerkini oýnadyp, hezret Aly Şahmyerdan tarapyga ýoriş kyldy. Owwal ýüz almaz parasyny bilige sokup goýup erdi. Andan soň Gygam pähliwan almaz parasyny elige alyp, hezret Alyga howala kyldy.

Emma oşol wagt Mergup şah tagtyndan düşüp, özün ortaga taşlap, aýtdy:

-Haý-haý, Gygam pähliwan, men bu gulny müň gulnuň bahasyga alyp men. Sen bu gulny öldürseň, maňa ne jowap berer sen?-diýdi. İndi sen owwal bu gul bilen göreş tutgul-diýdi.

Anda hezret Aly aýtdy:

-Haý-haý, Mergup şah, sen ortadan çykgy, men niçe mundag: “Pähliwan men” diýgenleri owwal köp görgeň men-diýip, gahry gelip, syçrap turup, çäbüklik kylyp, kapyrnyň iki ýakasyndan tutup, aýlantyryp-aýlantyryp, asmanga atyp goýberdi. Görer bolsaň, Gygam pähliwannyň läşi misli çörek owmajy dek gerdi-gerd bolup, ýetmiş dükannyň paýasyny syndyryp, ýerge düşdi. Andan soň hezret Aly Gygam pähliwanny dört para kylyp, patyşanyň etrapyga taşlap erdi. Oşol wagt hemme kapyrlar muny görüp, “täsin-u aperin” diýip, hezret Alydan gorkup, taajubga galdylar.

Mergup şah:

-Eý, wezirler, görüň bizniň pähliwanymyz niçik turur erken?-diýip aýtdy.

Anda wezirler we halaýyklar aýtdylar:

-Siziň pähliwanyňyz sahypkyran erken. Her hyzmatga ýarar erken-diýdiler.

Şah aýtdy:

-Hup ýagşy gul erken, gulumyz halal erken-diýip, köp hoşwagt boldy.

Andan soň kapyrlar aýtdylar:

-Eý, patyşahy-älem, döwlet saňa ýar bolsun! İndi sen bu gulny tizden bir hyzmatga buýurgyl.
Ýok erse, bu şäherni harap kylur-diýdiler.

Andan soň Mergup şah hezret Alyny çagyryp, bent başyga hyzmatga buýrup, aýtdy:

-Eý, Kaşamşam, biziň bendler gaşyga bargyl. Müň gulum işläp ýatypdyr-diýip bir gazal okydy. Gazaly-Magrup (Mergup) şah bu turur:

Men saňa aýdaýyn köňlüm myradyn,
Bolgul hyzmatymga kaýym, Kaşamşam!
Algyl habar serçeşmeýi derýadan,
Müň gulum bar, işlär daýym, Kaşamşam!

Zorlugyň yzhar et üşbu şäherge,
Gysym birle akdyr hijdäh nährge,
Ýogsa bisýar zerer ýeter şäherge,
Harap kylar mülki-jaýym, Kaşamşam!

Müň gulam daş döker dynmaý bir zaman,
Niçe är ýigitler, niçe zor pälwan,
Demirçi bar, pil-u kätmen perawan,
İşbaz bar, nanbaz bar daýym, Kaşamşam!

Ýel dek ýüwrüp ýetiş, durmagyl asla,
Teşne bolsaň, akar ýanyňda derýa,
İyer bolsaň nâz-u nygmat muhaýýa,
Göşt-u çorba, palaw daýym, Kaşamşam!

Mergup şah diýr, eşit ah-u zarymny,
Engam eýleý hazynada barymny,
Köňlüm bitsin, tamam eýle kârimni,
Algyl at, serpaýym daýym, Kaşamşam!

Elkyssa, andan soň Mergup şah hezret Alyga pata berip goýberdi.

Şahymerdan Mergupdan pata alyp, serçeşmeýi-derýany baglamaga jünäberdiler. Andan soň hezret Aly şähri-Berberniň derwezesiden sähraga çykyp, hudaý tagalaga bir mynajat okydy. Mynajaty- Kaşamşam bu turur:

İki älem içre ulug patyşah sen,
Kadyr alla, sen biler sen halymny,
Bendäniň halyndan daýym ägäh sen,
Kadyr alla, sen biler sen halymny.

Jahan içre meşhur kyldyň özüňni,
Barça bendäň tilde aýdar sözüňni,
Älem içre açyp gudrat gözüňni,
Kadyr alla, sen biler sen halymny.

Ýokdan bar eýlediň külli eşýany,
Gudrat bilen kylyp arz-u semany,
Arşy-kürsi, lowh-u galam zamany,
Kadyr alla, sen biler sen halymny.

Mukatdamdyr asly zatyň binasy,
İbtidasy ýokdur hem intihasy,
Külli-mahlukatnyň derd-u dowasy,
Kadyr alla, sen biler sen halymny.

Ybrahym Halylga perman eýlediň,
Ysmagyl başyny gurban eýlediň.
Jennetden koý berip, asan eýlediň,
Kadyr alla, sen biler sen halymny.

Kirmekge Eýýupny eýläp giriftar,
Ýusupny zyndanga kyldyň sezewar,
Kaşamşamny hak eýlegen, biribar,
Kadyr alla, sen biler sen halymny.

Elkyssa, hezret Aly bu sözni aýdyp, niçe wagt ýol ýörüp, derýanyň başyga bardy. Nägah bir ulug azamat arça peýda bolup görüldi. Paýasy on tanap ýerni alyp erdi.

Hezret Aly şu arçanyň düýbünde oturyp, hudaga şükür kyldy. Täze täret kylyp, iki rekagat namaz hajat okyp, gözlerini ýaşardyp, bir zaman olturdy. Andan soň hezret Aly Düldül bilen Zülpükarny ýoklap, olary çagyryp, hudaga sydky-dil birle mynajat okydy:

Bu gün derkar bolduň dagy-daşlarga,
Düldül bilen Zülpükarym, gel imdi.
Hemrahym erur sen müşgil işlerge,
Düldül bilen Zülpükarym, gel imdi.

Fasih tiller bilen kelam eýlediň,
Zyban haly bilen salam eýlediň,
Salganda daglarny galam eýlediň,
Düldül bilen Zülpükarym, gel imdi.

Sen erur sen din ýolunda çyragym,
Ýer ýüzüne gökden inen Byragym,
Hak tagala bergen atym, ýaragym,
Düldül bilen Zülpükarym, gel imdi.

Tarahhym eýläp gel meniň gaşyma,
Okranyň, öwrülip degre-daşyma,
Humaýun deň saýa salyp başyma,

Düldül bilen Zülpükarym, gel imdi.

Sen eşitgil perýadyny Alyny,
Mysapyr ýerlerde sorgul halyny,
Gözle bul gün şähri-Berber ýoluny,
Düldül bilen Zülpükarym, gel imdi.

Elkyssa, andan soň Düldül bilen Zülpükarga Şahymerdannyň ýoklaganlary aýan boldy. Emma Düldül bilen Zülpükar haremde durgan ýerinde jünbüşge girdi. Düldül ýeke myhdan öwrülip, kişňäp, aýlanyp, ýeri ysgap, tanapyny üzüp Babagammaryň gaşyga gelip, okranyp durdy.

Andan soň Babagammar derhal Düldülni eýerläp, Zülpükarny eýerniň gaşyga asyp, berkidip, Düldülniň guýrugyny işip, ýolga saldylar.

Emma keramat öwlüýäden berhakdyr, görer bolsaň, Düldül bir sagatda hezret Alynyň gaşyga ýetip bardy.

Andan soň hezret Aly şiri-dergäh Düldülniň pişanasyndan öpüp, sypap we birniçe merhemetler kylyp, Düldülni otga goýberdi.

Andan soň hezret Aly Zülpükarny gulapyndan sogrup, gaýym bolup, çeşmäniň başyga baryp, derýaga tomaşa kylyp durdular. Görse, derýanyň başyndaky gullar misli garynja dek bolup, heläk bolmakdan başga işi ýokdur.

Andan soň hezret Aly bu gullarny görüp, bir gazal okydy. Gazaly-Kaşamşam bu turur:

Men erer men şu gün merdi-meýdanyň,
Baryň gullar, baryň, azat eýledim.
Emr edip iberdi bizge soltanyň,
Baryň gullar, baryň, azat eýledim.

Şahy-Mergup aldy türpe gulamy,
Sizlerge iberdi bizden salamy,
Kaýda bolsa baryň jaýy-makamy,
Baryň gullar, baryň, azat eýledim.

Müň gulnuň bahasy boldy harydy,
Şu gün siziň üstüňizge iberdi,
Şükri-lilla, pişanaňyz arydy,
Baryň gullar, baryň, azat eýledim.

Azat bolmak erur gulnuň armany,
Şeýle boldy sizge haknyň permany,
Hakykat arslany baglar, derýany,
Baryň gullar, baryň, azat eýledim.

Kaşamşamdyr sorsaň bende namyny,
Niçäge içirgen ajal jamyny,
Pugta eýlär galgan işiň hamyny,
Baryň gullar, baryň, azat eýledim.

Elkyssa, andan soň hezret Aly müň gulny azat kylyp goýberdiler. Hemme gullar baş-başyga bolup, owwalky jaýlaryna bidir gaýtdylar. Emma bir Hebeşi diýgen gul bulardan aýrylyp, bir dagyň kemeride bukulyp ýatdy. “Niçik, ýalguz derýany baglar eken?” diýip, tomaşa kylyp durdy.

Andan soň hezret Aly Zülpükarny gulapyndan çykaryp, ýazdylar, Zülpükar ýüz gez süýndi.

Andan soň hezret Aly bir dagyň düýbige baryp: “Bismilla!” diýip, Zülpükarny bir daga saldylar. Derhal Zülpükar dagny kesip ötdi. Andan soň hezret Aly şol dagny gujaklap, göterip, seçeşmäniň gözüne basdylar. Bir katra suw akmady. Mähkäm boldy. Derýa guryp galdy we ýene hezret Aly “İsmi-agzam” dogasyny okyp, baş penjelerini ýerge urdular, daşga misli mumyýa deň batyp gitdi. Ýene sogrup aldylar. Barmaklarynyň yzyndan on sekiz nähr suw akdy.

Emma ol Hebeşi hezret Alydan bu keramatny görüp, tähsin-u aperin galyp, çykyp geldi. Hebeşi hezret Alydan sowal sorup, bir gazal okydy, Kaşamşam jogap berdi:

Hebeşi:

Niçik bir pälwan sen Aly hümmetli,
Gül ýüzli arslanym, kandan bolar sen?
Gaýratly, jüretli, zorly, şöwketli,
Meşhury döwränym, kandan bolar sen?

Kaşamşam:

Ady Kaşamşamdyr, şahyň gulamy,
Din ýolunyň kerwany men sed hezar,
Gulagymga geler hakyň elhany,
Arş-u kürsnüň derbany men sed hezar.

-Terziňden biler men jaýyň yrakdyr,
Mekanyň munakgaş, tähsini ýokdur,
Gyljyň daş keser, niçik ýarakdyr,
Älemde soltanym, kandan bolar sen?

-Müngen atym alla berdi gaýypdan,
Zülpükarym geldi setdar-uýupdan,
Kuwwatym ýetişdi allam guýupdan,
Küfr ähliniň gyrany men sed hezar.

-Sen dek goçak hergiz dogmaz eneden,
Peýda bolduň kaýsy göwher däneden,
Perwaz etdiň kaýsy menzilhanadan,
Eý, belent perwazym, kandan bolar sen?

-Medine şährinde menzil-mekanym,
Muhammetdir pygamberi zamanym,
Hasan, Hüseyin erur iki oglanym,
Men alarnyň pasbany men sed hezar.

-Alty aýlyk ýolda bolsa diýaryň,
Niçik bu ýerlerge düşdi güzaryň,
Häli munda ne menzildir kararyň,
Mysapyr myhmanym, kandan bolar sen?

-Bir gadamda ýer ýüzüni gezer men,
Ganym görsem, derrew başyn üzer men,
Musulman bendäniň kârin düzer men,
Gije-gündiz juýany men sed hezar.

-Hebeş aýdar, saňa gurban bu janym,
Köňlümde şol erur arzuw-armanym,
Ajdarha nyşanym, kandan bolar sen?

-Kaşamşam diýr, bende bolsaň allaga,
Ummat bolsaň pygamberi-hudaga,
Saňa hemdem bolaý iki dünýäge,
Yslam inliň gurbany men sed hezar.

Elkyssa, andan soň Hebeşi aýtdy:

-Ýa, Kaşamşam, bu gylyçny niçik usta ýasap erdi, niçik kim, dagy-daşny suw dek kesip gitdi,
haýly hünärment usta eken-diýip aýtdy.

Anda hezret Aly Düldül bilen zülpükarny taryp kylyp, bir gazal okydy. Gazaly-Kaşamşam bu turur:

Bil hezara, şemşirimniň namyny,
Ganymynyň ýolun keser Zülpükar.
Misli ajdarha dek açyp kâmini,
Şäherlerni ýalguz basar Zülpükar.

Söweş günü haknyň ady tilimde,
Mün lek leşger bolsa sag-u solumda,
Keser bolsa jünbüş eýläp golumda,
Siltegende ýüz gez öser Zülpükar.

Alar duşmanlaryň Seddi-rahyny,
Göklerge çykarar kapyr ahyny,
Ýedi ýer astynda gähi mahyny,
Gazap kylyp, salsam, keser Zülpükar.

Gabzasydyr nagşy-jennet ahmyry,
Aňa bilmez hergiz duşman zereri,
Kär eýlemez syhr-jadu eseri,
Özüni Düldülge asar Zülpükar.

Ezraýyl suw berip, deste gondurgan,
Jebraýyldyr gökden ýerge indirgen,
Niçe kapyrlarny dine göndergen,
Zäherlik mar kimin towsar Zülpükar.

Kaşamşamnyň gaza kylmak käridir,
Alla hemra kylgan howandarydyr,
Hak tagala bergen Zülpükarydyr,
Kapyrlarny birden basar Zülpükar.

Elkyssa, hezret Aly bu sözni tamam etgenden soň, Hebeşi aýtdy:

-Ýa Kaşamşam,özünüz munça zeberdest sahypkyran bolmasaňyz Zülpükaryňyz munça ötgür bolmas erdi. Bildim ki alla tagala nazaryn salgandyr we ýene bildim ki sizleriň diniňis rast we hudaňyz we resulyňyz berhakdyr-diýdi. Özünüz şiri-dergäh siz. İndi ne diýsem, musulman bolar men?-diýdi.

Anda hezret Aly aýtdylar:

-Şul kelemeýi-şahadatny üç mertebe taglym kylyň-diýip, Aly aýtdylar:

-Lä-iläha illallah Muhammet resulyllah eşhedu-enne-lä-iläha illallah we eşhed-u enne Muhammet abdyhu we resulahu-diýgil.

Babaýy-Hebeş hezret Alynyň aýtganlaryny diýip, sydky jany birlen musulman boldy.

Andan soň hezret Aly aýtdylar:

-Dört çaryýarlary bir gözde görmek gerekdir-diýdiler. Babaýy-Hebeş aýtdy:

-Hudany biler men, sizni biler men-diýdi.

Hezreti Aly aýtdylar:

-Gaýta bedter kapyr bolduň-diýdiler.

Ýene başdan ygtykat birle musulman boldy. Andan soň hezret Aly Hebeşiğe pendî-nesihat kylyp, bir gazal okydy. Gazaly-Kaşamşam bu turur:

Kim ki dahyl olsa dini-yslama,
Hudany bişerik bilmek gerekdir.
Könlüni berkidip şergy-ähkama,
Muhammetge ummat bolmak gerekdir.

Gaýry diniň işi daýym kesapat,
Mümün bende daýym tapar şerapat,
Gije-gündiz kylyp tagat-ybadat,
Nähýin taşlap, emrin kylmak gerekdir.

Din yslam ýolunda köpdür şerapat,
Roza, namaz eýlär haýr-u sahawat,
Kapyr ählin görseň, misli nejasat,
Söhbetinden yrak bolmak gerekdir.

Tillerinde daýym zikri-senadyr,

Pygambermiz ummatlarga penadyr,
Dört çaryýar misli ulug derýadyr,
Guwwas bolup özüň salmak gerekdir.

Ebubekir Syddyk nury sapadyr,
Omar adyl, Osman sahyphaýadyr,
Kaşamşam diýr, Aly şiri-hudadyr,
Dördüsin bir gözde görmek gerekdir.

Elkyssa, andan soň hezret Aly aýtdy:

-Eý, Hebeş, seniň öwlatlaryň musulman bolsun, her kim seniň öwladynyň kapyr bilip, hyzmar
buýursa, ýetmiş puştuçaga lagnat bolsun-diýip, doga kyldylar.

Andan soň Hebeşiniň köňli hoş bolup, musulman bolganyňa şükür edip, hezret Alynny taryp
kylyp, bir gazal okydy. Gazaly-Hebeşi bu turur:

Eý, ezizim, sen dilim miftahyny wa eýlediň,
Ýol ýitirgen men dek agmallarny bina eýlediň,
Maňa hub döwlet erur sen, seýri-sähra eýlediň,
Üşbu ýerlerde mubarizlik temenna eýlediň,
Şükri-lilla men gedany il era şa eýlediň.

Rehberim sen-sen, ezizim, eýlediň gamdan jyda,
Şatlyk eýýamy geldi, kyldy matamdan jyda,
Zynjyry-nisbet lejamy ata-enemden jyda,
Teniň mülki boldy azat, ol jähennemden jyda,
Bu köňül aýş-u tarap zowkuny berpa eýlediň.

Barçasy erken ebes owwalky ötgen mah-u sal,
Kim bu pursat hoş erur köňlümde zowky-züljelal,
Synam içre ja tapypdyr ylmy-hal-u-ylmy-kal,
Gorka men, maňa du döwlet bolmagaý hab-u hyýal,
Bark ýaňlyg zulmaty dinli hüweýda eýlediň.

Döwletiňden men kibi üftada boldy bährewer,
içe gündür kim, ajap halatda men şam-u säher,
İltifat eýläp resulylla düýşümge girdiler,
Tanatyp erdi sizni maňa eýýa kimýa nazar,
Üşbu misgin başyma bir türpe söwda eýlediň.

Bu Hebeş bolsun saňa misgin gulamy-biderem,
Her mübäreke paýyňa janymny gurban eýlerem,
Gende boldy hatyrymdan külpeti enduh-u gam,
İstyganet boldy sizden, hak tagaladan-kerem,
Eýa myhman, haneýi-dilni musaffa eýlediň.

Elkyssa, andan soň hezret Aly Hebeşni azat kylyp aýtdylar:

-Bargyl, Baba, seni iki jahan azat kyldym-diýdiler.

Babaýy-Hebeşniň wagty hoş bolup, ýolga rowana boldy. Baryp, Balhy-ab diýgen jaýda mekan kylyp olturdy.

Emma Hebeşniň üç müň öýli öwladý bar erdi. Munuň iki müň öýlüsi musulman boldy. Bir müňi bulardan aýrylyp, kapyrlarga goşuldy.

Andan soň hezret Aly Şahymerdan derýany baglap, şähri-Berberge rowana boldy. Gelip Mergup şahnyň bargähinde karar tapyp durdy.

Andan soň Mergup şah sordy:

-Ýa, Kaşamşam, derýany bagladyňmy?-diýdi. Hezret Aly aýtdy:

-Beli, bagladym-diýdi.

Andan soň Mergup şah bir ýasawul iberdi. Gelip görse, Kaşamşam ajap iş kylyptur. Andan soň ýasawul gaýdyp gelip, aýtdy:

-Eý, şahy-älem, döwlet saňa ýar bolsun! Kaşamşam derýany aýtganyňyzdan hem mähkäm zyýada kylypdur-diýdi.

Hemme kapyrlar eşidip, tähsin-u aperin galdylar we ýene Mergup şah zyýada şadyman boldular.

Mergup şahnyň Makbul diýgen bir weziri bar erdi. Emma Mergup şah Makbul wezirge garap aýtdy:

-İndi Kaşamşamny ajdarhaga buýurgul-diýip, wezirge yşarat kyldy.

Andan soň Makbul wezir hezret Alyny ajdarhaga buýrup, birniçe ýerlerden tymsal getirip, bir gazal okydy. Gazaly-Makbul wezir bu turur:

Bu gün baryp, tokuş eýle ajdara,
Öz hudaýyň ýaryň bolsun, Kaşamşam!
Senden bir at galsyn biziň illere,
Öz hudaýyň ýaryň bolsun, Kaşamşam!

Türpe bethaýbatdyr, bir ulug jandar,
Ýeke sen, ýanyňda ýokdur howandar,
Hümmet eýle ajyz bolsun ol ajdar,
Öz hudaýyň ýaryň bolsun, Kaşamşam!

Görgende özüňni ihtiyat eýle,
Sag-u soluň ýagşy parasat eýle,
Bargunça allaga mynajat eýle,
Öz hudaýyň ýaryň bolsun, Kaşamşam!

Dem dartganda alar dagny damaga,
Asgyranda daglar uçar semaga,
Seniň üçin synarmyz Lat-Menaga,
Öz hudaýyň ýaryň bolsun, Kaşamşam!

Ýüz müň leşger gider agzyga peýwest,
At-u ýarag, gatr-u hargähi ýek dest,

Külly mahluk içre türpe zeberdest,
Öz hudaýyň ýaryň bolsun, Kaşamşam!

On iki parsahdyr kaddy-kamaty,
Göýä ýer ýüzüni tutar haýbaty,
Aman-esen gelseň, şahyň döwleti –
Bar, hudaýyň ýaryň bolsun, Kaşamşam!

Makbul diýer, medet bersin allahyň,
Biribaryň bolsun seniň penahyň,
Müň ajdar hem bolsa, ýykar owsafyň,
Bar, hudaýyň ýaryň bolsun, Kaşamşam!

Elkyssa, andan soň hezret Aly ajdarhaga garap, ýolga rowana boldy. Emma hezret Aly şäherden çykyp, jemigy-pygamberlerni ýat kylyp, bir gazal okydy. Gazaly-Kaşamşam bu turur:

Ýer-u gökni halk eýlegen ýa rahman,
Şu gün bize medet berer günüňdir.
Barça müşgil seniň eliňde asan,
Şu gün bize medet berer günüňdir.

Niçik mahlukatdyr bilmen ol ajdar,
On iki parsahdyr kamaty ýekser,
Behaky-hormaty jümle pygamber,
Şu gün bize medet berer günüňdir.

Barçanyň atasy hezreti-Adam,
Pygamberlik aňa boldy musallam,
Şis nebi-ýu, Nuh nebiýi-mükerrem,
Bu gün bize medet berer günüňdir.

Dawud-u Süleýman, Lut-u Berhyýa,
Simiýan, Şemgun-u ýene Ermiýa,
Hezreti Danyýal Şugaýb-u Ýahýa,
Bu gün bize medet berer günüňdir.

Hezreti-İdris-u Ýunus, İsgender,
Hezreti-Nugman-u, Zekerýa meger,
Ybrahym, Ysmagyl, İshak pygamber,
Bu gün bize medet berer günüňdir.

Ýakupnyň dilinde hakyň senasy,
Kyrk ýyl zyndan boldy Ýusup balasy,
Asy ummatlaryň puşt-u penasy,
Bu gün bize medet berer günüňdir.

Razy bolgan Jirjis ýetmiş kazaga,
Sabr eýlegen Eýyup kirmi-belaga,
Janyn berdi Salyh Naka allaga,
Bu gün bize medet berer günündir.

Rehm eýlegil Hyzyr, Ylýas hormaty,
Tarahhum kyl Kowus, Kyýas hormaty,
Arş-u kürsi lowh-u galam zynaty,
Şu gün bize medet berer günündir.

Sidret ul-muntahy Jebraýyl üçin,
Karkaýyl, Sarsaýyl, Ezraýyl üçin,
Hezreti-Ysrafyl, Mikaýyl üçin,
Bu gün bize medet berer günündir.

Kaşamşam diýr, Şemsi-zyýa hakyndan,
Aýu-ýyldyz, arz-u sema hakyndan,
On sekiz müň älem dünýä hakyndan,
Bu gün bize medet berer günündir.

Elkyssa, hezret Aly Şahymerdan beýabanga baryp, ajdarhany üç günlük ýoldan gördüler. Ajdarha misli dag dek bolup, ýer ýüzüni tutup ýatypdyr. Andan soň hezret Aly Şahymerdan gazap bilen bir nagra urdular, zemin-u zaman, mekin-u mekan br bolup, titräberdi.

Ýer bilen asman lertzäge geldi.

Emma oşol wagt ajdarha hem oýanyp, haýbat bile pyşgyryp, agzyny açyp, bir dem tartdy. Daglar ýerinden gozgaldy. Ýerler lunda-lunda boldy.

Hezret Aly ýene bir nagra tartdylar, daglar baş-başyga uçabardi.

Ajdarha hem gaharlanyp, jemlenip, bir dem tartdy, daglar mysaly pahta dek bolup aldyga geldi. Anda hezret Alynyň mydarlary galmady. Hezret Aly ajdarhanyň agzyna ýakyn bolubardi. Ajdarha ýene bir dem tartdy. Hezret Alynyň asla aýaklary ýer tutmady. Aýaklary gähi anda, gähi munda bolubardi. Oşol wagt hezret Aly ýel dek bolup, ajdarhanyň agzyna ýakyn boldy.

Emma oşol wagt Jebraýyl alayhys-salam wazg geltirdi. Muhammet pygamberge habar berdi. Andan soň Muhammet pygamber derhal zikirge meşgul boldy.

Anda hudaý tagala hezreti Jebraýyl alayhys-salamga aýtdy ki:

-Baryp, Habybymga habar bergil ki, şirimni tomaşa kysynlar-diýdi.

Hezreti-Jebraýyl Resuly-hudaga bul sözni baryp habar berdiler. Anda Resuly-huda otuz üç müň sahaba birle bir belent jaýga çykyp, tomaşa kyldylar. Hezreti-Jebraýyl aýtdylar:

-Gelip, meniň golumnyň arasyndan garaňlar.

Resuly-huda otuz üç müň sahabalary birlen hezreti-Jebraýyl alayhys-salamnyň gollarynyň arasydan garadylar. Gördüler ki, hezret Aly ajdarha barur erdiler.

Emma hezret Aly ajdarhany bu sypatda görüp, Resuly-hudany ýoklap, Muhammet pygambeni çagyryp, medet diläp, bir gazal okydy. Gazaly-hezret Aly bu turur:

Bu derdimge eýle derman,

Ýa Mustapa, senden medet!
Ýüzüň görmän, ölsem arman,
Ýa Mustapa, senden medet!

Kylsam bu dünýäden güzer,
Hoş gal imdi haýryl-beşer,
Salgyl bu halymga nazar,
Ýa Mustapa, senden medet!

Sen-sen maňa rehber ýakyn,
Sal pertüwiň eý, mah jebin,
Uftadalaryň ýoklagyn,
Ýa Mustapa, senden medet!

Sen erer sen hak habyby,
İki jahan andalyby,
Bolgul bu derdim tebibi,
Ýa Mustapa, senden medet!

Menzilgähiň magraç erur,
Başyňda göwher täç erur,
Aly sizge mähtäç erur,
Ýa Mustapa, senden medet!

Elkyssa, andan soň hezret Alynyň hallary Resuly-hudaga aýan bolup, gaýybana hezret Aly Şahymerdanga dogaýy-haýyr edip, Resuly-huda bu mynajatny okydylar. Mynajaty-an hezret bu turur:

Hökimi külli-älem sen, ne hökmüň bolsa perman et,
Erur sen halyky-berhak, özüň müşgilni asan et.

Alyny saňa tabşyrdym, medet kyl patyşahym sen,
Bu kapyr ajdary purzur, hudawend-a sen, asan et.

Ajaýyp bednema mahluk, mysaly küwhi-Hamun dek,
Alyga hümmeti bergil, bu ajdarny perişan et.

Özüňniň has şirindir, Aly ibni Ebutalyp,
Ol äriň haýbatyndan belalary herasan et.

Ýigrimi ýaşga ýetgen soň şirim diýip wada kyldyň,
Şiriňniň zarby-destiden any ýer birle ýegsan et.

Kerem kylgyl Alyga sen, bu mahlukny adem kylsyn,
Alynyň ärligini bu jahan içre nemaýan et.

Esedylla welidir diýp, Alyny ýat edip dur sen,
Alynyň bir nagrasyndan ýer-u göklerni lerzan et.

İlahy sen hemaýat bol, belalardan pena bergil,
Şiriňniň urgan zarbydan, ajdarhany sergezdan et.

Sebäp nedir ol ajdarga Aly şiriň duçar oldy,
Galam eýläp kesip ötsün, Zülpükar tygny buran et.

Muhammet diýr, hudawend-a, Alyny saňa tabşyrdym,
Aman tut jümle duşmandan, öz hamdyňa perwan et.

Elkyssa, andan soň pygamber sallallahy we sellemniň dogalary hezreti-rebbil-yzzatnyň dergähinde mustejab bolup, hezret Alyga kuwwat ata kyldy.

Emma hezret Aly özlerini rastlap, bir nagra urdular kim, göýä Ysrafyl sur urgan dek bolup, zemin-u zaman, mekin-u mekan bir boldy.

Andan soň ajdarha bir dem tartdy. Aly herçend leňner taşlady, asla bir ýerde dura bilmedi. Ajdarha hezret Alyny demige tartyberdi.

Ahyr hezret Aly Zülpükaryny çykaryp, aldlaryga kese tutup, “İsmi-agzamny” okyp, ajdarhaga garap ýöriberdiler. Görer bolsaň, huda emri birlen ajdarhanyň agzyndan girip, guýrugyndan çykdylar. Erse, Zülpükar ajdarhany iki bölek kyldylar.

Andan soň hezret Aly şähri-Berberge ýöriş kyldylar. Ýolda ýene mundag ulug jandarnyň ölgenige köňli bozulyp, pelekden şikwe kylyp, hezret Aly bir gazal okydy. Gazaly-Kaşamşam bu turur:

Biwepa dünýä sen, ahyr öter sen,
Saňa gelip, kimniň köňli şat oldy.
Bähbidiň ýok, günbe-günden beter sen,
Saňa gelip, kimniň köňli mat oldy.

Hezreti Adamny haýran eýlediň,
Howanyň çeşmini girýan eýlediň,
Nuh kowmuny garky-tupan eýlediň,
Saňa gelip, kimniň köňli şat oldy.

Öz nurundan halk eýlediň İsany,
Tur dagynda raz aýdyşan Musany,
Kapyr erreledi ol Zekirýany,
Saňa gelip, kimniň köňli şat oldy.

Ybrahym Halylny taşladyň nara,
Mansuryň başyny çekdirdiň dara,
Hezreti-Ýusupny saldyň bazara,
Saňa gelip, kimniň köňli şat oldy.

Lukmanny derdlerge dowa eýlediň,
İdrisiň mesgenin mawa eýlediň,
Her kime bir türlük söwda eýlediň,
Saňa gelip, kimniň köňli şat oldy.

Wamyk üçin Uzra derýada ýüzdi,
Leýli üçin Mejnun sergerdan gezdi,
Şirin üçin Perhat daglary gazdy,
Saňa gelip, kimniň köňli şat oldy.

On dört aşyk ötdi senden zar eýläp,
Togsan dokuz mün şeyh ýer binli baglap,
Ýüz ýigrimi dört mün pygamber ýyglap,
Saňa gelip, kimniň köňli şat oldy.

Mäliki-İsgender, hezreti-Selman,
Ýene Kaýsar bilen Jemşidi-hakan,
Kany Suhrap, Zerkum, Rüstemi-destan,
Saňa gelip, kimniň köňli şat oldy.

Şah-u geda ýöriş eýlär üstünden,
Etrabyňny almak üçin kastyňdan,
Ahyr arman bilen öler destinden,
Saňa gelip, kimniň köňli şat oldy.

Kaşamşam diýr, senden tapmadym bähbit,
Ulug ajdarhany eýlediň nabut,
Hasyl bolmas senden hiç kimge maksut,
Saňa gelip, kimniň köňli şat oldy.
Elkyssa, hezret Aly bu sözden soň birniçe ýol ýörip, şähri-Berberge dahyl boldular.
Ajdarhadan algan nyşanasyn gelturyp, Mergup şahnyň aldyda goýdular. Kapyrlar tasmany
görüp, hemme tähsin-u aperin galdylar. Hezret Alyga ten berdiler.
Andan soň Mergup şah hoşwagt bolup, hezret Alyny tagryp-u towsyp kylyp, bir gazal okydy.
Gazaly-Mergup şah bu turur:

Hakykat arslan eken sen,
Meni biarman eýlediň.
Göýä bir lukman eken sen,
Derdime derman eýlediň.

Aldym bu gymmat bahany,
Bagladyň ulyg derýany,
Hem öldürip ajdarhany,
Müşgilim asan eýlediň.

Şährimge köp erdi zerer,
Lat-u menat kyldy nazar,
Derýa bilen wehim ajdar,
Ýürek bagrym gan eýlediň.

Halal erken bergen pulum,
Sahypkyran çykdy gulum,
Bu köýgen syýahy köňlüm,
Gün-günden röwşen eýlediň.

Mergup şah diýr, maňa döwlet,
İne gaýrat, ine hümmet,
Döwran sürüň dem ganymat,
Köňlümni şamdan eýlediň.

Elkyssa, Mergup şahnyň Matlap han diýgen bir weziri bar erdi. Özi sazanda erdi. Şähri-Haýbarnyň hany Omar Antarnyň weziri erdi.

Hezret Aly şahri-Haýbarny feth kylyp, Omar Antarny tutup öldürgende, bu Matlap han diýgen bedbagt gaçyp gelip, Mergup şahga sazanda bolup erdi. Şol Matlap han owwaldan hezret Alyny görüp erdi. Emma Matlap han hezret Alyny görgeç tanydy. Benägäh Matlap han Mergup şahnyň dergähige gelip erdi. Nazary hezret Alyga düşdi. Özünden gitdi. Zamandan soň huşyga gelip, Mergup şahga garap, söz aýtdy:

-Eý, Mergup şah, seniň ýagşy guluň bar erken-diýdi. İndi man seniň bu guluňny tanydym diýdi. Seniň bu guluň hezret Alynyň özüdir diýip, Matlap han bir gazal okydy. Gazaly-Matlap han bu turur:

Şahy-Mergup, imdi gaýtdy döwletiň,
Bu guluňnyň asly aty Alydyr.
Ajal ýetip, meger doldy möhletiň,
Bu guluňnyň asly aty Alydyr.

Bir delalat eýlär owwal yslama,
Aýytganyň etmeseň, kylur heňňäme,
Jeň babynda şerhi gelmes enjama,
Bu guluňnyň asly aty Alydyr.

Meýdana girgende ihtiyaty bar,
Uçar her tarapga keramaty bar,
Ýedi asman goýgan ýedi ady bar,
Bu guluňnyň asly aty Alydyr.

Omar Antar diýgen bir är bar idi,
Özi katdar bende türpe ner idi,
İki arslan bir-birige darydy,

Bu guluňnyň asly aty Alydyr.

Başga sanjyp dört müň batman täjini,
Ýedi müň şäherden alur pajyny,
Bul ötgerdi şundag ärdi güýjüni,
Bu guluňnyň asly aty Alydyr.

On ýedi müň batman gürzi-gerany,
Ýetmiş kerkiň derisinden galkany,
Heläk kyldy şundag merdi meýdany,
Bu guluňnyň asly aty Alydyr.

Bir atynda segsen nogta bar idi,
Her nogtasyn niçe pälwan götärdi,
Aty bilen gökge atyp iberdi,
Bu guluňnyň asly aty Alydyr.

Matlap han diýr, şahym, bolgul habardar,
Saňa zerer ýetgirmesin beýekbar,
Nagra tartsa, geler Düldül, Zülpükar,
Bu guluňnyň asly aty Alydyr.

Elkyssa, Mergup şah Matlap handan bu sözni eşidip, gamgyn bolup aýtdy kim:
-Eý, Kaşamşam, sen bizni aldap sen, “adym Kaşamşamdyr” diýip. Rast sözlegil behakky-Lat-Menat üçin aýt, Alymy sen ýa özgemu sen-diýip, hezret Aly Şahymerdanga garap, bir gazal okydy. Gazaly-Mergup şah bu turur:

Owwal başda baglap berdiň derýany,
Alymy sen, özgemu sen, beýan et!
Dep eder sen ýerden gelgen belany,
Alymy sen, özgemu sen, beýan et!

Kaýdan geldiň munda paýy-pyýada,
Özüňni satdyryp biziň arada,
Rüstem kylmas munça işi dünýäde,
Alymy sen, özgemu sen, beýan et!

Bizge bu gün zorlugyňny bildirdiň,
Köp kylmagan işni ýalguz dyndyrdyň,
Tenha baryp, ajdarhany öldürdiň,
Alymy sen, özgemu sen, beýan et!

Tabşyraýyn seni Laty-Menaga,
Aly bolup bizni salma belaga,
Lat haky çün ýalgan aýtma araga,

Alymy sen, özgemu sen, beýan et!

Mergup şah diýr, habar bergil bu sagat,
Bile-bilmen könlüm boldy jerahat,
Sende bardyr munça zory-şejagat,
Alymy sen, özgemu sen, beýan et!

Elkyssa, hezret Aly Mergup şahdan bu sözni eşidip, haýran boldular. “Aly men” diýseler, gowga köp bolur we eger “Aly imes men” diýseler ýalgançy bolurlar. Ahyr endişe kylyp, parasat bilen kybap kylyp, bir söz aýtdylar. Gazaly-hezret Aly:

Bawar eýläň, küffar ähli,
Menku imes, men hem Aly.
Häzir durgan rakyp haýly,
Menku imes, men hem Aly.

Şähri-Şibli erur jaýym,
Gije-gündiz hak penahym,
Arş-u kursi menzilgähim,
Menku imes, men hem Aly.

Menzilimden düşdüm yrak,
Damanymda gerdun pyrak,
Kişi bilmes menden sorak,
Menku imes, men hem Aly.

Meniň adym Kaşamşamdyr,
Aýralyk derdi elemdir,
İki dünýä bir gadamdyr,
Menku imes, men hem Aly.

Birniçe azadalaran,
Jyda men ýary-ýarlardan,
On sekiz şehzadalaran,
Menku imes, men hem Aly.

Kaşamşam diýr, ahyr maksud,
Küfr ählini eýläp nabud,
Şähri-Berber bolsa möwjüd,
Menku imes, men hem Aly.

Elkyssa, Mergup şah bu kybap sözlerge düşünmedi.
Hezret Aly aýtdy:

-Eý, Mergup şah, meniň bir adym Kaşamşamdyr we ýene bir adyma Haýdary-Murtaza diýrler. Başga sözni goýgul we her niçik hyzmatyň bolsa buýurul, meniň köne keselim gozgamasdan burun-diýdi.

Emma Mergup şah aýtdy:

-Eý, Kaşamşam, indi seniň sözünge ynandym. Sen buýrugan işni berjaý etdiň-diýdi we ýene aýtdy kim:

-Bu pähliwan halky ýalغان sözlemes. Bu Aly ermes eken. Bu gulnuň ady Kaşamşamdan başga imes. Men ana ýene bir hyzmat buýraýyn. İki hyzmatymny bitirdi-diýip, hezret Alyga aýtdy:

-İndi ýene bir hyzmatym, Medinede Aly diýgen bir pürzor pähliwan peýda bolup turur. Any tirik geltürseň, ýüzün bir görsem armanym ýokdur-diýdi. Soňra özün any azap birle öldürsem. Andan soň toýlap, seni azat kylur men-dýdi.

Anda hezret Aly aýtdy:

-Enşalla, tagala Alyny görer sen. Her kim Kaşamşamy görse, Alyny görer-diýdi.

Elkyssa, Mergup şahnyň Meşhur diýgen weziri aýtdy kim:

-Eý pähliwan, imdi baryp, Alyny tutup geltirseň mähribanlyk kylyp, köp engam berip, seni azat kylarmyz-diýip, Meşhur wezir Kaşamşamga buýrup bir gazal aýtdy:

Eý, Kaşamşam, saňa arzym söýläýin,
Bizge baryp, tutup getir Alyny.
Lagly-jowahyrlar nisar eýläýin,
Bizge baryp, tutup getir Alyny.

Könlünden gamlarny berbat eýläýin,
Pälwanlar içinde ussat eýläýin,
Köp engamlar berip, azat eýläýin,
Bizge baryp, tutup getir Alyny.

At-u serpaý, ýagşy ýaraglar bereý,
Ýüki eşrepiden otuz ner bereý,
Ýene kyrk tiwe sim-u zer bereý,
Bizge baryp, tutup getir Alyny.

Dargadawer köňüllerniň gubaryn,
Biribaryň bolsun hem medetkäriň,
Bereýin şährimniň külli ygtyýaryn,
Bizge baryp, tutup getir Alyny.

Meşhur aýdar, daýym bahabar bolgul,
Ger goluňdan gelse, tirik geltirgil,
Bir tomaşa kylaý soňra öltürgil,
Bizge baryp, tutup getir Alyny.

Elkyssa, bu sözni tamam etgenden soň Kaşamşam aýtdy:

-Eý, Mergup şah we Meşhur wezir, Aly diýgenleri zyýada zor pähliwandyr. Her adamnyň Alyga güýji ýetmes-diýdi. Her kim anyň birle tutuşsa, ajalnyň damyga giriftar bolur. Andag bolsa-da indi, eý Mergup şah, sen maňa kyrk pähliwan bergil we ýene ýedi düýe ýüki zynjyr bergil-diýdi. Her ne bolsa, baryp geltireýin-diýdiler.

Erse, derhal Mergup şah her ýerden saýlap, kyrk pähliwan berdi we ýedi tiwe ýüki zynjyr berdi.

Andan soň Kaşamşam Berber şährinden çykyp, ýolga rowana boldy.

Elgaraz, hezret Aly bir menzil ýorigenden soň, bir meýdanda düşüp, pählwanlarga özün tanadyp, bir gazal okydy. Gazaly-Kaşamşam bu turur:

Bu gün äşgär eýleý syrry-pynhanym,
Eý, pälwanlar, tutuň-baglaň, Aly men.
Mergup şahga kылgan ähd-u peýmanym,
Eý, pälwanlar, tutuň-baglaň, Aly men.

Şahnyň emri gerdenimde galmasyn,
Maşar günü taňrym gazap kylmasyn,
Är oşoldyr, wagda ýalغان bolmasyn,
Eý, pälwanlar, tutuň-baglaň, Aly men.

Bu söwdaga salgan biribarymdyr,
Her säherler çeken ahy-zarymdyr,
Ebubekir, Omar, Osman ýarymdyr,
Eý, pälwanlar, tutuň-baglaň, Aly men.

Üşbu hyzmatlarny kылgan özüm men,
Gul bolup şäherge gelgen özüm men,
Ýer ýüzüne gowga salgan özüm men,
Eý, pälwanlar, tutuň-baglaň, Aly men.

Kaşamşam diýr, bizge hakdan permandyr,
Hak ýolunda daýym başym gurbandyr,
Rehim eýlese, barça müşgil asandyr,
Eý, pälwanlar, tutuň-baglaň, Aly men.

Elkyssa, pähliwanlar bu sözni eşidip, her kaýsy bir ýana gaçdylar. Hezret Aly aýtdy:

-Haý-haý, nadanlar, waý, namartlar, öz başym hakky üçin gaçmaňlar. Gelip, meni tutup baglaňlar. Men sizlerge degmes men-diýdi.

Andan soň pähliwanlar gorka-gorka hezret Alynyň ýanyga gelip tutdular. Hezret Alyny bagladylar. Ýedi tiwe ýüki zynjyr bilen hezret Alynyň elini, aýagyny bagladylar we mähkäm edip, boýnyga zynjyr dakyp, pähliwanlar hezret Alyny göterdiler.

Emma hezret Alynyň mübärekgollary ýedi tiwe ýüki zynjyr bilen bagly turur. Aly Şahymerdan bent içinde köňülleri bozulyp, şol wagtda bir müstezad okydylar. Gazaly-Haýdarykerrar bu turur:

Saldyň maňa bir türpeýi gam külpeti-sowda,
Ýa Wahydy-Kahhar,
Enduh-u sütem, renj-u elem, şuruşy-gowga,
Ýa Kadyry-Jepbar,
Men hasta, özümni bendi kylyp ilige,
Bilmen ne sebepden.
Gam besteride hasrat-u gam munys-u hemra,
Ba dideýi-hunbar.

Mejruh bolup men bu kapyrlar içinde temha,
Ýok ýanymda gamhor.
Ýok imdi bu şäher içre maňa munys-u hemdem,
Şehzadalarymdan.
Lutf eýle özüň halyma, eý halyky-ýekta,
Ýa Ahmedi-Muhtar.
Şafkat kylawer üşbu zaman hasta guluňga,
Uftada bolupdyr.
Tähsin galar bu işime ol çarhy-mugalla,
Ýa munysy-gamhor.
Küffar ilniň bendisi men ýokla guluňny,
Ajyzlara rehim et.
Bu arzy dilim ýetse idi kadyr-alla,
Ýa wakyfy-esrar.
Saýýady-ajal goluda çün bendi-kapas men,
Gudratly hudaýym.
Şemşir elide niçe mahasyllary gümrah,
Halkaky-jahandar.
Ýa sahyby magraç, resuly iki älem,
Furkan saňa nazyl.
Boýnumga çu zynjyr goşup, halatym özge,
Ýa Ahmedi-Muhtar.
Bendi boluban küfr ilige zar-u du naçar,
Bu Haýdary-kerrar.

Elkyssa, kyrk pähliwanlar hezret Alyny tutup, bendi kylyp, iş bitirgen kişige ogşap, Mergup şahnyň aldyga alyp geldiler.

Emma şol wagt hezret Aly Mergup şahga özüň maglum kylyp, bir gazal okydy. Gazaly-Kaşamşam bu turur:

Şahy Mergup, bahabar bol,
Aly atlyg arslan özüm.
Bawar eýläň sag bilen sol,
Oşol Şahymerdan özüm.

Geldim huda emri bilen,

Eşidiñler, hurd-u kelan,
Ysmagyl sypat şul zaman,
Hak ýolunda gurban özüm.

Meýdanda gan saçmak üçin,
Şirin jandan geçmek üçin,
Din ýoluny açmak üçin,
Gelen sahypkyran özüm.

Feth eýleýip bag Eremni,
Weýran etdim men Haýbarny,
Haýbatym tutar älemni,
Şejagatly pälwan özüm.

Refref geldi Mustapaga,
Münüp çykdylar semaga,
Kaby-köwseýn ol endaga,
Şiri hak men derban özüm.

Bozdum baryp şähri-Zerni,
Jenadil birle Haýbarny,
Öldürdim döw sypat perni,
Zülpükary buran özüm.

Magrypdan maşrykga namym,
Eşit kapyr, hak kelamym,
Düldülüm, Ganbar gulamym,
Bilseň, Şiri-ýezdan özüm.

Kaşamşam diýr, ýa Mustapa,
Bir tarhhum eýle maňa,
Küfür ähli, boluň ägä,
Bu gün merdi-meýdan özüm.

Elkyssa, Mergup şah bu sözni eşidip, munuň Aly erkenligini bilip, huşy başyndan uçup, bedenige titreme girip, reňni sargaryp, gözleri dönüp, aklyly çaşyp otыр erdi. Anda wezir-wekilleri aýtdylar:

-Eý, patyşahym, munça köp gorkmaň. Bir adam ot bolganda ne ýerni ýakar-diýdiler. Anda Mergup şah aýtdy:

-Eý, halaýyklar, indi maňa bir geňeş beriňler-diýdi, bir gazal okydy. Gazaly-Mergup şah bu turur:

Maslahat beriň, ýaranlar,
Aly gelmiş diýarymga.
Kürsineşin pähliwanlar,

Gulak sal ah-u zarymga.

Şäher halkyn ýygyň baryn,
Mirgazap gursunlar daryn,
Golun açmaý kylyň kärin,
Näheň duşmuş güzerimge.

Habar beriň il-u halka,
Şähri-Zingär, şahy-Anka,
Käbil şahy Ebu şakga,
Hami bolsun bu kärimge.

Şähri-Yklym hany Tehrak,
Gamhırumdyr Katran, Ymlak,
Weýran boldy köşki-rowak,
Ylgar döksün hysarymga.

Mergup şah diýr, eşit zarym,
Galmady sabr-u kararym,
Ýygylsynlar dost-u ýarym,
Sap tartsynlar kenarymga.

Elkyssa, Mergup şah bu sözni tamam etdi.

Oşol wagt hezret Alynyň üstüge ýedi müň leşger kapyr geldi. Ýene on müň leşger kapyr bir geldi we ýene ýedi müň ulug namdar pähliwan bir geldi we ýene ýedi müň berzeňni kapyrlary bir geldi.

Elgaraz, kapyrlar top-top tutup, her ýerden gelur erdiler.

Emma oşol wagt hezret Aly bu kapyrlary görüp, oşol halda mübärek köňülleri perişan bolup, şahzadalary we Muhammet Hanapyýany we birniçe sahabalary ýat kylyp, bir gazal okydy. Gazaly-Kaşamşam bu turur:

Üşbu demde Mustapa rehber gerek erdi maňa,
Sorsa halymny eger Syddyk gerek erdi maňa,
Jeň salahyny geýip, Omar gerek erdi maňa,
Osman atlyg sakyýy-köwser gerek erdi maňa,
Zülpükar-u Düldülim, Ganbar gerek erdi maňa.

Ol Hasan birle Hüseyin erdi jahanda zynatym,
İki gözüm röwşeni erdi iki dürri-ýetim,
On sekiz şehzadalar erdi jahanda döwletim,
Bitgirer erdi uruş babynda her maslahatym,
Ol Muhammet Hanapy meşhur gerek erdi maňa.

Bergeý erdi bu gam-u külpet era dilhahylyk,
Basalamat merdi-meýdan soltanet bargähilik,

İki mün batman amudy gürzi-geran eslahylyk,
Hub dosty elgide şemşiri erre mahylyk,
Ol Ebubekir-u, Omar, Osman gerek erdi maňa.

Şolmudyr ähdi-wepaňyz, eý şehi-aly-jah,
Galsam her maglum içre bahabar erdi maňa,
İsteýip yslam leşgerni, aýlanyp kyldy doga,
Küfür ählin görgende dem tartyp mysaly ajdaha,
Ah, bul gün Mäliki Ajdar gerek erdi maňa.

Hiç kişi bilmes meniň munda soragymdan habar,
Hanadanlar barçasyn kyldym bu gün katgy-nazar,
Sagynyp istäp meni şahzadalar kimden sorar,
Hak alarga salmagaý Ýusup deýin dagy-peder,
Edhem-u, Musa, Ryza, Mazhar gerek erdi maňa.

Ah, neýleý üşbu gün sahypkýranler bolmady,
Jeň salahyny geýen ol pähliwanlar bolmady,
Ýeke galdym kapyr içre mähribanlar bolmady,
Käbeýi-maksudym ol şahjahanlar bolmady,
Omarylla dek arslan ärler gerek erdi maňa.

Şähri-Haýbar barganymda meniň birler ýar idi,
Özleri sahypkýran-u hem sypahsalar idi,
Külly eshaplar içinde bir ajaýyp är idi,
Sekiz yüz batman amud gürzi-gerany bar idi,
Ol Musaýýyp gazy dek serwer gerek erdi maňa.

Eý, Kaşamşam, hak özüdir jümläni bar eýlegen,
Rehm edip, ataşny Ybrahymga gülzar eýlegen,
Kaknusy öz nalyşydan dahyly nar eýlegen,
İki älemde ýene birlikni yzhar eýlegen,
Mustapa dek hami-ýi-magşar gerek erdi maňa.

Elkyssa, Hezret Aly gördüler kim, niçe kapyrlar jemyg bolup tururlar. Andan soň hezret Aly hudaý tagalanyň ulug ärlerni ýat kylyp:

-Resulylla allahu-ekber-diýip, bir nagra tartdylar, zynjyrlar para-para boldy.

Ol nagrany eşidip, derhal Döldül we Zülpükär häzir boldular. Döldülni münüp, Zülpükärny gollaryga alyp, Resuly-hudany ýat edip, salawat iberip, wagtlary hoş bolup, bir nät okydylar. Näti-hezret Aly Şahymerdan:

Her lahza ýat eýlegeý sizi,
Hamdy-senahym, ýa resul!
İki älem içre meniň,
Puşty-penahym, ýa resul!

Senden erur her mahlukat,
Pazlyň erur bahryl-haýat,
Hem päk sen, hem nuryzat,
Ham aly-jahym, ýa resul!

Saky özüň, köwser özüň,
Hem jümleden Bihter özüň,
Asylarga rehber özüň,
Hem patyşahym, ýa resul!

Lutf eýle, şahy-jahan,
Bolsun tasatdyk hasta jan,
Hem din erur sen, hem iman,
Hem tekgegähim, ýa resul!

Ylm-u kelamat sendedir,
Berdi saňa rebbil-gafur,
Hak şeraby innel-tahur,
Aňla bu ahym, ýa resul!

Kyldym jahanda köp hata,
Neýleý, ne kylaý, waweleyta,
Hak sureýi-heýilata,
Geçgil günähim, ýa resul!

Sen-sen Kaşamşamga rafyk,
Gäh bahşeşiň bahryl-amyk,
Bildir maňa rahy-taryk,
Adyl güwähim, ýa resul!

Elkyssa, hezret Aly bu nätni okyp: “Allahu-ekber” diýip, Zülpükarny çekdiler, göýä kyýamat gopgan dek boldy. Şäherniň içinde şuryş-u gowga asmanga çykdy. Emma hezret Aly kapyrlarny bir-birine ýetirmeý gyrrar erdiler. Şol halda Mergup şah perýat kyldy kim:

-Haý-haý, namartlar, gaýrat kylaweriň, gaçmaňlar. Sizler köp sizler. Bir adam ot bolganda ne ýerni ýakar?-diýdi.

Patyşah her niçe jähd-u sagý kyldylar.

Kapyrlar koý erdi – gurt darydy we gamyş erdi – ot darydy. Köçelerden gyzyly gan her tarapga akdy, göýä zemin-u zaman lertzäge geldi. Ahyryl-emr Mergun şah şanydan umyt üzdi.

Elkyssa, erteden peýşingeçe gan dökdüler. Emma bu uruşga ýedi gat asmannyň perişdeleri Tähsin galur erdiler.

Kapyrlardan gaçgany gutuldy we olturgany tutuldy.

Erse, kapyrlar emir-u el-emir, fakyr-u el-fakyr ýyglyp, maslahat birle: Elaman-elaman, eldman-eldman” diýip, aman çagyryp, perýat kyldylar. Andan soň hezret Aly bu perýatny eşidip: “Aman nyşany – iman”-diýip, Zülpükarlaryny jaýynda goýdular.

Andan soň hezret Aly bu kapyr butparazlarga iman arz kyldylar. Erse, kelemeýi-şahadatny okyp, derhal heme kapyrlar sydkyjany birlen musulman boldular. Andan soň Mergup şah namazga meşgul boldy. Andan soň hezret Aly kapyrlaryň buthanalaryny ýykyp, mesjidi-mährap kyldylar, azan-kamat jary boldy.

Andan soň Mergup şahnyň kufly-dili açylyp, wagty hoş bolup, tamamy erkany döwlet gelip, hezret Alynyň aýaklaryga baş goýup, etgen işlerige puşman bolup, uzurhalyk kyldy. Musulman bolganynyň şüküranasyga hezret Alyga garap, bir gazal okydy. Gazaly-Mergup şah bu turur:

Şükre deýin hudaýymga,
Bu döwletge laýyk boldum.
Rehim eýledi halymga,
Kapyr erdim, sadyk boldum.

Bizden salam Mustapaga,
Ahmet atlyg rehnemaga,
Kerem etsin binowaga,
Ýüzün görmeý aşyk boldum.

Ebubekir, Omar, Osman,
Pygambere ermiş ýaran,
Arzym ýetgir Şahymerdan,
Köňül birle tasdyk boldum.

Niçe ýyllar ötdi ebes,
Kügürgine haýy-höwes,
Şükürylla tapdym muhlus,
Belalardan paryk boldum.

Çykyp küfür zelalatdan,
Bolup ähli-zerapatdan,
Niçe ähli-kesapatdan,
Geçip ähli-taryk boldum.

Umydym köp hezretinden,
Oşol bahry-rehmetinden,
Çykdy küfr küfrlüginden,
Bu gün ähli-taryk boldum.

Ýamanlardan ýaman erdim,
Ýüregim doly gan erdim,
Bir zeň basgan çoýan erdim,
Jöwahyrdan artyk boldum.

Ýamanlardan halas bolup,
Bir gulam men, mahlus bolup,

Küdüret-den alys bolup,
Ýagşylarga rafyk boldum.

Saňa gurban hasta janym,
Sen-sen dinim hem imanym,
Sebäp bolduň, eý, soltanyň,
Men hem ähli-towpyk boldum.

Şahy Mergup tapdy çäre,
Kimýa boldy seňgi-hara,
Şükür eýläp biribara,
Aýnadan hem aryg boldum.

Emma hezret Aly niçe kapyrlarny bir günde musulman kyldylar.
Emma Mergup şah bu döwletge köp hoşwagt bolup, gije-gündiz namazdan özün aýyrmaz erdi.

Elkyssa, andan soň hezret Aly Mergup şahny öz ýurduga patyşah kylyp, adatsyz we nahayetsiz tamalluk we iftiharlar bilen kyrk tiwäge tylla ýükläp berdi.

Andan soň hezret Aly şähri-Berberden paç alyp, kyrk tiwäge zer ýükläp, misli bezirgen bolup, Medineýi-münewwerge rowana boldular.

Anda hezret Aly şäherden hemrah çykgan musulmanlarga:

-İmdi sizler jaýlaryňyzga gaýdyňlar-diýip, nowazyş kyldylar.

Erse, Mergup şah derhal atydan özüni taşlap, hezret Aly bilen hoşlaşyp, hezret Alyga garap, bir gazal okydy. Gazaly-Mergup şah bu turur:

Bu gün azm eýleseň mülki diýara,
Azyz tende şirin janym, hoş imdi.
Synamny çäk edip, bagrymny para,
Jandan artyk mähribanym, hoş imdi.

Gül ýüzüň görmesem, ýokdur kararym,
Senden özge bolmaz köňül mydarym,
Ölinçä gulamyň, eý, şähriýarym,
Hak iberen ulug janym, hoş imdi.

Zynhar, byradarlyk hakyny hakla,
Dogaýy-haýr edip, ýadyňda sakla,
Günäkär guluň men, magşarda ýokla,
Eý, azyzym, kämiranym, hoş imdi.

Mustapaga ýetir arzy-halymny,
Taşladym köňülde kyl-u kalymny,
Sarp edeý ýoluňda mülk-u malymny,
Hakykat bahrynda känim, hoş imdi.

Salam aýtgyn Ebubekir, Omarga,
Hezreti-Osmanga, şahzadalarga,
Külly eshaplarga, azadalarga,
Hoş tekellüm, hoş elhanym, hoş imdi.

Kadyr eýgäm, özüň ýetgir heddine,
Başym gurban etsem serwi-kaddyna,
Peýamymny bir-bir ýetgir Medinä,
Şirin tilli nüktedany, hoş imdi.

Mergup şah diýr, gözden jemalyň uçdy,
Jydalyk hasraty könlümge geçdi,
Mejnunyň söwdasy başymga düşdi,
Ýüregimde hoş armanym, hoş imdi.

Elkyssa, andan soň Mergup şah hezret Aly bilen hoşlaşyp, zar-zar ýyglap galdy.

Emma hezret Aly Şahymerdan kyrk tiwani tylladan ýükläp, Medinäge garap, rowana boldular we anda “İsmi-agzamny” okap, tiwelerge dem saldy. Anda weliniň keramaty bilen ol tiweler Döldülden hem tizräk ýörip, ýyldam boldy.

Erse göz ýumup, tä açgunça niçe menzil ýollary taý kylyp, Medineýi-münewwerge dahyl boldular.

Erse, Medine halky eşidip, pişwaz önünden çykyp, istykbal kyldylar we hezret Alyny zyýarat kyldylar we anda hezret Aly kerremallahu wejhuhu eshablar we ýar-u dost, kowum-akrabalaryny görüp, hoş wagt bolup, jemyg sahabalar birlen görşüp, üşbu ebýatny okuganlary:

Barça gelgen gadyrdanlar,
Geliň, janlar, görüşeli.
Mähriban ýar-u ýaranlar,
Geliň, janlar, görüşeli.

Gezip geldim dag-u düzi,
Ýene gaýdyp gördük sizi,
Kapyr gyryp, bolduk gazy,
Geliň, janlar, görüşeli.

Ebubekir, Omar, Osman,
An hezrete sizler ýaran,
Gaýdyp geldi Şahymerdan,
Geliň, janlar, görüşeli.

Niçe çekdim hijran bary,
Sapar kyldym Rumdan nary,
Gezip geldim çöller sary,
Geliň, janlar, görüşeli.

Sagdy-Wakgas, ymam Japar,
Ebul-Müjen, Mälik Ajdar,
Hyzmatkärim Babaganbar,
Geliň, janlar, görüşeli.

Hasan-Hüseýin – azyz janym,
On sekiz gujak oglanym,
Muhammet merdi-meýdanym,
Geliň, janlar, görüşeli.

Patma, Zähra jübti-päkim,
Hanypaýy-syna çäkim,
Akl-u huş, pähmi derekim,
Geliň, janlar, görüşeli.

Tap geltirmeý amudyna,
Şähri-Berber girdi dine,
Murtaza geldi Medinä,
Geliň, janlar, görüşeli.

Elkyssa, andan soň hezret Aly Şahymerdan sahabalar bilen görüşüp, Medine mesjidine baryp, hezreti-Muhammet alayhys-salamny zyýarat kyldylar. Emma pygamber alayhys-salam hezret Alyny görüp, hoşwagt bolup, sagynyp erken. Hezret Alynyň pişanalaryndan posa alyp, köp nowazyş kyldylar.

Andan soň halaýyklar biçäre Babaröwşenniň ruhlaryna fatyha okyp, doga kyldylar.

Andan soň hezret Aly kyrk tiwe zerni taksym kylyp, jemg sahabalarga we birniçe binowa biçärelerge we pakyr-u misginlerge berdiler.

Hezreti Alynyň perwazlary şunça iş kyldylar, dostlar şat boldular, munafyklar mat boldular.

Niçe günler gamda erdim, gaýgylar boldy haram,

Şükri-lilla, bu kitap jumga güni boldy tamam.

ZEÝNELARAP DESSANY

Yazylan wagty: 2011.09.26 9:36 | Bölüm: Dessanlary, Edebiyat, Nurmuhammet Andalyp

Emma rawylar andag rowaýat kylarlar kim, günlerde bir gün Resul alla-salla-llahu-alayhy-wa-sallam birniçe leşger jemg kylyp, Şahymerdany baş kylyp, Rum welaýatyga ýöriş kyldylar. Otuz üç müň sahabalar, birniçe bahadur we pehliwan birle niçe gün ýol ýörüp, Rum welaýatyga ýetişdiler. Rum welaýatynyň garawullary baryp patyşahyga habar berdiler. Patyşah şäher-be şäher, gala-ba-gala atly iberdi, hernä leşger bolsa, jemg edip, ol hezretniň goşunlaryga barabar çykardy. Bahadurlar we pähliwanlar märekeden çykyp, bir-birine helme ederler. Musulman tarapyndan hezret Aly Şahymerdan çykdy. Kapyr tarapyndan bir pähliwan çykyp, hezret Alyga barabar boldy. Bir-birine naýza howala kyldylar, myrady hasyl bolmady. Ahyr hezret Aly Şahymerdan Zülpükaryny çykaryp, andag çaldy. Kapyr iki bölek bolup ýerge düşdi. Ýene hezret Aly Şahymerdan perýat kyldy: “Mubaryz meýdan ibergil!” – diýdi. Ol tarapdan hiç pähliwan çykmany. Hezret Aly Şahymerdan patyşah üstüge sürdi. Patyşah dura bilmedi, gaçdy. Şahymerdan ýetip başyny teninden jyda kyldy. Any görüp hemme kapyrlar: “El-aman” diýip, musulman boldular. Hezret Aly Şahymerdanga boýun sunup gelip, pygamber-alayhyssalamga

iman geltirdiler. Tamam halklar musulman boldular. Hezret Aly Şahymerdan patyşahynyň gyzy Hanypany alyp pygamber-alaýysalam ýanyga geltirdiler.

Pygamber-allaýhy-s-salam aýdy:

-Ýa Aly, bu ne gyz turur?-diýip, bu gazalny okydy:

Gel, eşit imdi sözüm bul zaman,
Bu ne gyzydyr, Şahymerdan-ow, Aly?
Hasret ilen köp çeker ah-u efgan,
Bu ne gyzydyr, Şahymerdan-ow, Aly?

Seni görmen bu şirin jandan diger,
Eýlediň bu şährini zir-u zeber,
Şahny atdan ýer astyga saldyň meger?
Bu ne gyzydyr, Şahymerdan-ow, Aly?

Hiç kim takat geltiralmaz zarbyňa,
Söweş günigorky gelmez ýadyňa,
Düşdi adyň äleme öňden soňa,
Bu ne gyzydyr, Şahymerdan-ow, Aly?

Düldül atyň segredip girdiň ýola,
Düşdi kapyrlar başyna gulgula,
Niçeler hasrat çekip galdy bu ile,
Bu ne gyzydyr, Şahymerdan-ow, Aly?

Hak Resulnyň pählwany sen, Aly,
Ol hudanyň arslany, şahy, weli,
Açylgan bag-u bostan, bostan güli,
Bu ne gyzydyr, Şahymerdan-ow, Aly?

Elkyssa, andan soň Şahymerdan “Ýa Resul alla” – diýip, bu gazalny aýtdy:

Ägäh bol, surury-didar,
Hanypany alyp geldim.
Gyryldy bişumar küffar,
Hanypany alyp geldim.

Çykyp şahy garşy durdy,
Nagara-sazyny gurdy.
Niçeleri janyn berdi,
Hanypany alyp geldim.

Girip meýdan üzre jöwlan,
Gyryldy begleri çendan,
Niçesi getirip iman,
Hanypany alyp geldim.

Galalary harap etdim,
Urup bir-birine gatdym,
Sürüp hendegige dykdym,
Hanypany alyp geldim.

Aly diýr, söweş guruldy,
Gylyç-gylyçga garylady,
Niçeler läşi serildi,
Hanypany alyp geldim.

Elkyssa, Resul huda-salla-llahu-alahýhy-wa-sallam terahhym birle aýdylar:

-Eý perzent, sen kimiň perzendi sen? Adyň nedir? Ýene aýdylar:

-Hudaýy-hijdah hezar älemni bir bilip we meni –Resuly –berhak bilip, musulman bolgul-diýdiler.

Ol gyz Resul hudadan bul sözni eşidip, perýat kylyp, aýdy:

-Ýa Resul alla, bildim ki diniňiz berhak turur, sypatyňyz rehmet ul-älemin turur, emma üç şertim bar, eger kabul kylsaňyz, bendeýi-hassyňyz bolar men – diýdi we ýene aýdy kim:

- Meniň adym Hanypa turur, atam şähri-Rumga halypa erdi. Atamny we agalarymny Aly öldürdi. Ýeke we ýalguz turur men – diýip, zar-zar çün ebri-nowbahar ýyglaý erdi.

Emma Resul huda gyzdany bul sözni eşidip aýdylar:

-Eý, perzent, köp ýyglaýmagyl, ataň ornuga ata bolaýyn we ýene Aýşany madar kylar men – diýdiler we ýene aýdylar:

-Eý, perzent, ol üç şertiňni beýan kылgyl – diýdiler.

Emma bibi Hanypa bu sözini eşidip, ýyglaý, ýüz-gözlerni Resul hudanyň paýlaryga sürtüp erdiler we bu gazalny aýdar idi:

-Syrry-halym imdi beýan edeýin,
Arzym eşit imdi, ýa Resul alla!
Şirin janym saňa gurban eýläýin,
Arzym eşit imdi, ýa Resul alla!

Atam-enem mähriban erdi özüme,
Aýra düşdüm, uky gelmez gözüme,
Zar aglasam, kimse ýeter dadýma,
Arzym eşit imdi, ýa Resul alla!

Berhem etdi Aly biziň şährimiz,
Harap oldy bag-u bostan, mülkümüz,
Gam-hijrana düşdi şatly köňlümüz,
Arzym eşit imdi, ýa Resul alla!

Arzym budur – meni berseň Alyga,
Hudanyň arslany, şahy, welige,
Kabul eýle sözüm, musulman bolaga,
Arzym eşit imdi, ýa Resul alla!

Bu dilegim bar turur, aýdaýyn any,
Maňa bermesinler jebr-u jepany,
Oglum bolsa, Muhammet goý adyny,
Arzym eşit imdi, ýa Resul alla!

Hanypa diýr, imdi muslym bolaýyn,
Dini-yslam ýolun kabul kylaýyn.
Myradym-maksadym hakdan diläýin,
Arzym eşit imdi, ýa Resul alla!

Elkyssa, anda Resul huda pikir kyldylar. Derhal Jebraýyl-alaýhys-salam habar geltirdi: “Ýa Muhammet, hudaýyň saňa salam aýdy, perişdeler durud iberdi. Hudaýyň aýdy: “Hemme bendäniň hajatyn bergujy men turur men. Ol gyznyň herne aýganyň kabul kylysyn”. Resul huda wejiden paryg bolup aýdylar: “Huda kabul kyldy, biz hem kabul kyldyk” –diýip, gyzny Alyga berdiler. Ýene Patma Zährany pend-u nesihat kylyp, aýdylar:

“Angäh hudanyň emri turur, Hanypany agyrtmagyl”-diýdi.

Emma Patma Zähra söýnüp gelip, aýdylar kim: “Hak tagala maňa sagadatlyk dogan berdi” diýip, hoşwagt bolup, köp nowazyş kyldylar.

Elkyssa, aradan niçe müddet ötdi. Bibi Hanypa Aly Murtazadan hamyla tutup, bir ogul töwellit boldy. Inäk, adyny ezizläp, Muhammet Hanapyýa goýdular. Elkyssa, Aly Murtaza guwanyp, halaýyga toý berip, şad-u horram boldular. Emma bul mertebede aradan niçe müddetler geçdi. Ogullary ýedi ýaşyga girdiler. Emma ata-ene ogullarynyň didaryga aşyk erdiler. Bir sagat görmeseler, diwana bolar erdiler. Emma şahzada ymam Muhammet mysaly-gülge ogşap we gylyklary ýerge ogşap, siňin-siňniň uruş birle turuş höwes kylyp, at üstüge gadam goýup, kudekligine tutup, seýri-sahra kylar bolup, şıkar etgeli köňli gidip, hyýal birle atalarynyň aldyga berdylar. Tagzym-towazyg birle salam berip, gol gowşuryp durdular. Emma Şahymerdan bu halny görüp: “Saňa ne boldy?” diýip, bir söz aýtgany. Gazaly-hezret Aly-wallahu-aalamu-bis-sawab:

Niçik maksatga geldiň uşbu halat birle, perzendim?

Gözümni röwşeni, derdimge dermanym, jigerbendim.

Ajap hatyr perişan sen, balam, ru berdi ne halat?

Maňa aýgyl sözüňni rişteýi-janynga peýwendim.

Howa birlen höwes perwaz eder köňül guşy göýä,

Eýa, eý gülşen, janynga düşgen bilbil handym.

Köňülde nuktaýy-halyňny pynhan etme, yzhar et,

Agyzdan defteri-agzasyn açgan güli-şeker-gandym.

Hudanyň şiridir men, eýlär men maksadyň hasyl,

Kyýamat saýawanym, dünýäde köňlümge hursandym.

Elkyssa, şahzada Şahymerdandan bul sözni eşidip, kamatlary ýaý dek бүкүlip, towazyg birlen atalaryga garap, bu sözni aýdylar. Gazaly-ymam Muhammet bu turur:

Rugsat bergil, kyblagähim,
Çyksam bir ýana ýar istäp.
Mähribanym, puşt-penahym,
Gitsem seýrana ýar istäp.

Yşk meýinden noş eýlesem,
Sähra çykyp, joş eýlesem,
Köňül wagtyň hoş eýlesem,
Çemenli murgyzar istäp.

Atlar çapyp, ok-ýaý atyp,
Gazal kowlap, gulan tutup,
Ýörsem hudany ýat edip,
Başga-başga diýar istäp.

Gün düşmedik saýa barsam,
Bir altyn saraýa barsam,
Göz görmegen jaýa barsam,
Ýörsem bezm-u şikär istäp.

Muhammetden bul hekaýat,
Aýta bersem ýok nihaýet,
Gün-günden özgedir halat,
Ýüz elem, bikarar istäp.

Elkyssa, andan soň Şahymerdan ymam Muhammetden bul sözni eşidip, haýran bolup aýdylar:
-Gözümniň röwşeni, perzendim, bu jahanda ataňnyň duşmany köpdür, binägäh uçrap, saňa zyýan ýetgirmesin – diýip, köp pend-u nesihat berip aýdylar. Gazaly-hezret Aly:

Mähribanym, ne diýer sen,
Çykmagyn çöllere sary.
Gözüm ýollarda goýar sen,
Çykmagyn çöllere sary.

Olturyp, kararym olmaz,
Bu köňlüm şat olup, gülmez,
Jahan sensiz göze ilmez,
Çykmagyn çöllere sary.

Balam, kapyr bize duşman,
Seni goýmazlar bir zaman,
Meni gezdirmegin her ýan,
Çykmagyn çöllere sary.

Pend-u nesihatym alsaň,
Bu sözüme gulak salsaň,
Gitme, balam, meni diýseň,
Çykmagyn çöllere sary.

Aly diýer, söwer guzym,
Jigerbendim, diňle sözüm,
Nury-didäm, görer gözüm,
Çykmagyn çöllere sary.

Täsir kylmady. Andan soň bı sözlerni şahzada Muhammetniň enesi eşidip gelip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, bu sözni aýdy:

Balam, senden senden aýrylmanam bir zaman,
Sen-sen meniň huda bergen myhmanym.
Sensiz bu dünýäde bolmagym güman,
Huda dergähinde şuldur armanym.

Sabyr eýlegil, guzym, kemala ýetgil,
Bul seýr ile şikär bähriden ötgül,
Gider bolsaň, meni öldürip gitgil,
Bolmaz sensiz ýene bir dem amany.

Rugsat ber diýp, balam, çytma gabagyň,
Ataň birle eneň çekmesin dagyň,
Galmasyn başyma beýle pyragyň,
Hijriňde galgynça çyksyn bu janym.

Balam, sen-sen görer gözüm röwşeni,
Höwes kylma, balam, güli-gülşeni,
Bul arada köpdür ataň duşmany,
Barma, guzym, senden köpdür gümanym.

Beýle höwes kylyp köňül aldyрма,
Nerkesleriň gözýaşıňa doldurma,
Garyp eneň hijran birle öldürme,
Resul bergen Magşar günü myhmanym.

Elkyssa, bul sözlerni şahzada eşidip, hatyr-perişan bolup, kabul kylmady. Ahyryl emr Şahymerdan-u Şiriýezdan naçar-u näalaç bolup, rugsat berdiler. Aýdylar:

-Eý, jigergüwşäm, her ýerge barsaň hudany ýadyňdan çykarmagyl – diýip, täkit kylyp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, aýdylar:

-İlähi ahad-u samad-u bendenowaz, eý, soltan ed-deýr, perzendimni saňa tabşyrdym –diýip, wadaglaşyp, patyha berip, bir gazal aýdy:

Ýoluňda sarp etdim şirin janymny,

Balam, seni bir allaga tabşyrdym.
Berbat etdiň imdi hanymanymny,
Balam, seni bir allaga tabşyrdym.

Herne syryň öz synaňda ýaşyrdyň,
Şirin janyň yşk oduna bişirdiň,
Bu täji tagtymny kime tabşyrdyň,
Balam, seni bir allaga tabşyrdym.

Baş alyp gitmegil kişi ýurduna,
Hiç kim bakmaz mün arzyňa-werdiňe,
Çydaý bilmeý aýralygyň derdine,
Balam, seni bir allaga tabşyrdym.

Duşmanlaryň belasyga galgynça,
Ölgen ýagşy bu dünýäde bolgynça,
Dirilikde sen köýdürdiň ölginçä,
Balam, seni bir allaga tabşyrdym.

Gulak salgyl men garybyň sözüne,
Hiç kim bakmaz garyplaryň ýüzüne,
Dat eýlärem biribaryň özüne,
Balam, seni bir allaga tabşyrdym.

Degdi, aldy meniň nahal terimni,
Pelek gyrdy meniň bal-u perimni,
Ýüz gowgaýa saldyň meniň serimni,
Balam, seni bir allaga tabşyrdym.

Aly aýdar, men gelmenem özüme,
Iýgenim-içgenim çykamaz ýüzüme,
Kaçan gözüm düşer seniň gözüňe,
Balam, seni bir allaga tabşyrdym.

Elkyssa, şazada ymam Muhammet hoşwagt bolup, gül dek açylyp we ragna dek saçylyp, atasynyň ýanydan çykyp ýörüberdiler. Andan soň Beşer gulga perman kyldy: “Eý Beşer, bir ýagşy atny eýer kylyp gelgil” diýdi.

Emma ol permanyn tutup, çüsti-çäbük bir at alyp geldi. Şahzada mysaly – Rüstem anan dek bolup, at üstüğe münüp, gadam goýup, derwezeýi – Medineden barar erdiler kim, agalary hezret ymam Hasan we ymam Hüseyin ýolukdylar. Gördüler kim, şahzada Muhammetniň owzagy özge turur. Anda ymam Muhammet özün atdan taşlap, tagzym-towazyg birlen salam berip durdular. Agalary sylah derber kylgan bu halatga inilerini gördüler. Ymam Hasan bir söz aýganlary bu turur:

Bul niçik pikirdir, bul niçik hyýal,
Saňa mähribanym, inim, ýol bolsun.

Nahal ömrüň hak eýlesin berkemal,
Sözle, nowjuwanym, inim, ýol bolsun.

Başyňa ötgürip murassag täji,
Äleme berilmez hunsuň hyrajy,
Ol Şahymerdanyň ýakgan syrajy,
Şemgy-şebistanym, inim, ýol bolsun.

Bir hudanyň hamdy seniň diliňde,
Babamyz Resulnyň gory biliňde,
Zülpükary Şahymerdan eliňde,
Isgender nyşanym, inim, ýol bolsun.

Niçe merkepleriň teblide ýene,
Ýowuz günde jöwlan çekip her ýana,
Kapyrlar baryny salyp imana,
Bir sahypkyranym, inim, ýol bolsun.

Ok-ýaýny kyrk arslandan ötürgen,
Her kaýan ýüzlense, işin bitirgen,
Bahadurlyk esnadyňy götergen,
Rüstemi destanym, inim, ýol bolsun.

Syryňny eýlegil, inim jan, beýan,
Behaky-babamyz, ol Şahymerdan,
Hak öz penahynda saklasyn aman,
Döwletli soltanym, inim, ýol bolsun.

Kaýda barsaň, biz hem baralyk bile,
Owazaňdan ile düşüp gulgula,
Agaň aýdar, bir söz geltirdim dile,
Ýagşydan nyşanym, inim, ýol bolsun.

Elkyssa, andan soň şazada ymam Muhammet bu sözni eşidip, bular hem bir söz diýgenleri bu turur:

Agam, köňlüm guşy bul gün,
Belent perwaz istäpdir.
Tapyp bir gülşeni-janyn,
Nowasyn saz istäpdir.

Çemenden gunça gül gözläp,
Şeker leb, toty deý sözläp,
Bu yşkdan bezmi-wasl yzlap,
Bir belent owaz istäpdir.

Haky istäp wepa birlen,
Wepa yzlap jepa birlen,
Baryp bir Dilruba birlen,
Özüni demzaz istäpdür.

Tekawer sürse ýollarga,
Gezibän dag-u çöllerge,
Mysapyr ýalguz illerge,
Rafyky-ygzaz istäpdür.

Budur şahzada söz aýtsa,
Sözüni hubpähim etse,
Pelek manysyga ýetse,
Aňa a:ga:z istäpdür.

Elkyssa, bu sözden soň agalary bildiler kim, şahzada seýri-sährağa bara tururlar. Şahzada ymam Hasan we ymam Hüseyin aýdylar:

Halaýyk inimizniň ärlige täsin we aperin kylarlar. Bizler hem baryp atamyzdan rugsat alyp, muny bir imtihan kylyp göreli – diýip aýdylar.

Elkyssa, ol iki jügergüwşeyi bibi Patma, Zähra baryp, Şahymerdandan rugsat dilediler. Bularga hem aýdylar:

-Eý jügergüwşelerim, baryňlar, ýoluňyz ak, ýoldaşyňyz hak bolgaý, aman gelgeý sizler – diýdiler.

Andan soň bu iki ymam hem geldiler. Erse, ymam Muhammet bularga garap durup erdiler. Bular gelgenden soň, üçleri goşulyp, ru be janyby-sähra-ýu beýewan rowan boldular. Elkyssa, üç göwheri-şem çyrag erteden agşamgaça aw awlap, keýik, gulan kowlap, hiç bir närsä alabilmediler. Haýran boldular kim, “Eger gol guryg barsak, Aly dek ärniň perzendige ar bolur” diýip, ýene birniçe ýol ýörüp, nägäh bir ýerge ýetdiler kim, ol ýerde ýol üç tarapga aýrylyp turur. Gördüler kim, ol ýollaryň başynda bir tagta sengi – mermer bar. Ol daşga bir söz bitiklik turur. Any okyp gördüler kim, andag aýdyp turur: “Her kimirse sag ýolga barsa, sag-salamat gelgeý. Orta ýolga barsa, ýa gelgeý, ýa gelmegeý, çep ýolga barsa, asla gelmegeý” diýip, btip turur. Şahzadalar bu üç ýolga der haýret bolup galdylar. Her kaýsylary joş-huruş edip, barsa – gelmez ýolga giderge maýyl bolup, guftügeý kyldylar. Anda ymam Hasan aýdy:

-Eý inilerim, maňa rugsat beriňler, men baraýyn. Emma ymam Hüseyin aýdylar:

-Men baraýyn, her ne ajaýyb-u garaýyp bolsa, men göreýyin – diýdiler.

Andan soň ymam Muhammet atdan düşüp, agalarynyň aýagyga baş goýup:

-Babamyz Resul hudanyň haky-hormaty üçin maňa rugsat beriňler – diýip, zar-zar ýyglaý, tagzym-towazyg birle bu sözni aýdylar:

Gazaly-hezret ymam Muhammet:
Agalar, bul ýolny maňa beriňler,
Meniň perwa eder barmaga köňlüm.
Rugsatym beriňler, laýyk görüňler,
Höwesim bar ança görmäge köňlüm.

Babamyz Resulnyň hakyny haklap,
Uzadyň bu ýolga patyha okap,
Barçany ýaratgan hormatyn saklap,
Ýolanlar her zaman barmaga köňlüm.

Ýüzüm tutam, goýuň kadyr-hudaga,
Ýetişýin göz görmegen bir jaýga,
Haýmaýy-şahana altyn saraýga,
Joş eýleban baryp, girmäge köňlüm.

Ne sebäpden bu ýol gitse-gelmezdir,
Munda ne baryny kişi bilmezdir,
Barmaý olsam, köňlüm güwäh bermezdir,
Razy ýokdur barmaý durmaga köňlüm.

Şahzada Muhammet aýdy bu sözni,
Agalarym haka tabşyrdym sizni,
Barsa-gelmez ýolga uzadyň bizni,
Ýolanlar tekawer sürmäge köňlüm.

Elkyssa, andan soň agalary aýdylar:

-Eý jigergüwşäm we eý gözümniň röwşeni, bizlerge ahyret-den ant bedriňiz. Eger hudanyň hormatyn, babamyznyň şepagatyn ortaga salmasaň erdi, saňa rugsat ýok erdi. Imdi sizni bir hudaga tabşyrdyk – diýip, bir-birleri bilen razylaşyp, her biri bir gazal okydy.

Owwal hezret ymam Hasan aýdylar:

Ymam Hasan:

Ýaratgan biribar tutsun amanda,
Hoş imdi, jan inim, bargyl, aman bol!
Niçe gün seýr edip ýörgün jahanda,
Hoş imdi, jan inim, bargyl, aman bol!

Ymam Muhammet:

Ýalguzyn bu ýolga düşdüm men garyp,
Aman boluň, agalarym, hoş imdi!
Takdyry-hudadyr ne bolsa nesip,
Aman boluň, agalarym, hoş imdi!

-Seýran edip, tomaşalar görer sen,
Lutf eýlese, birniçe gün ýörer sen,
Enşaallah, aman-esen geler sen,
Hoş imdi, jan inim, bargyl, aman bol!

-Istiganet diläň jeddim gabryndan,
Köýmäňler, ýanmaňlar, pelek jebrinden,
Her kimse myradyn tapar sabryndan,

Aman boluň, agalarym, hoş imdi!

-Köp ýyglama, inim, jahan köýmesin,
Pelek hasret şerabyňy guýmasyn,
Tiz baryp gel, Şahymerdan duýmasyn,
Hoş imdi jan inim, bargyl, aman bol!

-Agalarym, reňkiňizi soldurmaň,
Hasret bile nerkes gana goldurmaň,
Beýle syrny hiç kimsäge bildirmäň,
Aman boluň, agalarym, hoş imdi!

-Sizniň bilen haknyň syry pynhana,
Takdyry-hudaga kyldyk amana,
Biz hem gitsek gelmegimiz gümana,
Hoş imdi, jan inim, bargyl, aman bol!

-Barsa-gelmez ýol gider men adaşyp,
Niçe daglar, niçe düzlerden aşyp,
Meniň üçin hiç kim köýmesin bişip,
Aman boluň, agalarym, hoş imdi!

-Agalaryň aýdar, niçe ýyl-u niçe aý,
Aman tutsun seni keremli hudaý,
Ýadyňdan çykmasyn menzil, mekan, jaý,
Hoş imdi, jan inim, bargyl, aman bol!

-Eşidiňler Muhammetniň zaryny,
Barsa-gelmez ýolga tapsa baryny,
Ahyr baryp taparmykan ýaryny,
Aman boluň agalarym, hoş imdi!

Elkyssa, ymam Muhammet agalary birlen wadaglaşyp, barsa-gelmez ýolga rowana boldular. Menazil we merahil taý kylyp, besurat tamam barar erdiler. Nägäh bir gün bir ýerge ýetdiler kim, bir tarapda çarbagy-jennet asar göründi. Ymam Muhammet atdan düşüp, be janyby-çarbaga rowana boldular. Nägäh seýr kylyp, o ýan-bu ýan nazar kyldylar, gördüler kim, miweler bişip, dökülip we güller açylyp, bulaklar her tarapga rowana bolup bara turur we ýene bir tarapda gördüler-bir haýmaýy-şahana bar turur. Ymam Muhammet aýdylar: “Her niçik syr bolsa, bu haýmadan mälim bolar” diýip, ahysta-ahysta haýmanyň aldyga geldiler, içgeri girdiler, görerler kim, bir kapyr olturyp turur. Kirpikleri ösüp, göz birlen ýüzüni basgan we murtlary ösüp agzyny basgan, sakgallary köksüğe düşüp, ýaraşyk üçin sakgalynyň her taryga dürri-merjen asgan we ýanynda wezni ýüz batman altyndan bir but goýulgan. Her zaman ol butga sejde kylar erdi. Emma ol kapyr şahzadanyň owazyny eşidip, kirpiklerini goly birlen göterip, şahzadaga garap: “Ne üçin geldiň, bul butga sejde kyl” diýip, bu sözni aýdylar. Gazaly-Katran şah:

Ne sebäp birlen bul бага,
Ýaş oglan, geldigiň nädir?
Haýmaýy-altyn saraýa,
Ýaş oglan, geldigiň nädir?

Aslan sorsaň bu hyýaly,
Köpdür munuň tarypaty,
Guş gelse, köýer ganaty,
Ýaş oglan, geldigiň nädir?

Ne jandyr sen, pelek urgan,
Muhammet dinine girgen,
Lat-menatdan ýüz öwürgen,
Ýaş oglan, geldigiň nädir?

Goýmanam katra ganyňdan,
Aýrylgan sen mekanyňdan,
Gorkmaýyn şirin janyňdan,
Ýaş oglan, geldigiň nädir?

Kapyr aýdar, sejde kylgyl,
Lat-Menatga bende bolgul,
Ýa janyňdan umyt üzgül,
Ýaş oglan, geldigiň nädir?

Elkyssa, şahzada andan soň aýdylar:

-Bir hudadan özge kişim ýok turur, bir hudaga bende bolar men. Muhammet Mustapanyň ummaty bolar men – diýip, bisýar dergazap bolup, gaýrat pähliwanlygy dest berip, ol betbagtynyň butlaryny göterip, ýerge urdular. Mysaly galtak dek birini alyp, kapyr tarapyga howala kyldy. Ol kapyr bu halny görüp, gözleriden pynhan boldy. Emma bir sagatdan soň görseler, kim, gaçyp barady. Anda şahzada kowlap gele turur. Şahzada aýdylar:

-Eý, betbagt, kaýda barar sen, dura ber – diýip, minada kyldylar.

Kapy gördi kim, gaçgany bilen gutulmaz, naçar aýdy:

-Eý hudaýparaz, hudaýyňyznyň haky-hormaty üçin maňa terahhym kyl – diýip, bidir gaçdy.

Anda şahzada hudanyň hormatyn saklap, dahyl etmediler. Bir lahza aram kylyp, şol jaýda atdan düşüp olturdylar. Emma ol kapyr şähri-Kamusnyň galasynyň patyşahy erdi. Anyň adyga Katran diýr erdiler, ol kapyrga ýedi yklymnyň patyşahlary permanberdar erdiler. Emma ol kapyr betbagt-u betendiş erdi we niçe mün leşger jemg kylyp, alyp gelip, çarbaga dahyl boldy. Emma şahzada bildiler kim, binehaýat leşger gelip, çarbagny muhasyra kylyp tururlar. Emma ol kapyrlar hem gelip garadylar kim, bir ýaş oglan bul bagnyň içinde olturyp turur. Haýbatyndan ýer-gök lerzanga turur. Emma kapyrlar maslahat kylyp: “Bul ýaş oglany tirik tutaly” diýip, her kaýsysy haýran bolup durdular. Emma ol şirbeççe تنها atyna münüp, syçradyp, meýdanga girip, gylyjyn golyga alyp, manendi Rüstem anan dek bolup durdular. Mukabyllaryga bir gebri-zeberdest gelip durdy. Adyna Tahmas diýr erdiler. Katran şah Tahmasga garap aýdy:

-Eý, pähliwan, bu oglanny baryp tirik uşlap-baglap, alyp gel – diýip, emir kyldy.

Ol kapyry-betmezheb gylyjyn golyga alyp, atyny oýnadyp, meýdanga girip aýdy:

-Eý, beçjeýi-hurtsal, bu işlarni saňa kim goýdy? Şahnyň aldynda mubaryz meýdan men-diýip, atlanyp durup. “Sen hālā bizniň atymyzyň toýnagyn öpgül, maňa boýun sungul, patyşahymyzdan seniň ötünjüňni dilāp alaýyn. Mejlisde sakygärlikge ýagşy erken sen, ýok erse, müň janyňdan bir janyňy gutgarmaz men” – diýdi.

Emma şahzadada gaýrat joş urup, dilawarlygy dest berip, dergazap bolup, kapyrga garap, bir söz aýtgany bu turur. Gazaly-ymam Muhammet:

Hudanyň emrini ýitirgen gümrah,
Bu ne sözdür, maňa beýan eýlär sen?
Dilawar esnadyň götergen gümrah,
Özüňni merdana nyşan eýlär sen.

Söweşmekge imdi girgil meýdana,
Gylyjym zarbyndan gelgil amana,
Başyňa salaýyn ahyrzamana,
Jähenneme baryp, mekan eýlär sen.

Meýdan içre rahş oýnadyp ýörer men,
Herne ýazyk bolsa, any görer men,
Bir nagrada ýüz-müň goşun gyrar men,
Lat-Menat urdy diýp, güman eýlär sen.

Bahadyrlyk bolsa, sende ýörüşgil,
Naýza sanjyp, at oýnadyp uruşgyl,
Bir nagrada gyzyl gana bulaşgyl,
Gutulmagyň bolmaz, aman eýlär sen.

Şahzada diýr, meniň pendim almasaň,
Kine birlen iman arza kylmasaň,
Hak Resulnyň peýrewinde bolmasaň,
Öz janyňa özüň zyýan eýlär sen.

Elkyssa, kapyr şahzadadan bu sözni eşidip: “Bu oglan hetden zyýada sözler aýdar” diýip, dergazap bolup, şahzadaga naýza howala kyldy. Emma şahzada ol kapyrnyň naýzasyn alyp, özüniň kemeriden tutup: “Ýa Resulalla, allahy ekber!” diýip, at üstünden göterip, başyny aşyk, aýagyny ýokary kylyp, aýlandyryp be janyby-leşger atyp iberdiler. Ol bahadur “Waý, öldüm” diýip, kyçgyra-kyçgyra melekil-möwtnüň bazaryga gitdi. Andan soň bu syrny kapyrlar görüp, haýran bolup durdular: “Muny ýaş diýip, mejlisde sakyrgärlige ýagşy diýip erdik. Bu oglan hub bahadur erken. Meger, bul oglan Aly öwladydan bolgaý. Mysaly Aly dek uruş kylar erken. Sizler gözüge hasça ilmez” diýdiler. Emma şahzada çün şiri-ýegana dek bolup, meýdanga girip, perýat kyldylar kim:

-Eý, Katran, pähliwan ibergil! Ýok erse, özüň gelgil – diýip.

Elgaraz, ol wagtda hiç kimden seda çykmany. Ymam Muhammet aýdy kim:

-Eý, kapyrlar, bir-bir gorksaňyzlar, on-on ýa bolmasa, müň-müň geliň, ýa bolmasa, özüm baraýynmy? – diýgen wagtda Katran şah naçar bolup, Ymlak diýgen wezirge emir kyldy:

-Meýdanga girip, bu şahzadany dest be gerden baglap, aldymga getirgil. Özüm gözüniň oduny alyp, butlarga sejde kyldyrmasam bolmaz – diýdi. Erse, Ymlak kapyr: “Ajaň bolur” diýip, meýdanga ýörüş kyldy.

Emma şahzada görseler, bir kapyry-melgun gele turur, haýbatyndan ýer-gök titrär. Şahzada hudany ýat edip, atyna münüp, Ymlaknyň aldyga baryp, aýdylar:

-Eý melgun, asyl zatyňny beýan kылgyl, eger ölseň, binam-nyşan ölmegil – diýdiler.

Ol kapyry-melgun aýdy:

Eý beççe, sada sen, niçik söz aýdar sen. Gelip meniň atymnyň toýnagyn öpgül. Patyşah Katrandan günähiňni diläp alyp, eltip meýhanada saklykga goýaýyn – diýdi. Erse, şahzada aýdylar:

-Aslyňny beýan kыл – diýdiler. Erse, Ymlak aýdylar:

-Aslymny beýan kылсам, öz adym Ymlak, atamnyň ady Arslan şah erdi.

Şahzada aýdylar:

-Men seniň aslyňny hub biler men, ataň atamnyň ýary, babaň babam Emir Hemzäniň ýary erdi. Saňa ne boldy, bu batyl din içre gezer sen? Sen neçün kapyr dinige girdiň?

Anda Ymlak aýdy:

-Atam nadanlykdan sizleriň diniňizge girip turur. Men nadan ermes men – diýdi.

Anda şahzada aýdy:

“Eý hudawend-a! Bu kapyrga ynsap bergil” diýip, Ymlakga nesihat kылp, bu sözni aýdylar.

Gazaly-ymam Muhammet:

Men seniň aslyň biler men,

Uşbu gün meýdan içinde.

Gel, görüşgil meniň birlen,

Ölmegil arman içinde.

Ataň atam hyzmatkari,

Babamyz Hemzäniň ýary,

Seni jyn urdumy, beri,

Gezer sen Katran içinde.

Gelgil, meniň birle bolgul,

Naýzany goluňa algyl,

Özüňni hak ýolga salgyl,

Galmagyl küffar içinde.

Meniň pendim algyl, Ymlak,

Bolmagyl kapyry-mutlak,

Seniň dek barmykan akmak,

Wepasyz döwran içinde.

Şahzada diýr, sen gaçar sen,

Gaçmasaň jandan geçer sen,

Ölüm şerbetin içer sen,

Galmaz sen jahan içinde.

Elkyssa, bu sözden soň kapyrnyň gahary gelip, dergazap bolup, şahzadaga naýza saldy. Ymam Muhammet naýzasyn elige alyp, “Resul alla, allahy ekber” diýip, özüni tekawerden ýykyp, “halyň şulmy” diýip, bogazyga hanjar goýup, başyny keser boldular we ýene aýdylar:

-Imdi sen iman arz kylaý, şaýed kim, musulman bolgaý.

Ymlak aýdy:

-Men musulman bolsam, öldürmeý goýarsyzmy? – diýdi.

Anda şahzada aýdylar:

-Eger sen jan-u dil birlen musulman bolsaň, goýar men – diýdi. Derhal Ymlak “Keleme” arz kyldylar.

Ol kapyr zahyrdan musulman boldy. Aýdy: “Eý şahzada, men musulman boldum, imdi maňa rugsat beriň, baryp Katranga pend-u nesihat kylaý, şaýed ki, musulman bolgaý” diýip, rugsat alyp, Katrannyň aldyga bardy we alarga kylgan mekrini bir-bir beýan kyldy:

-Sizler hem bir ýol birlen musulman boluň. Andan soň şahzadany şäherge alyp gelip, tekellif kylaly – diýip, nesihat kyldy. Ol sözge patyşah hoşwagt bolup aýdy:

-Başymyza salar söwda, bir alajyn etgil, Ymlak!

Elkyssa, andan soň patyşah aýdy:

-Bu ýaş oğlan birle barabar urşup bolmaz, mekir-hile kylyp almasak – diýip, kapyrlar jemg bolup, şahzadanyň aldyga geldiler we tagzym-towazyg birle baryp, baş goýup, musulman boldular. Mekir-hile birle şäherge tekellif kyldylar. Şahzadaýy-älem çün şiri-tenha kapyrlar birlen goşulyp, şäherge girdiler. Katran betbagt atdan düşüp, şahzadanyň jylawlarydan pyýada ýüwürüp, yzzat-ekram birlen alyp bardylar.

Elkyssa, birnäçe mütdet aradan ötdi. Kapyrlar ymamnyň alajyn tapmadylar. Emma şahzadaga ýalguzlyk eser kylyp, köňüllerige ýüz-müň gaýgy-külpet gelip, pelekden şikwe kylyp, bir söz aýtganlary bu turur. Gazaly-ymam Muhammet:

Ne adamlar birle tezwir edip sen, eý pelek, neýleý!

Maňa ýüz hile birle zor edip sen, eý pelek, neýleý!

Gözümge uýky gelmez, köp elem birle musahyp men,

Atam didaryga muştak edip sen, eý pelek, neýleý!

Düşüpdür niçe kapyr içre gurbatlyk garyp başym,

Diýar-u mülk-u ilden dur edip sen, eý pelek, neýleý!

Ne müşgil munça bidin içre bolmaklyk maňa ýalguz,

Bu ýaş başymny sen makhur edip sen, eý pelek, neýleý!

Men, eý şahzada, düşdüm aýra ilden, hemdemim ýokdur,

Özüňe bir meni magrur edip sen, eý pelek, neýleý!

Elkyssa, şahzadanyň ýürekleri köýüp, “suw” diýip, emir kyldylar. Emma Ymlak kapyr “Ajap bolur” diýip guwanyp, Katran patyşahnyň ýanyga baryp arz kyldylar:

-Eý şahy-älem, Muhammetniň ajaly dartyp gelgen erken. Lat-Menat medet kylgan erken. Häle Muhammet maňa suw emir kyldy. Imdi emir kylyň, Muhammetge zähri-helähil berip, öldürer men – diýdi.

Erse, patyşah guwanyp, aýdy:

-Eý, Ymlak, eger sen şundag işni kylsaň, ymam Muhammetni öldürseň, seni beglerbegi kylur men we ýene işiňni serefraz kylur men – diýip, zar-zar ýyglady.

Elkyssa, Ymlak üç kişilik zäherni bir käse suwga salyp, ymamnyň aldyga alyp baryp, goýdy. Şahzada suwny alyp içer boldular, baz güman etdiler kim: “Mabada, kapyrlar bu suwga zäher salgan bolmagaý” diýip, Ymlaga:

-Käsäni algyl – diýip aýdylar.

Ymlak aýdy:

-Eý, Ymlak, atamyz bizge wesýet kylyp erdi: “Eý oglum, her kimniň öýüge myhman bolsaň, ab-tagamny tä öý eýgesi hemrah bolup iýmese, sen hem andan iýmegil” diýip erdiler. Eý, Ymlak, bu suwny owwal özüň içgil, andan soň men içer men – diýdi.

Anda Ymlak ymamnyň golundan käsäni alyp, “Içer men” diýip, tutup erdi. Goly titräp, käse ýerge düşüp, para-para boldy. Andan soň ymam bildiler kim, “Bu kapyr musulman bolgany ýok erken” diýip, endişe kylyp olturyp erdiler. Emma Ymlak patyşah Katranyň aldyga sust bolup bardy. Şah Katran sordy:

-Eý, Ymlak, Muhammetni ne kyldyň?

Anda Ymlak aýdy:

-Eý şahy-älem, Muhammet zyýada dana erken. Ol hile birle bolmady. Rugsat berseňiz, köşkni tomaşa kylaly. Bir gapyl tapyp, aşakga taşlap, para-para kylur men – diýdi.

Anda patyşah aýdy:

Eý, Ymlak, her ne kylsaň tiz bolgul, köňlümüz jaý bolsun – diýip, kakhaha urup güldi. Erse, Ymlak ymam ýanyga baryp:

-Eý şahzada, bizniň patyşahymyznyň köşgün tomaşa kylsaňyz ajaýyb-u garaýyplaryn görer erdiňiz – diýdi.

Anda şahzada:

-Ajaýyp bolur – diýip, köşge gadam goýdular.

Anda şahzada aýdylar:

-Eý, Ymlak, mundag jaýlarny görgen ermes men, sen owwal ýörgül, men yzyňdan ýörer men – diýdi. Erse, ymlak çäre tapmaý, owwal ýördi, şahzada keýninden ýördi.

Elkyssa, şahzadany Ymlak hiç ýerde gapyl tapmady. Şahzadanyň mübärek nazarlary bir ýanyga düşdi, garasalar, bir şähri-azym göründi we ýene garadylar, bir gala göründi we ýene garasalar, bir duman göründi. O ýan-bu ýan nazar kylsalar, bir gala gördüler, etrabynda ot ýaka tururlar. Şahzada Ymlakga aýdylar:

-Eý, Ymlak, bu ne şähr-u, bu ne duman-u, bu ne gala turur?-diýip, bu gazalny aýdylar. Gazaly-ymam Muhammet:

Gulak salyp eşit, Ymlak, sözümnü,

Bu niçik mekandyr, bu niçik jaýdyr?

Jilwesi bakaňda iltär gözümni,

Bu niçik mekandyr, bu niçik jaýdyr?

Gözlerim bu gerdun menzilge bakdy,

Sereşkim suw bolup, her ýana akdy,

Bu keşwer ajaýyp, köňlüme ýakdy,
Bu niçik mekandyr, bu niçik jaýdyr?

Bu niçik ülkedir gökge barabar,
Muhaýýadyr başdan aýagy ýekser,
Höwesi-hyýaly köňlümni iltär,
Bu niçik mekandyr, bu niçik jaýdyr?

Bir tarapdan ýene gara göründi,
Köňlümniň şunkary aňa urundy,
Rastyn aýdyp, meni başlap, ýör imdi,
Bu niçik mekandyr, bu niçik jaýdyr?

Bir ýanar ot çykar belent-pest olup,
Bir habar ber mundan maňa rast olup,
Şahzada diýr, meniň köňlüm mest olup,
Bu niçik mekandyr, bu niçik jaýdyr?

Elkyssa, şahzada bu sözlerni aýgandan soň, Ymlak aýdy:

-Eý şahy-älem, bu görüngen şäher Jemhur diýgen ärneň mekany turur. Emma anyň bir siňlisi bar turur, begaýet sahypjemal turur. Emma şol gyzga Döwsepit diýgen aşyk turur we ýene otuň wakygasyň sorsaňyz, döwden gorkanydan ýakarlar, anyň üçin kim, döw otdan gaçar we ýene ol görüngen duman döwnüň demidir – diýip, beýan kyldy. Erse, şahzada “Allahy-toba” diýip durup erdiler.

Ymlak aýdy:

-Eý, şahzada, on iki ýyl boldy, men şol gyzga aşyk turur men, gije-gündiz ah-u zaryny çeker men weli, gorkymdan anda bara bilmezmen – diýip, bir söz aýdy:

Eý, şahzada, sözüm diňle,
Görseň bir mahy-tabandyr.
Ýokdur gözel munda beýle,
Görseň bir mahy-tabandyr.

Jemalyn görseň bir zaman,
Bu janyňdan galmaz arman,
Ýüzi gül, akly perawan,
Görseň bir mahy-tabandyr.

Tarypyna ýetmek olmas,
Bir senem, oňa taý gelmes,
Her ýerde oturyp-turmas,
Görseň bir mahy-tabandyr.

Ýürek gaýnap, hetden aşdy,
Şirin janymga ot düşdi,
Bir tükenmez bela duşdy,

Görseň bir mahy-tabandyr.

Ymlak diýr, galdy armanym,
Üstünden düşmedi ýolum,
Gije-gündiz şol hyýalym,
Görseň bir mahy-tabandyr.

Elkyssa, andan soň Ymlak ýene şahzadaga:

-Jemhur diýgen ýedi aga-ini turur. Alarnyň galgasyga adam bara bilmez. Her kaçan şikarga çykanlaryda ot ýaka tururlar: “Beýekbar, Döwsepid gelip siňlimizi alyp geçmasyn” diýip.

Anda şahzada aýdy:

-Eý, Ymlak, imdi seniň sözün birle şol galaga barmaýyn gaýtsam, namartlyk bolar. Imdi tiz bol, atymny eýgerläp getirgil – diýdi, çün şahzada ol gyzga gaýybana aşyk boldy.

Anda Ymlak atyny eýgerläp geltirdi. Şahzada atynyň alty ýerinden aýyl dartyp, ýolga rowana boldular. Birniçe menzil ýol ýörüp, ol galaga bardylar. Emma şahzada nazar kyldylar, ol galanyň aldynda bir çarbag bar erdi. Reňbe-reň güller açylyp, bilbiller saýrap, bulaklar her tarapga akar erdi. Şundag arasta çarbag turur. Emma şahzada atlarydan düşüp, atlaryn sebzezarga iberip: “Ýa Resul huda, senden istyganet” diýip, şasypaga gadam goýdular. Emma şahzada ol sypaga çykyp, aram alyp dursun. Imdi sözni bul galganyň eýgesi Jemhuryň siňlisi Zeýnelarapdan eşidiň! Emma anyň ýedi agasy bar erdi. Emma ol ýediniň aldyga çykyp uruşar bahadur kişi ýok erdi. Emma agalary şikarga gidip erdi. Alarnyň kadasy şol erdi kim, erteň gidip, agşam geler erdiler.

Elkyssa, Zeýnelarap agalaryn garama üçin, köşknüň üstüğe çykyp garady, erse, sypanyň üstünde bir ýigit olturyp turur. Jahan tagtyga laýyk erdi. Gollarynda gurhan telawet kylyp olturyp turur. Ýüzüňniň nurundan çarbagny münawwer kylar. Emma üç gije bolup erdi, hezreti-Resul alla-sella-llahu-aleýhy-wa-sallama we hezret Aly, kyýamat rehberi Hanypa, weleduhu ymam Muhammet Zeýnelarapnyň düýşüğe girip erdi. Emma Zeýnelarap Resul hudanyň aldynda musulman boldy. Andan soň ymam Muhammetniň bu wakadan habary ýok erdi. Emma bu wakany Zeýnelarap görüp erdi, emma köşknüň üstünde ýagşy tafahhus kysalar, düýşünde görgen oglany turur. Takaty galmaý şahzadanyň ýanyga gelip, gülni görgen bilbil dek saýrap, bir gazal aýdylar. Gazaly-Zeýnelarap bu turur:

Essalam-aleýkim, keremli soltan,
Hoş gelip siz, ine – menzil, ine – jaý!
Münawwer hunsundan bag ile bostan,
Hoş gelip siz, ine – menzil, ine – jaý!

Muhammet Mustapa genliniň ogly,
Söýgüli Murtaza Alynyň ogly,
Ol käni-sahawat weliniň ogly,
Hoş gelip siz, ine – menzil, ine – jaý!

Adyňdyr Muhammet özüň şahzada,
Çemenden gunçaýy-husnuň zyýada,
Ne sebäpden mundag bolduň uftada,
Hoş gelip siz, ine – menzil, ine – jaý!

Medinäniň ülkesiniň şahzady,
Beni Haşym kabylasy azady,
Hanypanyň ogly, maksat-myrazy,
Hoş gelip siz, ine – menzil, ine – jaý!

Başyňny götergil, şepkatly hanym,
Tasatdykyň bolsun, janym-jahanym,
Seýr eýleseň, ine, bagy-bostanym,
Hoş gelip siz, ine – menzil, ine – jaý!

Zeynelarap görüp katdy-nahalyň,
Dilär men, istär men men hakdan wysalyň,
Niçe gündür men aşykam jemalyň,
Hoş gelip siz, ine – menzil, ine – jaý!

Elkyssa, bu sözden soň şahzada ýokary garasalar, köşknüň üstünde bir perizat olturyp turur. Owwaldan eşitgen dek şahzadanyň aslyny beýan kylar we ýene ýagşy nazar kylsalar, ýüzleride nury-yslam bark urur. Ajap sahypjemal gyz turur. Liken, şahzadanyň köňli bozylyp, hudadan gapyl bolmaý bu beýtni aýdylar. Gazaly-ymam Muhammet Hanapyýa bu turur:

Beşermu sen, perimu sen, ne jan sen?
Görübän mest etdiň meni, perizat!
Meni – Aly ogly kyldyň güman sen,
Görmeý aýan etdiň meni, perizat!

Meniň adym Muhammetdir, ne bildiň,
Beni Haşym neslimni beýan kyldyň,
Salam eýläp, meniň gaşyma geldiň,
Ajap handan etdiň meni, perizat!

Könlümni bent eýläp zülpüň kemende,
Aklym alyp gaýry şähri-tümende,
Mestana-mestana gülüp çemende,
Birden haýran etdiň meni, perizat!

Haknyň salamyny berip, söz gatyp,
Zülpi zerewşanyň perişan edip,
Hormatym sakladyň towazyg tutup,
Eziz myhman etdiň meni, perizat!

Aklym aldy, ruhsaryňa bakanym,
Şahzadany wusalyňa ýakanym,
Niçik bildiň Medineden çykanym,
Şahzada diýr, güman etdiň, perizat!

Elkyssa, şahzada bul sözni beýan kyldylar. Andan soň, Zeýnelarap hem düýşünde görgenini bir-bir beýan kylyp, bir söz aýtgany bu turur. Gazaly-Zeýnelarap:

Bu gün üç gün boldy girdiň düýşüme,
Mest olup haýranyň boldum, şahzada!
Rehm eýlegil gözde ganly ýaşyma,
Üç gündür girýanyň boldum, şahzada!

Muhammet Mustapa düýşüme girip,
“Gelinim” diýdiler, aldylar söýüp,
Sizge tabşyrdylar merhemet kylyp,
Beýle sergerdanyň boldum, şahzada!

Owwaldan tä ahyr eşit bu sözni,
Aly “Oglum” diýdi, görsetdi sizni,
Nikah kylyp, sizge berdiler bizni,
Men seniň keniziň boldum, şahzada!

Sözüme sal gulak, goýgul uýadyň,
Bir-bir beýan eýleý aslyly zatyň,
“Muhammet” diýp ataň bildirdi adyň,
Şol wagt gurbanyň boldum, şahzada!

Bu gije üç gündür ýokdur aramym,
Sibi-zanahdanyň kyldy tamamym,
Täze gül sen, bilip berdim salamym,
Çäki-giribanyň boldum, şahzada!

Bir kerem eýlegil, gözüňni açyp,
Sözlegil, agzyňdan dürlerni saçyp,
Seni diýr men barça agamdan geçip,
Ýesiri-hijranyň boldum, şahzada!

Birniçe okyr men yşkyň paslydan,
Adym Zeýnelarap Rüstem nesliden,
Bizge ýetişmezler adam aslydan,
Haly-perişanyň boldum, şahzada!

Elkyssa, andan soň şahzada Zeýnelarapnyň sözlerni eşidip köňüllerige aýdylar: “Babamyz Resul hudany, atamyz hezret Aly Şahymerdany düýşümde gördüm – diýip beýan kyldy. – Imdi men hem ýarymnyň köňli üçin sözge mıwapyk söz aýdaýyn” diýip, bir gazal aýtdy:

Niçe gündür men hem çekip jepany,
Sergerdanyň bolup, saňa gele men.

Başyma artdyryp niçe belany,
Perişanyň bolup, saňa gele men.

Seniň üçin köýüp, ýanyp kül bolup,
Duşmana goşuldym, baryp il bolup,
Men hem saňa gaýybana gul bolup,
Mizibanyň bolup, saňa gele men.

Mekgäniň aldynda kowum-gardaşym,
Pelek süteminden ýollarda ýaşym,
Yrak galyp ilden, ýalguz bu başym,
Natuwanyň bolup, saňa gele men.

Başym aýrylmady dagy-pyrakdan,
Jebri-yşkyň çekdim beýle yrakdan,
Bir posa ber, janym, altyn dodakdan,
Giribanyň bolup, saňa gele men.

Şahzada diýr, guçsam näzik biliňden,
Sözlegil dür saçyp şeker lebiňden,
Habar bergil maňa, sen öz iliňden,
Nigāhbanyň bolup, saňa gele men.

Elkyssa, şahzada bu sözlerni tamam etgenden soň, Zeýnelarapnyň sabyr-aramy bolmaý, öz ilini beýan kylyp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, şahzadaga garap, bir söz aýdy:

Bu ölkäni diýrlər jemhur gorgany,
Öz iliňe, hanym, alyp git meni!
Bu sözümniň hergiz bolmaz ýalgany,
Öz iliňe, hanym, alyp git meni!

Jemhuryň siňlisi bagty gara men,
Sensiz bu ölkede niçik dura men,
Kaýda barsaň men hem bile bara men,
Öz ölkäňe, hanym, alyp git meni!

Agalarym meniň awga gidipdir,
Awdan geler wagty ýakyn ýetipdir,
Seniň ölkäň maňa humar edipdir,
Öz ölkäňe, hanym, alyp git meni!

Pelek aýrallykny bize salmasyn,
Nägäh bu gün agalarym gelmesin,
Beýle pynhan sözni alar bilmesin,
Öz ölkäňe, hanym, alyp git meni!

Zeýnelarap aýdar, şuldur wepamyz,
Munda dursak artar jebr-u jepamyz,
Medinede bolsun zowky-sapamyz,
Öz ülkäňe, hanym, alyp git meni!

Elkyssa, şahzada aýdylar: “Eý nigär, men hergiz ogurlyk kylmas men, maňa ogurlyk ar turur, meniň atam hezret Aly Şahymerdan turur. Men mundag namartlykny kylgan ermes men. Siz baryň öýüňizde olturyň” diýip, şol sözde erdiler.

Nägäh beýebandan bir gerd peýda boldy, ýagşy tafahhus kylyp garasalar, Jmhur alty inisi birle gele turur. Haýbatlarydan ýer-gök lerze kylur, derýalaryň suwy çaykanar. Şol etrapnyň janawarlaryga wehim düşüp, altysy hem haýbatly sährada häzir boldular. Emma hiçbir ýana nazar kylmaý, şäher sary rowana boldular. Emma alardan birewi kazaýy-hajat üçin yzda galyp erdi. Ady Gorkak erdi. Benägäh ötüp barar erken. Gözi бага düşdi. Gördi kim, şasypanyň üstünde bir ýigit olturyp turur. Özi zyýada hoş surat, haýbatyndan ýer-gök titräp, göýä kim, bir şiri-geran olturyp turur. Emma bul berbagt gorkup, bu halatny görüp, ahysta-ahysta ötüp gitdi. Gorkak perişan hal bolup, agalarynyň ýanyna gelip, görgenini bir-bir habar berip, taryp kyldylar. Aýdylar: “Ýalغان aýtur sen, niçik nemerse turur, bu jaýga gelur”. Anda Gorkak görgenin agalaryga beýan kylyp, bu sözni aýdy.

Gazaly-Gorkak bu turur:

Agalar, bag içre bir oğlan gördüm,
Näzenin ýigitdir, Ýusup nyşanly.
Haýbatndan akyl-huşum ýitirdim,
Suraty meñzeýdir sahypkyranly.

Her zaman, her zaman şol ýana bakar,
Bir nagrada pelek öýüni ýykar,
Aldyda daş bolsa suw kibi akar,
Bir şiri-garradyr Rüstem nyşanly.

Bu erada äriň äri bolmagaý,
Güman etdim döw-u peri bolmagaý,
Aly sypat ärniň ary bolmagaý,
Atyn sorsaň aty ýelden downanly.

Meger bir hudanyň söýgen söýünji,
Sözlese sözleri şekerden süýji,
Özi birdir, iki yüzli gylyjy,
Any gördüm beýle zahyr-aýanly.

Aly öwladydan eýledim güman,
Bahadur ählige bergemegen aman,
Iba kylmaz barsa jemgy-jahan,
Bu surata meñzär illi-mekanly.

Gorkak aýdar, gorkup bara bilmedim,
Ol ärneň aldynda dura bilmedim,
Bir bakyşda ýagşy göre bilmedim,
Özi zahyr, weli syrry-nahanly.

Elkyssa, agalary Gorkakdan bu sözni eşidip, gaharlary hetden zyýada bolup, aňa serzeniş kylyp, ýüzügiçe tüflediler we Jemhur ýene bir inisige:

-Bargyl, iki goluny arkasyga baglap, alyp gelgil – diýip buýurdy. Ol lapy bisýar urup aýdy:

-Men baryp, ol ýigiti baglap gelturgeý. Andan soň bu gorkak ärne bul mekandan ýitirgeý – diýip, atyga münip, ýaragyny derber kylyp, bir ajdarha sypat älemde perwaýy ýok, ýolga rowana boldy. Emma Gorkak aýdy:

-Eger sen oşol beçjäni alyp gelseň, men pähliwanlyk dawasyn terk edem – diýdi.

Elkyssa, ol lapy bisýar urup bardy. Baga girdi, erse şahzada şasypanyň üstünde mysaly Rüstem anan dek bolup olturar. Lap urup gelgen kapyr şahzadany görüp, tenige titreme düşdi. Gelgenige puşeyman bolup, naçar yrakdan durup aýdy:

-Heý-heý, niçik jandan doýgan sen, başyňdan gorkmaý, bu jaýga niçik geldiň? – diýdi we ýene aýdy:

-Bu jaýga guş gelse, ganaty we gulan gelse, toýnagý köýer. Eý oglan, ajalyň dartyp gelip sen häle hem bolsa, turgul. Jemhurnyň aldyga bargyl we anyň birle bolgul. “Ýazdym-aňyldym, bu jaýlarga geldim” diýgil, şaýed, günähiňni ötgeý diýdi. Erse, şahzada iki gulagyn tutup we agyzlaryny hem tutdular. Kapyr gün hyýal kylyp, gürzüsin golyga alyp, perýat urup, helme kyldy.

Şahzada at üstünden tutup, ürzüsin golundan çekip alyp, atdan göterip alyp, ýerge urup, iki golun arkasyga baglap, bir derekge bent kylyp goýdular we ýene şasypaga çykyp olturdylar. Kapyr şahzadaga ýalbaryp, bir söz aýdy:

Gapyl blup düşdüm seniň toruňa,
Meni azat etgil bu gün şahzada!
Döze bilmen seniň munça jebriňe,
Meni azat etgil bu gün şahzada!

Kiçik inim hajat üçin galypdyr,
Bizden soňra bag seýrine gelipdir,
Sizni görüp, göýä titräp ölüpdür,
Ýene Döldül atyň görüp, şahzada!

Andan soňra titräp galaga girdi,
Taryp edip sizni işikde durdy,
Jemhur agam aňa bir ýumruk urdy,
Kiçik inim ýyglap turur, şahzada!

Bizlerni sorsaňyz, ýedi byradar,
Jemhur agam meniň älemge serwer,
Seriňe döneýin, kylmagyl, gahar,
Asyl zatyň bilmeý geldim, şahzada!

Elkyssa, köp eda söz tamam boldy. Imdi sözni Jemhurdan eşidiň. Jemhur bir sagat-iki sagat garap dyrdy. Ibergen inisi gelmedi we ýene bir inisige emr kyldy: “Sen hem baryp habar al!” diýdi. Kapyr agasynyň permanyn tutup, çüsti-çäbük baryp gördüler kim, inisi bir derege baglyk turur. Andan soň bul hem dergazap bolup aýdy: “Eý, kudek, Lat-Menatdan gorkmaý, byradarymny bent edip sen” diýdi.

Şahzada munga hem gulaklaryn tutup, yşarat kyldylar: “Bäri gel” diýip. Kapyr rast hyýal kyldy kim, bu oglanyň gulagy agyr erken diýip, şahzadanyň üstüge atyny sürüp bardy. Şahzada any hem ýanlaryga gelgeç, agasy dek bent kylyp goýdy. Ol kapyr şahzadaga garap, bir söz aýdy:

Inimni göreý diýp, munda gelip men,
Seriňe döneyin, azat eýlegil!
Bilmezlikden size garşy gelip men,
Başyňa döneyin, azat eýlegil!

Jemhur agam: “Gelmedi” diýp durandyr,
Biziň başymyzga ahyramandyr,
Lat-menat şol gün bizni urandyr,
Seriňe döneyin, azat eýlegil!

Owwal gelip, seniň syryň bilmedim,
Tagzym edip, seniň elin almadym,
Könlümde armandyr, aslyň bilmedim,
Seriňe döneyin, azat eýlegil!

Lat-Menat bizge medet bermedi,
Agalarym bini gelip görmedi,
Eý, şahzada, bizge rehmiň gelmedi,
Başyňa döneyin, azat eýlegil!

Elkyssa, andan soň muhteser kyldyk. Birin-birin baş inisi geldi. Be tamam bent etdi. Hiç birisi gaýdyp galasyga barmady. Andan soň Jemhur beg diýgen agasy Gorkak diýgen inisige aýtdy:

-Eý Gorkak, bar bularny garap gel. Ne üçin gelmedi, owwaldan hem habar tapyp gelgen maňlaýy gara sen erdiň – diýdiler.

Anda ol Gorkak aýdy:

-Eý, aga, meni öldürseň, özüň öldürgil. Men hergiz ol ýigitniň ýanyga barmas men – diýdiler.

Elkyssa, Jemhurnyň ajygy gelip, atlanyp galasydan çykyp, бага bardy. Görse, şasypanyň üstünde bir kudek olturyp turur we ýene garasa, baş inilerini hem direkge bent kylypdyr. Ol wagt Jemhr dergazap bolup, aýdy:

-Eý, ýigit, bularny sen mekir bilen tutup sen, ýogsa saňa aman bermes erdiler.

Şahzada ýene gulaklaryn tutup aýdylar:

-Gulagym eşitms, bäri gelgil – diýdi.

Emma Jemhur kakaha urup güldi we aýdy:

-Eý, kudek, men seniň bul mekiriňe ynanmas men – diýdiler – eger pähliwanlygyň çyn bolsa, meniň meýdanymga çyk, ýa bolmasa, gel meniň atymyň toýnagydан öpgül – diýip, gürzüsün goluga alyp, helme kydy.

Emma şol wgtda Zeýnelarap biçäre köşknüň penjiresinden garap, hudaga mynajat kylyp, aýdy:

“Päkä perwerdigär, şahzadaga abraý we agalarymga biabraý kylgaý sen” diýip, zar-zar ýyglaý, bu muhammesni aýdylar:

Rehm eýle bu gün dideýi-zarymga, hudaýa!
Ol bady-hazan salma baharymga, hudaýa!
Jan bagyndaky alma-narymga, hudaýa!
Geltirgil aman üşbudiýarymga, hudaýa!
Lütf-keremiň bergil meniň ýarymga, hudaýa!

Gülşende meniň ýarym açylgan güle meňzär,
Duşmanlar era kapasdaky bilbile meňzär,
Ýokdur kişisi, garyp bolup, bidile meňzär,
Şahzada kaýan barsa, haýatym sele meňzär,
Lütf-keremiň bergil meniň ýarymga, hudaýa!

Bilmes ki Aly kaýda eken ruhy-rowany,
Kapyrlar arasyga düşüp jism ile jany,
Ýokdur kişisi berse habar aly mekany,
Dünýäni bozar erdi, bolsa üşbu zamany,
Lütf-keremiň bergil meniň ýarymga, hudaýa!

Bul aly nesep munda giriftar bolupdyr,
Buçarhy-pelek mekri birle zar bolupdyr,
Hiç hemdemi ýok aldyda, biýar bolupdyr,
Haýdar ýoluda didesi hunbar bolupdyr,
Lütf-keremiň bergil meniň ýarymga, hudaýa!

Dermende kylyp goýmaý, huda, aly nesepni,
Zulmat saryga salma bu gün mahy-rejepni,
Goşgul Hanypa enesige nury-edepni,
Bu gün şermende goýma, eýgäm, Zeýnelarapny,
Lütf-keremiň bergil meniň ýarymga, hudaýa!

Elkyssa, Zeýnelarap biçäre bul gazalny okydy, erse perişdeler lertzanyga girip aýdylar: “Hudaýa, hudawend! Özüň bu Zeýnelarapnyň dogasyn kabul etgin” diýip, tarapbazy kyldylar, ýyglaşdylar.

Hudaý tagala kabul kyldylar.

Andan soň Jemhur naýynsap dergazap bolup, naýzasyn golyga alyp, şahzadaga helme kyldy. Emma şahzada mysaly-Rüstem aňan dek bolup, gol uzadyp, Jehurnyň golydan tutup, naýzasyn alyp, atyp iberdiler we ýene Jemhurnyň bilinden tutup, atdan göterip, gol uýyga alyp, aýlandyryp-aýlandyryp, “Resul alla, allahu ekber” diýip, howaga atyp iberdiler. Bir zamandan soň howadan gelip, şarkyldap, ýerge düşdi. Şahzada hem uçar guş dek bolup, synasyga münüp, gylçny gulapyndan çykaryp, Jemhurnyň bozgazyga goýduar we ýene aýdylar: “Owwal iman arz kylaýyn, musulman bolmasa, andan soň işini bitgireýin” diýip aýdylar:

-Eý, Jemhur, huda birdir, Resul berhakdyr – diýip, nesihat kyldylar. Jemhurga towpyk ýary beri, köňlüge nury-iman şöhle urup aýdy: “Eger bu oglannyň diýeni hak bolmasa erdi, meniň dek pähliwany ýykyp, kükregimge münüp bogazmaga pyçak goýmaz erdi” diýip aýdylar.

-Eý kudek, men ne etsem, musulman bolar men? – diýdi.

Anda hezreti-ymam Muhammet aýdylar:

-Bu “Kelemäni” okygyl – diýdiler” Lā ilāhā, illallah, Muhammet Resul Allah, aşhad ennā lā ilāhā illallah wa aşhadu ennā Muhammedan Resul Allah”- diýip aýgyl, musulman bolar sen – diýdiler.

Andan soň Jemhur bu kelemeýi-şerifni okydylar we musulman boldular. Andan soň alty inisi hem musulman boldular we ýene aýylar:

-Eý şähriýary-älem, bu pakyrlaryň gorganyga sary rowana kylsaňyz niçik bolur – diýip atlandylar. Erse, Jemhur atynyň jylawyny tutup, inileriniň atynyň aldyga düşüp, yzzat-ekrem birle alyp bardylar. Andan soň birniçe nāz-nygmatlar dartyp, özi hyzmatlarynda gol gowyrp, ýüz mün edep-ekram birle şahzadanyň aslyny sorap, bir söz aýgany:

Keremlik patyşah, kaýsy gülşen-gülüstany sen?

Kaýsy bir päkzatnyň söýgüli aramy jany sen?

Kaýu gülzardan perwaz edip, gonduňbu gülşenge?

Kaýu ziba çemeniň gülleriň hoş pygany sen?

Urugyň, kyblagähiň, kaýda ermiş menzil-jaýyň,

Niçik zatnyň şerif fargy sen, Ýusup nyşany sen?

Kaýu göz rōwşeni, kaýsy bir ilniň jigerbendi?

Kaýu bir päk tinet jisminiň ruhy-rowany sen?

Niçik döwletli äriň mansabyndan – diýdi Jemhur,

Muhammet dinini berpa kylgan Rüstem anany sen?

Elkyssa, Jemhur bu sözlerni tamam etgenden soň, şahzadanyň gözleriden katra-katra ýaş rowana boldy. Anyň üçin kim, enesiniň goýnundan çykmagan bir näzenin kudek erdiler. Binägäh şıkar üçin çykyp, bu belalarga giriftar bolganyga, aga-ini, ata-enesi we hyş-tebaryny sagynyp, köňülleri bozulyp zar-zar ýyglaý, bir söz aýdylar. Gazaly-ymam Muhammet Hanapyýa:

Jemhur, eşit aýtaý sözüm,

Medinede mekanyň bar.

Maglum etsem saňa özüm,

Atam Aly arslanyň bar.

Mustapa puşty-penahym,

Hezret Aly kyblagähim,

Mekgedir zyýaratgähim,

Ajap aly mekanyň bar.

Atamdyr ile halypa,

Enemiň ady Hanypa,
Bir muştuperdir zagypa,
Şundag nury-imanym bar.

Agam şahzadaýy-köwneýn,
Ikisi erdiler aýneýn,
Biri Hasan, biri Hüseýn,
Şehit olar gümanym bar.

Seýr erdi asla niýetim,
Muhammetdir meniň adym,
Urugym, selasyl zatym,
Beni Haşym nyşanym bar.

Elkyssa, şahzada bul sözni aýdylar. Jemhur burunkydan zyýadarak yhlas getirip, Zeýnelarapny alyp gelip, aýdy:

-Eý şähriýary-älem, muňa hem iman arz kylyň – diýdi.

Emma Zeýnalarap tagzym-towazyg birle aýdy: “Eý agalar, men sizlerden hem burun iman getirip erdim” we ýene aýdy: Niik kim, men Resul hudany düýşümde gördüm, musulman boldum, we ýene meni hezreti Alynyň ogly ymam Muhammetge nikah kylyp berdiler. Men sizlerden howp edip, bu syrny pynhan saklap erdim” diýip, beýan kyldy. Erse, Jemhur aýdy:

-Eý siňlim, tä ki şol ýigit güwälik bermeginçä, bul sözleriňe bawar kylmasmyz – diýdi. Ol wagt Zeýelap biçäre aýdy:

-Eý agalar, meniň güwähim hak tagalanyň kelamy turur – diýip, Kur’an okyberdi. Andan soň Jemhur aýdy:

-Eý, şahzada, sizlerden syrymyzny nigä ýaşyraly. Bu gyzga Döwsepit on ýyl boldy aşyk turur, bu on ýyldan bäri, galgamyz etrapyga ot ýakarmyz, onuň üçin kim, Döw otdan gorkup gelmes erdi. mdi siňlimizni sizge tabşyrdyk, sizni hudaga tabşyrdyk. Imdi hah ot ýakyp saklaň, hah ot ýakmaý saklaň – diýip, özleri deşt-beýewanga girdiler.

Elgaraz, iki aşyk goşulyşyp, Zeýnelarapnyň hüjreýi-hasyga girip, oýnaşar erdiler. Liken, şahzada ýaşlyk kylyp, uýalyp, gatyldy erdiler. Emma Zeýnelarap dyzysy üstüğe şahzadanyň başyny goýup, leblerden posa kylyp, dahyl bisýar kylar erdi. Emma şahzada birniçe günden bäri bidar erdiler, gözleri uýkyga maýyl bolup, Zeýnelarapga garap, aýdylar: “Eý, näzenin, bir zaman uklap, andan soň aýş-u eşret kylaly” diýdi. Ol wagt Zeýnelarap ymam Muhammetiň billerinden gujaklap göterdi. Ymam Muhammet Zeýnelarapga töwella kylyp, ýalbaryp bir söz aýdy:

Niçe gündür ýokdur maňa parahat,
Söýgüli nigärim, bir zaman goýgul!
Gireýin goýnuňa, alaýyn rahat,
Jandan artyk ýarym, bir zaman goýgul!

Lebleriňden şähd-u şeker saçylmyş,
Altyn piýalada şerap içilmiş,
Jennet güli goýnuň içre saçylmyş,
Açylgan gülzarym, bir zaman goýgul!

Söz sözlediň, meni ýag dek eretdiň,
Köp dalaşyp ruhsarymy sargartdyň,
Sadagaň bolaýyn ýaman har etdiň,
Perizadym-ýarym, bir zaman goýgul!

Niçe gündür çölde gezen saýylam,
Bir sagat uýkyga ajap maýylam,
Seniň hulky-yhsanyňa kaýylam,
Dalaşma, dildarym, bir zaman goýgul!

Janymny alar sen nâz birlen bakyp,
Jemalyň şowkunda köňlümni ýakyp,
Mylaýym bakar sen, gaşyňny kakyp,
Nergesi-humarym, bir zaman goýgul!

Uýkyga gidipdir köňlüm hyýaly,
Mest edipdir meni lebleriň baly,
Sen maňa kylar sen nâz birle aly,
Lagly-şekerbarym, bir zaman goýgul!

Şahzada diýr, gördüm ýatar çagydyr,
Başym üzre çarhy-pelek dagydyr,
Ruzy kylsa, dalaşymyz bakydyr,
Bolma giriftarym, bir zaman goýgul!

Elkyssa, şahzada bu sözni aýdylar. Andan soň bir zaman ýatdylar, aram-karar aldylar. Ot ýakmak ýatlaryna feramuş bolup, uýkyga maýyl oldular. Elkyssa, şahzada Zeýnelarapnyň dyzynyň üstüde başlaryny goýup, uklap ýatdylar. Şol wagt Döwsepit gelip durgan erken. Ol Zeýnelarapnyň saçyndan tutup alyp, howaga gitdi. Şahzadanyň başlary ýerge gütläp düşdi, sisginip oýgansalar, gulaklaryga bir owaz gele turur. Ýagşy tafahhus kylyp garasalar, Zeýnelarap howadan bu gazalny okyp bara turur. Gazaly- Zeýnelarap:

Turgul, ýarym, tiz uýkudan oýganyp,
Sen aýryldyň, men hem senden aýrylym.
Köp ýatmagyl, Gülgün dona çolganyp,
Sen aýryldyň, men hem senden aýrylym.

Nergesleriň humar-humar süzülmiş,
Hesret birle ýürek-bagrym ezilmiş,
Waslyň damanydan golu üzülmiş,
Sen aýryldyň, men hem senden aýrylym.

Dalaşmaýyn nâz uýkyga gidip sen,
Gurbat donun gaflat bile örtüp sen,
Gurbanyň bolaýyn, ne diýp ýatyp sen,
Sen aýryldyň, men hem senden aýrylym.

Pelek şerabyny bizlerge saçdy,
Şemgy-şebistanym ýaynganda öçdi,
Turgul ýarym, meni döw alyp gaçdy,
Sen aýryldyň, men hem senden aýrylym.

Gözüň aç uýkudan, aňlagyl gepni,
Pähm eýle aýralyk bolgan sebäpni,
Sen yzlap tapmas sen Zeýnelarapny,
Sen aýryldyň, men hem senden aýrylym.

Elkyssa, ymam Zeýnelarapnyň owazyny eşidip, sisginip oýganyp, gördüler kim, Zeýnelarapjanyny döw alyp gidip turur. Şahzada perişan hal bolup, köýüp-ýanyp, gyzyt ot dek tutaşyp, daşgary çykyp, ýüzüni kyblaga garadyp, hudaga mynajat kylyp aýdylar: “Pākā perwerdigār, bu işimge özüň güşäýeşlik bergeý sen, senden özge kişim ýok turur” diýip, asmanga bakyp, perýady-zar kylyp, zar-zar çün ebri-nowbahar ýyglap, hudaý tagalaga ýalbaryp, bir gazal okadylar:

Owal başda ata-enemden aýyrdyň,
Maňa beýle jepa saldyň, hudaýym!
Men neýledim, ganatymy gaýyrdyň,
Maňa beýle jepa saldyň, hudaýym!

Kiçiklikde bela ýagdy başyma,
Hiç kim gelmez halym sorap gaşyma,
Özüň ýari bergil meniň işime,
Maňa beýle jepa saldyň, hudaýym!

Gözümniň aldyny tutupdyr duman,
Ýat illerde ýeke galdym sergerdan,
Ogluň ýeke galdy, ýa Şahymerdan,
Maňa beýle jepa saldyň, hudaýym!

Ýarymdan aýrylyp galyp men munda,
Aklym gidip, janyň galdy tenimde,
Meniň ýarym haly ne geçdi anda,
Maňa beýle jepa saldyň, hudaýym!

Şahzada diýr, imdi niçik eder men?
Ýarymdan aýrylyp imdi neder men?
Zeýnelarapjany kaýdan tapar men?
Maňa beýle jepa saldyň, hudaýym!

Elkyssa, şahzada biçäre bul sözlerni aýda-aýda Zeýnelarapdan aýrylyp, Ymlak kapyrnyň şährige ýöriş kyldylar. Şahzada ýolny adaşyp barar erdiler kim, benegäh Ymlakny goýup gitgen ýerlerige ýeter erdi. Ymlaknyň üstünden dahyl boldular. Ymlak şahzadanyň giç galganlaryga

hoşwagt bolar erdi. “Şahzadany Jemhur tutup, öldürgendir” diýip, wagty çag erdi. Emma şahzada ot dek gyzaryp, mysaly gyzyl gül deý ýüzüniň şuglasy älemge bark urup çykdylar. Ymlak aldyga çykyp, gol gowşuryp, towazyg birle salam berdi. Andan soň Ymlak aýdy:

-Eý şahzadaýy-älem, ajap iş kyldyňyz, Jemhurnyň ýanyga barmaý geldiňiz. Ol kapyr purzor erdi, Jemhurga döw hem rube-ru bolup bilmez. Ýagşy kyldyňyz, barmaý geldiňiz – diýdi. – Şahzada aýdylar:

-Eý Ymlak, Jemhurnyň galasyga bardym. Aga-inileri birlen hemmelerin musulman kyldym we ýene alar Zeýnelarapny bizge tabşyryp erdiler. Andan soň özleri awa gidip erdiler. Andan soň ol gyz birlen ikimiz hemsöhbət kylyp olturyp erdik. Elkyssa, birnäçe wagtdan bäri uýkusyz bidar erdim, uýkuga zyýada maýyl erdim. Andan soň men galatga gidip men, ot ýakmak hem hatyrymdan feramuş bolgan erden. Şol wagt men uýkuga bargandan, döw gelip, Zeýnelarapny penjesige alyp gaçypdyr. Imdi, eý Ymlak, herne iş bolsa, hudaý takdyrydyr we imdi puşeýman kysak hem jaýyga gelmez. Imdi her niçik bolsa, sen bir mertlik kylyp, bizge bir ýol başlasaň, döwnüň guýysyga girsek, ýa bir abraý alsak, ýa bolmasa kaza ýetgen bolsa, ölsek niçik bolar? – diýip, zar-zar ýyglaý, bir söz aýdylar:

Geldim, Ymlak, saňa, ýolum başlagyl,
Men bu ýolda herne bolsam, bolaýyn.
Eltip Döwnüň mekanyga taşlagyl,
Döw ýolunda herne bolsam, bolaýyn.

Başymny goýup men anyň ýolunda,
Arman galmaz ölsem anyň ýanynda,
Alyp bargyn meni, döwnüň golunda,
Tenim läş eýleýip, galsam, galaýyn.

Aýrylyp galyp men melaýyk hoýdan,
Tenimde jan bardyr, gaýtman bu ýoldan,
Başym gitse ýüz öwürmen bu köýden,
Hazan urgan gül dek solsam, solaýyn.

Şahzada diýr, mundan peýam tapmasam,
Agtaryp ýarymdan nyşan tapmasam,
Döw golunda ölsem, aman tapmasam,
Ýara özüm gurban kysam, kylaýyn.

Elkyssa, şahzada bu sözni aýdylar. Erse, Ymlak aýdy:

-Eý şahzada, andag bolsa, Zeýnelarapdan umyt üzüň. Siz kim, döw guýysyga girip, döw birle urşup, gyzny halas kylmak kim! – diýdi. Erse, şahzada aýdylar:

-Eý Ymlak, men baryp tä döw birle urşup, döwni öldürmesem ýa özüm ölmesem, kararym ýok turur. Sayr-takat kyla bilmez men. Ýol başla – diýdiler. Ymlak aýdy:

-Andag bolsa, sabyr kylyň, daň atsyn, jahan münewwer bolsun – diýdi. Erse, liken şahzada dergazap bolup:

-Ne üçin tähyr eder sen? Bir gylyç uraryn, janyň jähennemge gitsin – diýip helme kyldylar. Ahyr Ymlak näalaç-naçar bolup, şahzadanyň aldyga düşüp, ýol başlap ýörüberdi. Niçe mütdet ýol ýörüp, ol gudukga – döwnüň mekanyga bardylar. Görseler kim, ol çahnyň agzyga bir daş goýulgan. Eger älem halky gelse hem tebrete bilmegeýler. Şahzada Ymlakga aýdylar:

-Mübärizlik dawgasyn kylar erdiň, bu daşny götergil – diýdi. Erse, Ymak aýdy:

-Eý şähriýary-älem, men kim-u bu daşny götermek kim – diýdi. Erse, şahzada özleri gelip, şol daşny mäkäm tutup: “Ýa Resul alla, allahy ekber” diýip, göterip, atyp iberdiler. Ýigrimi gez jaýga düşdi. Andan soň şahzada aýdy:

-Eý, Ymlak, bu guýyga düşgöl – diýdi. Ymlak aýdy:

-Bu guýyga salgynça, özüňiz öldüriň. Men guýyga girip, döwnüň golunda ölgünçä, özüň öldür – diýdi. Şahzada Ymlakdan bu sözni eşitdi. Elgaraz, özleri kemendiň bir ujuny billerige baglap we ýene bir ujuny Ymlak kapyrga “tut” diýdiler. Ymlak aýdy:

-Eý, şahzada, siziň dek pähliwany niçik dartyp alaýyn – diýdiler. Andan soň şahzada ol daşyny guýynyň lebige geltirip, tanapynyň bir ujuny daşga baglap, ýene bir ujuny billerige baglap, düşerge kast kyldylar we hudaý tagala zary kylyp, mynajat aýdylar:

Kerem kyl maňa lutfuň, eý hudaýa, ýarlyk eýläp!

Bu zalym elgide goýma meni, hemesrarlyk eýläp!

Behak hormaty ol züljelal zatyň üçin, ýa reb,
Men-ýalguzy ryswa kylma, hemesrarlyk eýläp!

Tutup ýüz jeddim-arwahyna, eýýa, eý, wajyp al-möwjut,
Bu çah içre medet bergil, maňa dildarlyk eýläp!

Garyb-u misgin-u biçärelerniň mütdekäsi sen,
Tenimni perdeýi-rehmet bilen timarlyk eýläp!

Muhammet diýr, atam şiriň, babam-jeddim Resulyňdyr,
Bular haky üçin bergil, medet sen arlyk eýläp!

Elkyssa, şahzada bul mynajatny aýdyp, hudaga tekýe kylyp, kementni billerige baglap, çahga rahy boldular. Ymlak aýdy:

-Eý, şähriýary-älem, kaçangaça çah içinde turur siz – diýdi. Şahzada aýdylar:

-Kement tebretguçe – diýip, rowana boldular.

Nägäh, aýaklary baryp ýerge degdi. Bir dem ol ýerde gözlerini ýumup olturdylar we ýene gözlerini açyp, garadylar kim, Döwsepit göýä bir ölük dek uklap turur, liken bir tarapynda bir sandyk demirden, zynjyry almaz turur. Emma şahzada özlerige “Ismi-agzam” okyp, hudany ýat edip, baryp, sandykdan habar alaýyn, kany gyz köňli meniň birlen barmu ýa yokmu diýip, sandyknyň ýanyga bardylar. Nägäh, sandykdan bir owaz gele turur. Zeýnelarap bu gazalny aýdyp, ýaryny ýat edip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý aýdy:

Maňa, ýa reb, bu çah içre Muhammetni keramat kyl!

Bu melgun döw alnynda gutgaryp, ýüz-müň salamat kyl!

Söýüşgen ýary janyndan bolupdyr men jyda bul gün,

Pelekden eýleban gile çekip ahy, nedamat kyl.

Geçipdir men, alar geçdi bu dünýäden niçe mursal,
Alarnyň ruhy-arwahy hakynda ystykamat kyl.

Oşol ýedi agam Jemhur ki menden bihabardyrlar,
Meniň halym alarga eýleban ägäh delalat kyl.

Allahy, perdeýi-ysmat birlen sakla özüň daýym,
Çykargyl çahy içinden, men pakyrğa ýol eradat kyl.

Aly ogly Muhammet şahzadaýy-şahy muhtary,
Ýetirip gudratyň birlen aly-hapyz hemaýat kyl.

Ezelde kysmatym bolsa, nedir çäräm boýun sunmaý,
Maňa Eýýup sabyry dek bela içre kanagat kyl.

Döküp göz ýaşyny ýyglap, bu gün Zeýnelarap makus,
Any sen goýmagyl gamda dogasyny ejabat kyl.

Elkyssa, Zeýnelarap biçäre bu sözlerni tamam etgen soň, sandygyň içinde ýürekleri örtenip,
ne alaç ederin bilmeý, köýüp-ýanyp, gyzyl ot dek tutaşyp, zar-zar ýyglap, bir söz aýdy:

Meni sorap musahybym-illerim,
Gelermikän, gelmezmikän, hudaýym?
Jemhur atlyg agalarym-şirlerim,
Gelermikän, gelmezmikän, hudaýym?

Huda goşgan ýarym galdy jahanda,
Huda dergähinde bolsun amanda,
Ady Muhammetdir, özi şahzada,
Gelermikän, gelmezmikän, hudaýym?

Alynyň ogludyr açylgan gülüm,
Daman wysalyndan üzüldi golum,
Gongan bostanymdan uçan bilbilim,
Gelermikän, gelmezmikän, hudaýym?

Ýadyma düşüpdür güli-gülzarym,
Sabr eýlesem pelek bermez kararym,
Hanypanyň ogly – maksat-myradym,
Gelermikän, gelmezmikän, hudaýym?

Zeýnelarap, barmu derdiň dowasy,
Ýaman erken aýrallyknyň belasy,

Muhammetdir gözüm ag-u garasy,
Gelermikän, gelmezmikän, hudaýym?

Elkyssa, Zeýnelarap bu sözni aýgandan soň, şahzada aýdylar: “Wadaryga, bu biçäräniň yşky hakyky erken” diýip, Zeýnelarapga bildirmeý, gaýdyp gelip, döwnüň başyga “Hanjar birle uraýyn” diýip, meýil kyldylar we we ýene aýdylar: “Taňla babam we atam we byradarymyz-ymam Hasan we ymam Hüseyin ýanlaryga barganda döwni öldürdim diýsem, aýdarlar “Uýkuda öldürip sen” diýrler, “Göýä ölüknü öldürip” diýrler. Eger oýgalykda öldürdim diýsem, ýalgançy bolar men” diýip, döwnüň baş uýyga baryp, bir nagra dartdylar. Döw oýanmady, hanjaryň uýy birle aýagyga sançdylar. Döw hap alud bolup, oýandy. Şahzada gözi düşdi. Ýerinden syçrap turup, nagra dartyp, bir dag dek daşny göterip, helme kyldy. Şahzada hem habardar bolup, daşga ret berip, gylyçny rast kylyp, “Allahu ekber” diýip, döwnüň başyga urdular. Döwnüň başy üzülip, ýerge düşdi. Andan soň şahzada “Her ýerge barsam, nyşana bolar” diýip, boýnundan bir tasma dilip aldy. Andan soň hoşwagt bolup, sandygyň ýanyga baryp, ýarynyň halyny sorap, bir söz aýdy:

Näler geçdi halyň gaýgy-külpetde,
Aman-esen, serwinäzim, barmy sen?
Bu çahnyň içine gamda-mähnetde,
Könlüm algan, diliowazym, barmy sen?

Takatym ýok, pelek janymny ýakar,
Gözlerim sereşki derýa dek akar,
Bu döwni öldürdim, owazyň çykar,
Toty tilli, hoşzybanym, barmy sen?

Niçik boldy, döw elinde tutuldyň,
Hasrt bile çah astyga atyldyň,
Ömrün ahyr kyldym, döwden gutuldyň,
Tora düşgen mähribanym, barmy sen?

Niçe gündür pyrakyňa zar eden,
Mekanyny sandyk bile gar eden,
Könlüm alyp kiçiklikde ýar eden,
Ömrüm hoşy, perizadym, barmy sen?

Şahzada diýr, hak ýetgirdi dadyňa,
Gurban olam Zeýnelarap adyňa,
Ýaryň istäp, salyp ýaryň ýadyňa,
Gel, görüşgil, garagözüm, barmy sen?

Elkyssa, şahzada bu sözden soň kementni halka kylyp, sandykny tanapnyň uýyga baglap iberdiler. Emma Ymlak daşgarda muntazyr erdi. Kemendiň uýy tebrendi. Ymlaknyň könlüge geldi kim, bular çyka turur. Ahysta-ahysta kemendi dartyp çyardy. Gördi, kim, kemendiň uýy bir sandyk bagly turur. Ymlak sandykny açyp garasa, Zeýnelarap sandyknyň içinde mysaly on

dört gijelik aý dek bolup ýatyp turur. Ymlak betbagt hem Zeýnelarapga on iki ýyl boldy aşyky-bikarar erdi. Emma şeýtany-lagyn ýoldan azdyrdy.

Elkyssa, sandyknyň işikni gulplap, ymamnyň atlaryny tutup gider boldy. At tutgыз bermedi. Elkyssa, kapyr naçar öz atyny tutup, üstüge sandykny ýükläp, “Şähri-Kamus, kaýda sen?” diýip bidir gitdi. Ol kapyr, hoşwagt bolgandan, kementni feramuş kylyp, taşlap gitdi.

Imdi sözni şahzadadan eşidiň. Sandykny kement ujuga baglap, ibergenden soň, köp garap durdular, kement düşmedi. Andan soň bildiler kim, Ymlak kapyr gyz birle sanykny alyp gitgenin. Emma şahzada biçäre çah içinde تنها galyp, ýarydan aýrylyp, ata-ene hyş Tebaryny ýat edip, bir söz aýdylar: Gazaly-Ymam Muhammet Hanapyn bu turur:

Kadyr möwlam, meni saldyň belaga,
Gaýta başdan men men ýarymdan aýryldym.
Ýarym gidip özüm galdym bu çahda,
Köňül bergen nigärimden aýryldym.

Bilmez Aly meniň halym ne geçer,
Söwer ogly jiger ganyny içer,
Imdi ajal maňa kepen-don biçer,
Haýdar atlyg kerrarymdan aýryldym.

Ýadyma geçildi ýörgen ýerlerim,
Hasan-Hüseýn agalarym, şirlerim,
Ýowuz günde Rüstem sypat ärlerim,
Iki agam – nerlerimden aýryldym.

Murtaza diýr: “Oglum çykmyş şikara,
Seýr edip ýörgendir güli-gülzara”,
Çah içinde galyp, men bagtygara,
Gamhor enem, gamhorumdan aýryldym.

Şahzada aýralyk oda ýanmyşdyr,
Elemlerge, çoh dertlere galmyşdyr,
Ýaryny aldyryp, reňki solmuşdyr,
Tenha galdym, dildarymdan aýryldym.

Elkyssa, şahzada biçäre bul sözlerni tamam etgenden soň, gudugyň agzyga gelip, köp-köp garap durdy. Tanap gaýdyp gelmedi. Göýä hezreti Ýusup dek zyndanga galdy. Andan soň gözi girýan, bagry бүрýan bolup, zar-zar ýyglap, şahzada bir söz aýdy:

Kerima, patyşaha, bir garyp bolgan guluňdyr men,
Maňa düşmek bu çah içre nesip bolgan guluňdyr men.

Kylyp öz zatyňa tekýe-töwekgel sydky-dil birlen,
Bolup naçar bu ýerde, muztaryp bolgan guluňdyr men.

Ganatym ýok meniň, ýa reb, uçup çah agzya çyksam,

Hamana guş kibi abl-u per bolgan guluňdyr men.

Byradar ol iki agam, kay ibna-ejdadym,
Alardan aýrylyp, bu gam ara düşgen guluňdyr men.

Pygan-u dat, oşol Ymlak kapyr elgide neýleý,
Düşüp gam oduga, ýanyp, eda bolgan guluňdyr men.

Meniň ol mähriban jübtüm erur, Zeýnelarap namy,
Any sen aldyryp goldan, jyda bolgan guluňdyr men.

Hudawende, Muhammetni özüň gamdan halas etgil,
Düşüp girdaby-gam içre, garyp bolgan guluňdyr men.

Elkyssa, şahzada bu sözni aýdyp bolgaç, gözleri uýkyga bardy, nägäh ýatyp erdiler. Düşlerige Resuly-huda sallallahy alayhi wesellem girip, aýdylar: “Eý, perzent, ne üçin ýyglar sen, turgul, gam iýmegil, çahdan çykar sen, hudadan gapyl bolmagyl” diýgeç, şahzada sisginip oýgandylar. Gördüler kim, guýynyň içi münewwer bolupdyr. Ýokaryga garadylar, kement gelip, başyga degip turur we ýene gördüler kim, atlary çah lebinde kementi basyp turur. Şahzada uçar guş dek bolup, syçrap çykdylar. Görseler kim, atlary dört aýakny ýerge diräp, kementniň ujuny agzy birle uşlap durupdyr. Şahzada atlarynyň ýüz-gözünden öpüp, üstüge münüp barar erdiler.

Nägäh bir gerd peýda boldy. Gerd içinden Jemhur alty inisi birle gele turur. Elgaraz, şahzada Zeýnelarapny yzlap, döwnüň yzyndan gitgende, bular awga gidip erdiler. Andan soň awdan gaýdyp galasyga baryp garasalar, ne şahzada bar, ne Zeýnelarap bar. Ikisinden hem nam-nyşan ýok turur. Bularnyň köňlüge bul geldi: “Şahzada Zeýnelarapny Medinäge alyp gitgendir” diýip, güman kyldylar we ýene Jemhur aýdylar: “Eý, inilerim, şahzada ymam bizler bilen habarlaşmaý gitmez erdi. Meger şahzada uýkyga giden bolsa, Zeýnelarapny döw alyp gidendir. Şahzada hem any yzlap gitgendir. Jigergüwşämiz Zeýnelarap döwnüň golunda ýesir bolup, şahzada yzyndan gidip, bizler bu ýerde zowky-ýu şowky birle olturmagymyz mümünlige laýyk ermesdir. Geliň, inilerim, är başyga bir iş düşer, atlanyň!” diýip, sylahlaryny derber kylyp, ýedi aga-ini her kaýsysy mysaly Rüstem anan dek bolup, döwnüň guýysyga garap, ýöriş kyldylar. Nägäh şahzadaga görüngen şolar erken. Şol ýerde şahzadaga ýolukdylar. Andan soň şahzada Jemhur bege salam berdi. Jemhur beg salam jogabyn berjaý geltirgenden soň Zeýnelarapny sordular:

-Ýa ymam Muhammet, Zeýnelarap kany?

Anda şahzada aýdylar:

-Eý, pähliwanlar, sizler Zeýnelarapny bizlerge tabşyryp gitgenden soň, ot ýakmak hem hatyrymyzdan feramuş bolgan erken. Andan soň bir zaman aram aldyk. Gulagymyza bir owaz geldi: “Sen menden aýryldyň, men senden aýryldym” diýgen. Nägäh sisginip oýgansak, döw gelip, Zeýnelarapny alyp gidip turur. Erse, Jemhur aýdy:

-Eý, şahzada, bizler on iki ýyl boldy, döwni gorganymyz etrapyga ýantaşdyрмаý, saklap ýörüp erdik. Imd bolmaz iş bolupdyr. Ne är kişige, döwnüň çahyga girip, ýa baş alyp, ýa baş bermesmu? – diýdiler. Erse, şahzada aýdylar: “Eý, Jemhur, endişe birle sözlegil, me sen aýgan dek namart kişiniň ogly ermes men. Meniň atamga hezret Aly Şahymerdan diýrler. Eý, byradarlar, men döwnüň guýysyga girip, döw birle söweş kylyp, döwni öldürüp, başyny kesip goýdum” diýdi. Zeýnelarapny bir sandykga salyp goýgan erken. Sandykny kementniň uýyga

baglap, Ymlakga yşarat kyldym, Ymlak dartyp aldy. Bir zaman garap durdum. Kement gaýdyp düşmedi. Andan soň bildim kim, Zeýnelarapny Ymlak kapy alyp gitgenin. Andan soň hudaga mynajat kyldym. Erse, gözümni uýky aldy. Nägäh uýkymyzga Resuly huda babamyz girip, aýdylar: “Balam, gamgyn bolma, gözüňi aç!” diýdiler. Nägäh sisginip, gözümni açsam, kement gelip, başymga degip turur. Kemendiň ujun mäkäm tutup, syçrap, uçar guş dek çyksam, atym dört aýagyny bir kylyp, kementni basyp durgan erken. Andan soň atny tutup münüp geler erdim. Hudaý tebärek-u tagala, sizlerni ýetgirdi. Imdi döwni öldürgenimge ynanmasaňyz, “Ine, tasmasy” diýip, döwden algan tasmasyňy çykaryp görsetdiler. Andan soň Jemhur alty inisi birlen şahzadanyň eden işine tähsinu aperin galdylar. Elgaraz, bular ýedi aga-ii erdiler.

Ymam Muhammet birle sekiz boldular. Elkyssa, sekizleri jemg bolup, Ymlaknyň yzyndan “Şähri-Kamus, kaýda sen?” diýip gider erdiler. Imdi sözni Şahymerdandan eşidiňler.

Emma rawylar andag rowaýat kyldylar kim, ol gün hezreti ymam Hasan we ymam Hüseyin we ymam Muhammet bu üç göwheri-şebçyrak hezret Alydan rugsat alyp, awga gidip erdiler “peýşin gelermiz” diýip. Nägäh aradan ýigrimi baş gün ötdi. Bulardan hiç habar bolmady. Andan soň hezret Aly bitakat-u biaram bolup, näalaç ederin bilmeý, ýanyp-bişip gyzyl ot dek tutaşyp: “Bularga wakyga ruý bergendir” diýip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, bir gazal okydylar:

Ýigrimi baş gündür köňlüm hoş degil,
Sebäp nedir, meniň oglum gelmedi?
Akar gözüm ýaşı, bagrym daş degil,
Sebäp nedir, meniň oglum gelmedi?

Gije-gündiz ýokdur meniň kararym,
Kimgе аýdyp ýyglaý bu arzy-halym,
Açylganda solmagaýdyr bu gülüm,
Sebäp nedir, meniň oglum gelmedi?

Ýat illere gidip ýesir boldumy,
Gollarda-çöllerde suwsuz galdymy,
Ýa bolmasa oglanlarym öldümi,
Sebäp nedir, meniň oglum gelmedi?

Gije-gündiz gara ganda ýyglaram,
“Oglum gelmeý” diýip, ýürek daglaram,
Agtaryp gitmäge özüm çaglaram,
Sebäp nedir, meniň oglum gelmedi?

Şahymerdan, gije-gündiz dat eder,
Bir hudanyň senasyny ýat eder,
Hudanyň emrige ne alaç eder,
Sebäp nedir, meniň oglum gelmedi?

Elkyssa, Şahymerdan bu sözlerini tamam etgenden soň, hudaý tagala köp-köp şükür edip olturyp erdiler. Emma Patma Zähra ymam Hasan we ymam Hüseyin üçin köp-köp bitakat bolup bir söz aýdylar:

Men neýleýin dünýe malyn-hyrajyn,
Jandan ötgen meniň ýarym bolmasa.
Özüň asan kyl bu işiň alajyn,
Özüňden bir maňa medet bolmasa.

Jan-u tenim köýüp perýat eýleşem,
Hudaga ýalbaryp, ýüz dat eýleşem,
Dünýäniň malyny haýrat eýleşem,
Dünýäni neýleýin oglum bolmasa.

Owwal başda ene pendin almady,
Bibi Patma zar ýyglady, gülmedi,
Sebäp köpdür, meniň oglum gelmedi,
Bu köňlümde meniň aram bolmasa.

Elkyssa, bibi Patma bul sözlerni tamam etgenden soň bibi Hanypa biçäre ata-eneden aýrylyp, mysapyrlykda tapgan gözüniň agy-garasy bir balasy üçin ýanyp-tutaşyp köýer erdi. Nalasyga yns-jyns ýyglar we ýene daş bolsa, suw bolup akar erdi. Bul hem hezret Alyga garap bir söz aýdylar:

Owwal başda ata-enemden aýryldym,
Görer gözüm ýalguz balam gelmedi.
Garyndaşym, il-günümnden aýryldym,
Bilimiň kuwwaty janym gelmedi.

Atam ýok, enem ýok aňa söýensem,
Agam ýok, inim ýok aňa guwansam,
Ilim ýok, günüm ýok aňa begensem,
Begendigim ýalguz balam gelmedi.

Säher turup bir hudany ýat etsem,
Bu garyp köňlümni näden şat etsem,
Mal-u mülküm baryn men haýrat etsem,
Mähribanym, gül endamym gelmedi.

Hanypa biçäre ne alaç etsin,
Ne iş bolganyny bir huda bilsin,
Hudaýym ýar bolup, ýalguzym gelsin,
Görer gözüm, meniň oglum gelmedi.

Emma hezret Aly Şahymerdan olarnyň nalasyga takat kyla bilmeý, Döldülniň üstüge münüp, beýewan saryga ýüz urdular. “Bularyň habaryn kaýdan tapar men” diýip, haýran-u serasyra bolup ýörür erdiler. Nägäh yrakdan iki gara göründi, ýagşy tafahhus kylyp garasalar, ymam Hasan we Hüseyin gele turur. Elgaraz, bu ikileri gelip, hezret Alynyň aldyda gol gowşuryp,

towazyg birle salam berdiler. Şahymerdan alarnyň peýşanalarydan öpüp, köp nowazyş kylar erdiler. Andan soň ymam Muhammetni sorap, bir söz aýdylar:

Hoş gelipsiz iki janym, ýene bir janym kany?
Galdy kaýda gelmeýip, derdimge dermanym kany?

Sabr-u takat ýok maňa, bar-u ýogun eýläň beýan,
Hak ata kylgan söýüp, döwetli soltanyň kany?

Çykmaň mahym enesi goýnudan çykdy ýene,
Ruzygärim tiredir, şemgy-şebistanyň kany?

Niçe bir ýollarga bakdym, men çekip derdi-pyrak,
Gülşeni janym era-bitgen gülüstantyň kany?

Şahymerdan ýyglap aýdar, ber Muhammetden habar,
Toty tillik munysym, janym-suhandanyň kany?

Elkyssa, hezret Aly Şahymerdan bu sözni aýtgandan soň, bu iki şahzadaýy-köwneýi zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, bolan wakalaryň Şahymerdanga bir-bir kylyp, gözi girýan, bagry birýan bolup, bir söz aýdylar:

Kyblagähim, owwal sözni sözläýin,
Muhammet sähraga barmaly boldy.
Medine deşinde güli-gülşende,
Zowky tomaşalar görmeli boldy.

Mundan çykdyk zowky-sapa oýlaýyp,
Rahşyn sürüp, keýik-gulan kowlaýyp,
Läleazar içinde gülüp-oýnaýyp,
Birniçe jandarny urmaly boldy.

Gähiler at çapyp, gähiler süüp,
Gähiler bakarmyz, gähiler durup,
Nägäh andan bardyk bir ýerge ýörüp,
Ýolumz üç ýana barmaly boldy.

Üç ýoluň üstünde bir daş düzülgem,
Ol daşnyň ýüzüge hatlar ýazylgan,
Barsa-gelmez ýolnuň nagşy gazylgan,
Muhammet hem aňa gitmeli boldy.

Biri barsa gelmiş esen-amana,
Biri geler-gelmesligi gümana,
Biri barsa-gelmez asla bu ýana,

Ol apatly ýolga gitmeli boldy.

Hudanyň hormatyn araga salyp,
Muhammetden ajap köňlümiz galyp,
Bilmedik ol ýolda haly ne bolup,
Başyny ol ýolda bermeli boldy.

Şahzadalar diýrler, eý kyblagähim,
Siz iki dünýäde puşty-penahym,
Muhammetni tabşyrdyk kadyr allahym,
Sözümge girmeýin gitmeli boldy.

Elkyssa, şahzadalar bu sözlerni beýan kyldylar. Erse, hezret Alydan huş gitdi we ýene huşyga gelip, aýdylar: “Wadaryga, balamny ýüz-müň belalarga goýup, özüňiz gelipsizler” diýip, köp bitakat boldular. Andan soň aýdylar: “Eý jigergüwşelerim, bul syrny, zynhar, Muhammetniň enesige bildirmäňler we eger bildirseňizler özüni heläk kylar” diýdiler.

Elgaraz, andan soň üçleri öýlerige geldiler. Nägäh ymam Muhammetniň eneleri: “Balam kaçan geler erken” diýip ýolga bakyp olturyp erdiler. Nägäh ymam Hasan we ymam Hüseyin bibi Patmanyň iki ogly ýetip geldi. Garasalar, özüniň ogly ymam Muhammet ýok. Hanypa biçäre zar-zar ýyglap, ýüregige ot düşüp: “Mysapyr ýerlerde hudaý bergen munysymdan aýryldym” diýip bir söz aýdylar. Gazaly-bibi Hanypa:

Jan bagymyň çykyp güli-gülşeni,
Ol sahypkyranym bardy gelmedi.
Janyň öwji, görer gözüm röwşeni,
Meniň ýalguz balam bardy gelmedi.

Patmanyň gelipdir iki balasy,
Muhammetni göre bilmez enesi,
Janyň-ruhum, gözüm agy-garasy,
Gyrmyzy enarym bardy gelmedi.

Körpe guzym meniň gidip gyşlady,
Pyrakynda zar-u girýan taşlady,
Pelek maňa jepasyny başlady,
Hazansyz baharym bardy gelmedi.

Ýyglamaý neýleýin göz ýaşym sylp,
Janyň çykça, kâşki gömülsem ölüp,
Patmanyň iki balasy gelip,
Meniň bar-u ýogum bardy gelmedi.

Ýaş oglanym, gitdiň başyňny alyp,
Ne geçdi, çöllere ahwalyň galyp,
Ýa duşman golyga tutuldyň baryp,

Serwi-nownahalym bardy gelmedi.

Näge öwrülmedim, balam, başyňdan,
Nekresiň üstüde galam-gaşyňdan,
Merwerit dek dökgen katra ýaşıňdan,
Mysapyr oglanym bardy gelmedi.

Ah urup ýyglasam, köýüp galar men,
Ah urmasam, balam, niçik bolar men,
Hanypa diýr, oglum görmeý öler men,
Bimanent gamhorum bardy gelmedi.

Elkyssa, Şahymerdan bu sözni eşidip erdiler we aýdylar:

-Eý Hanypa, köp ýygla magyl. Inşalla tagala, ogluň sag-salamat geler. Tahammyl kylgyl, hālā ne wakyga bolupdyr munça ah-u efgan edersen – diýip teselli berdiler. Hanypa biçäre näalaç bolup, ne diýerin bilmeý: “Eger bu kişiniň sözlerin syndyrsam, asy bolar men” diýip, hüjreýi-hasyga girip, tehäret kylyp, iki rekagat namaz okyp, nalaýy-zar ýygla: “Eý hudaýa, Muhammetni saňa tabşyrdym” diýip, bir gazal aýtganlary. Gazaly-bibi Hanypa:

Barçany ýaratgan, keremli hudaý,
Muhammet balamny saňa tabşyrdym.
Meni pyrakyňda eýlediň gedaý,
Serwi-rowanymny saňa tabşyrdym.

Gudrat birle halk eýledip älemni,
Eşit bu gün pygan ile nalamny,
Ter açylgan gunça kibi lälämni,
Bag-u bossanymny saňa tabşyrdym.

Höwes kylyp, seýri-jahan eýlegen,
Gül dek ýüzün gözden nahan eýlegen,
Mysapyr yerlerge mekan eýlegen,
Ruhy-rowanymny saňa tabşyrdym.

Saklasaň, hiç ýerde ýokdur belasy,
Gargasaň, tapylmaz derdiň dowasy,
Balamdyr gözümniň agy-garasy,
Dürri-ýeganyymny saňa tabşyrdym.

Özüň kerem kylyp bergen myhmanym,
Köňül goýgan dilim, jan-u jahanyym,
Ömrüm hoşwagtlygy, şad-u şadmanym,
Eziz myhmanymny saňa tabşyrdym.

Garyplyk şährinde meniň ýoldaşym,

Ýalguzlykda golum tutar goldaşym,
Perzendim, kabylam, kowum-gardaşym,
Guzy-goçgarymny saňa tabşyrdym.

Pelekniň goludan kyldym şikaýat,
Ýat eýlärem seni istäp begäýet,
Hanypa diýr, oglum tutgul salamat,
Ýusup nyşanymny saňa tabşyrdym.

Elkyssa, Hanypa biçäre bu sözni aýtgandan soň, hezret Aly Şahymerdan any eşidip, mübärek gözlerini ýaşga dolduryp, sabyr-takat kyla bilmeý, şol gijäni bir nug birle ötgerip, namazy-bamdadyny okyp, ymam Hasan we ymam Hüseyin birle ymam Muhammetni agtaryp, bu janebi-sähraga ýüz urdular. Emma ol wagtda hylafatda hezret Omar olturyp erdiler. Alar hem eşidip, oganlaryn iberdiler we ýene munada kyldylar kim: “Eý, är ýigitler, hudadan umydyňyz bolsa, saparga hemrah boluň!” diýdiler. Erse, otuz müň leşger jemg bolup, dag-daşny basyp, barsa-gelmez ýolga girip, “Be niýeti-ymam Muhammet” diýip, rowana boldular. Birniçe gün ýol ýörüp, bir galaga ýetişdiler. Hezret Aly çerikden baş mübärizni çykaryp: “Sizler baryň, gala etrapyga, şaýed, bir dil tutgaý sizler” diýdi. Erse, bu baş dilawar leşgerden jyda bolup, gala saryga rowana boldular. Bir adam arkasyga bir meşik suw göterip bara turur. At salym, tutup aldylar. Andan sowal kyldylar:

-Bu ne gala turur, patyşasyga kim diýrler we ýene ne habar bar, aýgyl!-diýdiler. Erse, kapyr aýdy:

-Bu şäherniň adyga Kamus diýrler. Patyşasynyň adyga Katran diýrler we ýene habar bersem, bul ölkäni Aly diýgen äрниň ogly gelip musahhar kylyp erdi. Ahyr näälaç bolup, garyb-u guraba, patyşah-u geda hemme ýalgandan musulman bolup, “şahzadany şähre eltip, zähri-helahil berip öldürermez” diýgen pikir bar erdi. Emma Şahymerdan bu sözni eşidip:

-Jigergüwşäm-balamny kapyrlar zaýyg kylmagan bolsa ýagşy – diýi, köp ýanyp, beglerge garap, bir söz aýdylar. Gazaly-Şahymerdan bu turur:

Ulug-kiçik ýyglyp sözüمنى aňlaň,
Jemg bolup, barçaňyz geliň, beglerim!
Permanymny tutup, gulakga diňläň,
Bu galaga rowan boluň, beglerim!

Bedew atlar her tarapda çapylsyn,
Naýza alyp bahadyrlar topulsyn,
Bir iş kylyň, Muhammedim tapylsyn,
Çar tarapdan gurşap alyň, beglerim!

Gylyç ýalaň eýläp, giriň meýdana,
Dolduryň älemni ah-u efgana,
Kapyr ähli gelsin şul gün amana,
Ülkesin weýran kylyň, beglerim!

Jöwlan çekip meýdan era silsele,

Kapyrlarga düşsün ah bile nala,
Başyn kesip eýläň kelle minara,
Bidinlere gyran salyň, beglerim!

Öldürmekden özge pişäni kylmaň,
Golga düşgenini tirik ihermãň,
Iman geltirgenge hergiz gatyлмаň,
Muhammetden habar soraň, beglerim!

Şahymerdan aýdar, dostum ölmesin,
Küffar ähli gaçar ýerin bilmesin,
Ýezitlerni gyryň, biri galmasyn,
Merdanalyk birle çalyň, beglerim!

Elkyssa, hezret Şahymerdan bu sözni aýdylar. Erse, alamy-Muhammet Mustapany berpa kyldylar. Kapyrlar bu soltanetni görüp, her kaýsy jan wehmiden baş-başyga bolup, gaçyp patyşah Katranyň aldyga baryp, arz kyldylar kim:

-Eý şahy-alem, ajal mübäreke bolsun, bir bölek leşger gelip, galganyň etrapyga düşüpdür. Alarnyň zarbyga dag-daş takat kylmaz. Sen bu olturyşda galgany goldan berer sen – diýdiler. Patyşah aýdy:

-Andag bolsa, derwezelerni gömdüriň, tirendazlarny üstüğe çykaryp goýagörüňler – diýdi. Andan soň derwezelerni gömdürüp, tirendazlarny çykaryp goýdular.

Indi ymam hezret Alydan söz eşidiň. Hezret Şahymerdan ymam Hasan we ymam Hüseyin ikewlerige garap, aýdylar: “Sizler gala tarapdan habar alyňlar” diýdiler. Emma şahzadalar agtaryp ýörüp erdiler. Nägäh deşt-beýewandan bir gerd peýda boldy, nägäh içinden sekiz adam peýda boldy. Biri ymam Muhammet erdiler we ýene ýedisi Jemhurnyň aga-inileri erdi. Ymlak kapyr sandykny Zeýnelarap birle alyp gitgenden soň, anyň yzyndan geler erdiler.

Nägäh uzakdan iki nr peýda boldy. Ymam Muhammet aýdylar: “Eý, Jemhur, şol görüngen iki nur – iki agam turur. Birewniň atlary ymam Hasan we ýene birewniň atlary ymam Hüseyin” diýip, agalaryň boýlaryga guwanyp bir söz aýdylar Gör-bak näme diýr:

Geledir, eşitgil, Jemhur, meniň mahparalarym,
Agtaryp, ýola düşüp, gam bile gamhorlarym,
“Waý inim!” diýip meni ýat eýledi biçärelerim,
Bir eneden doguşgan goşmaýy-gülsaralarym,
Geldi şahzadaýy-köwneýin, jigerparalarym.

Neýleýin, barça işim boldy takdyry-huda,
Söwdügim meniň merhem-janymny kyldy jyda,
Üşbu gorgan sarydan çykdy ýene iki gara,
Ýüzüde nury-taky, şugla urar suýy-sema,
Geldi şahzadaýy-köwneýin, jigerparalarym.

Aýdy şahzada bu sözni, bu köňül şady bilen,
Oýnady, düşdi bu külpetge perizady bilen,

Yşkymyz ýakdy pelek bih ile binýady bilen,
Ýüz şükür, bu inisin ýene görer ýaly bilen,
Geldi şahzadaýy-köwneýin, jigerparalarym.

Elkyssa, şahzada bu sözlerni aýdyp bolgandan soň, zor berip ýörüberdiler. Agalaryga ýetişdiler. Şahzadaýy-ymam Hasan we ymam Hüseyin hem inilerini tanyp, atdan özlerin ýere taşlap, görüşdiler. Andan soň hemme jemg bolup hezret Aly Şahymerdanyň hyzmatlaryga rowana boldular.

Elkyssa, ymam Hasan we ymam Hüseyin çüsti-çäbün atlaryga münüp, atalarynyň ýanlaryga baryp, arz kyldylar: “Eý pederi-mähriban, söýünjimizni beriň, ymam inimizi tapdyk” diýdiler. Andan soň Şahymerdan biygtyýar bolup, hoşwagt bolup, zar-zar ýyglaý, “Kaýdan tapyldy balam” diýip, bir söz aýdylar: Gazaly-Şahymerdan bu turur:

Meniň Muhammedim kaýdan tapyldy,
Körpe guzym aman-esen barmu ken?
Gözüm ýaşı çar tarapa saçyldy.
Görer gözüm aman-esen barmu ken?

Takdyry-hudadan nesibin gören,
Çöllerde, köllerde mysapyr bolan,
Sözlegende ölüklere jan beren,
Şeker sözlim aman-esen barmu ken?

Hudanyň söýgüli eziz myhmany,
Ömrümiň hoşlugy, daýym döwrany,
Könlümiň aramy, jismiminiň jany,
Ryzky-ruzum aman-esen barmu ken?

Köňül berip, bir dilbere ýar olan,
Jyda bolup, garyplykda har olan.
Pyrakynda munça bela, zar olan.
Jigerparam aman-esen barmu ken?

Şahymerdan aýdy sözlär sözümni,
Kaçan geler, görsem janym guzymny,
Görsem, aýagyga sürtsen ýüzümni,
Uçgan bazym aman-esen barmu ken?

Elkyssa, Şahymerdan bu sözni aýdylar. Erse, “Jigerparam, balam kaýsy tarapdan geler erken?” diýip turur erdiler. Şahzada ýakyn gelip, özlerin atdan taşlap, ekelerniň aldyga düşüp, ýörüp geldiler. Erse, ymam atalaryga garap, zar-zar ýyglaý ýüwürdiler. Emma –ahymerdan hem: “Wah, balam, kaýdan çykdyň?” diýip, salam berip gujaklaşyp görüşdiler, huşudan gitdiler. Zamandan soň huşyga gelip, birbirden arzy-hal soraşdylar. Hezret Aly sordular: “Balam, başyňa ne işler düşdi, beýan kylgyl” diýdiler. Erse, ymam Muhammet başdan ötgen wakalaryn bir-bir beýan kyldy. Andan soň Jemhur inileri birle gelip, hezret Aly birle görüşdiler. Musulman

bolganyň bir-bir kyldylar. Andan soň gün batdy. Şahymerdan mejlis gurup olturdylar. Näçe tagamlar getirip, noşy-jan kylyp olturdylar we liken, şahzadaýy-Muhammet ah urar erdiler. Her ah urganda agzydan ot saçylar erdi we ene şirigana dek bolup, çar tarapa garar erdiler. Muny görüp Şahymerdannyň bogazlarydan tagam ötmez erdiler: “Wa-daryga, jigerüwşe balamga bir-wakyga ruý berip turur” diýip, ymam Muhammetge garap: “Eý balam, ne derdiň bolsa, maňa aýgyl” diýip, bir söz aýdylar:

Ne üçin hassa sen köňlüm mukaddar,
Sözle, nowjuwanym, halyň ne boldy?
Bir elem etipdir saňa mukarrar,
Haly perişanym, saňa ne boldy?

Şişe dek synykdyr näzik nahalyn.
Açylmaz gunça dek gül dek jemalyň,
Hasret bile tapdym yzlap wysalyň,
Aruwly-armanym, saňa ne boldy?

Gözleriň läle dek dolupdyr gana,
Pelekniň jebrinden geldiň amana,
Hatryň gunçasyn salyp hazana,
Täze gülüstanyň, saňa ne boldy?

Boýnuň burup, köňlün melul eder sen,
Näz uýkyga humar-humar gider sen,
Gam iýmegil, myradyňa eter sen,
Täze nowbaharyň, saňa ne boldy?

Aly aýdar, gulak salgyl sözüme,
Başyňy götergil, bakgyl ýüzüme,
Jahan sensiz görünmeýdir gözüme,
Keremli soltanyň, saňa ne boldy?

Elkyssa, Şahymerdan bu sözni aýganlarydan soň, ymam Muhammet biçäre köňülleri dolup, aýdaýyn diýse, atalaryndan şerim kyla turur. Eger aýtmaýyn diýseler, köňülleri bikarar erdiler. Ahyr aýdylar: “Eý, pederi-buzurgwar, men aýdaýyn, siz gulak salyň” diýip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, ýarynyň waspyn aýdyp, bir söz aýdylar:

Ne sebäpden meniň köňlüm açylsyn,
Söwdügim aldyrdym, tapa bilmedim.
Gamgyn günde nädip şerap içilsin.
Söwdügim aldyrdym, tapa bilmedim.

Jemhurnyň siňlisi anyň ilinden,
Perizat sypatly, beşer hilinden,
Bir zaman dynmady köňlüm gamdyndan,

Söwdüğim aldyrdym, tapa bilmedim.

Any tabşyrdylar maňa getirip,
Gapyl galdym ýarym bile olturyp,
Pelek jepasyny maňa inderip,
Söwdüğim aldyrdym, tapa bilmedim.

Golumdan nägehan döw alyp gaçdy,
Döw bilen söweşmek ýadyma düşdi,
Maňa beýle müşgil işler ulaşdy,
Söwdüğim aldyrdym, tapa bilmedim.

Döwni baryp çah içinde öldürdim,
Ýarym alyp, baz elimden aldyrdym.
Gyzyl ýüzüm şol sebäpden soldurdym,
Söwdüğim aldyrdym, tapa bilmedim.

Ymlak atlyg bir kapyry-bigäne,
Menin birle hemrah bardy şol ýäna.
Sandyk birle ýarym kyldy rowana,
Söwdüğim aldyrdym, tapa bilmedim.

Çah içinde mähnet çekdim begaet,
Çahdan çykdy, çölden çekdim zelalat,
Şahzada diýr, sizni gördüm salamat,
Söwdüğim aldyrdym, tapa bilmedim.

Elkyssa, şahzada bu sözni aýdylar. Erse, Şahymerdan aýdylar:

– Eý, merhemi – janym, balam, ýarynny kim alyp gidipdir? Ymam Muhammet aýdylar:

– Eý, pederi-mähriban, ýarymny owwal Döwsepit alyp gidip erdi. Ymlak diýgen kapyr birle baryp, döwnüň guýysyga tenha girdim. Döwni öldürdim, Zeýnelarapny bir sandykga salgan eken. Sandykny kementniň ujyga baglap, Ymlakga yşarat kyldym, “dart” diýip. Ymlak dartyp aldy. Ymlak diýgen näumyt sandyk birlen gyzny alyp bidir gaçdy. Bir zaman garap durdum. Kement gaýdyp gelmedi. Andan soň hudaga mynajat kyldym. Diýdim: “Päk-ä, perwerdigär, bu çahnyň içinde ata-ene, hyş-tebarymny görmeý öler boldum” diýdim. Nägäh gözümni uýky ötdi we uýkymyzda Resuly-huda babamyzdan yşarat tapyp, sisginip oýgandym. Garasam, kement gelip başymga degip turur. Kementni tutup, syçrap çahdan çykdy. Garasam, atym dört aýakny bir kylyp, kementni basyp durgan erken. Andan soň atymny münüp geler erdim. Jemhur inileri birle meni istäp barur erken. Aldymga uçrady. Meniň ýarymny sorsaňyz şularnyň siňlisi turur. Andan soň bular birle goşulyp geler erdik. Yrakdan iki nur peýda boldy. Gelip görsek, iki nur – iki agam erken. Andan soň hudaý tagala sizlerniň didaryňyzga gözüm düşürdi. Eý, pederi-buzurgwar, imdi söz pähimge ýetişseňiz, Ymlak ýarymny şol galaga geltirdi – diýip, zar-zar ýyglady. Erse, hezret Aly bu sözlerni eşidip, aýdy:

– Eý, balam, ýaryň üçin gam iýmegil, enşalla, ataň sag bolsa, geltirer – diýip, dergazap bolup çykyp, şähri-Kamusga garap gidiberdiler. Emma Mälik Ajdarga emir kyldylar: “Sen leşgerniň

halydan biz gelginça habardar bol!” diýip, özleri galaga ýöriş kyldylar. Hendekge etip, “Ismi-agzam” okyp, hendekden ötüp, derwezäge etdiler. Görseler, bary kapyrlar habardar bolup olturyp turur. Emma Şahymerdan bir gysym toprakga dem salyp, kapyrlar tarapga saçdylar. Andan soň derwezeden içgeri girdiler. Hiç kim Alyny görmediler. Elkyssa, Şahymerdan barçany görer erdiler. Emma Şiri-huda köp jaýlaryny gydyrdylar, asla gyzdan eser tapmadylar we ene bir çadyrga bardylar, görseler, jemg kapyr hoşwagt bolup olturar we ene içgeride bir hüjre bar. Zeýnelarap biçäre şol hüjrede turur. Şiri-huda aýdylar: “Owwal bu gyzny ymtyhan kylyp göreýin, ymamga köňli barmy ýa ýokmy” – diýip, hüjräniň bir künjünde durdular. Şol wagt Zeýnelarap gözünde ýaş, bagrynda daş şikeste hal bolup, zar-zar ýyglaý, öz nepesini melamat kylyp, bir söz aýdy. Gazaly-Zeýnelarap biçäre bu turur:

Barçanyň soltany, şalaryň şahy,
Dergähiňden meni näumyt etme!
Gözüm ýaşı-magşar günü güwähi,
Dergähiňden meni näumyt etme!

Kapyrlaryň jezasydyr ülpetim,
Gün-günden zyýada bolar külpetim,
Mundan ýaman kylma meniň kysmatym,
Dergähiňden meni näumyt etme!

Şepagat Alydan ger maňa bolsa,
Ogly Muhammetni ol istäp gelse,
Nazar kylyp meniň halymny sorsa,
Dergähiňden meni näumyt etme!

Bagtymnyň şumlygy urdy janyma,
Gözüm piýala dek doldy ganyma,
Muhammedim sorap gelse ýanyma,
Dergähiňden meni näumyt etme!

Muştyper-ejiz men,ýok mende çäre,
Pelek sergerdan kyldy meni awara,
Sygyndym zatyňa men bagtygara,
Dergähiňden meni näumyt etme!

Başyma düşüpdür melamat daşy,
Pelek berer maňa awudan aşy,
Zeýnelarap, akyp gözüniň ýaşı,
Dergähiňden meni näumyt etme!

Elkyssa, Zeýnelarapjan bu sözlerni tamam etgenden soň, hezret Aly bildiler kim, ymam Muhammetge hakykat yhlasy bar erken, ene bir zaman towgyf edip durdular. Emma şol wagt Ymlak diýgen näumyt asabaýy-dehdehi birlen gelip, Zeýnelarapjanga gol urar boldy. Ol wagt Zeýnelarap biçäre Ymlak kapyrnyň asabaýy-dehdehi birlen gelgenlerin bilip, näalaç ederin

bilmedi. Andan soň Zeýnelarap biçäre hezret Alynyň gelip durganlarydan habarlary ýok erdi. Asmanga bakyp hudaý tagalany nala kylyp, aýdylar: “Päk-ä, perwerdigär-ä, bir tiken bendäňe rowa görmez sen, sen şul zaman meniň ýanymga hezret Alyny etirgil, ýa bolmasa meniň janymny algyl” diýip, zar-zar ýyglaý, Zeýnelarap bir söz diýdi:

Ol Aly Şahymerdan gelse erdi käşki,
Düşgenim kapyr golyga bilse erdi käşki.
Ähli kapyr tohmuny dünýäde gurutmak üçin,
Zülpükar atlyg gylyjyn çalsa erdi käşki.

Sany ýok kapyrlar içre bendi-zyndan oldugym,
Ibni Haýdar ol Muhammet görse erdi käşki.

Neýleýin, Ymlak melgun destres eýläär maňa,
Razydyr men taňry janym alsa erdi käşki.

Bu şirin janymny gurban eýläär erdim üşbu gün,
Ýary-janym, mähribanym bolsa erdi käşki.

Oýsalar iki gözüm, Ymlakny kylmaz men kabul,
Para-para eýleban, öldürse erdi käşki.

Hormatyndan Mustapanyň eýlegil gamdan halas,
Ýa ki ol Zeýnelarapjan ölse erdi käşki.

Elkyssa, Zeýnelarap biçäre bu sözlerni tamam etgenden soň, Ymlak kapyrga aýdy: “Eý, Ymlak, dek durgul. Hudaý tagala häzir-u nasyrдыr” diýdi.

Ol wagt Ymlak diýgen näumyt Zeýnelarapnyň bu sözlerige bakmaý, kämi-dil hasyl kylar boldy. Şol wagt Zeýnelarap biçäre ene hudaý tagalaga mynajat kylyp, aýdylar kim: “Päk-ä, perwerdigär-ä, şul wagtlar meniň janymny algyl ýa bolmasa hezret Alyny etirgil” diýip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, gazal okydylar. Gazaly-Zeýnelarap:

Meniň bu halymdan habar almaga,
Hezret Aly gelermikän, hudaýym?!
Kapyrlar başyga söwda salmaga,
Hezret Aly gelermikän, hudaýym?!

Söwer ogly galdy çahyn düýbünde,
Men bir garyp, kapyrlaryň golunda,
“Alla” diýp, jan bersem diniň ýolunda,
Hezret Aly gelermikän, hudaýym?!

Bihiştiniň içinde açylgan güli,
Ol gülnüň yşkynda saýrar bilbili,
Hezreti-Alynyň ol söwer ogly,

Ol hem munda gelermikä, hudaýym?!

Ýalançy dünýäde ýandy ýüregim,
Muhammetdir bir hudadan dilegim,
Imdi hezret Aly boldy geregim,
Ol hem munda gelermikän, hudaýym?!

Elkyssa, Zeýnelarap biçäre bu sözlerni tamam etgenden soň, Ymlak diýgen kapyr Zeýnelarapga garap, aýdylar:

–Eý Zeýnelarap, eger hezret Aly guş bolsa hem, bu jaýlarga gele bilmez – diýdi we ene ol kapyr Zeýnelarapga zorluk kylar boldy: Şol wagt hezret Aly Şahymerdan aýdylar:

–Haý-haý kapyr, goluňny dartgyl – diýip, hemle kyldylar. Anda ol Ymlak kapyr haýran – serasyňa bolup, huşy başyndan uçup gitdi.

Elkyssa, Şahymerdan baryp, Ymlaknyň iki goluny arkasyga baglap we ene Zeýnelarapnyň bir golundan tutup, haýmadan çykyp, leşgerge alyp geldiler. Hiç kim bilmeý galdy.

Imdi bul tarapdan bir söz eşidiň. Oşol wagt Mälik Ajdar birle şahzadalar leşgerniň etrapyn aýlanyp görer erdiler. Nägäh bir kapyrny tutup alyp geldiler. Ol kapyrdan habar sordular. Ol kapyr aýdy: “Bu gün üç gün boldy, Ymlak Jemhurnyň sinlisiinç ordaga alyp getirip, toý-tomaşa kylyp, myrat hasyl kyldy” diýip aýdy. Emma şahzada Muhammet Hanapyýa bul sözni eşidip, takat kyla bilmeý, kasam ýat kyldylar kim, “Şol kapyrnyň şährini weýran kylyp, adamlaryny katyl-aam kylmasam, men Muhammet min Şiri jepbardan bolmagan bolaýyn – diýip – Mekke ülkesinde dubara gadam goýmagaý men” diýip, bir gazal aýdylar:

Niçik merdanalyk meniň adyma,
Ýar ýolunda Rahşym jöwlan etmesem,
Ar ile namysdyr asyl zatyma,
Kapyrlar tohmuny weýran etmesem.

Ol Ymlak kapyrny tutup, öldürip,
Agzalaryny bedeninden üzdürip,
Istihanyň otga salyp, köýdürip,
Arman galar, erge egsan etmesem.

Baryp tapyp ol kapyrnyň mekanyň,
Dem alygynça bermeý anyň amanyň,
Ne müşgildir bu gün, dem-u döwranyň,
Baryp aňa ahyrzaman etmesem.

Bolmaz meniň dirikligim jahanda
Ger tutmasa haknyň özi amanda,
Melamat ederler uşbu zamanda
Ol kapyrny baryp gyran etmesem.

Şahzada diýr, görsem güzer etmenem,
Ölsem-galsam şunda mazar etmenem,

Takatym ýok aram-karar etmenem,
Baryp kelle minar nyşan etmesem.

Elkyssa, Şahzada ýanyp, tutaşyp, bir kararda durmaý, kasam ýat edip, atalary gelinçä hem durmaý: “Baryp Ymlakny öldürip, galasyny weýran kylyp gelmesem bolmaz” diýip, mest ner dek kükräp, gagla tarapga rowana boldular. Ymam gagla tarapyga gele dursun. Imdî sözni bul tarapdan eşidiň.

Elgaraz, Katrannyň bir inisi bar erdi. Bir galgada patyşah erdi. Anyň adyga Tehrak diýr erdiler. Ýetmiş müň leşgeri bar erdi. Her kaýysy müň adamga barabar erdi. Emma hezret Aly baryp, Katrannyň galgasyny gabagandan soň, şol inisige habar kylyp erdi: “Üstümge Medinäniň Alysý gelip turur, galgany gabap turur. Leşgeri birle gelip, maňa medet bersin we eger medet bermese, meniň halym harap turur” diýip ilçi iberdi. Emma Tehrak kapyr agasydan gelgen ilçini görüp, leşgerge jar urduryp, barça leşgerni jemg kylyp, ýetmiş müň leşger birle erdi. Emma ymam biçäre gagla tarapyna barar erdiler. Nägäh akyllary zaýyl bolup, ýol adaşyp barar erdiler. Nägäh Tehrak kapyr leşger birle galgaga ýakyn gelip erdi. Beekbar ymam biçäre şol ýetmiş müň betmezhebge ýolukdylar. Nägäh Tehraknyň nazary ymamga düşdi. Gördi kim, bir oglan turur, on dört gijelik aý dek, ýüzleriniň nury älemge bark urar. Muny görüp bir bahadyrga aýdy: “Eý, bahadyr, şol durgan beçjäni öldürmeý, tirik tutup aldymga alyp gelgil, mejlisde sakygärlikge ýagşy” diýip emir kyldy. Erse, bahadyr: “Ajaň bolar” diýip, atyga münüp, ymamnyň ýanyga baryp, aýdy:

–Eý, beçe, kaýdan gelip we kaýda barar sen, adyň kimdir? Beýan kyl. Ýok erse, binam-nyşan gider sen – diýdi. Anda ymam aýdylar:

–Eý, bahadyr, owwal sen beýan kyl, kaýda barar sizler? – Anda kanyň aýdy:

Bu leşger Tehrak diýgen patyşanyň leşgeri turur, patyşah sizni “Munda gelsin” diýip, meni iberdi.

Elkyssa, ymam ýaraglaryny derber kylyp, atyna münüp, patyşanyň ýanyga baryp, patyşah tarapga garap: “Eý, katdy-kamaty belent, sen bularnyň içinde ygtybarly görner sen, bul leşgerniň patyşasymu sen, ýa bolmasa serkerdesimu sen? Saňa ýol bolsun. Sizler goşun birlen kaýda barar siz? – diýip, bir söz aýdylar. Gazaly-ymam Muhammet:

Sansyz goşun bilen saňa,
Ýol bolsun, kaýda barar sen?
Gijede ýolugyp maňa,
Ýol bolsun, kaýda barar sen?

Gurup dag bile çölňi,
Gagşadyp jezire-kölňi,
Men dek adaşyp ýoluny,
Ýol bolsun, kaýda barar sen?

Adyňny aýgyl, bileýin,
Köňlüm gurbaryn alaýyn,
Aňa laýyk iş-kylaýyn,
Ýol bolsun, kaýda barar sen?

Birmidir asla hudaýyň,
Kimdir seniň köňül hahyň,
Kaýdadyr menzil-u jaýyň,
Ýol bolsun, kaýda barar sen?

Muhammet diýr, şahzada men,
Bir dilberge dildada men,
Aslym sorsaň, azada men,
Ýol bolsun, kaýda barar sen?

Elkyssa, Tehrak kapyr ymamdan bu sözni eşidip, köňlüge gelip, aýdy: “Elhezer-elhezer, meniň aldymda bir-tenha özi etmiş müň bahadyrdan howatyr kylmaý, bu sözni aýtadyr. Meger bolsa, Alynyň ogludyr, munuň gözüniň oduny özüm almasam bolmaz”. Dergazap bolup, aýdy:

–Eý, beçe-ýi nadan, herdemhyýal sen. Meniň adymny sorap, ne kylar sen? Meniň adymga Tehrak dierler. Heniz meniň kuwwatym bar-u-ýoguny eşitmediňmi – diýip, şahzadaga hemle kyldy.

Emma şahzadanyň gulagyga Ymlak diýgen ses geldi. Şahzada Ymlak hyýal kylyp: “Men seni talap edip gelip erdim” diýip, gylyjyn gulapydan sogrup, Tehrak kapyrga hemle kyldylar. Tehrak lagyn takat kyla olmaý, yzyga garap, ýoluny bilmeý, “Ne bela erdi” diýip bidir gaçdy. Elkyssa, şahzada ýolbars dek ah urup, gyra başladylar, mysaly goýun erdi – böri darydy, geçgu erdi – ýut darydy, gamyş erdi – ot darydy, göýä guş erdi – bürgüt darydy. Liken, kapyrlarnyn başyga gara gün saldylar. Kapyrlar ne alaç kylaryn bilmediler. Emma şazada kapyrlarny gyryp ýörer erdiler. Her kapyrnyň başyny alganda hüdaga hamt, Resuly-hudaga salawat iberdiler. Welemma, ýarym agşam bolup erdi, kapyrlaryň içige bir şuruş peýda boldy. Barça kapyr baş-başyga boldular. Andan soň her kaýsysy bir tarapga gaçdylar. Şahzada bul ýetmiş müň kapyrny gyryp tükeder wagt erdi. Nägäh Tehrak kapyryň keýniden otsuz müň leşger ýetişdi. Gelgen kapyrlar şahzadany oka tutdular. Şahzada biçäre ýetmiş ýerlerinden jerahatdar boldy. Emma şahzadanyň ýürekleri geş bolup, jerahatlary zyýada bolup, özlerini bir güwşäge aldylar. Andan soň endişe kyldylar, aýdylar: “Bu leşger Ymlaknyň leşgeri bolsa, niçik ýarym bularyň arasynda ýok? Ne ýerlerde galgandyr?” diýip, zar-zar ýyglap, ýaryny istäp, bir söz aýdylar:

Men giriftary bela men, ýar, sensiz neýleýin,
Boldy bu gül dek tenim efgar sensiz neýleýin,
Deşti-gurbat içre galdym har sensiz neýleýin.
Tapdy janym uşby gün azar, sensiz neýleýin,
Ýar, sensiz neýleýin, dildar, sensiz neýleýin.

Kaýda sen, bilmen seniň halyňny, eý janana sen,
Şemyg dek köňlüm öýünde dürli-dürli ýana sen,
Uşby kapyrlar birlen bolduňmy, ýar, hemhana sen,
Saldyň, eý dilber, meni bu derdi-bidermana sen,
Ýar, sensiz neýleýin, dildar, sensiz neýleýin.

Uçradym ýüz müň bela-mähnetge men, bagty gara,
Hiç kişi ýok başym üzre tutar matamsara,

Waý, bilmezler meniň halymny hyş-u akraba,
Ýardan boldum jyda, galdym belada mübetela.
Ýar, sensiz neýleýin, dildar, sensiz neýleýin.

Synaýy-çäk, bagry бүryan para men, sen ýar üçin.
Beýle sergerdan bolup, awara men, sen ýar üçin,
Şerri-duşmanlar bilen sed para men, sen ýar üçin,
Ger özüm şahzada men, biçäre men, sen ýar üçin,
Ýar, sensiz neýleýin, dildar, sensiz neýleýin.

Elkyssa, şahzada bu sözni aýdyp, atynyň ýalyny gujaklap, jan-dil birle atyny öz tewrige iberdiler. Gylyçlary birle gamçylary gollarydan erge düşdi. Emma at janawer ymamnyň bihal bolgany bilip-görüp, şahzadany kapyrlar arasyndan aýryp, alyp çykyp, ýolga rowana boldy. Elkyssa, at janawer şol gidişden gijesi birlen ýörüp, birniçe menzillerni teý kylyp, bir derýanyň ýakasyga alyp bardy. At janawer zyýada teşne bolup erdi. Suw içmek üçin derýaga girer boldy. Şahzada biçäre atynyň üstünden derýanyň gyragyga düşdi. At derýaga girip, suwny içip, gaýdyp gelip ymamnyň başlarynyň ujunda, gözüden ýaş akdyryp ýyglap durdy. Imdi şahzada hudanyň takdyry birle biraz bihuş bolup ýatsynlar. Atlary üstünde ýyglap dursunlar. Imdi sözni başga tarapdan aýdalyň.

Emma rawylar andag rowaýat kylarlar kim, şol mähellede bir şähri-azym bar erdi. Adyga Zingar dier erdiler. Patyşasynyň adyga Anka diýrler. Özi zyýada mübäriz pähliwan erdi. Arapda we Ajamda aňa barabar kişi ýok erdi we ene özi ýedi yklymnyň patyşahlarynyň ulugy erdi. Welemma, Ankanyň bir gyzy bar erdi, zyýada sahypjemal, şuglaýy-jemalydan hurşydy-taban tire bolar erdi we gülüstany jahan ýüzüniň eksiden hyra bolar erdi, hoş-elhan bilbiller çah-çah urar erdi. Toty biçäreler anyň ýarlygy bile üýn kylyp, bihal bolar erdi we gülzary-jahan içre jemg janawarlar her kaýsysy öz dilleri birle ýüz müň elwan söz aýdar erdi we bişäniň dal daragtlary aňa paýmal bolar erdi we ene mahbubyl-gulub içre müşteri sagadat, hoşwagt, kadd-u kamat we şury-kyýamat we kaddy-möwzun we gözleri meftun, aşyky-jigerhun andag ýardyp turur kim, kirpigi peýkam, lebleri handan we ol apaty-jan, piste dahan, inçe miýan, gül ýüzli, şirin sözli erdi. Emma ol gyznyň adyga Tugra diýrler. Şol gyznyň bir çarbagy bar erdi. Derýanyň lebinde erdi. Emma günlerde bir gün Tugra peri ýanyga kyrk kenizekni alyp, şikar kylyp, tazylary birle gulan-keýik awlap geler erdi. Nägäh, Tugra periniň gözi bir ata düşdi. Aýdy kim: “Eý toba, bu ne at boldy?” diýip, atlaryny sürüp gelip garasalar, bir ýigit mysaly on dört gijelik aý dek bolup, ýatyp turur. Tamam agzalary ganga boýalgan. At janawar gözünden katra-katra ýaş akyzyp, şol ýigitniň baş ujunda ýyglap turur. Emma Tugra bu syrny görüp, kenizeklerine garap, gülni görgen bilbil dek saýrap bir söz aýdylar. Gazaly-Tugra:

Görünler, eý, ýaranlar, hubnazar birle ne jandyr bul,
Bu surat munda bar, elbetde, bir şahy-jahandyr bul.

Adaşyp, gam çekip ýörgen, muşakgatlarny köp görgen,
Bu ýalguzlykda mahzunyr, ajap Ýusup nyşandyr bul.

Gyzyl gan birle gülgündir, iki şehlasy pür hundur,
Eý siz, şahzadaýy-älem, neden agzasy gandyr bul?

Kişi ahwalydan ägäh imes, bilmez muny kimdir,
We ýa şahzadaýydandyr, tarapsyz pähliwandyr bul.

Diýdi Tugra, kenizi bolmaga köňlümde sydkym bar,
Eger bolsa, Alynyň nesliden bir pähliwandyr bul.

Elkyssa, Tugra bu sözni aýdyp, şahzada muhabbet getirip, atdan düşüp şahzadanyň baş ujuga baryp, gylyçny gulapyndan çykaryp, şahzadanyň agzyga tutdy. Gylyç gubar aldy. Andan soň bildi kim, jany bar erken. Andan soň Tugra öz döwlethanasyga mynasyp görüp, zerreýi-azar bermeý, şol sagatda biraz aş bişirip, şahzadanyň agzyga tutdular. Şahzada biçäre kem-kemden biraz noşy-jan kyldylar. Elkyssa, ymam Muhammet andak özlerige geldiler. Andan soň gözlerin açdylar, görseler, degrelerinde bir gyz olturyp turur. Ýanynda kyrk kenizi bar. Şahzadaga garap, tomaşa kylyp olturyp tururlar. Şahzada bularny görüp, haýran bolup aýdylar: “Päk-ä, perwerdigär-ä, ene niçik belalarga galdym?” diýip, hudaga şükür kylyp, başyn aşak salyp olturyp erdiler. Emma Tugra peri golyga sazyn alyp: “Eý, ýagşy ýigit, gamgyn bolma, hoşwagt bolgul!” diýip, şahzadaga garap, bir söz aýdy:

Gel, sözleşgil, nowjuwanym,
Husnuňny sapaly gördüm,
Ne halyň bar, jana-janym,
Men seni wepaly gördüm.

Seniň dek bolmaz adamzat,
Ýa melek sen, ýa perizat,
Beşer hem bolsaň aslyň zat,
Gyzdan hem ybaly gördüm.

Ýüzüň gül, kaddyň nahaldyr,
Lebleriň aby-zülaldyr,
Aýtgyl, saňa bu ne haldyr,
Munça hem jepaly gördüm.

Sen kibi bolmaz näzenin,
Gel bize bolgul hemneşin,
Lagly-lebiň jandan şirin,
Jandan hem mazaly gördüm.

Tugra diýr, haýadan geçip,
Öz golumdan şerap içip,
Sözlegil agzyňny açyp,
Bilbil deý nowaly gördüm.

Elkyssa, şahzada Tugradan bu sözni edişip aýdylar: “Eý perizat, men näbelet men, mundag jaýlarny görgeň emes men. Imdi owwal sizler halyňyzny beýan kylyň, andan soň biz biçäre hem

beýan kylaly” diýip aýdylar. Tugra: “Ajaň bolur” – diýip, gollaryga sazyna alyp, şahzadaga garap, öz ilinden habar berip, bir söz aýdylar:

Gulak salyp eşit, aýdaý sözümin.
Bu inliň hiç kimden amany bolmaz.
Ankadyr soltany, men anyň gyzy,
Menden başga arzuw-armany bolmaz.

Şähri-Zingar diýrler, bir ajaň jaýdyr,
Meň üçin salyngan türpe saraýdyr,
Adym Tugra, hunsum bir dolan aýdyr,
Elbetde, sözümniň ýalgany bolmaz.

Atam duşmanlaryň başyna eter,
Haýa kylma, başyň dyzymdan göter,
Ganymatdyr döwran, bir zaman öter,
Bir karada durgan zamany bolmaz.

Aga-iniň, iliň-günüň barmydyr,
Köňül bergem şirin diliň barmydyr,
Meniň dek açylyň gülüň barmydyr,
Bir golda goşa gül zyýany bolmaz.

Tugra aýdar, sözüm meniň pähm eýle,
Meniň ah-u pyganymdan wehm eýle,
Bir keniz men kabul kylyp, rehm eýle,
Mundan artyk sözüň beýany bolmaz.

Elkyssa, Tugra bu sözni aýgandan soň, ymam Muhemmet aýdylar: “Eý, berhudaýa, özüň abraý bergeý sen. Bularnyň köňlüge rehm salgaý sen” – diýip, zar-zar ýyglaý, köňli gamda, jany sütemde bir söz aýdy:

Tugra, sözüm eşit, aýdaýyň başdan,
Sähranyň höwesi başyňa düşdi,
Bir nyşana tapdym altyn-kumaşdan,
Bu yşkyň belasy başyňa düşdi.

Bahadyrlyk dagwasyny kylardym,
Her ülkede niçe sagat durardym,
Nägehanda iller gezip ýörendim,
Bir janan söwdasy başyňa düşdi.

Durmanlarym zerer saldy janyňa,
Tenha galdym, kişi gelmez ýanyňa,
Rahşym boýan beýle gülgün ganyňa,
Dünýäniň jepasy başyňa düşdi.

Iki agam – mahy enwer dierler,
Agam adyň sorsaň Haýdar dierler,
Medine şährinde serwer dierler,
Garyplyk söwdasy başyma düşdi.

Meniň adym Muhammetdir, eşitgil,
Ýagşy aňlap, algyl, gulakga tutgul,
Bu meniň derdimniň dowasyn etgil,
Şum bagtym garasy başyma düşdi.

Elkyssa, melike Tugra bu sözni eşidip, şahzadaga garap, bir söz diýgeni bu turur:

Derdine derman bolaýyn,
Goýgul, şahzada gel imdi,
Her ne derdiň men alaýyn,
Ýyglama oýnap gül imdi.

Rastyňny sözlegil, kany,
Gurbanyň bolaýyn seni,
Keniz et özüňe meni,
Gulakga pendim al imdi.

Ýadyňdan çykargyl ýaryň,
Meni köp kylmagyl zaryn,
Her ne kylsaň ygtyýaryň.
Her niçik bolsaň bol imdi.

Pelekge çekmegil ahyn,
Ýar ekendir köňülhahyň,
Ýat etme menzil-u jaýyn,
Bu ýerni menzil kyl imdi.

Tugra diýr, düşdün elime,
Seýr etgil, ýarym, gülüme,
Tiliňni goýgul tilime,
Özüňe hemdem kyl imdi.

Elkyssa, Tugra peri sözlerni tamam etgenden soň, şahzada hem herne takdyrygarazy bolup olturdylar. Andan soň Tugra peri buýurdy, şahzadany mugapaýy-erfaga salyp, çarbagdaky köşge alyp bardylar. Şahzadany içgeri girizip, andag perwa kyldy kim, şahzada zehimleriden gutulyp, eneden ýaňy bolgandan täze boldular. Emma şahzada gyzyl gülge ogşap, hudaga töwekgel kylyp ýörür erdiler. Emma Tugranyň bir kenizi bar erdi. Adyga Dam dier erdiler. Ol Tugra periniň aşnezi erdiler. Ol zyýada lezzetli tagam bişirer erdi. Emma Tugra günlerde bir gün aýdy: “Eý, Dam, bir lezzetli tagam bişirgil, şaed, şahzadanyň köňli açylyp, meniň birle tagam iýgeý” diýdi.

Dam: “Ajaň bolar” diýip, permanyn tutup, çüsti-çäbük baryp, biraz aş taýýar kyldy. Weliken, ene bir kenizi bar erdi we Dam biçaräniň kyrgan işige şikest berer erdi. Elkyssa, Dam biçäre tagamny taýýar kylyp goýup erdi. Emma kenizi näumyt bir tabak duzny alyp, Damny gapyl tapyp, aşga saldy. Erse, Dam biçäre bihabar aşny tabakga salyp, Tugranyň aldyga getirip goýdy. Tugra tagamga gol urup, bir lukma aldy. Erse, tagam duz birle berpa bolgan erden. Goluny tabakdan dartyp aldy. Buýurdy kim: “Damny urup öldüriňler”. Dam biçaräni andag urdular kim, hasabyn alla tagala bilsin. Elkyssa, Dam biçäre taýýar zähmiden özünden gitdi. Tugra buýurdy kim: “Gol-aýagyn baglap, daşgaryga taşlaň!” Andan soň Tugra peri şahzadany kyýamatlyk okydy. Imdi Damdan söz aýdaly.

Elkyssa, Dam biçäre şunça urulmak birlen ölmeý, ajaňdan aman tapyp, birniçe wagtdan soň gözün açdylar. Görer kim, bagdan daşgaryda ýatyp turur. Tamam agzasy gana boýalgan turur. Andan soň Dam biçaräniň könlüge geldi: “Men niçe wagtlerden bäri jepa-mähnetler çekip, hyzmat etdim. Ahyrynda meni şundag har-u zar etdi” – diýip, Tugra periden gile kylyp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, goluga sazyny alyp, Tugra perige garap: “Men seni şermende kylmasam bolmaz” diýip, bir söz aýdy:

Birehim könlünde ýokdur endişe,
Munça maňa neçün jepa eýlediň?
Maňa sud eýlemez, jepa ýetişse,
Janyمنى algaly ryza eýlediň?

Men seniň syryňny synama tutup,
Seniň üçin näler hunaba ýutup,
Baz-ahyr urdurdyň ýüzümden ötüp,
Halk içinde meni ryswa eýlediň.

Duşmanlyk eýledi bir perizadyň,
Istedim jan bilen husn-u jemalyň,
Suwardy gözýaşym kadd-u nahalyň,
Gözüň ýumup, menden iba eýlediň.

Duşmanlar hakymda kyldy ýamanlyk,
Aňlamaý bu syrny, kyldyň nadanlyk,
Meniň hem golumdan geler ýamanlyk,
Öz janyňa özüň jepa eýldiň.

Huda dergähinde tapdym amanlyk,
Sud eden işlerge gördüm zyýanlyk,
Men ýagşylyk kyldym, kyldyň ýamanlyk,
Imdi meniň bagtym gara eýlediň.
Gyz başyňa nä şerg işler başlanyp,
Aşyk bolduň bir oglany hoşlaýyp,
Dam ne kyldy bagdan daşda taşlaýyp,
Ölse-ölsün diýbän, rowa eýlediň.

Elkyssa, Dam bu sözni aýdyp, patyşanyň erkge garap, ýöriş kyldy. Baryp, galgaga girip, bir hasap birle patyşanyň aldyga baryp, iki golun elip-lam kylyp, aýda turur kim:

–Eý, patyşahy-älem we eý soltany-ba kerem, şehriňde aman bol we tagtyňda soltan bol. Bir kaşyk ganymanyň ötüň, bir arzym bar, aýda turur men – diýip, ýyglaý durdy. Erse, patyşah aýdy:

–Eý, kenizek, aýgyl, meniň döwlet eýýamymda saňa kimden sütem etdi? – diýdi. Anda kenizek aýdy:

–Eý, şahy-älem, arzymny aýtsam, gyzyň Tugra niçe günden bäri bir müjerrred-bigäne ýigitni tapyp, gije-gündiz aýş-u eşret kylyp turur. Eger şul sözüň ýalغان bolsa, meni saňsar kylyň – diýdi. Emma şah Anka bu sözni eşidip, her tüýi naýzaýy-abdar dek bolup, donun deşip ötüberdi. Welemma, uýalgandan ölmekgerazy boldy. Andan soň aýdy:

–Eý, jellatlar, baryp, şol ýigitni gyzym Tugra birle tutup, meniň aldymga alyp geliň – diýdi.

Erse, Dam aýdy:

–Eý şahy-älem, ol ýigit bu jellatlarga baş bermez, liken, bir sözüň bar aýdaýyn, andan soň ygtyýaryňyz – diýdi.

Erse şah Anka aýdy:

– Ne söz turur? – diýdi. Anda Dam aýdy:

– Eý, şahy-älem, eger şolarny tutar ygtyýaryňyz bolsa, men owwal gidip hyzmatynda bolup, aşga dări bihuşny salyp, bihuş kylyp, andan soň kişileriňizge habar bersem. Şundag bir hile kylyp tutsak, ýogsa müň bahadyr bolsa hem baş bermez – diýdi. Erse, şah Anka aýdy:

– Andag bolsa, ygtyýar sende turur – diýdi.

Erse, Dam leşgerniň içinden ýüz ellik bahadyrny alyp, özi aldyga düşüp, ýol başlap, бага bardy. Andan soň Dam bu bahadyrlarny bagyň daşgarysyda goýup, özi kenizekleriň arasyga girip olturdy. Andan soň kenizekler baryp, Tugradan günähin diläp aldylar. Andan soň Dam betbagtyny alyp bardylar. Ýüz mekir birle Tugranyň aýakyga ýüzün sürtüp, uzup kyldy. Tugra peri sadalyk kylyp, ene owalky dek aşhanasyda goýdy.

Elkyssa, andan soň Dam diýgen betbagt ene Tugraga aş birle boldy. Aşny taýýar kylyp, dări bihuşny salyp, şahzada birle Tugranyň aldyga getirip goýdy. Andan tamam be tamam kenizlerge aş çekdi. Elkyssa, her kim şol aşdan iýdi, erse, bihuş bolup ýatdy. Şahzada birle Tugra hem bir lukma aldy. Müň ýylky ölük dek bolup ýatdylar, anyň üçin kim, alarnyň aşyga därini köp salyp erdi. Emma Dam näumyt bularny bihuş kylgandan soň, özi daşgaryga çykyp aýdy: “ Eý, bahadyrlar, gelerweriňler, tamamyn bihuş etdim” – diýip. Andan soň tamam bahadyrlar gelip бага girdiler. Andan soň köşge girip, şahzada birle Tugra perini baglap, boýunlaryga gyl salyp, patyşanyň aldyga ykjamlaý alyp geldiler. Emma şah Ankanyň gözi düşgeç, reňki mutagaýýer boldy. Bilinde bir hanjary bar erdi. Gyzy birle şahzadany ykjamlaý, “Ýaryp taşlagaýyn, dost-duşman bilmesinler” diýip topuldy. Erse, patyşanyň bir weziri bar erdi kim, aýdy:

– Eý, şahy-älem, patyşah bolgan jemagatga adam öldürmek lazým ermes. Emir kylyň, jellatlar öldürsiň – diýdi.

Patyşaga by söz makul boldy, buýurdy kim:

–Eý jellatlar, ikisiniň hem derisige saman dykyp, derwezededen asyňlar, görene göz bolsun – diýdi.

Erse, jellatlar “Ajap bolar” diýip, ikisini alyp çykdylar. Emma Tugranyň bir apasy bar erdi. Jellatlarga aýdy: “Bir zaman sabyr kylyň, atamga bir keleme sözüň bar” diýip, atasy ýanyga girip gitdi. Baryp, iki golun elip-lam kylyp, aýdy:

– Eý, şahy älem, bir sözüň bar, arz etgeli geldim – diýdi. Erse, patyşah aýdy:

– Ne arzyň bar? – diýdi. Tugranyň apasy aýdy:

– Pederi-mähriban, şol ýigit birle Turgany ölümge buýurgan eken siz. Tugradan hiç perwaýymyz ýok, welemma şol ýigitniň peýşanasyny ýagşy görer men. Bu suratlyg ýigit haly bolmasa gerek. Eger şol ýigit älemde manendi ýok bir bahadyr turur ýa bolmasa şahzada turur. Hälä bihuş turur. Eý, pederi mähriban, hiç bolmasa huşyga gelginçä goýuň, huşyga gelsin, asly zatyny sorap, ne haly baryny biliň dagyn, andan soň ne iş kylsaň kyl. Binägäh bir bahadyr bolsa, ýa bir şahzada bolsa, soňy puşeyman bolar, size peýda kylmaz – diýip arz kyldy. Erse, şah Ankanyň gahary aýdak teskin tapyp, aýdy:

– Andag bolsa, jellatlarga kişi iberiň, gaýgarsyn – diýdi.

Erse, Tugra birle şahzadany gaýtaryp haremhanaga aldylar. Şahzadany Ankanyň aldyga alyp geldiler. Şahzadany kapyrlar görüp, haýran boldular. Huş başlarydan uçdular. Şo wagta ymam Muhammetniň keýpietleri-gidip, kem-kemden huşyga geldiler. Binägäh, gözünü açyp gördüler, degrelerini sansyz kapyr alyp turur. Tamamy golunda amudyn guçup olturar. Emma şahzada dogrusyga garasa, törde bir kapyr tagtyň üstünde olturypdyr. Başynda kulahy-zerrin, egnide jameýi-surh, sakgalynyň her muýyga bir merweridni zynat üçin asyp turur. Emma şahzada biçäre aýdylar:

“Eýa toba, bu ne syr boldy! Hudawende, ene meni niçik belaga giriftar kyldyň? – diýip, bu jaýlarga düşgenige, ata-ene, hyş-tebarydan aýrylganyga zar-zar ýyglaý, pelekden şikwa-şikayat kylyp, goluga sazyn alyp, bir söz aýdy:

Könlüm şat olmaýy senden bir zaman,
Duşman aldy degre-daşymny, pelek,
Mysapyr erlerde eýlediň haýran,
Kapyrlar bitgirer işimni, pelek.

Kapyrlar ählini ygtyýar edip,
Ilinden aýrydyň bidiýar edip.
Ankanyň damyna giriftar edip,
Gül ýüzüme döküp ýaşymny, pelek.

Niçik şiwe eýläp, aklym aldyrdyň,
Bendi-zynjyr aýagyma saldyrdyň,
Janym alyp, arman bile öldürdiň,
Garyplara goşup läşimni, pelek.

Jebr-u jepa erer daýyma işiň,
Hile-tezwir turur barça kylmyşyň
Gapyl tapyp ahyr bitgerdiň işiň,
Awy goşup berdiň aşymny, pelek.

Şahzada diýr, gamda köýdürdiň meni,
Uçar ganatymny gyrdyrdyň meni,
Zeýnelarap ýardan aýyrdyň meni.
Uzak saldyň haýl-u hyşymny, pelek.

Elkyssa, şahzada bu sözni aýdyp bolgandan soň, başlaryny göterdiler. Hudany ýadyga salyp, kapyr tarapyga garap durdular. Kapyrlar arasyga gowga düşdi. Şahzadaga aýdylar:

– Eý, beçe, halyň şol ermesmu, niçik biler sen özünni? – diýdiler.

Anda şahzada aýdylar: “Eý kapyrlar, men özümni şir, sizlarni pudepaý bilermen. Ne peýda, şirni bir hile birle tutup sizler. Eý, kapyrlar, hezreti-Adamdan bári şunça bahadyr ötüp turur we patyşah ötüp turur. Hiç kim mundag nämakyl işni kylgan ermesdir”. We ene şahzada aýdylar: “Sizlerniň özleriňiz ne bolgaý sizler, patyşaňyz ne bolgaý?” diýip, bir zor kyldylar, kement üzülmedi. Ol wagt şahzada biçäre başlaryn koý saldylar. Şol wagt kapyrlar muny görüp, aýda turur kim:

– Elhezer, elhezer! Bu kudek şundag bentniň içinde ýatyp howp etmez, eger bu sözlarni aýda turur bolsa, tarapsyz pähliwan turur ýa bolmasa şahzada turur – diýip, haýran galdylar.

Tamamy –sypahylar howatyrga düşdüler. Andan soň şah Anka şahzadanyň bu sözüge zowky gelip, aýdy:

–Eý, ýagşy ýigit, kaýdan gelip we kaýda barar sen? Beşermi sen ýa peri? Rast aýgyl – diýdi. Anda şahzada aýdylar:

–Eý, şahy-älem, meniň adym ymam Muhammet turur, atam hem bir şäherde halypa turur, özüm güýjümge ynanyp, pähliwanlyk talap kylyp çykyp erdim. Hudanyň hasty birle gelip, sizlerniň bendinizge giriftar bolup men – diýdi.

Erse, kapyrlar bu sözni eşidip “bu ne bela erdi” diýip, her kaýsy bir ýana gaçdylar. Andan soň özlerini togtadyp, şah Anka aýdy:

– Eý, juwanmert, eger mendinelik bolsaň, Aly diýgen bir är ermiş. Any bilermi sen? Eger bilseň, bizlerge şonuň halydan habar ber – diýip, şahzadaga garap, bir söz aýdylar. Gör-bak näme diýr:

Anka: Senden sowal sorsam, merdana ýüzlim,
Medinede bir är nyşany barmyş?
Bilsaň beýan etgil, azada sözlim,
Ýowuz günde Rüstem anany barmyş?

Şahzada: Menden jogap eşit, eý şahy-Anka,
Şähri Medinäniň soltany bardyr,
Ady Aly, çykar her ýana tenha,
Söweşmäge Rüstem anany bardyr.

– Kimdir kylan bahadyrlyk dagwasyn,
Ilden-ile salyp uruş gowgasyn,
Ol ne atdyr sözlär, tanyr eýgesin,
Özi ýañlyg sahypkyrany barmyş?
– Aly eýlär bahadyrlyk dagwasyn,
Ilden-ile salar uruş gowgasyn,
Düldül aty sözlär, tanyr eýgesin,
Zülpükary, sahypkyrany bardyr.

– Sözlemiştir ene hekaýat kylyp,
Hudany bir diýmiş, rowaýat kylyp,
Muhammet dinine delalat kylyp,

Pygamberi-ahyrzamany barmyş?

– Alydyr sözleýir niçe kelama,
Huda birligige bitipdir nama,
Barçany delalat eýlär yslama,
Pygamberi-ahyrzamany bardyr.

– Ol kimsedir bir bahadyr uruşsa,
Naýza alyp, meýdan era duruşsa,
Nägehanda anyň birle göreşe,
Şiri-jahan bolsa amany barmyş?

– Aly birle hiç kim uruşa bilmez,
Aldynda hiç kimse duruşa bilmez,
Menden özge hiç kim göreşe bilmez,
Şirir-jahan bolsa amany bardyr.

– Anka aýdar, ýagşy görüp bildiňmu,
Anyň birlen dest-u bazu kyldyňmu,
Güýç-kuwwaty ene bilip aldyňmu,
Müň batman amudy-gerany barmyş?

– Şahazada diýr, meni ýykany ýokdur,
Ýykyp, synam üzre çykany ýokdur,
Ruhsaryma ala bakany ýokdur,
Müň batman amudy-gerany bardyr.

Elkyssa, şah Anka birle şahzada bu sözni aýdyşyp bolgandan soň, patyşah özün tagtyndan taşlap, şahzada gadamyga düşüp, aýdy:

– Eý, şahzada, Tugra gyzym hem sizniň keniziňiz bolsun, özüňiz perzendim boluň – diýip, köp nowazyş kyldy we ene aýdy: “Eger Aly gelse, anyň birle dest-bazu kylarmu sen?” diýdi. Erse şahzada aýdylar.

– Elbetde, kylar men – diýdi. Erse, patyşah aýdy:

– Andag bolsa tagtymny täjimni berer men we maly-mülkümni, yklym-welaýatymny size tabşyrdym – diýdi.

Erse, olturgan mähremler aýdy:

– Eý, şahy-älem, meger sen diwana bolup sen ýa seni jadylap turur, anyň üçin bu kudekni görmeý-bilmeý niçik tagt-täjiňni berer sen? Eger muňa tagtyny berer bolsaň, Biperwa bahadyrny geltirsinler. Anyň birle tutuşsyn. Biperwaga takat geltirse, andan soň bilermiz, Aly birle tutuşgany rast turur. Eger tap geltirmese, mekkar turur, ýurdumyznyň ýagşy-ýamanyny bilmege gelgendir – diýip, patyşaha bu olturgan mähremler geňeş berdiler. Andan soň patyşahga bu söz makul boldy. Şahzadaga aýdy:

– Eý, juwanmert, bir pähliwan bardyr, adyga Biperwa diýrler. Alynyň owazasyn eşidip, talabyga üç ýyl boldy, zynjyr kylyp, bakyp goýupmyz. Eger zynjyrdan halas bolsa, älemge bir

zamanda şuryş salar. Eger tarypyn aýdar bolsak, kyýamatgaça tükenmez erdi. Imdi sözni kötä kylaly – diýdi.

Erse, şahzada başlaryny ýerden götermediler. Mähremler aýdylar:

– Eý, şahy-älem, bizlerniň sözümüz hiç wagtda ýalغان çykgan ermesdir, weliken, bu ýigitniň dersin soýup, saman dykyp derwezeden asmak gerek – diýip, her kaýsy bir duşman kyldylar. Andan soň patyşah şahzadaga garap, aýdy:

– Eý, kudek, Alyny görüp, tutuşdym diýgeniň rast bolsa erdi. Eger rast bolsa, mundag erge garap olтурmas erdiň, ýalغان erkeň – diýdiler. Erse, şahzada başlaryn göterip, aýdylar:

– Eý, şahy-Anka, patyşah bolgan jemaga bir sözden gaýtmas erdi. Mähremleriň sözüge garap, gowlundan döndün. Imdi şul gün hudanyň takdyry birle seniň bendine giriftar bolup men. Eger şol aýtgan bahadyr birle tutuşsam hem öldürer sen, tutuşsam hem öldürer sen. Şundag pähliwan bolsa, alyp gelsinler, tutuşaýyn – diýdi.

Elkyssa, kapyrlar patyşahnyň emri birle ýüwrüp baryp, Biperwany zynjyrdan bikär kylyp, sag ýanyndan etmiş kapyr, sol ýanyndan her etmiş kapyr tutup, Ankanyn aldyga alyp geldiler. Erse, patyşah wezir-wekilleri birlen jaýlaryndan turup, orun berdiler. Andan soň Biperwa bahadyr aýdy:

– Eý, patyşahy-älem, ne hyzmat boldy? – diýdi. Erse, patyşah aýdy:

– Şundag bir kudek gelip turur. “Men Medinelik men” diýr. “Aly birle göreş tutdum, Aly meni ýyka bilmedi” diýr. Munuň şol sözi birle tagt-u täjimni berer boldum. Anda mähremler aýdylar: “Eý patyşahym, bu kudekniň sözüge ynanyp, tahtyňny bermegil, Biperwa bahadyrga kişi ibergil, ikisi tutuşsyn, andan soň ne haly bar bolsa, bilip bir iş kyl” diýdiler. Anyň üçin seni geltirdik, ine, kudek birle göreş tutasen – diýdi.

Erse, Biperwa bahadyr bu sözni eşidip, şahzadaga garap, aýdy:

– Eý, kudek, tutarmu sen? – diýip, bir nagra urdy, zemin-zaman lertzana girdi. Emma şahzadanyň hem genige titretme düşüp, bikarar boldular. Weliken, berdi içinde jemg etraplary demir birle mäkäm kylyngan, esiri-bendi-kapyr bolup, mysaly kapasdaky toty dek saýrap, hudany ýat edip, aýdy: “Hudaýa, ýarymny görmeý ölsem, armanly öler men” diýip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, hudaga mynajat kylyp, bir söz aydy:

Eý, hudaýa, uşbu gün jansyz öler men, wadaryg,
Bendi-kapyrlarda, meýdansyz öler men, wadaryg,
Rahşymny sürmeý ki jöwlansyz öler men, wadaryg,
Dünýäde bi bezm-u döwransyz öler men, wadaryg,
Görmeý ölsem ýarym, armanly öler men, wadaryg.

Ady Haýdar, şiri-dergähi-ylahydyr lakap,
Bolsa gamhorum bolardy kany ol käni-edep,
Bu belalarga ýolukdym, bilmedim nedir sebep,
Ýaşlygymda könlüm algan erdi ol Zeýnelarap,
Görmeý ölsem ýarym, armanly öler men, wadaryg.

Uşbu müşgil gün Aly atlyg hyrydarym kany?
Hem Hasan birle Hüseyin ol iki dildarym kany?
Kimge aýdaý halymy ol eneýi-zarym kany?
Ol urug-akrabaýym, hyş-u tebarym kany?

Görmeý ölsen ýarym, armanly öler men, wadaryg.

Munça kapyr kast edipdir uşbu misgin janyma,
Rehim kylmazlar, gulak salyp çeken efganyma,
Waý, Aly atlyg huda arsalany gelmez ýanyma,
Ýyglamaý neýleý ki köňlüde galgysy armanyma,
Görmeý ölsen ýarym, armanly öler men, wadaryg.

Eý sypatyň, zaty-päkin kylhu allahu ahat,
Men sygyndym ysmatyňa uşbu gün kylgyl medet,
Dergähiňden uşbu gün misginniň dogasyn kylma ret,
Hamdyňy aýdar Muhammet binehaýat-biedet.
Görmeý ölsen ýarym, armanly öler men, wadaryg.

Elkyssa, bu sözden soň Biperwa bahadyr şahzadaga garap aýdy:

– Eý kudek, bizniň bilen göreş tutarmu sen? – diýdi. Şahzada öz hapalygy birle hiç dem urmadylar. Andan soň Biperwa bahadyr şah Anka garap, aýdy.

– Eý patyşahym, şol kudekniň sözi birle maňa kişi iberip, bu erge gelturermisiz. Bu oglannyň başyna işdüşüp, ödlümden halas bolmak üçin aýdyp turur, “Men Biperwa bahadyr birle tutuşar men” diýr. Imdi aýtgan sözlerige puşeýman kylyp turur. Kaýsy akyl kişi şol kudekni Biperwa bahadyr birle tutup, ühdesiden çykardylar. Bahadarlyk dagwasyn kylyp, kişi birle tutuşmak asan ermesdir. Hususan, biziň dek bahadyr birle bu kudekniň tutuşmagy muhaldyr – diýip, köp-köp lap urdy. Erse, şahzada başlaryny göterip aýdylar:

– Eý kapyr, hälä ne iş kyldyň, munça lap urar sen, heniz tutuşmasaň, meniň kuwwatym bary-ýoguny bilmeseň. Meniň birle “Tutar men” diýgeniň rast bolsa, bāri gelgil – diýip, bir zor kyldylar. Erse, baglap goýgan kementleri para-para boldy. Andan soň şahzada mest düe dek kükräp, meýdana ýöriş kylyp, aýdylar:

– Eý Biperwa kapyr, gelgil tutuşar bolsaň – diýdiler.

Erse, Biperwa hem dergazap bolup, jaýyndan turup, Ankadan patyha alyp, Lat-Menatdan medet tiläp, ýüz-müň şan-u şöwket birle şahzadaga garap, ýöriş kyldylar. Meýdannyň bir başynda şahzada durup we ene bir başynda Biperwa durup, bir-birlerige hemle kyldylar. Anka şah birle wezir-wekil, umara-fuzala, şah-geda hem ýedi ýaşardan tä ýetmiş ýaşargaça tomaşaga çykyp, meýdannyň başynda durdular. Andan soň şahzada birle Biperwa bahadyr bir-birige penje saldylar. Biperwanyň penjesige şahzadanyň penjesi galyp geldi. Andan soň gollaryny bir-birinden jyda kylyp, dest bu giriban tutup alyşdylar. Biperwa şahzadaga garap, aýdy:

– Sen owwal zor kyl – diýdi. Anda şahzada aýdy:

– Biz nobatny kapyrlarga berermiz, owwal sen zor kyl – diýdiler. Andan soň Biperwa bahadyr şahzadanyň giribanydan tutup, bir zor kyldy, tebrete bilmedi, iki zor kyldy, tebrete bilmedi, üç zor kyldy, anda hem bolmady. Otuz iki emeliniň bolanyny synanyp gördi, bolmady. Ahyr şahzadaga aýdy:

– Eý, kudek, meger aýagyň ýedi gat erin astynda tururmu? Meniň şul zorumda çynar hem bolsa damary birle goparar erdim, seni tebrete bilmedim – diýdi.

Erse, şahzada aýdylar:

– Eý, kapyr, seniň köňlüňde zerre arman galmasyn, zor edibergil – diýdiler.

Erse, Biperwa bahadyr aýdy:

– Eý, kudek, mende hiç nobat galgany ýok, imdi nobat senden turur – diýip durdy. Andan soň şahzada dergazap bolup zor kyldylar. Dyzlarygaça göterdiler we ene bir zor kyldylar, başlarygaça göterdiler we ene bir zor kyldylar, gol ujuga alyp, aýlandyryp-aýlandyryp, “Ýa hannan, ýa manan, ýa Resul alla, allahu-ekber” diýip erge urdular. Tamamy-ustyhanlary gerd-gerd bolup, jany melekil-möwt bazaryga gapgan-terezi alyp, duz salmaga gitdi.

Andan soň, şahzada mysaly-ot dek bolup gyzaryp, kapyrlarga hemle kylyp, bir başdan gyryberdiler. Emma kapyrlar bu halny görüp, her kaýsysy bir ýana gaçyberdiler. Ene kapyrlar aýdylar:

– Eger adam nesliden bolsa, Aly turur, eger Aly bolmasa, Alyga mysal pähliwandyr ýa Alynyň ogly turur, eger Alynyň ogly hem bolmasa, döwür ýa peridir – diýip, gamyş dek titräp, her kaýsy başly-başyga bolup gaçyryberdiler. Andan soň wezir-wekil, atalyk-enelik hemme jemg bolup, şah Ankanyň aldyga gelip, arz kyldylar:

– Eý patyşah, ne hyýal kylar sen? Eger bolsa, Alydyr, Alydan başga adam bu işlerini kylabilmez – diýdiler. Patyşah aýdy:

– Andag bolsa, saraýga baryp, bir habar alyp gelsinler kany. Alyny owwaldan görüp bilgen kişi barmy? – diýip emir kyldy. Erse, mähremler saraýga baryp, sorag kyldylar: “Alyny görgen kişi barmy?” diýip. Anda bir kapyr söwdagär bar erdi. Ol aýdy: “Eý, mähremler, men Medinäniň Alysny görüp, biler men” – diýdi. Erse, şol söwdagärni alyp geldiler. Şah Anka aýdy:

– Eý, söwdagär, Alyny owwaldan görgen bolsaň, şol durgan ýigit Alymu ýa Aly ermesmu? Anda söwdagär aýdy:

– Aly turur – diýip, şahzadaga garap, başyny titredip, golyga saz alyp, bir söz aýdy:

Şahy-Anka, bu oglanny görer sen,
Medine şährinden gelgen Alydyr,
Bir bent edip, ene halas eýlär sen,
Ülkäñize gyran salgan Alydyr.

Bu jahanda niçe galany bozup,
Howaryjlar ganyn suw dek akydyp,
Biperwa bahadyr başyny üzüp,
Alma kibi golga salgan Alydyr.

Lat-Menat bolsun saňa medetkär,
Gaýtadan bendiňe eýlegil duçar.
Kast edip gelipdir saňa beekbar,
Zülpükaryn تنها çalغان Alydyr.

Pent berip, keniziň aldaýyp tutgan,
Birniçe gün seniň bendiňde ýatgan,
Haýbar derwesin asmana atgan,
Jenadilni weýran kylgan Alydyr.

Söwdagär men, niçe günler ýörüp men,
Göz görmedik şäherlerni görüp men,
Alyny görüp men, tanyp-bilip men,

Barça nyşanasy bolgan Alydyr.

Elkyssa, söwdägär bu söz ni aýdy. Erse Anka aýdy: “Eý, bahadyrlar, andag bolsa, durman tutuňlar” – diýdi.

Kapyrlar çüsti-çäbük baryp, güwläp basdylar. Şahzada bir hudany ýat edip, kapyrlarny bir tarapdan gyrrar erdiler. Kapyrlaryň ölügi harman-harman bolup ýatdy.

Elkyssa, şahzada gyzyly gana batyp, her tarapga atyn çapar erdi. Gähli heläketge etip, haldan gider erdiler. Emma jemg köçeler gana doldy. Kapyrlarpygany gökni göçürdi. Şah Anka gäsin galdylar. Kapyrlaryň murdesiden at, kerk-gerdan ýöribilmez erdiler. Emma şahzada atdan düşüp, pyýada bolup, gyrrar erdiler.

Elkyssa, kapyrlar köpläp, ortaga aldylar. Emma şahzada köp haldan gidip, bihuş bolup ýatdylar. Gyzyly gul dek bedenleri para-para bolup, jerahatlarydan gan rowana boldy. Emma şol wagt şahzada zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, hudaga mynajat kylyp, bir söz aýdy:

Kerem eýläp meniň golum almasaň,
Dergähiňde garyp boldum, hudaýa!
Gudrat bilen özüň medet kylmasaň,
Dergähiňde garyp boldum, hudaýa!

Gül dek tenim boldy ok birle para,
Azar berer birden birniçe ýara,
Neýleýin, yalguz men, men-bagtygara,
Dergähiňde garyp boldum hudaýa!

Gyzyly gan men tenim-açylygan läle,
Pelekni göçürdi ah birlen nala,
Ýalguz başym saňa kyldym howala,
Dergähiňde garyp boldum, hudaýa!

Sansyz leşger meni gymsap alypdyr,
Kyýamat şuryşy bul gün bolupdyr,
Ansyz ömrüm ýalguzlykda galypdyr,
Dergähiňde garyp boldum, hudaýa!

Garyplykda ýokdur meniň ýoldaşym,
Sen-sen meniň elim tutar goldaşym,
Kapyrlar içinde bul garyp başym,
Dergähiňde garyp boldum, hudaýa!

Gözüm ýaşy akar suw dek, silindi.
Bagrym sansyz elem birlen dilindi,
Ýalguz galdym, garyplygym bilindi,
Dergähiňde garyp boldum, hudaýa!

Dergähiňe bu gün geldim amana,

Ýüz tutam men bu gün kadyr rahmana,
Şahzada diýr, gutulmagym gümana,
Dergähiňde garyp boldum, hudaýa!

Elkyssa, şahzada bu sözlerni aýdyp, takdyry hudaga razy bolup, başlaryny aşaga salyp olturdylar. Emma kapyrlar gorkup, hiç biri bara bilmez erdiler. Elkyssa, şah Anka kementendazlarny getirip, baş ýüz kement taýýar kylyp, şahzadanyň üstüge taşladylar. Şahzadanyň tamam agzasy bent boldy. Andan soň şahzada bir nagra urdular, kementler mysaly enkebut gyryp, dowzahga iberdiler. Elkyssa, kementendazlar ene ýüz kement taýýar kylyp, şahzadanyň üstüge taşladylar. Şahzadanyň tamam agzalary bent boldy. Kanyrlar gelip, şahzadanyň gol-aýagyn baglap, boýunlaryga gyl salyp, şah Ankanyň aldyga alyp geldiler.

Patyşah aýdy: “Eltip zyndana taşlanlar” diýdi. Elkyssa, şahzada biçäräni zyndana taşladylar. Emma şahzada zyndannyň içinde garyplyk başyga düşüp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, ýaryny ýat edip, bir söz aýdylar:

Seni istäp çykyp, geldim şul ýana,
Bilmedim, jananym, halyň ne geçdi?
Ýusuby-Kengan dek düşdüm zyndana,
Züleýha nyşanym, halyň ne geçdi?

Men bu ýerde gaýgy bilen külpetde,
Zyndan içre jebir bilen mähnetde,
Sen kaýsy ülkede, kaýsy söhbetde,
Zülpi perişanym, halyň ne geçdi?

Seni kimden soray şikeste halyň,
Dilär men, istär men hakdan wysalyň,
Gije-gündiz pikrim – seniň hyýalyň,
Matlabym-armanym, halyň ne geçdi?

Seýran edip Medinäniň çölünde,
Ýesir boldum gelip, Anka golunda,
Sen hem esirni sen duşman elinde,
Täze nowjuwanym, halyň ne geçdi?

Gamlyk köňlüm hyýalyndan sowatman,
Senden özge dilrubany ýat etmen,
Sen meni unutma, seni unutma,
Täze gülüstanym, halyň ne geçdi?

Ýaşlygymda köňlüm algan nigärim,
Kyýamatlyk hemdem bolgan dildarym,
Meniň munda ýokdur sabr-u kararym,
Sen anda, jananym, halyň ne geçdi?

Şahzada diýr, meniň üçin zarmu sen,
Ýa bolmasa gaýry bilen ýarmu sen,
Zeýnelarap, aman-esen barmu sen,
Jennetim-ryzwanym, halyň ne geçdi?

Elkyssa, şahzada bu sözni aýgandan soň, zar-zar ýyglaý, giriftary-zyndan bolup ýatdylar.

Imdi sözni şah Ankadan aýdalym. Elkyssa, şah Anka şahzadany zyndanga salgandan soň, hezret Aly hyýal kylyp guwanyp, halaýykga toý berip, owwalky halyny unudyp, Rüstem ananlyk agaz kylyp, adyny sahypkyran goýdy. Andan soň niçe welaýatlarga at çapdyryp, jar urup, söýünji diýip kişi iberdi, kim: “Alyny tutup, zyndana salyp goýdum. Meniň galgamnyň kasdyga gelgen erken. Lat-Menat mededi birle giriftary-zyndan boldy” – diýip, jar urdurdy. Şah Anka sahypkyran bolup oltursyn.

Imdi sözni başga tarapdan aýtalym. Jemhurny ymam Muhammet musulman kylmasdan burun, Jemhur Ankanyň gyzy Tugra perige sawçy iberip erdi, “Maňa gyzyny bersin” diýip. Şah Anka gelgen kişige berer jogabyn berip, iberip erdi.

Elkyssa, şah Anka Jemhurga nama iberdi: “Owwal-benamy-ateş, duwwum-benamy-Lat-Menat, sewwum-benamy-maňa, şah Anka turur men. Jemhurbeg, egäh-u dana bolsun kim, Alyny tutup, zyndana saldym. Imdi Alyny öldürip, andan soň toý kylyp, Tugrany alyp titsin” diýip, kişi iberdi. Şah Ankanyň iberen lışisi geledursun.

Imdi Şahymerdandan söz aýdalym. Emma Şahymerdan Ymlak birle Zeýnelarapny alyp, hoşwagt-u horram bolup leşgerge geldiler. Erse, ymam Muhammet görünmedi. Ymamzadalar aldyga pişwaz çykyp, hezret Alyny zyýarat kyldylar. Şahymerdan sordular: “Eý guzularym, ymam Muhammediňiz kany?” diýip. Ymam Hasan atlarynyň aldynda tagzym-towazyg birle ymamga bolgan wakalaryny beýan kylyp, bir söz aýdy:

Bir tün leşger etrapyny yzlaýyp,
Hökmüňizni Mälik rowan eýledi.
Bir kimsäni tutup alyp, sözledip,
Ol kapyr niçe söz beýan eýledi.

Aýdy: “Ymlak bu gün toýuny kyldy,
Zeýnelarap birle öýüne geldi.
Myradyga etip, goýnuga girdi,
Halaýykny şad-u handan eýledi”.

Bu sözni Muhammet bir-bir eşitdi,
Mest bolup, şol zaman özüden gitdi,
Bilmedik kaý erde mesgenin tutdy,
Ruhsarasyn bizden nahan eýledi.

Hazansyz ruhsarym eýledi hazan,
Üýn tartyp, üýn tartyp, eýledi pygan,
Mübärek hatyry boldy perişan,
Huda dergähinde aman eýledi.

Ymam Hasan aýdar, jigerparamyz,
Kaýan gitdi, tapylmady çärämiz,
Hökm etseňiz her ýan istäp baramyz,
Kaýsy bir ölkäni mekan eýledi.

Elkyssa, Şahymerdan bu sözni eşitdiler. Erse, hatyrlary perişan bolup, “Wadaryga, perzent nury-didäm, balamdan aýryldym” diýip, köp nalan kyldylar. Andan soň dergazap bolup, Ymlakga garap, aýdylar:

–Musulman bol, hudany bir bil, Muhammet Mustapany pygamber berhak bil – diýdiler. Erse, Ymlak kapyr aýdy:

–Men musulman bolmas men – diýdi.

Erse, hezret Aly Jemhurga aýdylar:

–Bu kapyrny mähkäm baglap goýgul, Şaed, ymam Muhammet tapylsa, özi öldürip, öjüni algaý – diýdiler.

Erse, Jemhur Ymlakny bent kylyp goýdy. Andan soň Şahymerdan leşgerge jar urdurdylar. “Galgaga at goýuň” diýip.

Andan soň özleri Düldülge münüp, Zülpükaryny gulapydan çykaryp, Düldülni hendekge tutdular. Düldül janawar hezret Alynyň permany birle hendekden syçrap ötdi. Andan soň hezret Aly Şahymerdan baryp, derwezäge bir amud urdular. Erse, derezesi synyp, galganyň burçlary ýykyldy. Elkyssa, Şahymerdan derwezäniň birin alyp, hendekge taşladylar. Erse, körük boldy. Andan soň, hezret Aly leşgeri-yslam at goýup, hendekden ötüp galaga girdiler.

Erse, Şahymerdan Katran şahga duş boldy. Hezret Aly Düldüliň üstünden uzadyp, Katrannyň kemeriden tutup, iman arz kyldylar. Katran betbagt iman geltirmedi. “Iman geltirmeseň, jezaň şul turur” diýip, başyn kesdiler. Jany melekil-möwt bazaryga gapgan-terezi alyp duz satmaga gitdi.

Bir tarapdan şahzadalar gyrgyn kylar erdiler. Elkyssa, galgan barça kapyrlar jan-dil birle “El-aman! El-aman!” diýip, çagyrdylar. Emma Şahymerdan: “Aman-nyşanaýy-iman” diýip, alarga rehmi gelip, Zülpükaryn gulapyga salyp, şepagat birle alarga iman arz kyldylar. Emma ulug-u kiçik, barça musulman boldular. Elkyssa, Şahymerdan bu şäherniň içi-daşyny bir-bir kydyrdylar, emma Muhammetni tapmadylar. Şahymerdan perişan bolup, hiç kimden soragyn tapa bilmedi. Zar-zar ýyglaý, hudaga zary kylyp, bu gazalny aýdylar.

Gazaly-Şahymerdan:

Istäp çyksam, gitsem seni yzlasam,
Bargan ýerdiň, balam, belli mekanmy?
Daglarda-düzlerde ýörsem gözleşem,
Ýa bolmasa, istäp tapmak gümanmy?

Günbe-gün artadyr derdi pyragyň,
Takatym ýok turur, köýdürer dagyň,
Kimden yzlap, alaý seniň soragyň,
Kişi bilmez o ýanmydyr, bu ýanmy?

Gapyllykda, toty guşum, gaçyp sen,
Gözüň ýumup, bu ülkeden geçip sen,

Gongan gülşeniňde durmaý, urup sen,
Gongan ýeriň mundan artyk bostanmy?

Galdyň kaýsy Gülşen birle çemende,
Kaýsy bir ülke, kaýsy watanda?
Bar-u ýoguň maňa boldy gümanda,
Bargan ýeriň ilmi, çölmi, mугanmy?

Salmaý gulak ataň beren pendine,
Mysapyr sen kaýsy inliň kendine,
Ýesirmi sen ýa kimsäniň bendine,
Ýatgan ýeriň Jerrar atlyg zyndanmy.

Ne ýerden agtaryp tapar men seni,
Sergerdan eýlediň gamyňda meni,
Bir gün diýp äht etdiň, wepasy kany?
Ýalguzym, barmy sen, esen-amanmy?

Şahymerdan, jiger ganyny içer,
Ýat edip, göz ýaşyn ýüzlerge saçar,
Bilmedim men, seniň halyň ne geçer,
Öter günün ýagşymydyr, ýamanmy?

Elkyssa, Şahymerdan bu sözni tamam etgenden soň, perişan bolup aýdylar:

–Eý, ýigitler, Muhammetden hiç nam-nyşan bolmady. Imdi ne maslahat turur? – diýdiler.
Erse, danyşmendler:

–Eý, Şahymerdan, köp bitakat bolmaň, her tarapga ilçi iberiň we ene Medine sary kişi iberiň, şaed, nä bilgeý – diýdiler. Erse, Şahymerdan bu sözni eşidip, ymam Hasanny ýanlaryga çarlap, zar-zar ýyglap, ymam Hasanga garap, bir söz aýdylar: Gazaly-Şahymerdan:

Gözüm nury, jiger bendim,
Git sen, hakdan aman yzlap,
Bar Medinä alyp pendim,
Muhammetden nyşan yzlap.

Aňla, guzym, uşbu sözni,
Ur Medine sary ýüzni,
Agtaryp dag bile düzni,
Eglenme bir zaman yzlap.

Tur, yrak etgil araňny.
Istegil jiger paraňny,
Agtaryp gitgil töräňni,
Ýyglagyl, suz-pygan yzlap.

Şähri-Medinäge bargyl,
Öý baryn agtaryp görgül,
Muhammet halyny sorgul,
Enesinden pynhan yzlap.

Aly aýdar, dildarym ýok,
Muhammet şahsuwarym ýok,
Tiz ýetişgil kararym ýok,
Atyň elden rowan yzlap.

Elkyssa, Şahymerdan bu sözni aýdyp, şahzadalaryny otuz kişiğe serdar kylyp Medineýi-münewwerge rowan kyldylar. Emma ol otuz kişi katgeýi-menazil we teýi-merahil kylyp, birniçe mütdetni ötgerip, şähri Medinäge dahyl boldular.

Emma şahzada ymam Hasan we ymam Hüseyin ahysta-ahysta öýlerige bardylar, walydalaryny zyýarat kyldylar, emma hatyrlary perişan, gözleriden katra-katra ýaş döküp, şahzada ymam Muhammetniň eneletiden bu syrny pynhan saklap, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, eneleri Patma Zähradan Muhammetni sorap, bir söz diýgenleri bu turur:

Atamyzdan size salam geltirdik,
Gamhor enem, gamhor inim geldimu?
Niçe gündür Muhammetni ýitirdik,
Hemra gitgen dildarymyz geldimu?

Pelek aňa beýle jepa edipdir,
Höwes birlen sähra ýolun gutup
Bir dilberge köňül berip gidipdir,
Sebze kylan baharymyz geldimu?

Kişi bilmez nedir hökmi-ylahy,
Ýar istäp, adaşyp gidipdir rahy,
Enesi goýnudan çykman mahy,
Körpe guzy, goçgarymyz geldimu?

Aşyklyk söwdasyn başyga dakyp,
Gidipdir muhabbet bahryna akyp,
Enesi galypdyr ýoluna bakyp,
Ter açylgan gülzarymyz geldimu?

Atamyz gamyndan köerler bişip,
Hasret birle pelek bagryny deşip,
Men yzlap gelip men bu ýola düşüp,
Jandan artyk jananymyz geldimu?

Atamyz bolupdyr anda haýrana,
Hatypa biçäre munda girýana,

Atamyz bolupdyr anda haýrana,
Hanypa biçäre munda girýana,
Atajan, ogluňyz boldy sersana,
Meniň munda jiger param geldimu?

Nala kylmaý diýsem ýanar ýüregim,
Muhammetdir meniň hakdan dilegim,
Istäp-sorap tapylmaýdyr geregim,
Bagda bitgen gyzyň gülüm geldimu?

Ymam Hasan aýdar, ýanyp baramen,
Ansyz bu ülkede niçik duramen,
Atamnyň ýanyga ne diýp baramen,
Könlümiň hoşgähi munda geldimu?

Elkyssa, şahzada ymam Hasan bu sözlerni aýdylar. Erse, Patma Zähra bu sözlerni eşidip, zarzar ýyglap, aýdylar:

–Eý jigergüwşäm, balam munda gelmedi – diýdiler.

Erse, ymam Hasan aýdylar:

–Eý walydaýy-mähriban, pedermizniň amanat sözlerin aýdaýyn, bu sözni ymam Muhammetniň enesi bibi Hanypa bilmesin, bu syrny pynhan tut – diýip erdiler.

Elkyssa, şäherniň halkydan sordular, hiç nam-nyşan tapmadylar. Emma bu pynhan sözlerhalaýykga aşgär boldy. Ymamnyň enesi biçäräniň gulakga degdi. Erse: “Waweýla, balamdan jyda bolganyga ogşarmen” – diýip, perýat kylyp, ýakasyn çäk edip, ýüz-müň nala birlen Patmanyň aldyga gelip, aýdylar: “Eý ýary-kyýamat, rast sözle, ol tarapdan ne habar bar turur?” – diýip, Patma Zähraga garap, çün ebri-nowbahar ýyglap, bir söz aýdy:

Ogluň Hasan ne söz birle gelipdir,
Hakykatyn maňa kylgyl hekaýat!
Menden gaýry jümle ulus bilipdir,
Men bilmesem, maňa bolgaý ne halat!

Muhammet saryga hyýalym maýyl,
Şur-u pygan eýlär häge kabaýyl,
Aklym gidip, huşum bolupdyr zaýyl,
Başyma düşgen dek wehmi-kyýamat.

Pişdeýi-ruzgärim ötüp baradyr,
Ajal gelip ýakam tutup baradyr,
Ruhum öçüp, janym çykyp baradyr,
Muhammet barmykan asla salamat?

Men bilmezin jyda bolar ogşadym,
Ýalguz galyp, ganlar ýyglar ogşadym,
Duşman tagnasydan öler ogşadym,

Gulagymga geler sury-kyýamat.

Hanypa diýr, arzym budur, aňlagyl,
Ne söz bar arada beýan eýlegil,
Meniň kyýamatlyk doganym bolgul,
Balaň aýgan sözni eýle delalat.

Elkyssa, bibi Hanypa bu sözlerni tamam etgenden soň, Patma Zähra hem bolgan wakalaryny bir-bir beýan kylyp, bibi Hanypaga garap, zar-zar ýyglaý, bir gazal aýdylar:

Muhammet beýanyň eşitgil, janym,
Owwalan yşk ýolun tuta gidipdir.
Duganam-munysym, iki jahanyň,
Soraýyň ygtyraz ede gidipdir.

Bilmez kişi gidipdir ol kaýana,
Alar yzlap gelip erken bu ýana,
Köňül berip bir dilberi-janana,
Hasratyňdan gaňlar ýuta gidipdir.

Söwer ýaryň aldyrypdyr elinden,
At çapypdyr Aly gitgen ýolundan,
“Habar alyň” diýip, Mekke ilinden,
Barçasý göz ýumup öte gidipdir.

Hemrah baryp, kapyrlary gylanda,
Bölek-bölek kylyp, her ýan sürende,
Agalary birle oýnap ýörende,
Tiri-yşky bürýän ede gidipdir.

Gitgenini hiç kim bile-bilmeýdir,
Yşk bahryna her kim bata bilmeýdir,
Patma diýr, takat ede bilmeýdir,
Ýaryny ýitirip, ýite gidipdir.

Elkyssa, Patma Zähra bu sözni aýdy. Erse, Hanypaga köp pend-u nesihat berip, aýdy:

–Eý, ýary-duganam, hudaga şükür kылgyl, her iş bolsa, hudadan turur – diýdiler. Emma Hanypa oglunyň halyny bul mertebede eşidip, perýad-u pygan kylyp, gözünüň ýaşyny derýa dek rowana kylyp, birniçe zagypny ýoldaş edip, bir çadyrny başyga bürenip, pygamber sallal-lahy aleyhu wesellemniň rewzelerige baryp, gabyrlaryny gujaklap, gözünü-ýüzünü sürtüp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, ýüzünü kyblaga garadyp, bu sözni aýdy:

Bu aly astanyňny rowa kыл, ýa Resul alla,
Gelip men ýüz tutup, gamdan reha kыл, ýa Resul alla!

Eýa, eý, serweri-täji, hemme şahlar şahynşahy,
Şepagat birle köňlümni ryza kyl, ýa Resul alla!

Sypatyň rehmertil-älemindedir, hiç şek bolmaz,
Men bagtygaraga bir doga kyl, ýa Resul alla!

Habybym diýp iberdi şanyň üçin täji-lulu,
Kerem eýläp, Muhammetni ata kyl, ýa Resul alla!

Hanypa geldi döwlethanaýy-aly makamyňa,
Myradym bermeseň, ýanyňda ja kyl, ýa Resul alla!

Elkyssa, bibi Hanypa bu mynajatny okyp, ýüzüni gabyrga sürtüp ýyglap erdi. Nägäh gözünü uýky aldy. Şol wagtda Resul huda häzir bolup aýdylar: “Eý perzent, köp ýyglamagyl, enşaalla tagala, ogluň sag salamat geler” diýip, gaýyp boldular. Elkyssa, Hanypa biçäre ornundan syçrap turup, perýat-pygan birle ogullaryny diläp, bir söz aýdylar. Gazaly-bibi Hanypa bu turur:

Kerem eýläp, enaýat kyldyň,
Muhammetjanymy tiz maňa etgir!
Perzent edip berdiň, hedaýat kyldyň,
Muhammetjanymy tiz maňa etgir!

Atamdan-enemden galgan nyşanym,
Bu älemde meniň şemgy-rowanym,
Muhammetdir meniň iki jahanym,
Ýusup nyşanymy tiz maňa etgir!

Aly makamyňa geldim amana,
Sabr etsem köýdürer jebri-zamana,
Ömrümniň ülkesi galdy talana,
Döwletli hanymny tiz maňa etgir!

Lutfuň maňa hoş eýlesin, saçylsyn,
Altyn pyýalada alyp içilsin,
Mähribanlyk eýle, kaňlum açylsyn,
Ol ýalguz balamny tiz maňa etgir!

Özüň adyn goýduň, diýdiň Muhammet,
Äleme sen any eýlediň Sermet,
Ulug döwlet birle eýlediň medet,
Eziz myhmanymy tiz maňa etgir!

Ulug astynyga kyldym howala,
Makberi üstünde çeker men nala,
Hazan eli ösmeý serw-u nahala,

Bagy-bostanymny tiz maňa etgir!

Hanypa diýr, köýüp, bolup men eda,
Söwerinden hiç kim bolmasyn jyda,
Myradymny beriş, Resuly-huda,
Arzu-armanymny tiz maňa etgir!

Elkyssa, Hanypa biçäre Resuly-hudanyň gabyrlaryda zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, andan soň öýlerige gelip, sabyr kylyp olturdylar.

Imdi sözni ymam Hasandan eşidiň. Ymam Hasan Medinäni köp-köp barladylar, Muhammetden nam-nyşan tapmadylar. Andan soň bibi Patmaga aýdylar:

–Eý, walydaýy-mähriban, imdi rugsat berseňiz, atamyz Şiri-hudanyň hyzmatlaryga barsak – diýdiler. Bibi Patma aýdylar:

–Bargyl, balam, huda ýaryň bolsun – diýip, iberdiler.

Ymam Hasan niçe menzil ýolny bir demde alyp, hezret Şahymerdanyň hyzmatlaryga baryp aýdylar:

–Eý pederi-buzurgwar, ýagty jahanny garap, Muhammetden nam-nyşan tapmadyk – diýip zar-zar ýyglap, atalaryga garap, bir söz aýdylar. Gazaly-ymam Hasan:

Kyblagähä, bagry set paramny yzlap tapmadym,
Bu garyplyk ýoluda biçärämni yzlap tapmadym,
Yşk odyga köýgen efgarymny yzlap tapmadym,
Täleýi-şum, bagtygaraýymny yzlap tapmadym,
Dünýäni gydryp, jiger paramny yzlap tapmadym.

Ýolga çykdy yzlaýyban, çar tarapga telmirip,
At sürüp, deşt-u beeban, dag-u daşny yzlaýyp,
Waý, inim, diýp ýyglaban, etim guzy dek bozlaýyp,
Niçe şähr-u niçe sähralarny gezdim soraýyp,
Dünýäni gydryp, jiger paramny yzlap tapmadym.

Kyçgyryp perýat eder men, her şäherde saz edip,
Nagra çekdi sählerlerde men belent owaz edip,
Janawarlardan ki sordum özüme demsaz edip,
Gäh-gäh Gülşen gezip, bilbil deýin owaz edip,
Dünýäni gydryp, jiger paramny yzlap tapmadym.

Kaýda bardym jüstejuý eýläp, kylyp aly makal,
Pursişimden nala eýläp çölde ki ah-u gazal,
Yns-u jyns-u hoş tuýurlar galmaý baryn kyldym sowal,
“Görmedik” diýp dilge geldiler behökmi-züljelal,
Dünýäni gydryp, jiger paramny yzlap tapmadym.

At sürüp bardym Medine şähri içri wawaýlap,
Enemiz çykdy “balam” diýip, datlab-u bidatlap,

Il-u halkdan köp sowallar etdim any perýatlap,
Çahhy-gerdun tire boldy nalasyn binýatlap,
Dünýäni gydryp, jiger paramny yzlar tapmadym.

Hak saryga ýüz tutup, hatyr-perişan ýygladym,
Nagra dartyp ebri-neýsan dek dürefşan ýygladym,
Gabry hezretni zyýarat eýledim, gan ýygladym,
Agtaryp şahzadany biser-u saman ýygladym,
Dünýäni gydryp, jiger paramny yzlar tapmadym.

Il-halkdan rugsat aldym, hyzmatga geldim ýol gezip,
Asta-asta gaýdyberdim dag-u daş-u çöl gezip,
Niçe derýalary gördüm, niçe deňiz, köl gezip,
Şah Hasan aýdar, gelip men, niçe menzil teý kylyp,
Dünýäni gydryp, jiger paramny yzlar tapmadym.

Elkyssa, Şahymerdan ymam Hasandan bu sözni eşidip, zar-zar ýyglaý, hudaga şükür kylyp olturdylar.

Imdi sözni şahy-Ankanyň iberen ilçiden eşidiň. Emma şahy Anka bir adamga hat kylyp, möhür basyp iberip erdi kim: “Alyny tutup zyndana saldym, Jemhur beg gelip, Tugra perini alyp gitsin” diýip. İlçi hatny alyp, niçe meňzillerni teý kylyp, Jemhurnyň galgasyga bardy. Emma Jemhur gala boş durmasyn diýip, bir inisini galgada goýup, özi baş inisi birle hezret Aly Şahymerdannyň hyzmatlaryda erdi. Ankanyň haty birle içlisi gelip, Jemhurnyň inisiğe duşdy. Erse, Jemhurnyň inisi hat birle ilçini agasynyň ýanyga alyp geldiler. Jemhur beg hat birle ilçini hezret Alynyň ýanlaryga alyp geldi. Erse, Şahymerdan sordular:

–Eý, Jemhur beg, bu ne adam turur? – diýdiler.

Anda Jemhur aýdy:

–Bu adamny sorsaňyz şähri Zingar diýgen bir gagla bar turur. Anyň patyşasyga şahy-Anka diýirler. Bu ilçige hat berip, bizge iberip turur, bizler hem siziň hyzmatyňyzga geltirdik – diýdi.

Erse, Şahymerdan hatny alyp, mylahyza kyldylar, aýdyp turur: “Eý, Jemhur beg, Medinäniň Alysy gelip, bizniň şährimizniň ýagşy-ýamanyny bilmekge we ene Tugra gyzymny alyp gitmekge gelgen erken. Bizler Alyny tutup zyndana saldyk. Imdi Jemhur beg gelsin, maslahat birle Alyny öldürüp, andan soň Tugra gyzymny alyp gitsin” diýgen hut turur. Andan soň hatny goýup, hezret Aly aýdylar:

–Eý, ilç beg, sözlegil, ne habar bar? – diýdiler.

İlçi aýdy:

–Eý Şahymerdan, sözüň owwalydan beýan kysam, Ankanyň bir gyzy bar, adyga Tugra peri diýrler. Bir gün köşk tomaşasyga çykyp, derýanyň boýnudan bir ýigit tapyp getirip, perweriş kylyp ýörer erken. Şahy-Anka bu habarny eşidip, şol ýigitni Aly hyýal kylyp, zyndana saldy. Andan soň maňa habar berip, Jemhurga iberdi “Gyzymny alyp gitsin diýip”.

Erse, Şahymerdan sözüň mazmunyny bildiler kim, ymam Muhammet Ankanyň zyndanyga giriftar bolup turur. Andan soň Şahymerdan şähri-Kamusny Jemhurga tabşyrdylar. Özi dergazap bolup, ymamnyň zyndana düşgenin bilip, hapa bolup, söz aýdylar:

Kapyrlaryň bolup bendi-esiri,

Natuwan sen, düşüp garyp ýerlere.
Haýrandyr men balam gitgenden bäri.
Perişan sen, düşüp garyp ýerlere.

Ot ýakdy janyma pelek çakylp,
Köer oldy tenim oda ýakylp,
“Kim geler” diýip gözüň ýolda bakylp,
Nägehan sen, düşüp garyp ýerlere.

Pelek akyzypdyr gözüňden ýaşy,
Awy birle goşup beripdir aşy,
Pelek aýlandyryp hesretli başy,
Sergerdan sen, düşüp garyp ýerlere.

Barar sen her zaman bakyp ýollara,
Telmirer sen sagyň bilen sollara,
Jirjis dek pyganyň düşüp çöllere,
Gedalar sen, düşüp garyp ýerlere.

Şahymerdan aýdar, söýgülik janym,
Şahuswarym, begim, Rüstem ananym,
Melaýyk hoýlugym, Ýusup nyşanym,
Ba arman sen düşüp garyp ýerlere.

Elkyssa, Şahymerdan bu sözni aýdyp, gelgen ilçini getirip, iman arz kyldylar. Ol biçäre gorkandan musulman boldy, “Kelemeýişeripni” dilige jary kylyp aýdy: “Lä ilähi illalla, Muhammet resul alla” diýip, musulman boldy. Andan soň Şahymerdan aýdylar kim:

–Adyň nedir?

Ilçi aýdy:

–Adym Zertip turur – diýip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, Şahymerdannyň aýagyga ýykyldy. Emma Şahymerdan aýdylar: “Eý Zertip, köp ýyglamagyl, huda tagala seni jenneti kyldy we tükenmes ulug döwletge mynasyp görüp, müşerrep kyldy” diýip, pend-u nesihat kyldy. Emma aýdy: “Eý Zetip, imdi öz welaýatyňga ýol başlagyl” diýdiler. Zertip jany-dil birlen kabul kylyp, tagzym kyldy. Şahymerdan emr kyldylar: “Tamam leşger atlansynlar, şähri Zingarga bararmyz” diýdiler. Jarçylar her ýerde jar urdular.

Emma oşol wagt Zeýnelarapga habar etdi. Emma Zeýnelarap şahzada griftary-zyndan bolganyn eşidip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, bir söz diýdi. Gazaly-Zeýnelarap bu turur:

Sen çekinçä zyndan jebr-u jepasyn,
Men niçik gurbanyň bolmadym seniň?
Sen görginçä hijran der-u belasyn,
Men niçik gurbanyň bolmadym seniň?

Telmirip bakynça çeşmi-humaryň,
Pelekge etginçä ah bile zaryň,

Sargaryp solgynça gül dek ruhsaryň,
Men niçik gurbanyň bolmadym seniň?

Meniň üçin bendi-zyndan bolynça.
Owwal başdan meni istäp alynça,
Gyzyl ruhsaryňy hazan kilynça,
Men niçik gurbanyň bolmadym seniň?

Waspyňy aýdar men tä ki ölinçä,
Kapyrlarny gyryp, öjüň alynça,
Melul bolup, dal gerdeniň eginçä,
Men niçik gurbanyň bolmadym seniň?

Mysapyr bolynça garyp illere,
Sen ýalguz düşinçä uzak ýollara,
Gaňrylyp bakynça sag-u sollara
Men niçik gurbanyň bolmadym seniň?

Köňül aýnasyny gubar alynça,
Gözüň ýaşy aby-neýsan bolynça,
Kapyrlar bendine duçar olynça,
Men niçik gurbanyň bolmadym seniň?

Zeýnelarap aýdar, senden habar bar,
Sabr etginçä mende ýüz müň hatar bar,
Sadagaň bolaýyn, sende ne sabr bar,
Men niçik gurbanyň bolmadym seniň?

Elkyssa, Zeýnelarapjan bu sözni aýdyp, zar-zar ýyglaý olturyp erdi. Nägäh gözünü uýky aldy. Binägäh şahzadaýy-ymam Muhammet at oýnadyp, aldyndan ötüberdi. Emma Zeýnelarap biçäre şikeste hal bolup, sisginip oýgandy. Erse, hiç kimse ýok. Elkyssa, Zeýnelarap hudaga sygnyp, bir muhammes aýdylar:

Göz ýumup açdym, şükür, ýarymny sagyndym, huda!
Köňül algan ol wepadarymny sagyndym, huda!
Sorgunjy halymny dildarymny sagyndym, huda!
Hasratymda dideýi-zarymny sagyndym, huda!
Ber myradymny meniň, ýarymny sagyndym huda!

Ol maňa çün zardyr, men hem aňa çün zar men,
Hasratymny çekdi ol, men hem gam bile bimar men!
Düşdi zyndan içre ýarym, men hem taky efgar men,
Ýat eder ýarym meni, men hem ýat birlen bar men,
Ber myradymny meniň, ýarymny sagyndym, huda!

Hezretiňge ýüz tutup men näumytwar etmegil,
Mundan artyk hem belalarga giriftar etmegil,
Müstejap etgil dogalaryň, şermisar etmegil,
Ba şikeste bendedir men, köp meni zar etmegil,
Ber myradymny meniň, ýarymny sagyndym, huda!

Sen kerem sen, luft eder sen bendeýi-biçäreýige,
Damany-waslyň miesser kyl men kibi awaraýyga,
Täleýi betbagt edip sen munça bagty garaýyga,
Söwdügin kylgyl miesser ýüregi set paraýyga,
Ber myradymny meniň, ýarymny sagyndym, huda!

Ýyglaýyr Zeýnelarap dergähine perýat edip,
Çarhy-gerdunňyň golydan dat edip, bidat edip,
“Kyssaýy-Ýusup – Züleýhany” ene binýat edip,
Dergähine ýüz tutar men ýary-janym ýat edip,
Ber myradymny meniň, ýarymny sagyndym, huda!

Elkyssa, Zeýnelarap bu sözni tamam etgenden soň, hezret Şahymerdan şähri – Kamusdan çykyp, Muhammet Mustapanyň tuguny alyp, şähri – Zingarga gider boldular. Şol wagtda Zeýnelarap biçäre Şahymerdanga garap, zar-zar ýyglaý, bir söz aýdylar. Gazaly-Zeýnelarap:

Hökmüň rowan bolsun, ýa Şahymerdan,
Siz ogluňyz – meniň ýarymny etgir!
Köp haýal kylmaňyz, ötmesin döwran,
Siz ogluňyz – meniň ýarymny etgir!

Ýeter bize munça çeken azaby,
Dertli gul derdiniň bolmaz hasaby,
Ene bize sunar hijran şeraby,
Siz ogluňyz – meniň ýarymny etgir!

Perwaz eder köňül guşy wysala,
Pelek bizi goýmaz bir zaman hala,
Her bir sagat döner ýüz müň hyýala,
Siz ogluňyz – meniň ýarymny etgir!

Akyl-huşum birden gidip baradyr.
Damany-waslydan tutup baradyr,
Murgy-ruhum perwaz edip baradyr,
Siz ogluňyz – meniň ýarymny etgir!

Pelekniň elinden gelip men dada,
Ömrümiň harmanyn berip berbada,
Garyplyk höwesini gelmesin ýada,

Siz ogluňyz – meniň ýarymny etgir!

Bize gabha pelek jepasy ýeter,
Bul şähri-Kamusdan başyňny göter,
Garyplykda ýarsyz ömürler öter,
Siz ogluňyz – meniň ýarymny etgir!

Zeýnelarap aýdar, ýokdur kararym,
Açylmaz gunça dek pasly-baharym,
Ýolunda telmuryp çeşmi-humarym,
Siz ogluňyz – meniň ýarymny etgir!

Elkyssa, Zeýnelarap bu sözni aýgandan soň, hezreti-Şahymerdan Zertipni aldyga salyp, şähri-Zingarga rowana boldular. Üç gije-gündiz ýol ýörüp, şähri-Zingarga ýakyn etdiler. Erse, hezret Aly Şahymerdan aýdy: “Eý, bahadyrlar, är köňüllik ýigitlerim, haýdap ilgeri ýörünler” diýdiler. Andan soň bahadyrlar ilgeri ötüp gidiberdiler. Andan soň ymam Hasan we ymam Hüseyin iki mün leşgerge serkerde bolup, olar hem ilgeri ýördüler. Emma hezreti-Aly Şahymerdan sap-sap bolup, her tarapga Döldülni sürüp, şähri-Zingariň galgasynyň degre-daşyny gurşap aldylar. Tamam adamlar haýran-serasyma bolup: “Bu ne leşger?” diýip durdular. Elkyssa, şah Ankaga habar berdiler. Aýdylar: “Eý, şah Anka, köp leşger gelip, galganyň degresini alyp düşdi” – diýdiler. Erse, şah Anka galganyň üstüğe çykyp, leşgerge tomaşa kylyp gördi. Erse, wehime galyp bolup, kaýan gaçaryn bilmedi, haýran-serasyma boldy.

Imdi şahzadadan siz eşidiň! Ymam Muhammet biçäre zyndanyň içinde ýaryny ýat edip, pelekden şikwe kylyp, bir söz aýdylar. Gazaly-ymam Muhammet:

Hezreti Ýusupnyň düşgen çahyga,
Arman bilen duçar eýlediň, pelek.
Hiç kimni goýmadyň öznüň rahyga,
Geltirip, giriftar eýlediň, pelek!

Ajap söwdalaryny salyp başyňa,
Rehm eýlemeý gözden akan ýaşyňa,
Senden özge hiç kim gelmez gaşyňa,
Garyplyk ygtyýar eýlediň, pelek!
Ýüz tutup, ýygladym kadyr hudaga,
Kerem kylgaý, şaed bagty garaga,
Geltirip taşladyň meni bu çaha,
Söhbetim näberar eýlediň, pelek!

Hiç kişi bilmedi jepa sanyny,
Ýarymnyň gozünden döken ganyny,
Yşkym ody bile köýgen janyny,
Jydalykda azar eýlediň, pelek!

Seniň birlen düşdi, neýleý güzerim,

Terk eýledim Medine dek diýarym,
Kamusnyň şährinde galdy nigärim,
Mekanyňny Zingar eýlediň, pelek!

Beýle gabyz sen, bu garyp janym,
Bir zaman bermediň meniň amanym,
Zeýnelarap atlyk ýary-jananyň,
Ýolunda intizar eýlediň, pelek!

Şahzada diýr, munça meni ýygladyp,
Bendi-kapyr bilen golum bagladyp,
Pyrak ody birlen bagrym dagladyp,
Ten-u janym efgar eýlediň, pelek!

Elkyssa, şahzada bu sözlerni aýdyp, hudanyň halaganyga razy bolup olturdylar.

Imdi sözni hezret Alydan eşidiň. Hezret Aly leşgerge emr kyldylar kim, “gala tarapyga ýöriş kylyňlar” diýp. Emma sahabalar birle tamam leşger, hezret Aly baş bolup, jeň-u jedel kylyp, bu galanyň degresini alyp, düşdüler. Emma şahy-Anka aýdy: “Eýa toba, Alyny tutup zyndana salsam, imdi bu ne leşger boldy?” – diýdi.

Şol wagtda bir kapyr perýat urup aýda turur kim: “Eý şahy-Anka, ajal mübäregiň bolsun, zäher-zakgum höregiň bolsun! Bir ýalغان söze ynanyp, “Alyny zyndana saldym” dier sen. Ine, gelgen Aly turur. Bu leşger hem Alynyň leşgeri turur. Imdi kaýda gaçar sen?” – diýdi.

Erse şahy-Ankanyň huşy başyndan uçup, ýere ýykyldy. Andan soň huşuga gelip, başyn galtýradyp janhowly birle “Aly geldimi?” diýip, özüni haremhanaga urdy.

Elkyssa, bu sözni olturgan mähremler eşitdiler, aýdylar: “Wa daryga! Aly imdi gelmiş” – diýip, hemme melul bolup, aýdylar: “Şah Ankanyň aldyga baraly, şol Biperwa bahadyrnyň başyn üzgen ýigitni Aly diýip zyndana saldy. Eger şol ýigitni çykaryp, toýlap, gyzyn berse, şol ýigit Aly birle uruşar erdi. Imdi sud kylmaz” – diýdiler. Erse, mähremler jemg bolup, şah Ankanyň aldyga bardylar, arz kylyp aýdylar kim:

–Eý, şah Anka, eger şol zyndanda ýatgan oglanny zyndandan çykaryp, toýlap, gyzyňny berseň erdi, şol oğlan çykyp Aly birle uruşar erdi – diýdiler.

Anda şah Anka aýdy:

–Eger Aly üstümden giderin bilsem, ýüz gyzym hem bolsa, berer erdim – diýip, gelgen mähremlerge garap, zar-zar ýyglap, bir söz aýdy:

Beglerim, baryňlar, alyp geliňler,
Gam iýmesin etgen işime meniň,
Herne diýse, permanyny kylyňlar,
Döwlet birle gelsin gaşyma meniň.

Görsem uýalar men anyň waslyny,
Bir hata iş kyldym bilmeý aslyny,
Hiç kişi aýtmady maňa neslini,
Sorarym gelmedi huşuma meniň.

Bir-bir aýdyň baryp, begler, sözümini,
Aýagyna sürtsem gara ýüzümini,
Kenizek eýläýin Tugra gyzymny,
El uzatsyn bişen aşyma meniň.

Pelek gowgasyny başdan göçürsin,
Toba şerabyny maňa içirsin,
Herne jepa kylgan bolsam geçirsin,
Rehm eýlesin gözde ýaşyma meniň.

Ol imesdir Aly, bul eken Aly,
Medineden gelmiş şährim algaly,
Takatym ýok çykyp şu iş kylgaly,
Kyýamatdyr bu gün başyma meniň.

Anka aýdar, döwlet-bagtym bereýin,
Mal-u mülküm, genj-u ragtym bereýin,
Tugra gyzym toýlap, tagtym bereýin,
Medet kylsyn gelip işime meniň.

Elkyssa, şah Ankanyň bu sözi birle jemg mähremler baryp, ymamny zyndandan çykaryp, şah Ankanyň aldyga alyp geldiler. Erse, şah Anka aýdy: “Eý şahzada, hoş gelipsiz” diýip, özün tagtdan taşlap, şahzadany derber-derber kylyp, boýnundan goluny alyp, tagtyga çykardy. Andan soň şah. Anka aýdy:

–Eý, şahzada, hemme sizniň bendäňizimiz – diýdi – imdi üstümüzge Aly gelip turur. Ne maslahat berersiz – diýdi.

Anda şahzada aýdylar:

–Aly dek bahadyrnyň aldynda takat kylyp, urşa turgan bahadyr ýok turur, ol hudanyň şiri turur – diýdiler.

Erse, şah Anka aýdy:

–Eý, şahzada, imdi ýüzüm gara boldy, toba kyldym. Her niçik bolsa, Aly birle urşar siz – diýip zar-zar ýygлады.

Erse, şahzada bildiler, kim atalary gelip turur. Zeýnelarap ýary ýadyga düşüp, gelgenmikän ýa galganmykan diýip, bir söz aýdylar:

Şahymerdan meni yzlap gelipdir,
Barmy sen, ýokmy sen, Zeýnelarap jan?
Geler-gelmedigiň guman bolupdyr,
Barmy sen, ýokmy sen, Zeýnelarap jan?

Şahymerdan medetkäriň boldumy,
Şikeste halyňa medet kyldymy,
Meniň öjüm ol kapyrdan aldymy,
Barmy sen, ýokmy sen, Zeýnelarap jan?

Lybasym çüýretdim gözde ýaşymdan,
Garyplyk gitmedi ýalguz başymdan,
Suratyn aýrylmaz hergiz gaşymdan,
Barmy sen, ýokmy sen, Zeýnelarap jan?

Öçüpdür gözümden başgan yzlaryň,
Janymy köydürgen şirin sözleriň,
Ýadyma düşüp dur gara gözleriň,
Barmy sen, ýokmy sen, Zeýnelarap jan?

Kaýsy gülüstanda, kaýsy çemende,
Kaýsy bir ülkede, kaýsy tümende,
Huda penahyga tutsa amanda,
Barmy sen, ýokmy sen, Zeýnelarap jan?

Meniň ahwalymda habar alamy,
Agalaryň gelip-gidip göremi
Ýa duşman elinde bagtyň garamy,
Barmy sen, ýokmy sen, Zeýnelarap jan?

Ymlak kapyr bilen galaga bardyň,
Kapyrlar golundan ne azap gördüň?
Hudanyň takdyry – ýardan aýryldyň,
Barmy sen, ýokmy sen, Zeýnelarap jan?

Ýat edip ýyglaýdyr seni şazada,
Seni istäp geldim, galdym belada,
Zyndan içre galyp, boldum uftada,
Barmy sen, ýokmy sen, Zeýnelarap jan?

Elkyssa, ymam Muhammet bu sözni aýgandan soň, barça kapyrlar gelip, şahzadaga töwella kylyp aýdylar:

–Eger siz Aly birle mukabyly bolup, uruş kylmasaňyz, bizlerniň halymyz harap bolar – diýdiler. Emma şahzada aýdylar:

–Aly bir pähliwan turur, her kim anyň birlen ruberu bolsa, ajalnyň elinde gifitar bolar – diýdiler. We ene aýdylar: – Anyň dek pähliwan birlen uruş kylmak ölüklerniň işi turur – diýdiler.

Emma bul sözni kapyrlar eşidip, dat-perýat kylyp erdiler. Elgaraz, şah Anka gelip şahzadanyň aýaklaryga baş goýup, zar-zar, çün ebri nowbahar ýyglaý, eke hudany we pygambarni hormat diýip, bir söz aýtganlary bu turur:

Bir eziz başyňnyň hormatyn kylsaň,
Bizniň ilge bu gün rahber bol imdi,
Ataň birlen eneň yzzatyn kylsaň,
Anka men, ornuma serwer bol imdi.

Bir ýaratgan hudaýyňnyň hakydan,
Alug-aly kabaýylnyň hakydan,
Ummat bolan pygamberiň hakydan,
Är sen, garyplara serwer bol imdi.

Jan-u dilden söýseň Mekke hudasyn,
Kabul etgil garyplarnyň dogasyn,
Dep eýlegil bizden Aly belasyn,
Başymyza täj-u efser bol imdi!

Rehm ile eşidiň meniň zarymny,
Saňa bereý hazynada barymny,
Alyga bermegil namys-arymny,
Gullaryňa sahyp leşger bol imdi!

Halaýyklar görsün, göreş kylaly,
Derwezededen çykyp, ýörüş kylaly,
Aly birlen baryp uruş kylaly,
Ortamyzda şemgy-enwer bol imdi!

Anka aýdar, syryn pynhan eýleme,
Alyny bizlerge nyşan eýleme,
Biz tarapdan zerre güman eýleme,
Ähd-u aman edip, ekser bol imdi!

Elkyssa, şahzada bu sözni eşidip köňlüge aýdy kim: “Bul kapyrlar bilmeýdir, hudanyň haky ne turur. Men hub biler men. Hudanyň we Resuly-hudanyň hakyny ortaga saldy. Imdi bularyň hormatyny kylmasam asy bolar men” diýip, kapyrlarga garap, aýdylar: “Imdi sözüňizni kabul kyldym. Andag bolsa her erde leşgeriňiz bolsa jemg kylyň. Enşaalla, ergeň Aly birle uruş kylar men” – diýdiler. Erse, kapyrlar eşidip hoşwagt bolup, ymamnyň adyga tebil urdular.

Elkyssa, bu gije ötüp, afytop çykyp, jahan münawwer boldy. Andan soň şahzada leşgerge baş bolup, derwezededen çykyp, Alynyň barabarynda sap çekip durdy. Andan soň her tarapdan bahadyrlar hoş-huruş kylar erdiler.

Emma Şahymerdan Döldülge münüp, Zülpükaryn gollaryga alyp, meýdana girip, jöwlan kyldylar. Erse, ymam Muhammet aýdylar: “Atamyz birle tutuşsam bizdeplik bolar, eger tutuşmasam, hudaga asy bolar men” – diýip, bir söz aýdylar:

Bolar meýdan ara girsem mugazzam bidedep maňa,
Hudadan bihabar kapyr bolarlar hemtarap maňa.

Huda dergähiniň şiri bile çyksam, uruş kylsam,
Mynasyp oldugy bolgaýmu aly nesep maňa?

Bu kapyrlarga maglum ýok, Alynyň nury-çeşmi men,
Kerem eýläp, açyk ýol görsedip bergil, ýa reb —/b/, maňa.

Atamnyň hatyry renjur olar bul biedeplikden,
Weliken, bir hudanyň hormaty boldy sebäp maňa.

Diýdi şahzada, neýlär men halaýyk tagnadan andag,
“Atasyga uruş kylgan” diýgeý galgaý lakap maňa.

Elkyssa, şahzada bu sözni aýdyp, meýdana girdiler. Erse, hezret Şahymerdan bir nagra urdular, zemin-zaman lertzäge girdi, Zülpükaryn golyga alyp, meýdana girdiler. Şahzada hem näalaç bolup, meýdana girdiler. Andan soň ýüzüge nykap tutup, at oýnadyp durdular. Hezret Aly Şahymerdan şahzadany tanymaý, bir söz aýdylar.

Meýdan ara girgen ýigit,
Hoş geldiň, meýdan seniňdir,
Bir hudaga bende bolgul,
Göwheri-iman seniňdir.

Huda berhaklygyn bilseň,
Muhammet ummat bolsaň,
Köňlünden kinäni alsaň,
Jennet-u ruzwan seniňdir.

Ýüz öwüme hak nurundan,
Gelterip iman burundan,
Geçmegin jennet hüýründen,
Niçe bir gulman seniňdir.

Almasaň pend-u nesihat,
Bu işiň seniň gabahat,
Kylmasaň bize refagat,
Amudy-geran seniňdir.

Kapyrlar pendini alma,
Özüňni mübtela kylma,
Anka kapyr bilen bolma,
Diýr Şahymerdan seniňdir.

Elkyssa, Şahymerdan bu sözni aýdyp, at sürüp gelene aýdy:
–Eý, bahadyr, ýüzünden perdäni götergil göreýin, andan soň adyňny beýan kylgyl, ölseň binam nyşan ölmegil – diýdiler.

Erse, şahzada aýdylar:

– Nykabymny almazmen we adymny hem beýan kylmazmen, towakga kylmagyl. Eger herne güýjüň bolsa görsetiň – diýdiler.

Andan soň Şahymerdan bu sözni eşidip, dergahar bolup, Düldülni ymam tarapyga sürdüler. Şahzada huda resulnyň hormaty üçin näalaç bolup, atlarynyň başyny atlaryga garatdylar. Hezret Aly ot dek gyzaryp, amudlaryny ymamga howala kyldylar, ymam ret kyldydylar. Andan soň,

naýzabazlyk kyldylar, andan hem myrat hasyl bolmady. Elgaraz, ata-ogul çäştgähden tä peýşingeçe talaşdylar, amudbazlyk kyldylar, myrat hasyl bolmady. Ahyr hezret Aly derggazap bolup, aýdylar: “Eýa toba, şundag adam birle munça talaş kylmak maňa ar ermesmu!” diýip, Zülpükaryň çykaryp” iki bölek kylyp taşlaýyn” diýip, howaga göterip, “Ýa Resul huda!” diýip, şahzadanyň başyga urar boldular. Ymam habar tapyp, başyga etirmeý Zülpükarnyň ujundan tutdular.

Elkyssa, hezret Aly bir ýana dartdylar, ymam bir ýana dartdylar. Iki şiriň zorundan Zülpükar baldagyndan syndy. Tyg tarapy ymamnyň gollaryda galdy, destesi hezret Alynyň gollaryda galdy. Andan soň hezret Aly perýat kylyp, aýdylar kim:

–Eý, bahadyr, atdan erge düşgöl, men hem Döldülden erge düşeyin, ikimiz biraz talaş kylaly – diýdiler. Erse, ymam aýdylar:

–Eý, şiri-dergäh, ajap bolar – diýip, ikisi atdan düşdüler. Bir-birleriniň kemerinden tutup zor kyldylar kim, älemni şur-pygan tutdy. Kyýamat gaýym bolgan dek halaýyklar zar-zar ýyglap, haýran boldular.

Elkyssa, iki dilwer tutuşyp, ýörip erdiler. Ymam hasan we ymam Huseýin jemg leşger perýat kylyp aýdylar: “Päk-ä, perwerdigärä, hezret Alyny özüň “Şirim” diýip sen, özüň penahynda sakla” diýip, pygan göterdiler.

Elkyssa, ata-ogul peýşinden tä namazy-dirgäheçe talaş kyldylar, myrat hasyl bolmady. Hezret Aly zyýada dilten boldular. Andan soň, ymam Muhammetniň köňülleri perişan bolup, aýdylar kim: “Wadaryga, atamyzga köp biedeplik boldy” diýip, ýüzleriden nykabyny alyp, “Essalam aleýkum” diýip, atalaryga salam berdiler. Şahymerdan salamny alyp, garasalar, özleriniň jigerparalary ymam Muhammet turur. Hezret Aly aýdylar: “Eý, perzent, bu niçik biedeplik turur” diýdiler.

Erse, ymam Şiridergähniň aýaklaryga ýykylyp, zar-zar ýyglap bir söz aýdylar:

Hezretiňe biedeplik eýledim men, eý ata,
Bisebäp ýokdur bu işge Şahymerdany-huda,
Ähd edip, çykdyň bu kapyrlar bilen meýdan era,
Bir günäh kyldym, geçipgil, boldy rugsarym gara,
Afuw kylgyl, bolmaýyn şermendeýi-ruzy-jeza.

Ýok idi könlümde mundag işler, eý aly makam,
Niçe kapyrlar meniň le kyldylar ähdi-aman,
Kakdylar adymga tebil jeňni sansyz bul zaman,
Segredip meýdana Rahşymny sürüp çykdyň heman,
Afuw kylgyl, bolmaýyn şermendeýi-ruzy-jeza.

Niçe wagtdyr uşbu kapyrlarga boldum hemneşin,
Bir hudanyň hormatyn ortaga saldylar hemin,
Gözüme boldy garaňky asman birle bu zemin,
Üzmegil menden şepagat, rehmti-älemin,
Afuw kylgyl, bolmaýyn şermendeýi-ruzy-jeza.

Bir günä kyldym ki hiç kim kylmagaý mundag günäh,
Her kişi kylsa, bolar magşar günü haly tebah,

Toba kyldym, etgen jürümge bolgaý siz güwäh,
Arzy-ahwalym budur, babam haky, eý kyblagäh,
Afuw kylgyl, bolmaýyn şermendeýi-ruzy-jeza.

“Bir eziz başyň üçin” diýp, munça kapyry-gul,
Tutdular ýüz hormatyny hem huda birle resul,
Aýdylar “Söýseň ataň başyn, muny kylgyl kabul”,
Lajerem meýdanga girdim hatyrym eýläp melul,
Afuw kylgyl, bolmaýyn şermendeýi-ruzy-jeza.

Uşbu söz ile şahy-Anka bilen kyldym ýörüş,
Tebli-jeň kakdyrdylar, kernaý-u surnaý hem huruş,
Aýdy şahzada ki geldim, sap çekip kyldym turuş,
Rugsadym ber, gaýta kapyrlar bile eýleý uruş,
Afuw kylgyl, bolmaýyn şermendeýi-ruzy-jeza.

Elkyssa, şahzada bu sözni aýgandan soň, Şahymerdan aýdylar: “Eý, balam, huda birle Resulnyň hormatyny ortaga salgan bolsa, günähiňni ötdüm” diýdiler.

Andan soň, ata-ogul kapyrlar tarapyga at goýdular. Hagra dartyp, hemle kyldylar. Kapyrlar her kaýsy bir ýanga gaçyp, birniçesi aýak astynda paýmal bolup galdylar. Elgaraz, Şiridergäh kapyrlarny rehim kylmaý, gyrar erdiler. Ymam Muhammet hem bir tarapda gyryp ýörer erdiler. Nägäh şah Anka şahzadanyň aldyndan ýolugyp geldi. Emma şahzada at üstünden tutup, iki elgin arkasyga baglap, boýnyga gyl salyp, alyp geldiler. Emma Şahymerdan hem kapyrlar ny gyryp, gyzyň ganga boýalyp tururlar. Emma şahzada Anka şahny getirip, baglap goýup turur. Emma jemg kapyrlar haýran galyp “elaman-elaman” diýip kyçgyryşdylar. Emma Şahymerdan barçasyna iman arz kylyp olturyp erdiler. Şahzada ymam Muhammet Anka şahnyň iki goluny arkasyga baglap, at aldyga saldylar. Emma Şahymerdan nazar kylyp aýdylar:

–Eý balam, bu kimdir?

Andan ymam aýdylar:

–Pederi-buzurgwar, bu Anka kapyr turur, muňa iman arz kylyň – diýdiler.

Hezret Aly Şahymerdan Ankaga pend-u nesihat berip bir söz aýdylar. Gazaly-Şahymerdan bu turur:

Hudanyň birliginden bolma ganyp, eý, şahy-Anka,
Huda birdir, Resul – berhak, gümanyň bolmasyn hälä.

Köňül aýnasyga küfri-zülmat kylma, röwşen kyl,
Bu hal ile geçirgen ömrüne perýady-waweýla.

Buýurgan emri-nehin, jan-u dil birlen kabul kylgyl,
Magasy bendesi taňla bolar şermendeýi-ryswa.

Geltirgil sydky, yhlasyň birle bol dahyly-iman,
Gözün aç, nury-hakdan gitme hasret birle nabina.

Agardy saç-sakgalyň, ajaldan sen heniz gapyl,
Gadam goý ilgeri, ömrüň ötüpdür, bolma biperwa.

Kişi kim bendelik eýläp, buýurgan emrini tutgaý,
Kyýmat gün mekany bolgusydyr jennetil-mäwa.

Eşitgil Şahymerdannyň sözni, gaýtarma ýüz andan,
Kyýamatlyk byradar bol maňa taňla magşara.

Elkyssa, Şahymerdan bu sözni aýdylar. Erse, şah Anka ýerinden turup, küfr-u zulmatdan aýrylyp, musulman boldy. Emma Şahymerdan şah Ankany gujaklap alyp, bisýar nowazys kyldylar we ene welaýatga patyşah kyldylar. Emma Şahymerdan aýdylar:

–Eý, şahy-Anka, oşol Tugra gyzyňny Jemhurga berseň? – diýdiler.

Anda şahy-Anka aýdy:

–Eý, şahy-älem, gyz birle ogul siziň bendäňiz tururlar, siz biler siz – diýdi.

Emma Şahymerdan maslahat kylyp, Tugrany Jemhurga tabşyrdylar nikah musulmançylyk birle. Emma oşol wagtda şahzadanyň ýary ýadyga düşüp, perişan bolup, zar-zar ýyglaý, bu gazalny aýdar erdiler:

Jemhur köňül bergen nigärim aldy,
Meniň köňlüm algan nigärim kany?
Şat olup goluny boýnuga saldy,
Meniň köňlüm algan nigärim kany?

Yşkyň efsanasy başdan ötüpdür,
Her kime bir türlük jepa etipdir,
Kim ki köňül berip ýaryp tapypdyr,
Meniň köňlüm algan nigärim kany?

Mest-u haýran boldum, bilmedim özüm,
Men kime aýdaýyn elemlik sözüm,
Ýar ýoluna bakyp, telmirdi gözüm,
Meniň köňlüm algan nigärim kany?

Bu ülkeden göçüň, munda duralmam,
Sagynyp ýarymny hergiz görelmem,
Ol munda gelemes, men hem baralmam,
Meniň köňlüm algan nigärim kany?

Göýä, ki bilbilem galdym kapasda,
Ýarymny ýat edip her bir nepesde,
Ýarym galdy, wa-hasrata, Kamusda,
Meniň köňlüm algan nigärim kany?

Niçe aýlar ötdi, niçe zamanlar,

Meniň birlen ülpet bolgan ýaranlar,
Leşgerge baş bolgan beg-u soltanlar,
Meniň köňlüm algan nigärim kany?

Ah diýsem, älemni harap eýlärem,
Bu janymny imdi azap eýlärem,
Bagrymny otlarga kebab eýlärem,
Meniň köňlüm algan nigärim kany?

Şahzada biçäre ne alaç etsin,
Başyn alyp ýurtdan ýurtlara gitsin,
Şähri-Kamusdaky ýaryn ýat etsin,
Meniň köňlüm algan nigärim kany?

Elkyssa, şahzada bu sözni aýdylar. Andan soň, şahy-Anka şahzadany ogul okunyp, gaýta başdan toý berip, halaýykny hoşwagt kyldy. Andan soň Şahymerdan şähri-Kamusga gaýtmakçy boldular. Şahzada ymam Muhammet Tugrany kyýamatlyk siňli okundylar we ene Şahymerdan Ankaga aýdylar: “ Birwagt saňa duşman peýda bolsa, Medinäge kişi ibergil, inşä alla, gelip medet bererimiz” – diýdiler.

Emma Şahymerdan leşgerge jar urdurdylar, “şähri-Kamusga gaýdybergil” diýip. Elkyssa, Şahymerdan, ymam Muhammet leşgerge baş bolup gaýtdylar. Emma Anka perişan bolup ýyglaý galdy. Şahymerdan katgy menazil kylyp, gele dursunlar.

Emma Şahymerdan Zeýnelarapny şähri-Kamusda goýup gidip erdiler. Zeýnelarapnyň gözi ýolda erdi, kaçan geler erken diýip. Şol wagtda bir adam gelip aýdy: “Ýa eýä halaýyk, söýünji beriň, Şahymerdan baryp, ymam Muhammetni tapyp alyp, aman-esen geltirdi” diýdi. Erse, Zeýnelarap biçäre hoşwagt bolup, şahzadany ýat edip: “Şükür alhamdulilla, ýarym geldi” – diýip, bir söz aýtgany bu turur:

Tiz etişgil köňlüm guşy-şahbazym,
Telmirip ýoluňa bakanyň ýeter.
Perýatlap ýyglaşam etmez owazym,
Gözýaşym ýoluňa dökenim ýeter.

Gelgel, ýarym, bu ülkeden gideli,
Şähri-Medinäniň ýolun tutaly,
Maksat-myradymyz hasyl edeli,
Bu ýerlerde garyp galganyň ýeter.

Gözüm pyýalasyn ýaşga dolduryp,
Mysapyrlyk diýaryda olturyp,
Gyzyl ýüzüm hasret bile solduryp,
Ah-u efgan çekip ýörgenim ýeter.

Pelek bagryn dişär ah-u efganyň,
Seni istäp gider ruhy-rowanyň

Yşk odyga köýgen bul garyp janym,
Garyplar garyby bolganyň ýeter.

Bu dünýä-o dünýä sen-sen gamhorym,
Aman olgul huda bergen dildarym,
Telmirip ýoluňa çeşmi-humarym,
Şunça pyrakýňa köýgenim ýeter.

Zeýnelarap aýdar gelip gaşyma,
Rehm eýlegil meniň gözde ýaşyma,
Pelek sergerdanlyk saldy başyma,
Zar-u girýan bolup durganyň ýeter.

Elkyssa, Zeýnelarap bu sözni aýdyp bolup erdi kim, janyby-sähradan leşger fewwara urup peýda boldy kim, ak alam, ýaşyl alam, gök alam, gyzył alam, lajywert alam, sap-sap, baýdak-baýdak, fert-fert, dilwar-dilwar, gele-gele, jemg-jemg, ala-ala, jek-jek, top-top leşger peýda boldy. Gördüler kim, Şahymerdan we jemg sahabalar we şahzadalar birlen er-u gökni basyp, gap-gara bulut dek bolup, älemni basyp, gulgula salyp geletururlar. Emma Zeýnelarap hoşwagt bolup: “Şahzada meni istäp gele tururlar” diýip, nalaýy-pygan göterip, zar-zar, çün ebri-nowbahar, bir muhammes aýtganlary:

Şükür huda, ýaranlar, döwlet zamany geldi,
Nagdy-dilimni algan şefkatly jany geldi,
Bu köýüklük tenimniň ruhy-rowany geldi,
Döwlet bilen geledir inliň soltany geldi,
Zeýnelarapny yzlap, şahzada hany geldi.

Ferraş, ýolun süpürgil, ýolun sapa düzetgil,
Çek suratyn, musawwer, suratnema düzetgil,
Mygmar, zin goýgul üzre, altyn sara düzetgil,
Perýad-u nala eýläp, bilbilnowa düzetgil,
Zeýnelarapny yzlap, şahzada hany geldi.

Sümbül saçyňny tebret, älem muçattar olsun,
Gül ýapragyňny ezgil, sebze münawwer olsun,
Dök şebnemiňni, gerdun, gül ýapragy ter olsun,
Çek kamatyň, senuber, gökge barabar olsun,
Zeýnelarapny yzlap, şahzada hany geldi.

Düz nagmaňy, muganny, hub-u ýagşy saz kylgyl,
Mütrib, nowazyň ogşad-u hub dilnowaz kylgyl,
Eý hapyzy-hoş Elhan, söz aýdyp owaz kylgyl,
Oşol meniň myradym, destimni deraz kylgyl,
Zeýnelarapny yzlap, şahzada hany geldi.

Diwanaýy-galandar, hak ýoluga “ýa hu” kyl,
Molla okyp kelamyň, hub-ýagşy guftuguý kyl,
Tahlil edip nebadat, ýerden özüň nemu kyl,
Eý, beg, bar salamyň, bar imdi justujuý kyl,
Zeýnelarapny yzlap, şahzada hany geldi.

Eý, saky, tut pyýala, gülgün şerap içilsin,
Bilbil, ýakaňny çäk et, gül bergi ter açylsyn,
Söz sözlegil, tiliňden dürri-göwher saçylsyn,
Eý, nowça, nowa kyl, derd-u elem geçilsin,
Zeýnelarapny yzlap, şahzada hany geldi.

Eý, kebki-hoşhuraman, reftar kylgyl oýnap,
Eý, totyýy-şeker leb, güftar kylgyl oýnap,
Eý, nergesi-gazalan, humar kylgyl oýnap,
Eý, andalyp, demadem sen zar kylgyl oýnap,
Zeýnelarapny yzlap, şahzada hany geldi.

Elkyssa, Zeýnelarap bu sözni aýdyp bolgandan soň, Şahymerdan jemg leşger birle şähri-Kamusga dahyl boldular. Elkyssa, şähri-Kamusdaky jemg musulmanlar Şahymerdannýň aldyga pişwaz çykyp, yzzat-ekram birle getirip, galaga düşürdiler. Andan soň ymam Muhammet Ymlak kapyrny tutup, müň para kyldylar. Andan soň hezret Şahymerdan Zeýnelarapny şahzadaga akd-unikah kylyp berdiler. Emma şahzada birle Zeýnelarap – iki aşyk myrada ýetdiler. Emma şahzada birlen Zeýnelarap bir-birleri birlen ahwal soraşyp, her bir gazal okar erdiler. Owwal sözni Zeýnelarap aýdy:

Zeýnelarap: Meniň üçin çeken jebr-u jepany,
Keremlik soltany, esen-amanmu?
Nesip bolsa, imdi sürüň döwrany,
Bolduň sergerdany, esen-amanmu?
Ymam
Muhammet: Sen hem meniň üçin garyplar bolgan,
Jan-u dilim, sen hem esen-amanmu?
Jydalyk jepasyn başyga salgan,
Natuwanym, sen hem esen-amanmu?

– Merdanalyk gorun bilge baglagan,
Jiger bagryn yşk oduga daglagan,
Meniň üçin zar-u girýan aglagan,
Didesi girýany, esen-amanmu?

– Men gitdim wysalyň tanapyn üzüp,
Sen munda ýörüp sen köňlüňni bozup,
Gan ýyglaban gara nerkasiň süzüp,
Perişany, sen hem esen-amanmu?

– Huda dergähinde gelip amana,
Garyplykda çekip ah birle nala,
Meniň üçin düşüp çahy-zyndana,
Ýusuby-Kenganym, esen-amanmu?

– Gurban olam galam-galam gaşyňa,
Kimniň rehmi geldi gözde ýaşıňa,
Ne külpetler düşdi munda başyňa,
Mähribanym, sen hem esen-amanmu?

– Men bagtygarany agtaryp gitgen,
Ankanyň şähriniň ýoluny tutgan,
Niçe bir külpetler başyndan ötgen,
Haly perişanym, esen-amanmu?

– Yşkyň derýasyga men gitdim akyp,
Seni bul ýerlerde otlarga ýakup,
Sen ýyg ladyň meniň ýolumga bakyp,
Söwer ýarym, sen hem esen-amanmu?

– Meni istäp çykdyň niçe ýollara,
Zeýnelarap diýip, gezip çöllere,
Meniň üçin garyp bolup illere,
Ýagşydan nyşanym, esen-amanmu?

– Şahzada diýr, herýan boldum awara,
Sen ýyglaban galdyň ah birle zara,
Meniň üçin kyldyň bagtyňny gara,
Biarmanym, sen hem esen-amanmu?

Elkyssa, bu sözden soň birniçe gün aýş-u eşretge meşgul boldular. Andan soň köňülleri Medinäge maýyl bolup, bitakatlyk kylyp, Şahymerdanga aýdyp gider boldular. Emma Şahymerdan Jemhurny, şähri-Kamusga patyşah kylyp we ene köp pend-u nesihat kylyp, leşgerini tabşyryp berdiler. Emma Jemhur şahzadaga niçe harwar zer berip, at, serpaýlar getirip, geýdirip, Zeýnelarapny goşup, Şahymerdanga yzzat-ekram birlen uzatdylar.

Elkyssa, Şahymerdan feth-u nusrat birlen düelerge zerad edip, hezret ymam Muhammetni, Zeýnelarapny alyp rowana boldular. Elkyssa, birniçe menzillerni teý kylyp, Medinäge ýakyp geldiler. Andan soň Şahymerdan ymam Hasanga aýdylar: “Eý balam, sen owwalrak baryp ymam Muhammetniň enesige habar bergil, oguňyz aman-esen geler diýip” – diýdiler. Ol wagt ymam Hasan “Ajap bolar” diýip, Medine sary rowana boldular. Emma ol barganda bibi Hanypa – ymam Muhammetniň eneleri şahzadany ýat kylyp, bir muhammes okuganlar bu turur:

Ýedi ýaşynda çykyp, seýri-şikar etgen, balam,
Gunça dek janyn beebanlarga har etgen, balam,

Şahymerdan dek atasyn bikarar etgen, balam,
Haýl-u hyş-u akrabasyn dilefgar etgen balam,
Eneýi-zaryn ýoluda intizar etgen, balam.

Şahymerdan hem anda bolmady hiçbir habar,
Bilmedim, ne haly geçdi, gitdi elimden bidir,
Jezrelerde boldy haýran, ýuwutdymy bahr-u berr,
Pa şikeste men garypny ýygladyp şam-u säher,
Eneýi-zaryn ýoluda intizar etgen, balam.

Bilbilim uçdy gitid, bilmedim galdym garap,
Kaýsy gülşenni gonarga eýlegendir iztirap,
Barmykan sag-u salamat, ol ene ýaşy harap,
Bir ene gelgeýmu diýip, çeşmim pür ab, bagrym kebab,
Eneýi-zaryn ýoluda intizar etgen, balam.

Bir eziz başyň alyp, çöllerge gitdiň sen garyp,
Kaýsy ýerni mesgen etdi, kaýsy bir erge baryp,
Kaýsy zyndan içre galdy rengi-ruýy sargaryp,
Gitdi ýalguz başyn alyp, bahr-u berr içre girip,
Eneýi-zaryn ýoluda intizar etgen, balam.

Bu Hanypa zar ýyglaýdyr balasyn agtaryp,
Nury-çeşmi-kuwwaty, derdige dowasyn agtaryp,
Gan ýutar her dem ene sahyp dogasyn agtaryp,
Dynmaýyn andag ýigitgen rehnemasyn agtaryp,
Eneýi-zaryn ýoluda intizar etgen, balam.

Elkyssa, bul gazalny okyp erdiler. Şol wgat işikden ymam Hasan salam berip áydylar:
“Walydaýy-mähriban, enem, ogluňyz ymam Muhammet atlary birlen aman-esen gele tururlar. Ol
wagt Bibi Hanypa biçäre ymam Hasandan bu sözni eşidip, hoşwgat bolup bir söz áýdy:

Muhammet beýanyň aýdyp gelip sen,
Muhammedim barmu, Hasanjan, guzym?
Alardan ileri ötüp gelip sen,
Muhammedim barmu, Hasanjan, guzym?

Çöllerden, köllerden daglardan aşan,
Kapyrlaryň jebri başyna düşen,
Ahyrynda kapyr birlen söweşen,
Muhammedim barmu, Hasanjan, guzym?

Ýalguz iniň aman-esen barmykan,
Kapyrlar bendinde intizarmykan,
Hudaýym olara medetkärmikän,

Muhammedim barmu, Hasanjan, guzym?

Hanypa diýr, mest boluban sözlärin,
Her zaman ýollara çykyp gözlärin,
Eger gelmez diýseň, çykyp yzlaryn,
Muhammedim barmu, Hasanjan, guzym?

Elkyssa, Hanypa bul sözlerni tamam etgenden soň, Medinäniň ulug-kiçik adamlary eşidip, hezret Alynyň aldyga pişwaz çykyp görüşdiler. Andan soň ymam Muhammet birlen görüşdiler. Andan soň ymam Muhammet birlen Zeýnelarapny alyp, ordaga girdiler. Eneleri birlen hal-ahwal soraşyp, her biri bir gazal okydylar.

Ymam

Muhammet: Meniň üçin gamda ömrün ötürgen,
Gamgusarym, gamhor enem, amanmy!
Ak süýt bergen, kiçiklikden götergen,
Gamgusarym, gamhor enem, amanmy!

Bibi

Hanypa: Şiker edip şikaryny ýitirgen,
Garyp bolgan, garyp balam, amanmy!
Garyplykda eziz başyn ötürgen,
Garyp bolgan, garyp balam, amanmy!

– Başyga çadyr-u megjaryn algan,
Babamyz gabrynda pyganlar kylgan,
Gözýaşyn dökübän gussalar tüzgen,
Gamgusarym, gamhor enem, amanmy!

– Aşyklyk söwdasyn başyga salgan,
Bir dilberniň baryp köňlüni algan,
Jebri-zyndan çekip gamlarga galgan,
Garyp bolgan, garyp balam, amanmy!

– Takaty galmagan pelek jebrine,
Başyn urgan pygamberiň gabryna,
Çydalmagan balasynyň jebrine,
Gamgusarym, gamhor enem, amanmy!
– Semender dek köýüp-ýanyp kül bolup,
Saňsar bolup, daglar bile çöl gezip,
Zyndan içre bendi bolup, gul bolup,
Garyp bolgan, garyp balam, amanmy!

– Başyga düşüp aýrallyknyň belasy,
Hiç tapylmaz köňüldäki dowasy,

Ilim-halkym, gözüm agy-garasy,
Gamgusarym, gamhor enem, amanmy!

– Dilrubanyň yşky düşüp zyýada,
Dag-u çölde daýym kylmyş erada,
Ýeter men diýp, daýym maksat-myrada,
Garyp bolgan, garyp balam, amanmy!

– Şahzada diýr, huda kyldy enaýat,
Babamyndan bu gün boldy hemaýat,
Şükür alla, gördük sag-u salamat,
Gamgusarym, gamhor enem, amanmy!

– Hanypa diýr, sen-sen meniň syrdaşym,
Ýalguzlykda golum tutar goldaşym,
Rehmi gelip huda bergen ýoldaşym,
Garyp bolgan, garyp balam, amanmy!

Elkyssa, andan soň şahzada ymam Muhammet tamam halk-halaýyk birlen görşüp, hal-ahwallaryny soraşyp durdular. Emma Şahymerdan we şahzada ikileri Medinäniň içinde mynada kyldylar: “Her ýerde garyp-gasar bar bolsa, gelsin” diýip, habar berdiler. Jemg halaýyk ýygyltdylar.

Hezret Şahymerdan mal-emläkni barçasyna taksym kylyp berdiler. Andan soň şähri-Medinäge bil bagladyp, kyrk gije-gündiz toý-tomaşalar berdiler. Iki aşyk bir-birlerini tapyp, hudaý tagala myradyga etgireý. Amin. Temmet el-kitap.

ÝUSUP ZÜLEÝHA DESSANY

Yazylan wagty: 2011.09.26 9:33 | Bölüm: Dessanlary, Edebiýat, Nurmuhammet Andalyp

Nije mahal erur parahat işim,
Ýok idi hiç kimse birle danyşym.

Geldi ýene birnäçe hemderitler,
Gurby-şejegatda şiri meritler.

Geldi meniň gaşymga bir şasuwar,
Nutky nezih ýagşy söze intizar.

Barçalary erdi maňa hemneşin,
Ýüzleri gül, sözleridir engebin.

Diýdi olar: -Eý, Andalyp, binowa,
Könlümüzge düşdi ajap majera.

Bar “Kysas” içre ajaýyp destan,
Ne boladyr kylsaň ony gülüstan?

Ýusuby-syddyky Züleýhany sen,
Türki halaýykga kylyp enjümen.

Elden-ele alyp kylsa buý,
Birniçe zibalar era güftüguý.

Yşk hakykaty sapak eýlesin,
Beýle erer aşyky päk aňlasyn.

Bilsin özün yşk ýolun tutmasyn,
Beýle dawa duruguýy etmesin.

Üşbu sözi kyldy hekaýat olar,
Ýusup syddykydan rowaýat olar.

Andalypnyň maksadydyr ki bostan,
Köňlüge hoş geldi ajaýyp destan.

Eýledi türki til ibtida,
Gähi nasr, Gähi gazal hoş nowa.

Birniçesin nazmi-muhammes kylyp,
Aşyky-magşuklarga bes kylyp.
Ismim idi Nurmuhammet Garyp,
Sözde tahallusym idi Andalyp.

Şährimiz Ürgenç welaýat idi,
Hanymyz Şirgazy hemaýat idi.

Asly mekanym ki Garamazydyr,
Adamy eşretde gyşu-ýazydyr.

Garrylary zikri huda birle şat,
Gije-gündüz kylyp erur hakny ýat.

Haýru-sahawatda ýigitler jynan,
Her biridir Hatam taý an çynan.

Barçalary içre men erdim zebun,
Aklym idi Gähi hoş, Gähi jynun.

Gähi harabatda işim, Gähi pygan,
Külbeýi-ahzan idi Gähi mekan.

Bu sypat ömrümni ötürdim, daryg,
Nury-hedaýatny neteý, tutdy myg.

Barça halaýyk içinde bed işim,
Etip ellik başge meniň bu ýaşym.

Kylmadym hiç toba nesuh jan ile,
Bolmadym hiç emr ile, perman ile.

Hiçbir kişi kylmaz günä mende bar,
Men kibi ryswaýy-jahan kanda bar?

Kylsa kerem derýasyny möwüç an,
Gark olur ýagşy galar ne ýaman.

Andalybyň barça işidir hata,
Gerçe hata mende erur, kyl ata.

Emma rawyýany-ahbar we nakylany-asar muhaddysany-destan kühen we huşe çynan-harman suhanara suhan zemm küned pareýi az hun-jiger kem küned. Rawyýany defter we hakylany-şirin zyban muhtaber “Kysasyl enbiýadan” andag rowaýat kylarlar kim, Ýakup alaýhys-salamnyň atalary Yshak alaýhys-salam erdi, Yshak alaýys-salamnyň atalary Ybraýym alaýhys-salam erdi.

Emma Ýakup alaýhys-salamdan on iki ogul boldy. Ýusup alaýhys-salam birle Ibn-Emin ene bir gyz – bu üçüsi bir eneden erdi. Bularnyň enesi dünýäden rahlet kylyp erdi. Onuň ady Rahyl erdi. Özgeleriniň enesi haýatda erdi. Emma her oglunyň bir häsieti bar erdi. Dergahar bolup nagra kylsa, eşidenleriň zähresi ýarylyp öler erdi Biriniň ady Şemgun erdi. Onuň häsieti bu erdi, kim gylç ursa, daş-demirni suw dek keser erdi. Ene biriniň ady Rubil erdi. Onuň häsieti bu erdi, kim her näçe leşger alnyga duçar gelse, şir dek kükräp, çaş-paş kylar erdi.

Emma Ýusup alaýhys-salamnyň häsieti andag erdi, kim zyýada hoşroý, hoş owaz erdiler. Eger nagma kylsa wohuş we tüýr teferruj kylyp uçmaz erdi. Hoşroýlykda andag erdi kim, her kimse ýüzlerige baksa, misli aýna öz ýüzüni görer erdi.

Ab-tagam iýseler, bedenlerinden zahyr bolar erdi. Allatagala husunny on hesse kylyp turur. Bir hessesin tamam halaýykga berip turur. Dokuz hessesini Ýusup alaýhys-salama berip turur. Tamam melaýyk Ýusupnyň jemalyga tomaşa kylyp nazara kylur erdi: “Adamzatdan hem mundag päkize wujut älemge gelir erken” diýp erdiler.

Elkyssa, Ýakup alaýhys-salam Ýusuby barça oglanlaryndan ýagşy görer erdi. Bir zaman gaşyndan aýyrmaz erdi. Muny özge oglanlary ýaman görüp, reşk eder erdi. Nägäh Ýakup alaýhys-salam bir gije düýş gördi. Düýşünde Ýusup alaýhys-salamny on böri ortaga alyp, her haýsysy bir hemle kylur erdiler. Bir böri anlarga degdimeý turup erdi. Ol hal Ýusupny er ýuwugdy. Hiç nam-nyşan bolmady. Ýakup alaýhys-salam bu wakany görüp, wehimnäh bolup erinden turup, jan-howul, jan Ýusupny görüp, gujagyga gysyp, bagryga basyp, ýüzünden öpüp, andag aram boldy. Bir zaman gaşyndan aýyrmaz erdi. Dembe-dem, sagatba-sagat bitakat bolup, ah tartar erdi. Her çendike teskin berdi. Aramy karary galmady. Ýüregine ataş hijran düşüp, zar-zar ýyglaý bir gazal okyr boldy:

Kadyr alla, ýüregime ot düşdi,

Meni Ýusubymdan jyda eýleme!
Dünýäde aýralyk bir ýaman işdi,
Soltan başym bu gün geda eýleme!

Bilmen ne ýowuz gün düşer başyma,
Gorkaram bu gije gören düşüme,
Awy salma meniň iýer aşyma,
Maňa aýralykny rowa eýleme!

Gözümiň röwşeni, bilde kuwwatym,
Köňül asaýyşym, janda rahatym,
Söwer guzym, gije-gündiz ulpetim,
Ýusubymdan meni jyda eýleme!
Açylganda gül-gunçasy solmasyn,
Bimahal çagynda hazan urmasyn,
Aýralyk belasyn hiç kim görmesin,
Meniň bagtym bu gün gara eýleme!

Ýakup nebi bir hikmete ugraýyr,
Göýä gahba pelek bagryn daglaýyr,
Eneden aýrylyp, guzy ýyglaýyr,
Aýralyk oduny rowa eýleme!

Emma Ýakup alayhys-salam bu munajatny okyp daýym ýyglar erdi. Gije-gündiz bikarar erdi. Bela kaýdan geler diýip, uky gözlerige haram boldy. Andag uky bassa teskinip, erinden turar erdi. Ýusupny görüp, aram bolup, ýuregi jaý bolar erdi. Bir gije nägäh Ýusup alayhys-salam atasynyň gaşynda ýatyp erdi. Bir düş gördi. Düşünde asman hefti pelekden bir tagty-zerrin peýda boldy. Gelip Ýusubyn aldyda berjaý boldy. Ýusup patyşahana serpaý geýip, tagt üstüne çykyp olturdy. Ene bir şäher azym peýda boldy. İçinde tamam ulus halaýyk hemme bendewar gelip, gol gowşuryp hyzmat kyldylar. Ene niçe müň gulambeçeler we kenizler gelip hyzmatda durdular. Ene asman tarapdan Aý birle on bir ýyldyz gelip Ýusupga sejde kyldylar. Ýusup bu wakalaryny görüp, gorkup erinden teskinip turdy. Ýakup Ýusupdan habardar erdi. Aýtdy:

– Eý, perzendi güzidäm, waý, çeşm nur didäm, ne sebäpden gorkup oýgandyň? – diýip, bagryga basdy. Ýusup misli kagyz dek galdyrap, gören düşüni atalaryga bir-bir beýan kyldy. Atasy bu wakalara haýran galyp, tagbyryny aýmady. Ýusup diýdi:

– Eý, ata, düşüمنىň tagbyryn kylsaň niçikdir – diýdi. Ýakup alayhys-salam diýdi:

– Eý, oglum, menden soramagyl, näge bir belaga galmagaý sen-diýdi. Ýakup Ýusupnyň gabagyn çytlmagyga razylygy ýok erdi. Aýtdy:

– Eý, oglum, men düşüňniň tagbyryn beýan kylaýyn. Sen hiç kimsäge aýtmagaý sen, tä agalaryň eşidip, seni bir belaga giriftar kylmagaý – diýdi. Çünki, sen meniň görer gözüm sen, agzalarymnyň kuwwaty sen turar sen, senden bir zaman jydalyga takatym ýokdur. Imdi jigergüwşäm, sen düşüňni beýan kyl, men magnysyny beýan kylaýyn – diýdi. Ýusup düşüni beýan kyldy. Atasy magnysyny beýan kyldy:

Ýusup: – Atam, bir waka gördüm,

Ýitirdim akyl,haýrany.
Bu syrga düşmedim,turdum,
Nedir bu derdiň dermany?

Ýakup: – Balam,bu dünýä panydyr,
Seniň janyň aman olsun.
Bu bir syrry-nyhanydyr,
Diýgil janym, beýan olsun.

– Jöwherden bolan bir tagt,
Gelip alnymda durdy nagt,
Maňa “min” diýdiler ol wagt,
Ene bir köşki eýwany.

– Soltanet şahy tagtydyr,
Miesser bolsa bagtydyr,
Saňa döwletli wagtydyr,
Niginiňde jahan olsun.

– Oşal tagt üzre oturdym,
Halaýykga höküm kyldym,
Jahanny nurga doldurdym,
Musahhar çyrag kiwany.

– Bolur sen älemge soltan,
Kylyp sen tagt üzre jöwlan,
Ýüz müň leşger saňa perman,
Heme sahypkyran olsun.

– Gelip şemsu-kamar durdy,
Ene on ýyldyz öwrüldi,
Maňa barça sejde kyldy,
Er, asman barça jöwlany.

– Şemsu-kamar ol apaňdyr,
Sejde kylan on agaňdyr,
Başda jyga otagaňdyr,
Sana janlar gurban olsun.

– Ýusup dier, ah-zar erdim,
Düýşümden bikarar erdim,
Saňa men gülguzar erdim,
Salmasyn imdi hijrany.

– Diýdi Ýakup nebi, dildar,

Kişige aýmagyl zynhar,
Hudadyr barçaga gamhor,
Bu syr içde nyhan olsun.

Elkyssa, ata-ogul bu söz üstünde erdiler. Işıkde Şemgunnyň enesi habardar erdi. Tamam sözüni bilip, öýge baryp olturdy. Sähradan oglanlary geldi. Şemgunnyň enesi olturyp, Ýakup birle Ýusupnyň düş görgeňin bir-bir beýan kyldy. Olarnyň janyga ýanar ot düşdi. Ene tākid kylyp sordular. Ol hatyn burunkydan zyýadarak beýan kylyp, kasamýat kyldy. On agasy ittifak kylyp, ant içip, Ýusupny “Öltürgeýmiz” diýip, maslahat kyldylar. Anda Ehuda aýtdy:

– Atamyz ony hiç wagt ýanyndan aýyrmas, any niçik sähraga çykaryp öltürer sizler? – diýdi.

Anda Rubil aýtdy:

– Men hile kylaýyn, tākı atamyz bizlerge goşup ibergeý– diýip, tādā atgynça maslahat birle bularnyň gözlerige uky haram boldy. Şunun birle dā atdy. Ir dā bile jemg bolup, Ýusupnyň gaşyga bardylar. Her kaýsy aldyga alyp söýdüler. Kineleri içinde erdi. Ýusupny bir pynhan jaýga alyp bardylar, aýtdylar: “Inim, janym, senden hiç ýalغان söz sadyr bolgan ermes. Imdi rast sözlegil. Ne düş gördüň? Bizlerge beýan kylgyl! Düşüş mübārek bolsun” diýgeç, Ýusup haýran bolup erge bakdy. Hiç sözlärge mejaly galmady. Agalary ezber kylyp aýdylar: “Eger düşüşni aýmasaň, bizler senden razy imesmez” diýdiler. Ýusup bildi, kim iş dur-u deraz boldy. Aýtmasa agalary goýmas. Aýtsa, atasyga näpermanlyk bolar. Haýran bolup, ne dierin-bilmān, bu jogap birle agalaryny teskin kylar boldy. Jogap hezret Ýusup alāyhys-salam bu turur:

Öten halaýykdan galan bir söz bar,
Gördügiň ört, görmedigiň sözleme.
Kōñülde mūñ hyýal gije-gündiz bar,
Gördügiň ört, görmedigiň sözleme.

Diýmesem, ýalançy diýler adyma,
Diýsem, näpermanlyk asyl zadyma,
Agalarym, goýuñ kōñül şadyma,
Gördügiň ört, görmedigiň sözleme.

Är olurki dünýā kōñül goýmasa,
Syryn bu al bilen ol il duýmasa,
Nebis şeytan duşmanyna uýmasa,
Gördügiň ört, görmedigiň sözleme.

Agalarym bu gün hyjalat etmāñ,
Atam bile maña hyýanat etmāñ,
Mundan artyk düşden rowāyat etmāñ,
Gördügiň ört, görmedigiň sözleme.

Guđraty güýçlüdir ne kylsa jepbar,
Ýusup biçārede bolmaz ygtyýar,
Muhannesler kylar syrryny āşgār,
Gördügiň ört, görmedigiň sözleme.

Emma Ýusup alahys-salamnyň agalary eşitdiler, erse bildiler, kim görgeň düýşi takyk durur. Her haýsýsy andag gazapnäk boldular kim, alemni harap kylaýlar. Olarnyň her haýsýsy dergahar bolup nagra tartsalar, eger polat bolsa bedenindäki tüýleri misli naýza dek öter erdi. Eger dergahar bolup gylyç ursa, dag-daşny misli suw dek keser erdi. Eger ýüz müň leşger bolsa bir demde nabut kylar erdi. Ýagny, bularnyň bir syry bar erdi – kim Ýakup alahys-salamnyň owladyndan bir kimerse olarnyň arkasyny sypasa, gahry gidip, dermany geler erdi.

Elkyssa, Ýusupdan agalary bu jogapny eşitdi. Erse ýüz hile-mekir birle atasynyň gaşyga baryp tagyzym-towazyg aýtdylar.

–Eý, ata, pasly-bahar bolup güller açylyp, bilbiller saýrap, suwlar her tarapa akyp, düeler botlap, goýunlar guzulap, bulaklar her tarapa akar. Ýusupny bizlerge goşup iber sen. Siz täki gyz oylan deň ony hemişe öýde saklar siz. Tä sähralarny gezip göwni hoş bolgaý – diýgeç, Ýakubyň teninde titreme peýda boldy.

–Eý, oglanlarym, sizler ýaş erdiňizler, sizleri mundan hem ýagşy perweriş kylan men. Sizler ulug bolduňyz, imdi nobat Ýusupga etdi we hem eneden etim galdy. Sizlerniň eneňiz häzir turur. Muny sizlerge goşup ibermen. Beekwar bir hadysa roý berip, Ýusupny böri iýse ne alaç kylarmyz. Dag sähralarnyň börüsi köp turur. Sizler awga meşgul bolsaňyzlar bir iş bolmagaý – diýip, oglanlaryga garap, bu sözni aýtdy:

Oglanlarym, meniň pendim alyňlar,
Sözlär sözüm, Ýusup jandan aýrylmam.
Ýusupny sährağa alyp barmaňlar,
Görer gözüm, Ýusup jandan aýrylmam.

Niçe ýyl sizleriň çekdim jepaňyz,
Imdi görsem gerek mähri-wepaňyz,
Ýusup ýaşdyr, araňyzda sefaňyz,
Söwer guzym, Ýusup jandan aýrylmam.

Gül açylmyş bolsa jümle jahana,
Ýusup gitse sizler bile ýabana,
Gelerden gelmezi erur gümana,
Ryzky rozum, Ýusup jandan aýrylmam.

Rugsat bersem, gam otuna düşer men,
Nalana galur men, aklým çaşyr men,
Jemalyn bir görsem, ýüz müň ýaşar men,
Pasly ýazym, Ýusup jandan aýrylmam.

Ýakup diýr, huda aman eýlese,
Ýusup baryp, seýir-jahan eýlese,
Surur iş ýa ýaman pygan eýlese,
Serwi näzim, Ýusup jandan aýrylmam.

Anda oglanlary aýtdy:

–Wadaryga, bizler hem perzent bolsak, Ýusupny niçik bizlerge goşmaý siz. Bizler sizden hem muşfik mähriban tururmiz – diýip, dubara kasamýat kyldylar. Birniçesi küwşiş kyldylar.

Elkyssa, Ýakup nebi Ýusupny bermediler. Oglanlary näumyt bolup, daşaryga çykdylar. Olturyp, ene bir hile kyldylar. Ýusuby ýanlaryga çagyryp aýtdylar:

–Eý, gözümiň röwşeni Ýusup jan, sährada ajaýyp we garaýyp köpdür: Koýlar guzlap, düeler botlap, güller açylyp, pasyl bahardyr. Adam ogly görse, çihresi açylur. Ne üçin bizler birle siz sähraga çykyp seýirsähra kylmaz siz? Bargyl, atandan ejazat algyl. Ataň seniň aglaganyňa dözmez. Bizler birle iberur – diýp ýüz-müň hile aldadylar. Ýusup bularnyň mekirige ynanyp, atalarynyň gaşyga baryp, boýnun burup, elin gowuryp, bu jogapny aýtyp, ejaza dilär erdi:

Ejazat berseňiz kägbäm,
Bir iş düşdi hyýalyymga.
Düşüpdür bag era şebnem.
Bolup pasly-baharymga.

Tomaşa eýlärem sähra,
Köňül andan tapar bähra,
Agalarym kylar perwa,
Meniň husnu-jemalyymga.

Kapasada bilbil şeýda,
Ne bähre tapgaý ol anda,
Meniň başymga ne söwda,
Zehi katdy-kemalyga.

Rakyblarym otga ýansyn,
Mysahy jam-jama sunsun,
Ke ýüz-müň teşneler gansyn,
Içip abu-zulalyymga.

Ýusup biçäräge pursat,
Ata janym, beriň rugsat,
Agalarym maňa ülpet,
Habardar olsa halymga.

Emma Ýakup alayhys-salam gördi, kim haly özge turur. Ýusupga bu jogapny beýan kyldy:

Görmesem, bir zaman takatym ýokdur,
Meni zar enredip, guzym, aýrylma!
Bu gören düşümniň belasy çohdur,
Sözlär sözüm,görer gözüm, aýrylma!

Sen gideňde, men galaram zar aglap,
Hijran ody bilen bagrymny daglap,
Haýsy bir aşýandan seni soraglap,

Şuňkarym, laçynym, bazym, aýrylma!

Bilmenem bir hikmet düşdi başyma,
Rehm eýlegil gözden akan ýaşyma,
Zäher salma pelek içer aşyma,
Janym içre serwi-näzim, aýrylma!

Zerre gam ýok idi gülüm barynda,
Gije-gündiz onuň intizarynda,
Andalyp deý saýrap gülgüzarynda,
Ýüz elwan nagmaly, sazým, aýrylma!

Ýakubnyň ne geçer haly-ahwaly,
Görmese Ýusupnyň kaddy-nahaly,
Gözümniň röwşeni, husny-jemaly,
Hakdan eten ryzky-rozum aýrylma!

Elkyssa, Ýakup alaýhys-salam bu jogapny aýtdy. Erse, ene Ýusup erinden turup, ýüz nala birle elin gowşuryp, atasyndan ejazat diläp, bu gazalny okyr erdi. Atasy hem nesihat berur erdi:

Ýusup: Ejazat berseňiz, şahym,
Tomaşa eýleşem sähra.
Agalarym mähribandyr,
Kylar anlar maňa perwa.

Ýakup: Guzym, köp ezber eýlediň,
Näge bir bela bolmasyn.
Hudanyň hökmüdir her iş,
Ýamanlyk rowa bolmasyn.
–Kim bize ýamanlyk etgeý,
Maňa kimden jepa etgeý,
Ne kimsedir sizden ötgeý,
Niçe zalym bolsa ryswa.

–Hudadan gorkmagan adam,
Seni bilmez meni, balam,
Ýüregimde goýup ýüz gam,
Ene bir söwda bolmasyn.

–Agalarym bardyr pälwan,
Her birisi rüstem destan,
Kylar duşmanlary eg-san,
Bolup üstümde ýüz şeýda.

–Gorkunjym ýok hiç kişiden,

Gorkaram taňry işiden,
Agalaryň duş-duşudan,
Başyňa gowga bolmasyn.

–Huda hökmi özge bolmaz,
Takdyrdan gaçyp gutulmaz,
Muhannesler sabyr kylmaz,
Başa düşse, ýüz-müň söwda.

–Gyzym,senden jyda bolsam,
Ardyňça telmuryp galsam,
Pyrakyňdan köýüp-ýansam,
Beýle mübtela bolmasyn.

–Ýusup aýdar,kararym ýok,
Indi lahza durarym ýok,
Ata,sizden bizarym ýok,
Geler men bu gün ý ataňla.

–Ýakup aýdar, neteý janym,
Rugsat berdim, mähribanym,
Artdyrma, ahy-pyganyň,
Şu gün gel,taňla bolmasyn.

Elkyssa,bular bu jogaplarny aýdyşyp bolgaç, agalary işikden häzir boldular. Tagzym we towazyg birle Ýusupny dilediler.Aýtdylar:

–Eý,mähriban atamyz, Ýusupny bizge goşuň.Tä sähraga baryp, tomaşa kylyp gaýdyp geleli.
Ýakup nebi aýtdylar:

–Eý,oglanlarym,baryňlar,sizlarni hudaga tabşyrdym,Ýusupny sizlerge tabşyrdym – diýip, iberer boldular.Hezreti Ybraýymdan galgaň köýleklerini çykaryp, Ýusupga geýdirip,kemer-Ysmagylny bilige baglap,başyga emmameýi zernigärni çolap,esbi-semenderge mindirip,özüge özüge andag ara berip durdy kim, yns,jyns we huş-u taýr melaýyk-täsin galyp,tomaşa kylur erdi. Ýakup Ýusupnyň husnyga we oglanlaryga bakyp,nesihat berip, bu jogapny aýtar erdi. Jogap Ýakup bu turar:

Gözümniň röwşeni,janym oganlar,
Ýusupny tiziräk alyp gelgeý siz!
Jandan artyk mähribanym,oglanlar,
Ataňyznyň hakyn eda kylgaý siz!

Gidende Ýusubym pyýada goýmaň,
Aç etmäň,suwsatmaň,ýaman söz aýtmaň,
Hakny häzir görüň,şeýtana uýmaň,
Men garypdan ýagşy doga algaý siz!

Ýusubym näzikdir,perdede saklaň,
Tiz getiriň,pişin wagtyny çalkaň,
Nesihatym meniň duzumny haklaň,
Bir-biriň gadyrny ýagşy bilgeý siz!

Ýusupny görmesem kararym olmaz,
Erimden turmaga mydarym olmaz,
Onsuz bu dünýäde durarym olmaz,
Men ýyglasam,ýaman ada galgaý siz!

Ýakup dier,sizni hakga tabşyrdym,
Giç galsaňyz,ahym hetden aşyrdym,
Ýusupdan aýrylyp,aklym çasyrdym,
Meniň bu halymga rehim kylgaý siz!

Elkyssa,Ýusup on tördi gijelik aý dek bolup, agalaryga goşulyp, atasy birle wadaglaşyp, seýr-sähra kylar boldy.Ýakup alaýhys-salam ene zar-zar ýyglap, Ýusupga bakyp,gözlerinden ýaş akyzyp,bu jogapny aýtar erdi:

Gözüm nury hoş,bar imdi,
Galmady hiç ygtyýarym.
Jydalykdan dilim ýandy,
Eşit imdi ahy-zarym.

Senden aýry bu janym ýok,
Hasda galdym,amanym ýok,
Geler diýip gümanym ýok,
Tiz etişgil gülgüzarym.

Bilmen,ne söwda görer sen,
Başda ýüz gowga görer sen,
Bu gün ýa taňla görer sen,
Bu sebäpden ýok kararym.

Haly goýduň täze bagy,
Kaýdan alar men soragy,
Ýüregime saldyň dagy,
Hijran salma,biribarym.

Ýakup aýdar,balam,hoş bar,
Ýolunda gözüm intizar,
Allahym bolsun saňa ýar,
Tiz gelip,görgül didarym.

Emma Ýakup bu jogapny aýdyp bolgaç, agalary berdar-berdar göterip, Ýusuby düýäge mindirip, ýolga rowan boldular. Ýusup biendişe, hoş wagt ýörüş kyldylar. Ýakup alaýhys-salam bitakat bolup, ardynja zar-zar ýyglap, bir meýdan ýol ýörediler. Tä olar gözden gaýyp bolgunça garap durdular. Olar gözden gaýyp bolgaç, Ýakup yzyna gaýtdylar. Gelip bir daragtyň teýinde olturyp, ýyglaý başladylar. Nägäh ol daragtdan owaz peýda boldy. “Ýa Ýakup, kyrk, kyrk!” diýgen, Ýakup sorady: “Waý, daragt, Ýusupny haçan görer men?” Ol daragtdan ene owaz geldi: “Ýa Ýakup, kyrk, kyrk!” diýgen, Ýakup alaýhys-salam bu sözni eşidip, köňülleri teň, hallary özge bolup gazalny aýtdy:

Bu ne talygdyr maňa, eý ýar, senden aýrylyp,
Gaýgy külpetdir maňa, dildar, senden aýrylyp.

Gül idim, sen bilbilim, uçduň gonar zag-zagan,
Haýsy söhbetdir maňa, dildar, senden aýrylyp.

Goýmady döwran şerg öz halyma horram meni,
Neýleýin düşdüm ýyrak, naçar, senden aýrylyp.

Jan gitdi, men galyp men, tagnaýy agýar olup,
Ne melamatdyr maňa, gülzar, senden aýrylyp.
Hasretiňde galdy Ýakup, nalaýy-efgan edip,
Men şikeste hastaýam, dildar, senden aýrylyp.

Elkyssa, bu sözni tabşyryp bolgandan soň, Ýakup ene sorady:

–Kyrk günmi ýa-da kyrk aýmy, ýa kyrk ýylmy? Daragtdan hiç seda çykmany. Ýakup alaýhys-salam bihuş bolup ýykyldy. Birnäçe sagatdan soň, huşyga gelip, aram bolup, öýge gaýtdylar. Geler erdiler Ýusupnyň apasy saçyn ýaýyp, gol göterip, pygan tartyp:

–Wa hasrata, wa nedameta, wa Ýusup –diýip, atasynyň aldyga çykdy we aýtdy:

–Eý, ata, meniň Ýusubym kany, nury-didäm kany? Janymyň kuwwaty kany? Syrdaşym kany? Men ýaman düşý gördüm, kim Ýusupny on böri ortaga alyp, her kaýsysy bir dişläp, alyp ýördüler. Imdi Ýusupny görmesem, özümi öltürer men – diýip, bu jogapny aýtar erdi:

Wa hasrata, Ýusubymny görmedim,
Didar kyýamata galdy neýläýin.
Syrlaşyban haly-dilin sormadym,
Didar kyýamata galdy neýläýin.

Gapyl bolup, kerwenimni göçürdim,
Golumdaky şunkar guşum uçurdym,
Aýralygnyň şerabyny içirdim,
Didar kyýamata galdy neýläýin.

Imdi görsem, jan içinde gizlesem,
Tapyrlarmy saýýah bolup yzlasam,
Tä gelinçä giden ýolun gözlesem,

Didar kyýamata galdy neýläýin.

Nutkymyz tutuldy gunça dahanda,
Arman galdy sowsan bile semende,
Andalyp deý pygan eýläp çemende,
Didar kyýamata galdy neýläýin.

Naçar apasyga syryn aýtmady,
Arman galdy, bir hoşlaşyp gitmedi,
Wa hasta, myradyga etmedi,
Didar kyýamata galdy neýläýin.

Ýakup alayhys-salam gyzyndan bu jogapny eşidip, zar-zar ýyglap, köňül berip, bu gazalny okyr boldy:

Nala kylyp ýüregimni köýdürme,
Hazan urup, hazynamy el aldy.
Gaýgy bile gyzyň ýüzüň soldurma,
Täze bagym, ymaratym sil aldy.

Bar umydym, gözüm ýolda, geler diýp,
Oglanlarym meniň halym biler diýp,
Bir-birine mähribanlyk kylar diýp,
Onuň üçin wedaglaşyp el aldy.

Gidende eglenip, guzym gelmese,
Meniň pendu-nesihatym almasa,
Bu aýgan sözüme gulak salmasa,
Çeşmelerim guryp, göýä çöl aldy.

Ondan talyp, meniň ne halym geçer,
Elimdäki ýanan çyragym öçer,
Jandan artyk gören kerwenim göçer,
Göýä hijran menziline ýol aldy.

Ýakup aýdar, sabr et, Ýusup amandyr,
Geleri-gelmezi, belki gumandyr,
Aýra düşse, bize ahyrzamandyr,
Bakjalarym hazan urup, el aldy.

Ýakup alayhys-salam bu jogapny aýdyp, sordy kim:

–Eý, gyzym, ne üçin Ýusuby sorar sen? Gyzlary:

–Eý, ata, men ýatyr erdim, nägäh bir düýş gördüm. Düýşümde Ýusupny on böri ortaga alyp, her haýsysy bir dişläp, alyp gitdiler. Gorkup oýgandym–diýip, beýan kyldylar. Olar ýüz gam we

gussa bile öýlerige bardylar.Ýakup alaýhys-salamnyň iki gözleri ýolda erdi,Ýusup haçan geler diýip.

Imdi söz eşidiň kim, Ýusupny agalary aldan alyp gitdiler. Bir menzil ýol ýörediler. Nägäh çöl-beýaban we har magylanga etişdiler.Şemgun çüsti-çebik baryp, Ýusupny düýäniň üstünden göterip,erge urdy. Iki golun baglap,golyga almaz hanjar alyp, kellesin keser boldular. Nägäh asmandan bir guş peýda boldy aýtdy: “Eý,Ýakupnyň perzentleri,heý, adamzat hem rehim kylmaý öz byradyrny öltürermu? Mundag işini kim kylyp turur, ki sizler kylgaý siz? Hudanyň gahru-gazabyndan gorkun. Bu işni kylmaňlar” diýgeç, ol erden alyp gitdiler, tä özge erde öltürgeýler.Ol guş gaýyp boldy. Rubil aýagyndan tutup, ýüzünligine süýrär erdi. Mübärek ýüzlerini,gözgi dek bedenlerini tikenler ýyrtyp,tamam agzasy gyzyly gan bolup, jerahat boldy.Ýusup ýyglaý, bu munajatny aýtdy:

Kadyr eýgäm,bu gün elim almasaň,
Adyrlara gelip galar ogşadym.
Agamnyň köňlüge rehim salmasaň,
Zalymlar jebrinden öler ogşadym.

Atam pendî-nesihatyn almadym,
“Gal”diende ganlar ýyglaý, galmadym,
Şum kysmatda ne baryny bilmedim,
Rakyplar jebrinde öler ogşadym.

Ýaman eken aýrallygyň pyragy,
Täze boldy ene atamnyň dagy,
Talaňa düşüpdür çemenli bagy,
Gunça ýaňlyg janym solar ogşadym.

Her biri bir hanjar çeker janyma,
Rehim etmeý gözden akan ganyma,
Arwahlarym gelip gider ýanyma,
Murdalarga hemra bolar ogşadym.

Ýusup aýdar,arman galdy dilimde,
Birniçe gün sapa sürsem ilimde,
Atamnyň gözleri meniň ýolumda,
Men bu erde mesgen kylar ogşadym.

Elkyssa,Ýusup bu jogapny aýtgan soň, ene ýyglaý aýtdy:

–Eý,agalarym, men ne günä kyldym? Meni mundag kylar sizler! Meniň halymga rehim kylyň–diýip ýyglaý erdi. Anda agalary aýtdylar:

–Bu gün seniň ol gören düýşüň dadyňa etsin! Imdi bizlerden hiç ýagşylyk umyt etmegil! Seni öltürermiz–diýip,her haýsysy bir taýak urup, südräp alyp gitdiler. Bir belent depäniň üstüğe çykyp, öltürer boldylar. Bogazyga pyçak goýup,kellesini keser boldular.Ýusup alaýhys-salam ene agalaryga ýalbaryp, bu gazalny aýtar boldy:

Eý,agalar,bu gün nurbat amandyr,
Öldürip,galmaňyz nāhak ganyma!
Indi meniñ tirikligim gūmandyr,
Öldürip,galmaňyz nāhak ganyma!

Atam sizge niçik etdi permany,
Niçe günler meni size bermäni,
Bir dem karar etmez meni görmäni,
Öldürip,galmaňyz nāhak ganyma!

Atam sözi hesar imiş daşyma,
Men gapylam iş getirip başyma,
Rehim eýläň gözden akan ýaşyma,
Öldürip,galmaňyz nāhak ganyma!

Wedaglaşyp galdy onda ataňyz,
Daryga bu sözden çykdy hataňyz,
Geliňler bolmasa meni satyňyz,
Öldürip,galmaňyz nāhak ganyma!

Dünýäde bet işdir rakyplyk,menlik,
Hakyň islegini – rastlyk, gönülik,
Şunuň deý bolarmy aga-inilik,
Öldürip,galmaňyz nāhak ganyma!

Müminler dünýäde gapyl ýatamy,
Afu ediň mende bolsa hatamy,
Baryp sizler niçik kylgaý atamy,
Öldürip,galmaňyz nāhak ganyma!

Bu kysmatlar maňa hakdan eradat,
Bir köňül awlamak – Kābā zyyýarat,
Şikeste köňlümi kylyň ymarat,
Öldürip,galmaňyz nāhak ganyma!

Garybam,eşitmez bir kimse nalam,
Maňa hasathorluk eýlemiş halam,
Ruzy-magşar bolmaň ryswaýy-älem,
Öldürip,galmaňyz nāhak ganyma!

Ýusup aýdar, bu ne tersendelikdir,
Bilmen ne pyglymdan,ne gendelikdir,
Kyýamat gün niçik şermendelikdir,
Öldürip,galmaňyz nāhak ganyma!

Elkyssa, Ýusup bu jogapny aýtdy, erse oňa hiç kim gulak salmady Ýusup ýyglaý ene aýtdy:

–Eý, agalarym, maňa bu içgu dek suw beriň, içeýin, içim köýüp durur –diýgeç, agalary suwny ere dökdüler we aýtdylar:

–Biz seni öltürerimiz. Sen heniz suw talap kylar sen – diýgeç, ol depeden neda geldi: “Eý, Ýakupnyň perzentleri byradaryňyza mundag jepa kylamaňlar. Ataş dowzahyga giriftar bolar sizler” diýdi. Olar muňa hem bakmady Öltürer boldular. Ol depeden ene neda geldi. “Eý, Ýakupnyň perzentleri, eger sizler Ýusupny meniň üstümde öltürseňizler, sizlarni bir demde ýutar men” diýgeç, olar gorkup, özge erge alyp gitdiler. Ene bir erde maslahat kylyp, öltürer boldular. Ýusup bildi kim, takyk öltürerler, ýyglaý, Rubil agasyga ýapyşdy:

–Meni halas kылgyl – diýip, Rubil agasy ýüzüge bir şapbat urdy, ýüz tufan ýykyldy. Syçrap turup, Şemgun agasyga ýalbaryp ýapyşsa, olar urup ýykdylar. Elkyssa, her agasy ýalbaryp ýapyşsa, olar urup ýykdylar. Hiç dadyga etmediler. Ahyry Ehuda agasynyň aýagyga baş goýup, zar-zar ýyglaý, bu gazalny okur erdi. Gazaly Ýusup alaýhys-salam bu turur:

Gözüm nury, ulug agam,
Bularga mübtela kылma!
Salyp atamga ýüz-müň gam,
Onuň bagtyn gara kылma!

Meň halymga rehim etgil,
Atam perýadyga etgil,
Günähim bolsa, sen ötgül,
Maňa mundag jepa kылma!

Men hem haknyň guly erdim,
Atamnyň bilbili erdim,
Ke hem jany-dili erdim,
Bu işlarni rowa kылma!

Pelek urdy maňa şebhun,
Ýykyldy başymga gerdun,
Atalyk hakyny bu gün,
Aga janym eda kылma!

Ýusup biçäredir, haýran,
Atamny eýlemäň girýan,
Aga jan, başyňa gurban,
Meni mundag geda kылma!

Elgaraz, Ýusup bu jogapny aýtdy. Ýusupnyň nalasyga Ehuda agasy başyn gewi saldy. Olar öltürer boldular. Ýusupnyň gaşyga geldiler. Ýusup kah-kah urup, bir güldi. Ehuda aýtdy:

–Eý, biakyl, bu jaý ölüm jaýydyr. Sen ne üçin güler sen? Ýusup aýtdy:

–Meniň gülenimiň bir sebäbi bar turar. Bir güç men oglanlar birle oýnar erdim. Sizler gaşymda tomaşa kылar erdiňiz. Sizlerge gözüm düşdi. Her haýsyňyz pähliwan bahaýbat, on

agalarym bar, bularnyň amanlygynda, maňa düşman kim bar bolgaý. Bu gün huda takdyry birle düşman sizler bolduňyzlar – diýip, bu jogapny aýtdy:

Agalarym ham sözüne ynanyp,
Şiru-ner dek agalarym bar diýdim.
Şekli şemaýylyn görüp-guwanyp,
Şiru-ner dek agalarym bar diýdim.

Deňi-duşum bile oýnap ýörende,
Goşulyşyp zowky-sapa sürende,
Her haýsyňyz bir menzilde görende,
Şiru-ner dek agalarym bar diýdim.

Kimse düşman bolar, keser başyny,
Itlere aş eder onuň läşini,
Hiç kim bilmez eken takdyr işini,
Şiru-ner dek agalarym bar diýdim.

On agam bar diýip aldym sanyny,
Duşmanyň her erde döker ganyny,
Meniň üçin kylar pida janyny,
Şiru-ner dek agalarym bar diýdim.

Ýusup aýdar, peýmanymyz dolupdyr,
Gunça gülüm açylmaýyn solupdyr,
Takdyr düşman agalarym bolupdyr,
Şiru-ner dek agalarym bar diýdim.

Elkyssa, Ýusup alaýhys-salam aýtdylar:

–Şu sebäpden güler men, bu sözler ýadymga düşüp güler men –diýgeç, Ehudanyň köňli eräp, gözünden karta-karta ýaş akyp, Ýusupny gujagyna gysyp, aýtdy:

–Eý, Ýusup jan, gorkmagyl, tä janym barlygynda seni öltürmäge goýmas men. Owwal meni öltürerler, andan soň seni– diýip, olarga bakyp aýtdylar:

–Eý, ýigitler, Ýusupny öltürmäňler, ataňzyň dogaýy-bedige gamlaň – diýdi. Onda olar aýtdylar: “Owwal ne wada kylyp erdiň, imdi mudag dier sen. Bizler goýmasmyz, öltürermiz” diýip, hemle kyldylar. Ehuda öltürerge goýmady. Olar kast kyldylar. Ehudany hem tutgaýlar. Ehuda dergahar bolup aýtdy:

–Owwal meni öltürer siz, andan soň Ýusupny, öltürer siz – diýdi.

Olar aýtdylar:

–Andag bolsa, ne maslahat kylar sizler?

Ehuda aýtdy:

–Maslahat ol turar. Ýusupny gudukga salmak gerek. Hun nāhak bolmasyn. Huda takdyry birle birnäçe gün görsün. Ajaly etse ölsün – diýgeç, barça ony makul gördüler.

Elgaraz, Ýusupny gudukga salar boldular. Gadymyl-eýýamda Şeddat gazdyrgan bir guduk bar erdi. Zyýada çukur erdi. Müsür kerweni oşol gudukdan suw içip öter erdi. Ýusup alaýhys-

salamny oşol guduknyň başyga alyp bardylar. Oşol wagt Ýusup alayhys-salam agalaryga ýalbaryp, bu jogapny aýtar boldy:

Agalarym,öltürseňiz razyýam,
Meni beýle çaha salyp gitmäňiz!
Ulpeti atamyň gyşu-ýazyýam,
Men garyba beýle jepa etmäňiz!

Taňla huda kazy bolar kyýamat,
Ýamanlyk,ýagşylyk bolar alamat,
Sizlerge bolmasyn ol gün melamat,
Ady Şeddat pişesini tutmaňyz!

Ne sebäpden maňa azap edersiz,
Ýygladyp,gözýaşym silab edersiz,
Garyp ataňyzny harap edersiz,
Nebsi şeýtan sözlerine bitmäňiz!

Hudaýym saklasa bir gün görer men,
Tä ölinçä birnäçe gün durar men,
Enşa alla, ene döwran sürer men,
Beýle jepaňyzy hiç unutmaňyz!

Ýusup aýdar, tabşyryp men hudaga,
Razy bolup,sabr edermen belaga,
Maňa nesip bolsa düşmek bu çaha,
Özüm düşeý,maňa eliň gatmaňyz!

Elkyssa,Ýusup alayhys-salam bu jogapny aýtdylar, erse oňa hiç kim gulak salmady.Mübärek bedenlerinden pirehenin çykaryp aldylar.Gollaryn baglap, bilige urgan salyp, iberer boldular. Ýusup alayhys-salam şirin janyndan umyt üzüp, bu jogapny aýtdy:

El degirmäň,özüm düşem bu çaha,
Gitdi garyndaşlyk, birehm agalar!
Atamyz goýduňyz ýüz-müň belaga!
Gitdi garyndaşlyk, birehm agalar!

Beýle jepa huda hökümi bolgaý,
Ajaýyp,garaýyp gudraty bolgaý,
Umydym,şäet,rahmeti bolgaý,
Gitdi garyndaşlyk, birehm agalar!

Bendesinden umyt,hudadan rahmet,
Atamdan-babamdan bolsa jepagat,
Atamnyň başyga boldy kyýamat,

Gitdi garyndaşlyk, birehm agalar!

Ibni-Emin janym meni ýoklagaý,
Ony belalardan aman saklagaý,
Kim ýamanlyk etse huda haklagaý,
Gitdi garyndaşlyk, birehm agalar!

Gorkmadyňyz kylyp jebri-jepalar,
Ne günähim bardyr meniň agalar?!
Ýusupdadyr heniz mähri-wepalar,
Gitdi garyndaşlyk, birehm agalar!

Elkyssa, Ýusupnyň bu sözüge hiç kim gulak salmady. Ýusupny gowa kimi gudukga salladylar. “Goý, daşa degip ölsün” diýip, biri gelip urgany kesip iberdi. Ýusup zar-zar ýyglaý, hudaga munajet kylyp barar erdi:

Owwal ýad eýleýin, kadyr allahym,
Müşgül oldy işim şu dem goldawer!
Garyba gamhor sen, eşit bu ahym,
Hezreti atamyz Adam, goldawer!

Her kimse meniň deý bolsa binowa,
Ähli ejdat bolar derdine dowa,
Atam Ebu beşer, ýa enem Howa,
Ejiz dileg eýlä, bu dem goldawer!

Owwal başda gördüm bir hikmetli düýş,
Hakyň senasyny eýleýip werziş,
Soňra wehi kylan, ýa hezreti Şiş,
Rehim eýläp, golum tutup, goldawer!

Ah eýleşem, göge çykar perýadym,
Siziň didaryňyz meniň myradym,
Ybraýym, Ysmagyl, ähli ejdadym,
Hezret Yshak babam, şu dem goldawer!

Hak ýolunda yhlasyny baglagan,
Hijran ody bilen bagryn daglagan,
Ýusup aýdar, meniň üçin aglagan,
Ýakup nebi-nury didäm, goldawer!

Elkyssa, Ýusup bu munajatny aýdyp barar erdi. Lut kowmuny heläk kylan daşlardan bir daş gelip oşol gudukga düşüp erdi. Ýusup alayhys-salam baryp oşol daşnyň üstünde oturdy. Hudaýa şükür kylyp, bu munajatny aýtdy:

Şükür edeyin hudaýymnyň işine,
Garaňky çah bu gün minewwer oldy.
Ynanmadym atam gören düýşüne,
Maňa beýle jepa miesser oldy.

Kelam ýokdur hiç kişiden bu derde,
Eşitmez nalamy hiç kim bu erde,
Kimse takat kylar bu ahy-serde,
Maňa ülpet bu gün bir ajdar oldy.

Takatym ýok, kararym ýok bu çaýda,
Dert üstünde bu dert boldy zyýada,
Sabyr ederem, hak eýlese erada,
Solan güller açylyban ter oldy.

Sabr et, Ýusup ýaman günü ýat etme,
Hakdan özgelere ygtymat etme,
Köňlün hergiz dünýä bilen şat etme,
Kim dünýäden söýdi, oňa şer oldy.

Galdyň Ýusup, guduk içre azaýa,
Nala kylyp ýyglar idi hudaýa,
Ne kylmyşdan galdym beýle belaya,
Atam meniň üçin galandar oldy.

Elkyssa, Ýusup bu munajatny okyp ýyglar erdi. Guduknyň içi tamam ýylan-içýan erdi. Ýusup alayhys-salam bir nagra urdy, tamam haşaret er teýige girdiler. Ýusup تنها galyp, ene nalaýy-zar kylyp, mynajat okydy:

Meň üçin ýüz elem tartyp,
Atam bagry kebap oldy,
Ýusup diýip, ýaka ýyrtyp,
Neteý, neýleý harap oldy.

Başyma düşdi mün söwda,
Garryganda bu ne gowga,
Hudaýa, goýmagyl gamda,
Atam ýüz eztarap oldy.

Atamny binowa kylma,
Perzendiň dagyny salma,
Elinden suwaryn alma,
Ýüregim piçi-tap oldy.

Maňa görsetdi ýol dogry,

Men etmedim oňa sabry,
Pyrakymdan köer bagry,
Hemmeden içtynap oldy.

Anyň kaddy-kemalyny,
Etişgeý derhu-halyny,
Ene görset jemalyny,
Ýusup bagry kebab oldy.

Elkyssa, Ýusup bu sözni tabşyryp bolup erdi. Emma hezret Şiş alayhys-salamnyň zamanynda zahyt bar erdi. Bir gün ol Şiş alayhys-salamnyň kitabyn okyr erdi. Nägäh hezret Ýusupnyň kyssasy çykdy. Onuň jemal husun melahaty zyýada tagryp kylynyp turur. Akyl zireke haýran galgu dek, zahyt görüp bihuş boldy. Baz huşyga gelip munajat kyldy:

Ýa ylaha, meniň ömrüm tewil et,
Ol Ýusupnyň jemalyny bir görem.
Asy gül men dilegimni kabul et,
Anyň şekli şemaýylly bir görem.

Ýakup nebi ýyglar bagryn baş edip,
Gije-gündiz didelerin ýaş edip,
Dokuz husny bir Ýusupda duş edip,
Onuň husny-kemalyny bir görem.

Bir gül idi atasynyň destinde,
Agalary gezer onuň kastynda,
Şeddat gazan uzyn çahyň astynda,
Nala kylan sowalyny bir görem.

Çün söwer dostuňdyr Ýusubyň özi,
Anyň jemalyga etirgil bizi,
Şekerden hem şirin onuň her sözi,
Lebleriniň zülalyny bir görsem.
Danyşy diýr, ne hoşlugyň hahende,
Bir kişi durarmyş jahan babynda,
Kyssasyn okadym Şiş kitabynda,
Hakyň dosty helalyny bir görem.

Elkyssa, Danyşy bu jogapny aýtdyp:

–Päkä, perwerdigär ömrümni uzak kylsaň, Ýusupny bir görsem – diýip gezer erdi. Zahytnyň dilegi kabul boldy. Ýusupny agalary gudukga taşladylar, erse ol zahyt gelip, Ýusup alayhys-salamga salam berdi. Ýusup aleýk aldy we aýtdy:

–Ne kişi turar sen, mundag wehimnäk erde adam ogly dura bilmez – diýdi.

Anda ol zahyt aýtdy:

–Eý, Ýusup, seni bu gudukga kim saldy?

Ýusup aýtdy:

–Agalarym zulum edip, meni bu gudukga saldy.

Anda ol zahyt aýtdy:

–Eý, Ýusup, men hem seniň didaryňa muşdak erdim,mübärek jemalyňy görsem diýip arzuw kyltydym. Imdi zerre armanym galmady – diýip, jan berdi. Ýusup alaýhys-salam haýran bolup, guduk içre تنها galyp, zar-zar ýyglaý, bu munajatny okady:

Asy gül men dergahyňa ýüz tutdum,
Kadyr alla, senden özge kimim bar?!
Bu gün seniň rahmetiňe göz tutdum,
Kadyr alla, senden özge kimim bar?!

Agalarym aldap,alyp geldiler
Jepa tygyn şirin jana kylmadylar,
El-aýagym baglap,çaha saldylar,
Kadyr alla, senden özge kimim bar?!

Bir gül erdim şahasyndan gyryldym,
Zalymlar jebrinden çaha taýryldym,
Mysapyr men diýarymdan aýryldym,
Kadyr alla, senden özge kimim bar?!

Kanda barsam biribarym sen meniň,
Ýykylganda medetkärim sen meniň,
Golum tutar destigirim sen meniň,
Kadyr alla, senden özge kimim bar?!

Atam aýdar: Ýusup begim amandyr,
Öz köňlüme tirikligim gümandyr,
Zyndan içre hemra ýylan-çyýandyr,
Kadyr alla, senden özge kimim bar?!

Elkyssa, Ýusup bu sözni aýtyp,ýyglaý erdi.Anyň nalasyga yns-jyns hemme lertzana geler erdi. Imdi sözi Ýusubnyň agalaryndan eşidiň. Ýusupny gudukga salganlaryndan soň, olturyp bir errde maslahat kylyp, koýlar gaşyga bardylar. Bir owlakny soýup, Ýusupnyň köýlekin ganga bulap, birniçe hileýi-mekir birle “Ýusupny böri iýdi” diýip, bu sypat birle atasyga barar boldular. Ehuda bir pikir kyldy “Men bulardan galyp, Ýusupny gudukdan çykaryp, hiç kişige bildirmeý,atamnyň gaşyga alyp baryp dogaýy haýryny alaýyn” diýip, olarga aýtdy.

–Eý,inilerim, meniň bir sözüm bar. Eger kabul kylsaňyz aýdar men – diýdi. Anda olar aýtdy “Ne sözüň bar, aýtgyl” diýdiler.Ehuda aýtdy:

–Sizler baryňlar,men munda galaýyn, mabada Ýusupny birniçe kerwen gelip, atamyznyň gaşyga alyp baryp,bizlerni şermende kylmasynlar. Anyň nalasyn bir erden halaýyk şerderler – diýdi. Bu söz barçaga makul geldi. Aýdylar: “Ýagşy aýtarsen, sen munda durgul”diýip, Ehudany goýup gitdiler. Baryp bir erde pynhan bolup durdular. “Ehuda ne kylar” diýip. Emma Ehuda guduk başyga bardy. Destaryn çöşüp içkeri saldy.

–Ýa Ýusup, sag-salamat barmy sen – diýdi. Ýusupdan owaz geldi: alham dilylla, salamat bar men – diýdi. Ehudanyň bu işinden Şemgun habardar erdi. Baryp olarga aýtdy.Olar gelip,

Ehudaga azat bedriler. Aýtdylar: “Bu ne işidir, sen kylar sen, Ýusupny çykaryp, ataňga alyp baryp, özün ýagşy kişi bolup, bizlarni şermende kylar ermiş sen. Seni imdi özümiz birle alyp gidermiz. Eger “ýok” diýseň, Ýusupny çykaryp öltürerimiz” diýgeç, Ehuda olar birle gider boldy. Barçasý ittifak birle ýolga rowan boldular.

Eknun, söz eşidiň imdi Ýakup alayhys-salamdan. Emma Ýakup ogllaryn sähraga ibergenden soň, bikarar we biaram bolup, ýyglaý olturdy. Tä namaz diger boldy, gelmedi. Hemişe kadalary bu erdi kim, namaz digerde gaýdyp geler erdiler. Ýakup alayhys-salamnyň iki gözleri ýolda erdi, “haçan geler” diýip, namaz şam boldy, gelmedi. Ýakup ilgeri çykdy, tä haften boldy gelmedi. Ýakup alayhys-salam bildi, kim bir waka roý berdi “Wa daryga, gözümniň rõwşeninden aýrylar boldum” diýip, bu gazalny okyr erdi:

Pelek aýra saldy mähribanyndan,
Eziz tende şirin janym gelmedi.
Geçer men dünýäde hanu-manymdan,
Jandan artyk mähribanym gelmedi.

Bir iş boldy ahy-zara ugrady,
Zäher aludaly mara ugrady,
Meger täze gülüm hara ugrady,
Galdy içde ýüz armanym gelmedi.

Bilbil erdi, saýrar idi bagynda,
Ýüz elwan til bile gül pudagynda,
Gije-gündüz tynmaý, men soragynda,
Hali galdy gülüstanym gelmedi.

Andalyp hezret Ýusupny ýat eýläp,
Anyň zikri bile köňlün şat eýläp,
Hijran ýaman dertdir dat-perýat eýläp,
Mülkümiň eýesi janym gelmedi.

Ýakup aýdar, Ýusubymga ne söwda,
Düşdi meger anyň başyga gowga,
Bilmen niçik gamda, bilmen ne söwda,
Hazar urdy, bag-bostanym gelmedi.

Emma Ýakup alayhys-salam bu jogapny aýtyp ýyglaý erdi. Nägäh gulagyga owaz geldi. Ýakup tafahhus kyldy. Erse, oglanlarynyň tawuşy turur. Oglanlary atasyny görüp, Ýusupnyň ganly köýlekini gollaryga alyp, ýüz ah-pygan birle “Wa hasrata, wa nedameta Ýusup!” diýip, etişdiler. Gelip, atasynyň aldyga ýüz goýup, ýykyldylar. Ýakup sorady:

–Ne waka boldy? Ýusupny ne kyldyňyz?

Oglanlary aýtdy: “Bizler köýlarny bakar erdik. Nägäh Ýusupny böri iýip turar. Köýlegin gapyp, aldyk” diýgeç, Ýakup alayhys-salam bir ah tartyp, bihuş boldy. Tä ir daňa çenli misli ölük dek bolup ýatdy. Oglanlar bir-birege duşman kylyp, aýtdylar: Bu işni sen kyldyň. Atamyndan

aýrylar bolduk” diýp erdiler. Ýakup alayhys-salam özlerige geldi. Ýusupnyň köýlegin eline alyp gördüler, hiçbir eri ýyrtylgan ermes erdi.

–Eý,oglanlarym,Ýusupny böri iýse erdi, köýnegi para-para ýyrtylar erdi. Bu niçik böri turar, kim Ýusupga rehim etmeý, köýlegine rehim edip ýyrtmaý – diýip,tartyp,tamam bürülerini çagyrdylar. Kengany bürüler barça Ýakup alayhys-salamnyň aldyga häzir boldular. Ýakup aýtdy:

–Eý, janawarlar, hudanyň gahar-gazabyndan gorkmadyňyzmy? Meniň Ýusubymny iýip – diýdi.

Anda bürülere til güwýalyk berlip,bürüler birden pygan göterip,aýtdylar:

–Ýa Ýakup alayhys-salam, bizler mundag işni kylgan ermesmiz – diýip, kasamýat kyldylar.

Anda Ýakup oganlaryga bakyp, aýtdy:

–Sizler böri iýdi diýdiňizler, ne üçin ýalغان sözlärsiz,rast aýtyňyzlar,Ýusupny ne kyldyňyzlar? – diýip,zar-zar ýyglap,aýtgán sözleri bu turur:

Ýaratgan biribar,taňry haky üçin,
Rastyňyz aýdyňlar,Ýusubym kany?
Barçanyň atasy Adam safy üçin,
Rastyňyz sözläňler, Ýusubym kany?

Mundan gidip peýmanasy doldumy?
Açlyk –suwsuzlykdan çölde galdymy?
Açylmaýan gül harmany soldumy?
Täze gülüstany, Ýusubym kany?

Agalary birle gezip ýörmegen,
Deň-duşlary birle mejlis gurmagan,
Kenganyň şährinde döwran sürmegen,
Keremli soltany, Ýusubym kany?

Owwal başda gördüm hikmetli düýşi,
Eýäm saldy maňa beýle teşwişi,
Janymnyň rahaty,köňlümiň hoşy,
Derdimniň dermany, Ýusubym kany?

Imdi bu ülkede geze bilmenem,
Ýusup jandagyna döze bilmenem,
Jan balamdan köňül üze bilmenem,
Jenneti-ryzwanym, Ýusubym kany?

Ýakubyň ne geçer haly-ahwaly,
Görmese Ýusupnyň kaddy-kemaly,
Gözümniň röwşeni husny-jemaly,
Hurşydy-jahanym, Ýusubym kany?

Elkyssa, Ýakup alayhys-salam bu sözlerini aýtdy,erse oglanlary birden pygan göterip aýtdylar. “Eý, ata bizlerniň sözümezge ynanmasaňyz bizler iýgen börüni tutup gelesiň” diýip, goldaryga taýak alyp sähraga çykyp gitdiler. Baryp bir bihabar erden bir börüni tutup, dişlerini syndyryp, agzyn-burnun ganga bulap, alyp geldiler. Ýakup sorady:

–Eý, janawar, meniň Ýusubymny neçün iýdiň? Hudadan gorkmadyňmy? – diýip, bu gazalny aýtdy:

Arzym budur meniň sizden, pähm eýle,
Gel janawar, Ýusubym habar ber!
Ýada salyp, ahyretiň wehm eýle,
Gel janawar, Ýusubymdan habar ber!

Münkür olup, haka asy bolmagyl,
Ýusubymnyň webalyna galmagyl,
Meniň deý perzentden jyda bolmagyl,
Gel janawar, Ýusubymdan habar ber!

Owwal alla, sany, meni diýip sen,
Wehm eýläp, ahyret gamyn iýip sen,
Rastyň diý, Ýusupny neçün iýip sen,
Wehm eýleme, Ýusubymdan habar ber!

Oňa kysmat derdu-elem boldumy?
Bilmen tirikmi ýa ölüm boldumy?
Ýa saňa Ýusupdan zülüm boldumy?
Gel janawar, Ýusubymdan habar ber!

Bilmenem Ýusupga ne boldy kysmat,
Ol goýup janymga mün dürli zähmet,
Bu zalymlar saňa kyldymy töhmet,
Gel janawar, Ýusubymdan habar ber!

Men bilmenem, niçik boldy bu efgal,
Saňa menden beter bolup kylu-kal,
Agzyň bagly bolup, tiliň günü-lal,
Gel janawar, Ýusubymdan habar ber!

Ýakup dier, hak eşitgeý perýadym,
Gaýry kimge meniň etişer dadym,
Senden bir yşarat meniň myradym,
Gel janawar, Ýusubymdan habar ber!

Elkyssa, Ýakup alayhys-salam bu sözni diýgeç, böri tilge gelip, kasamýat kyldy:

–Eý, Ýakup nebi, hergiz Ýusupny görmedim. Men mysapyr turar men. Meniň mesgenim Müsür şährinde turur. Üç gün bolup turar, men bu şäherige dahyl boldum. Meniň bir byradarym

bar erdi. Ony ýigirip turar men. On sekiz gün bolup turar. Men ony yzlap, munda geldim. On sekiz günden bäri aç turar men. Kengany börülerinden soradym. Olar aýtdylar “Üç gün boldy patyşa saýt edip, tutup aldy gerek. Heniz öltürgeni ýok turur” diýip, maňa habar bedriler. Men onuň pyrakýnda köýüp ýyglar idim, agyz burnumy gan kylyp, dişlerimi syndyryp sizge alyp geldiler.

Ýakup aýtdylar:

–Eý, janawar, meniň Ýusubymny bilermu sen?

Böri aýtdy:

–Biler men, läken aýtmas men. Eger aýtsam, ähli Gammazalardan bolur men. Gammazalaryn jaýy dowzah turur, gammaza diýip şugulny, sözçüni aýturlar. Eý, Ýakup, siz meniň hajatymny rowa kylyp, doga kylsaňyz, men bir doga kylaýyn, şaet, sizniň hem hajatyňyzy rowa kylgaý – diýgeç, Ýakup alaýhys-salam oşol böriniň byradaryny patyşadan diläp aldylar. Ikisi bir-birege goşuldular. Jydalyk belasyndan gutulyp, Ýakupnyň hakynda ýyglap, munajat kyldylar. “Päkä, perwerdigär, Ýakup alaýhys-salam bizlerge sebäp bolup, ikimizni goşdy. Anyň Ýusup ogluny hem goşgoý sen – diýip, munajat kyldylar.

Elkyssa, Ýakup alaýhys-salam Ýusup hasratydan bir külbeýi-ahzanda subh alaetdowam ýyglap, nala kylar erdi.

Imdi bir keleme söz eşidiň ibn Zagyrdan. Mälik ibn Zagyr Ýusupny düşünde görüp, istegeniniň beýanynda turar. Emma Müsür şäherinde ibn Zagyr diýgen söwdagär bar erdi. Bir gije ol düş gördi. Düşünde bir hüýr ýaňlyg oglan, kākili püreň, lagyl-jöwahyr, bidäreň gelip, aldynda olturdy. Onuň bereketinden Mälik ibn Zagryň goýny, etegi lagyl-jöwahyrga doldy. Eger golyga daş-toprak alsa, hemmesi zer boldy. Bu düşni gördi, şadyman bolup, erinden turup, tagbyrçyga bu düşni beýan kyldy.

Bir gije görüp men säher wagtynda,
Köňlüm guşy uçup seýran eýledi.
Gülüstan açylan bahar wagtynda,
Bilbiller zowk edip efgan eýledi.

Munajat eýleban biliňi baglan,
Ýagşy kyýas, ýagşy pähm edip çaglan,
Bu janyma jellat gelip bir oglan,
Kastymda ol meniň jowlan eýledi.

Bilmenem rastmy ýa galat bu efgal,
Sungundan ýaratdy ony züljelal,
Gaşlary minewwer, ýüzleri helal,
Bu köňlüm külbesin weýran eýledi.

Bir zaman meniňle ol boldy ülpet,
Defg edip köňlümde bu gaýgy-külpet,
Aftap talgatly we mahy-surat,
Rozugärim meniň hijran eýledi.

Bu sözni görmäňler menden ajaýyp,

Til ura bilmedim aslyn soraýyp,
Men bilmenem niçik boldy ajaýyp,
Bilmen kaýan sary rowan eýledi.

Mälik aýdar, imdi galyp men derde,
Aklym gidip, huşum galmady serde,
Bilmenem asmanda, bilmenem erde,
Tapar memnu özün pynhan eýledi.

Elkyssa, Mälik bu sözni tabşuryp bolgandan soň tagbyrçy aýtdy:

–Sen maňa nemerse bergil, ýok erse, aýtmas men – diýdi Mälik tagbyrçyga köp nemerse berdi.
Tagbyrçy aýtdy:

–Eý, Mälik, sen mundan Kengana barur sen, Kengandan bir gul satgun alar sen. Onuň bereketinden dünýä we ahyretiň magbur bolar. Tä kyýamatga çenli puşta-puşť ähli öwladýň hor-zar bolmaý sen – diýip, düýşi ýordular. Mälik ibn Zagyr hoşwagt bolup, bu umyt bile ýylda Kengana geler erdi. Hiç çyrazy hasyl bolmady. Mälikniň garrap, ömri ahyr boldy. Köňlüge aýtdy: “Bu ýyl hem baraýyn, şaet, maksat hasyl bolgaý” diýip, Kengana ýoriş kyldy. Üç gün bolup erdi kim, Ýusupny agalary gudukga taşlap erdi. Mydam nala birle ýyglar erdi. Mälik ibn Zagyr birniçe gafele söwdagär birle gelip, guduk başyga düşdüler. Bir gulun gudukga suw almaga iberdi. Gul gelip, gudukga gowa saldy, Ýusup gowaga ýapyşdy. Gul tartdy, gowa agyr boldy. Gul zor kyldy, ala bilmedi. Ene bir gul geldi, ol hem ala bilmedi. Mälik ibn Zagryň özi geldi. Üç kişi bolup bazar tartyp aldylar. Gördüler kim bir näzennin mahjebin, aftap talgat, hoş sypat çaherde mahy-enwer, jahanny nurga dolduryp, bir oglan çykdy. Mälik görse, erse, özüniň düýşünde görgen oglany turur. Kerwen halky görüp, akly-huşun ýitirdiler. Aýtdylar: “Eý, Mälik, bu gulga bizler hem şärik turarmyz, tenha saňa bermesimiz” diýip, birniçe munazara kylyp, köp gowga boldy. Ýusupnyň agalary her gün gelip, guýudan habar alur erdiler. Nägäh owaz-gulgula çykdy. Barça birden ýügürdiler. Gelip gördüler, erse Ýusupny gudukdan çykaryp, üstünde uruş-gowga bolup turar. Bular baryp, Ýusupny tutdylar. Aýtdylar:

–Bu gul bizniň gulumyz turur. Niçe günden bäre gaçyryp erdik. Bu gudukda erken – diýip, Ýusupga heý urdular. Ýusup bulardan gorkup, zagfyran dek sargaryp turdy. Ehuda agasy Ýusupnyň gulagyga aýtdy:

–Eý, inim, zynhar “gul men” sen, anyň birle ýalgaňy bolmaz sen. Barça hudaga gul bolarmyz. Ýok erse, bu agalaryň seni öltürer. Her niçik ölmegeniň ýagşy turar – diýdi.

Ýusupdan kerwenler sordy:

–Sen gulmu sen?

Ýusup aýtdy:

–Ary gul men, ol ýigitler meniň mürzelerim turar.

Mälik aýtdy:

–Eý, ýigitler, bu guluňzyny satarmu sizler?

Anda olar aýtdylar:

–Bu gul hem aýypdyr, hem ýalgaňy, gaçgak, ogry erur. Oşol aýyplary birle kabul kylsaňyz, satarmyz. Mälik aýtdy:

–Herne bolsa, aýby birle alarmyz. Bahasyn aýtyňlar – diýgeç, agalary ýigrimi teňne baha goýdular.

Mälik:

–Eý,ýigitler, imdi maňa tiliňizden atba-at hat beriňler.Tä ke bir erge alyp barsam,satsam,hiç kim dawa kylmasyňlar – diýgeç,Ýusupnyň agalary atba-at hat kylyp bedriler. Hatda andag ýazdylar. Kim “Bir gul araby, Kengany özi ýalğançy, ogry, gaçrak, ady Ýusup, on sekiz gara teňgäge satdyk. Hiç kimiň dawasy, dahyly bolmasyň” diýgen hatny Ýusupnyň boýnuga bagladylar. Mälikge tabşyrdylar. Bu erde bir gije ýatdylar.Ir daň birle turdylar. Ýusupnyň agalary aýtdylar:

–Eý, Mälik, habardar bol, bu gul zyýada gaçgak turur.Gol aýagyn zynhar, zynjyr birlen baglaýy sen, habardar bolgaý sen – diýip,rowan boldular. Ýusup olarnyň gitgenin görüp, Mälikge aýtdy:

–Meni entek goýgul, mürzelerimge bir-iki söz aýtyp geleýin- diýdi. Mälik aýtdy:

–Bargyl.

Ýusup agalarynyň keyinden nala-pygan kylyp ýügürdi.Her agasyga bir telmuryp zar-zar ýyglaý, bu jogapny aýtyp, hoşlaşar erdi. Onuň nalasyga yns-jyns we huşu-taýr lertzaga gelur erdi. Gazal hezret Ýusup bu turur:

Men giderem, hoş gal, Ehuda agam,
Imdi tynmaz gözde ýaşym,aman bol!
Etişdi hudadan maňa beýle gam,
Ot alypdyr degre-daşym, aman bol!

Mundan gider bolsam,belki gelmenem,
Başymga ne söwda düşer bilmenem,
Niçe ýyllar,niçe aýlar gelmenem,
Agalarym, deňim-duşum, aman bol!

Atam sorsa,Ýusup aman diýgeý siz,
Bu gün oňa ahyrzaman diýgeý siz,
Ibni Emin jana salam diýgeý siz,
Naçar apam, emekdeşim,aman bol!

Aýralyk odunyn derdi ýamandyr,
Atamnyn başyga ahyrzamandyr,
Bu gitmekden imdi gelmek gümandyr,
Ilim,halkym,garyndaşym,aman bol!

Men biler men,meniň arzym etişmez,
Şam oldy atama,hergiz daň atmaz,
Ibni Emin,naçar apam unutmaz,
Ýusup aýdar, deňim-duşum aman bol!

Elkyssa, Ýusup alayhys-salam bu jogapny aýtyp bolgaç, agalarynyň gözlerige ýaş gelip, etgen işlerige puşman bolup,ene hem köňülleri perişan bolup, hemme ýyglaşdylar.Mälik bir gulun iberdiler.Erse Ýusupny alyp geldiler. Gol-aýagyn baglap, düýäge mindirip, ýolga boldular. Birniçe menzil ýol ýördüler. Nägäh olarnyň ýoly bir gabrystandan düşdi. Ybrahym,Ysmagyl,

Yshak alayhys-salamnyň rowzalary anda erdi. Nägäh Ýusupnyň gözi enesiniň mazaryga düşdi.
Düeden özüň taşlap, mazar maderin gujaklap, biygtyýar bolup:

–Eý, kägbäm enem, munysym, mähribanym, gamhorym, enem, sen öldüň, men etimlik
jebrinden uftada natuwan boldum – diýip, bu gazalny aýdar erdi:

Bu gün arzu-dilim aýtaý, meniň otlug pygany bar.
Tükenmezdir gyşu-ýazy, gije-gündiz destanym bar.

Jyda boldum apadan we ata, Ibni Emin jandan,
Neteý, neýleý, açylmaz gunça-gül bad-hazanym bar.

Ki ýokdur dagy-hijrandan meniň dek binowa bolan,
Pyraknyň odyga köýdüm, bir garyby destanym bar.

Elim bagly, ýürek dagly, boýnumdadyr zynjyrym,
Neteý, neýleý, satylgan bendelikde nyşanym bar.

Ene jan, bir nazar salgyl, meniň şikeste halymga,
Seni ýat eýlerem men, ýyglaram tende janym bar.

Göter başyňňy gabryňdan, meniň bu halymny gör,
Gözümden tynmaýyn akgan, bu gün eşki-rowanym bar.

Atadan aýrylyp, Ýusup, giriban çäk edip ýyglar,
Rakypylar jebrinden köňülde ýüz-müň armanym bar.

Elkyssa, bu sözlerni diýip, Ýusup alayhys-salam ýyglar erdi. Oşol wagt nala kylyp, enesini
gabryndan bu owaz çykdy.

Bu gülüstan husunyňa kaýdan etişdi hara, ogul,
Aryzyň bolmuş saryg, başyga düşüp söwda, ogul,
Öwrüleý yüz-gözünden läleýi hamra, ogul,
Sizni bu gamda goýanlar bolgusy gümra ogul,
Sekiz uçmah içre sen-sen, bir güli-ragna, ogul!

Eýleýin dadu-pygan bolsun huda ýaryň seniň,
Dagu-çöller-beýaban içre gamhoruň seniň,
Men garyp her dem kylar men dagy-azaryň seniň,
Ah, beýle ki örtedi janu-tenim naryň seniň,
Saýraban bostan içinde totyýa güwýa, ogul!

Kadyr alla bagtyň rahatga tebdil eýlesin,
Iki dünýä rehmetin hak saňa tenzil eylesin,
Köňlüňi nur sapasy birle kandyl eýlesin,
Dünýäde duşmanlaryňňy horu-dil eýlesin,

Çün mübärekdir saňa bu seýir ile sähra, ogul!

Janym içre saklaram hijriňňi pynhan, oglanym,
Sen, sen iki dünýäde derde derman, oglanym,
Gözleriňden ýaş döküp, kylma nalan, oglanym,
Kylmagaý sen men garyby zary-haýran, oglanym,
Al eneňden bu dogaýy, kamaty-zyba ogul!

Ýyglama, janym balam, eneň ne kysyn bu zaman,
Saklasyn tanrym seni jümle beladan aman,
Abaýu ejdatlaryň destgir bolgaý bigüman,
Örteýip janu-teniňňi kylma köp ahu-pygan,
Rahlyny her dogada ýady kyl jana, ogul!

Elkyssa, Ýusup alayhys-salam bu owazny eşidip, mazarny gujaklap ýatyr erdi. Mälik görse Ýusup düýäniň üstünden ýok bolup turur. Jan-howul, jan-perýat edip kyçgyrды:

–Kengandan algan araby gul gaçyp turur. Hojalarynyň aýtgán sözleri rast erken. “Gaçgak gul” diýip, aýtyp erdiler – diýip, her haýsysy bir tarapga gitdiler. Nägäh bir guly istäp ýörer erdi. Görse, Ýusup bir gabyrny gujaklap, zar-zar ýyglap olturar. Mälikniň guly baryp, Ýusupny tutup, mübärekgüzlerigeg bir şapbat urdy. Erse gözleri dönüp, bihuş boldy. Baz huşyga gelip, asmanga bakyp, gözlerinden ýaş akyp, perýat urup mynajat kyldy:

Hudawenda,ki men neýleý,
Belaga mübtela kyldyň,
Pelekniň elinden ýyglaý,
Eda bolmaz,jepa kyldyň.

Maňa rehim eýle,eý, rahman,
Işimdir nalaýy-efgan,
Bu köňlüm er bile egsan,
Garybu-binowa kyldyň.

Bu ýaşlykdan etim galdym,
Gunça dek açylmaý soldum,
Günbe-günden zebun oldum,
Hem meni binowa kyldyň.

Atam hijride ýyglar men,
Ýürek-bagrymny daglar men,
Bilim gullukga baglar men,
Garyby-majera kyldyň.

Jyda kyldyň ol atamdan,
Salyp atamga matamdan,
Köňül üzmeý men apamdan,

Eziz janym pena kyldyň.

Bolup men bendeýi-zary,
Jepalarga giriftary,
Maňa ýok imdi gamhory,
Bu erde ki aşna kyldyň.

Garyp biçäre Ýusupdyr,
Umydyn elden üzüpdür,
Pelek şuruşny gurupdyr,
Jahandan masewa kyldyň.

Elkyssa, Ýusup bu jogapny aýdyp, munajat kyldy, erse aftap turuldy. Gahry şiddetlenip, bulutlar şereňňiz kylyp, gar-ýagmyr ýaga başlady. Jahan-älem garaňky boldy. Birew –birewni görmedi. Her kim öz başy birle boldy. Kerwen haýran serasimada ne kylaryn bilmeý, bir-birinden sordular: “Bu ne hikmet turur, ne günä kyldyňyzlar?” Anda Mälikniň guly aýtdy:

–Men Ýusupny istär erdim, bir mazar üstünde gördüm. Dergahar bolup, ýüzige bir şapbat urdum. Erse, Ýusup asmanga bakyp, nala kyldy, erse, aftap tutuldy, mundag waka peýda boldy. Meger meniň şumlugymdan bolgaý – diýdi. Elkyssa, Mälik ol gulny getirip Ýusupnyň aýagyga ýykdylar:

Haknyň dergähinde ýaman iş etdim,
Günähim bagş ediň, eziz soltanyň,
Göýä pasly-baharymny guş etdim,
Günähim bagş ediň, eziz soltanyň.

Owwal düýşde görüp seni sorardym,
Her ülkede hekaýatyň kylardym,
Kyrk ýyl oldy seni istäp geledim,
Günähim bagş ediň, eziz soltanyň.

Özüň beýle sergerdana salyp men,
Şermendelik söwdasyna galyp men,
Beşeri gul diýip, satyn alyp men,
Günähim bagş ediň, eziz soltanyň.

Mälik aýdar, günälerim geçilsin,
Hudanyň rehmeti her ýan açylsyn.
Doga kylyň, eriň ýüzi açylsyn,
Günähim bagş ediň, eziz soltanyň.

Imdi söz eşidiň kim Züleyhadan. Züleyha Ýusup alayhys-salam alarnyň günäsini ötüp, doga kyldy. Erse howanyň ýüzi açylyp, gert-gubar gidip, tamam älem minewwer boldy. Jemyg kerwen halky muny görüp, Ýusupnyň aýagyga ýykdylar. Mälik Ýusupdan bu keramaty görüp, gol-ýagşyny çöşüp, melükäne serpaý geýdirip, bir ýagşy düýäge mindirip, ýolga rowan boldy.

Bir ak bulut hem Ýusupnyň başyga saýa kylyp ýörür erdi. Muny gören kerwen halky Ýusup alayhys-salamga hemme bendewar hyzmat kylar erdiler. Hemişe sapar kylganda kerwen halky suwsap, aýyrgap, mallary gyrylyp, azaplar birle gelur erdiler. Bu sapar hezret Ýusupnyň bereketinden mallary semrärp, özlari aýyş-eşret birlen hiç mähnet we jepa görmän, Müsürge ýakup etdiler.

Imdi söz eşidiň kim Züleyhadan. Züleyha Ýusup alayhys-salamny düýşünde görüp, aşyk bolganynyň beýanynda turur. Zyýada hoş surat erdi. Ýüzüniň jelalary tiletur erdi. Atasy bermes erdi. Atasynyň ady Teýmus şa erdi. Züleyha nägäh bir gije düýş gördi. Düýşünde bir aftap talgat, hoş surat, hüýr ýüzli, şirin sözli, perizatlardan mün esse zyýada jahanny nurga dolduryp bir ýigit geldi. Züleyhanyň gözi düşdi, erse fielhal bihuş bolup ýykyldy. Baz huşyga gelip sordy:

–Kaýsy bagnyň güli sen, kaýsy çemeniň bilbili sen? Munda gelmekden maksat ne turar – diýgeç, Ýusup aýtdy:

–Men Müsür patyşahy turar men, Mälik Pyýan hem dierler. Müsür ezizi hem diýrler. Munda gelmekden myrat, seni alur men. Eger biz derkar bolsak, tiz Müsürge bargay sen – diýip, gaýyp boldy. Züleyha ah tartyp, mesti-humar, uýkudan budar boldy. Gözüge hiç jandar görünmedi. Ýusupnyň tiri-yşky Züleyhanyň ýüreginde jaý boldy. Biaram, bitakat bolup, zar-zar ýyglap, bu gazalny okyr erdi. Gazal Züleyha bu turur:

Ajaýyp näzenin gördüm, nesibim bolsa, ýarym bar,
Ýüregimni tygy-yşky para kyldy, ah-zarym bar.

Tamam hüýru-jennet reşk eder gül arzyny görgeç,
Tomaşa kylgaly, seýran eterge gülüzarym bar.

Ýüzün görkezdi başymga, saldy türpe söwdany,
Kararym, sabrym aldy, gije-gündiz intizarym bar.

Geçip men janu-dilgen görmeginçe husny ragnasyn,
Ýitirdim göz açyp ýumgynça, bir sahykpyranym bar.

Muhabet otydan ýandy dilu-janym, musulmanlar,
Meni aýyp etmäňiz ýyglasam tä ygtyýarym bar.

Ezel sakylary sundy şeraby yşkyn jamydan,
Içip serhoş olup ýaru-diýarymdan güzarym bar.

Degip yşk ataşy, ýandyrdy, aýp etmäň, Züleyhany,
Umydy-waslydan andag, ene pasly baharym bar.

Elkyssa, Züleyha Ýusupnyň yşgynda andag boldy kim, hiç kimerse birle işi ýok erdi. Mejnun boldy. Her ne agyzga gelse aýtar erdi. Ab we tagam iýmes erdi. Hemişe ah we pygan tartyp ýyglar erdi. Nägäh baryp Teýmus şahga habar berdiler. “Şaha, serwera, jahan perwera, gyzyňyz Züleyha mejnun bolup turur. Niçe günden bari ab we tagam iýmes, hemişe ah-pygan tartyp ýyglar. Mübärek yüzleri zagpyran dek sargaryp turur. Ölmekge ýakyn etip turur” diýgeç, Teýmus şa erinden syçrap turdy. Huşy başyndan gitdi. Anyň üçin kim, andan artyk perzendi ýok

erdi. Eftanu-hyzan gelip Züleyhany gördi. Erse Züleyha ölüklek dek ýatar. Gäh ah serdi tartar. Atasy: “Züleyha!” diýip, seda kyldy. Jogap bermedi. Teýmus şa tamam müneçjimlerini çagyryp, aýtdy:

– Gurra taşlaňlar. Züleyhaga ne wakaga bolup turur – diýgeç, remmalar remmallar remmal atdylar. Remmalda andag diýrler, kim Züleyhanyň hiç çahar anasyrdan derdi älemi ýok turur. Meger yşk söwdasyndan bolgaý diýip, hemme müneçjimler ittifak birle aýtdylar, Patyşa aýtdy:

– Andag bolsa, bu sözni agzyňyzdan çykarmaň. Ýok erse, agzyňyzga gurguşyn guýar men – diýip, müneçjimlerini iberdiler. Özi tagt üstüğe çykyp, haýran serasimada boldy.

Elkyssa, bu sypat birle birniçe ýyl aradan ötdi. Züleyha dowam perýat edip, birle ýyglar erdi. Ýaka weýran, çeşmi-girýan bolup, özün her erge urar erdi. Bir gije Züleyha ene düşý görtdi. Düşünde Ýusup häzir boldy, aýtdylar:

– Eý, Züleyha, ne üçin Müsürge barmaz sen? Tizräk etişgil! Meniň jemalymny görgeý sen – diýgeç, Züleyha bihuş bolup ýykyldy. Ene huşyga gelip, nazar kyldy. Erse ýüzüniň şuglasyndan gözi hyra boldy. Takaty bidar boldy we ene yşky owwalkydan müň esse zyýada bolup, bu jogapny aýtar erdi. Gazal Züleyha bu turur:

Akly-huşum aldy bir peri-peýker,
Gaçyrdym gül üzmeý, täze bagyndan,
Serwi kad, gül ýüzli, lebleri şeker,
Öpmedim müşk al ýañagyndan.

Zülpi çyn kākili aklymy aldy,
Şemsu-kamar gül ýüzüne gul oldy,
Gaýgyly köňlüme nazaryn saldy,
Ýandy janym dostlar, ýar pyragyndan.

Pida kysam anyň ýolunda janym,
Gitdi meniň elimdäki myhmanym,
Ajal birniçe gün goýsa amanym,
Çemenler baglasam gül ýapragyndan.

Bady-saba etgir meniň dadymy,
Ýusup jan eşitsin bu perýadymy,
Şahynşadyr bilsin asyl zatymy,
Gözge sürme kysam yz topragyndan.

Eşit arzyn Züleyhanyň, ezizim,
Tilde sözlär sözüm, hem görer gözüm,
Zagfyr oldy aýralykdan gül ýüzüm,
Öler boldum görmeý, ýol ýyragyndan.

Elkyssa, Züleyhanyň derdi gün-günden zyýada bolup, ölüm halyga etişdi. Teýmus şaga habar bedriler. “Gyzyňyz derdi gün-günden zyýada bolup, ölüm halyga etip, zabun bolup, çihresi sargaryp, ölmeklige ýakyn etip turur. Tä ony tebip geltirip, alaç kylmasaňyz gyzyňyz öler bolgaý – diýdiler. Patyşa bu jogapny eşidip, gyzyňyň saraýyga geldi. Aýtdy:

–Eý, Züleyha, nury-didäm, waý, perzendigüzidäm, ança haly dermanyň bolsa, maňa aýtgyl.
Ha bimarlyk derdi bolsun, ha yşk derdi bolsun, enşalla tagala her niçik dert bolsa, dowasyn görgeýmen. Menden uýalmagyl. Men hem yşk belasyn köp tartgaýmen – diýip, bu jogapny aýtdy:

Gözümniň röwşeni jana,
Nedir halyň aýan eýle.
Başyňa düşdi ne söwda,
Balam, bir-bir beýan eýle.

Gerek yşky muhabbetdir,
Ger dert ile mähnetdir,
Saňa menden şepagatdyr,
Kylar men bigüman eýle.

Menem yşgyň belasyny,
Çekip men dert-belasyny,
Saňa eýleý dowasyny,
Jemalyň gülüstan eýle.

Ezel kätipleri sungan,
Şeraby yşkydan gangan,
Pyrkatyňdan köýüp ýangan,
Ke şerhiň destan eýle.

Kylar men maksadyň hasyl,
Ke munça bolmagyl bidil,
Başyňa düşdi ne müşgil,
Guzym, bir-bir beýan eýle.

Myradyň ger peri bolsa,
We ýa jennet hüýri bolsa,
Ýa adam peýkeri bolsa,
Tekellim, bir zaman eýle.

Çekip yşk ataşyn Teýmus,
Niçe ýyllar bolup maýus,
Beripçün maksadyň kuddus,
Syryň içde nyhan eýle.

Elkyssa, Teýmus şa bu sözni diýgeç, Zülleyhanyň gulagyga hoş gelip, erinden bnygtyýar syçrap turup, ýüzünden nykabyn göterip atasyga nalaýy-pygan birle ýüregindäki derdini beýan kyldy:

Eşit ata, arzy-halym diýeýin,
Gün-günden bu derdim zebun olupdyr.

Zahyr etmeý, täki ýanyp köeýin,
Dembe-dem yşk toy fuzun olupdyr.

Meniň bu derdimi hiç kim bilinçä,
Tygy hijran ýüregimi dilinçä,
Gözden akan ganlar zahyr kylynça,
Geýgen lybaslarym gülgün olundyr.

Müsür şahy diýrler Mälik Ryýan,
Ady Ýusup kyldy älemi haýran,
Diýdiler tiz etiş Müsürde döwran,
Etmegimge kim rahnemun olupdyr.

Tä bolmasa bu derdimniň dermany,
Men neteýin külbeýi-ahzany,
Tä ölinçä oldur bizge myhmany,
Anyň üçin aklym junun olupdyr.

Züleýhanyň arzyn eşidiň,eý şah,
Dert pyrakyndan öler binägäh,
Ýagyn bil, göz ýaşym yşkyma güwäh,
Başa beýle söwda efzun olupdyr.

Elkyssa, Teýmus şa gyzyndan bu jogapny eşidip, görnüşhanaga baryp, minşiga nama ýazdyryp, Müsürge iberer boldy. Namada andag dierler kim, “ Eý, Mälik Pyýan, Müsür şahy, mende bir dür bar. Her erden patyşalar kişi iberip, tile turlar. Olarny kabul kylmaz men. Anyň üçin kim, göwherimge laýyk sen turur sen. Eger kabul kylsaň, bir-iki ilç i bergil. Men hem mundan hyzmatyga baraýyn” diýip, iki ilçini iberdiler. Müsürge rowana boldular. Birniçe eýýam katg-menazyl edip, Müsür welaýatyga etişdiler. Şäherden içgeri girip, Mälik Pyýanga namany sundular. Mälik Ryýan namany okup gördi, erse, muhabbet ysy gelur. Gaýybana, görmegeý Züleýha aşyk boldy. Erinden çüsti-çäbek turup,tagzym-towazyg birlen Magryp zeminge garap, gulluk kyldy. Fielhal hazyna işigin açyp, dürri jowahyrdan düelerge ýükläp, birniçe esbi-tazy, çendan gulam, kenizler birlen toý ýaragyn kylyp, bir nama ýazyp, mähremlerinden birniçe ýagşy söz aýtyp iberdi: “Bizni kabul kylsalar, biz hem olarny jany-ten birle kabul kyldyk” diýip, köp mallar birle Magryp zeminge iberdi. Birniçe günlerden soň ilçileri katg-menazil kylyp, Magryp zeminge baryp düşdüler. Teýmus şa eşidip, aldyga suwar çykdylar.Eltip,düşürip serefraz kyldylar. Bir sagatdan soň Mälik Ryýanyň namasyn çykaryp bedriler. Teýmus şa namany okyp, köňli hoşwagt bolup, şäherge aýyn baglap, toý-tomaşa kylyp, Züleýhany mugafe salyp, birniçe mähremler, gyzlar, kenizler birlen sagynda we solunda saz-söhbet tutup, atalyk-enak, Teýmus şadan özge aksagallar hemme Müsürge rowan boldular. Birniçe ýollarny taý kylyp, Müsürge etişdiler. Mälik tamam han-soltanlar birlen Müsürge şadyýana kakdyryp, aýynbistelik kyldylar. Züleýhany patyşanyň saraýyga eltdiler. Patyşa Züleýhany görgeli içgeri girdiler. Züleýhanyň özi gyzlar birle olturyp erdi. Nägäh Mälik Ryýanga gözi düşdi. Daesinden sordy.

–Bu kim turur, biejazat saraýga geler?

Daesi aýtdy:

–Eý, Züleýha, arzuw kylyp gelgen kişini oşol turur – diýgeç, Züleýhe bir ah serdi tartyp, bihuş bolup ýykyldy. Baz huşyga gelip, aýtdy:

–Eý, dae, meniň düýşümde görgen kişim bu ermes. Meniň bagtym gara boldy – diýip, ança ýyglady, kim gözleri hyra boldy. Daes, aýtdy:

–Eý, Züleýha, eknun hamuş bolgul, munda bir hikmet bar bolgaý – diýip nesihat kyldy. Züleýha hamuş boldy. Gyzlar her haýsysy bir tarapga gitdiler. Züleýha تنها galdy. Köňlüge ulug gam peýda boldy. Nala we zary kylyp, ne alaç ederin bilmedi. Özüň öldürse, onuň alajyn tapmady. Biçäre bolup, asmanga bakyp, munajat kyldy:

Ýaratgan jümle-älemni,
Pena istäp, ýüzüm tutdum.
Kabul et ahu-nalamny,
Ýusup diýip, gözüm tutdum.

Myradym-maksadym şaha,
Idi bir bilbili-şeyda,
Bu zag ile meni ryswa,
Ki kylma diýip sözüm tutdum.

Pelek şat etmedi bu dem,
Çeker men her zaman ýüz gam,
Gözümden akyzyp şebnem,
Gije we gündizim tutdum.

Ýüregim ýüz para boldy,
Ki hijriden ýara boldy,
Neteý, bagtym gara boldy,
Bu talyg ýyldyzym tutdum.

Açylmaý gunçaý-gab-gab,
Sowuk el degmesin ýa reb,
Züleýha, Ýusubyn istäp,
Belalarga özüm tutdum.

Elkyssa, Züleýha bu jogapny aýtyp bolgaç, bir peri misli Züleýhanyň suratynda Melik Ryýanyň gözünüň aldynda häzir boldy. Mälik Ryýan oşol peri birle ülpet boldy. Züleýhaga gözi düşmedi. Züleýha aman galdy.

Birnäçe ýyllar aradan ötdi. Züleýha ah-nala kylyp, Ýusupny ýat edip jepa çekip, “Wepa gömeý öler boldum” diýip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, bu gazalny aýtdy:

Pyragyňdan ruswa boldum illere,
Gel, etişgil, ili goýma azara,
Kaýsy rişde bam olupdyr zillere,
Gel, etişgil, ili goýma azara.

Kaýsy peleň gürläp, belent dagynda,
Zagalar mesgen tutup, gonar agynda,
Gaýry bilbil gül goýmady bagynda,
Tiz etişgil, güli goýma azara.

Gel, kuşat et meniň kylu-kallarym,
Men garybam kimse duýmaz hallarym,
Batyl bolup meniň güzer ýollarym,
Gel, etişgil, ýoly goýma azara.

Gaýrylary zikr eýleme dillerde,
Eger ygtyýaryň bolsa gollarda,
Gaýry saýat jeren yzlap çöllerde,
Tiz etişgil, çöli goýma azara.

Seniň yşgyň ryswa etdi illere,
Rozugärim meniň döndi ýyllara,
Gaýry bilbil perwaz urup güllere,
Gel, etişgil, güli goýma azara.

Sen diýip terk etdim ata-eneler,
Başymyzda ençe geçip eneler,
Garkyldaşyp kölde gaýry sonalar,
Tiz etişgil, köli goýma azara.

Pyganymdan yza etip illere,
Gamyň ýüki zorluk edip billere,
Gözde ýaşym meniň dönüp sillere,
Gel, etişgil, sili goýma azara.

Her dem peýgam edip ösgeň ellerden,
Ondan gaýry bir zat gelmez ellerden,
Bigäneler hoş eýleýip ballardan,
Tiz etişgil, baly goýma azara.

Nyhan etsem meniň içim köedir,
Pygan etsem jahan-älem duýadyr,
Iller (meni) namys-ara goýadur,
Tiz etişgil, haly goýma azara.

Seniň zikriňi eýleýip destan,
Sen kaýsy erlerde ýörülip mestan,
Mahu-salym meniň bolup zemistan,
Bu gün mahu-saly goýma azara.

Züleyha diýr, sen-sen köňül guwanjym,
Senden gaýry ýokdur meniň daýanjym,
Gaýrylara nesip eýleme genjim,
Tiz etişgil, haly goýma azara.

Elkyssa, imdi sözi Ýusup birle Mälik ibn Zagyrdan eşidiňler. Kim Ýusup alayhys-salamny üsürge ýakyn getirdiler, erse andag owaza tüşti kim, Ýusupnyň şöhraty jahanny tutdy. Aýtdylar “Mälik bir gul getirgen ermiş, zyýada hüýru-periden hoşroý ermiş. Her kim ýüzüni görse, misli aýna dek öz ýüzün görer ermiş”. Tamam halaýyk, patyşa, emir, ezip we ezba, zenanu-merdan, piru-juwan gaýybana didaryna muştak bolup, aldyga pişwaz çykdylar. Mälik Zagyr Ýusupga patyşahana serpaý geydirip, ýüzüge nikap tartyp, şäherge alyp rowana boldular. Halaýyk top-top bolup, öňünden-soňundan, ilgeri, keyinden pyýada, suwara, kimsi ortaga tykylyp, bu rowuşde girdiler. Mälik Ýusupny halaýykga görkezmediler. Aýtdylar:

–Eý, halaýyk, elhal ýolnuň süteminden renjur bolup turur. Enşalla, sabah görer siz – diýip, Ýusupga hub perweriş kyldy. Ýusup andag boldy kim, her kim ýüzün görse, biygytyýar bolar erdi. Tiri-yşkyndan bikarar bolar erdi.

Emma Müsür patyşasy Mälik ibn Zagyrğa kişi goýdy kim, “Kengandan algan gulny meýdanga alyp çyksyn. Tä halaýyk tomaşa kysun. Eger satsa, bahasyn aýtsyn” diýgeç, Mälik Zagyr Ýusupnyň zülpi käkillerige şana kylyp, tamam müşk-anbar başlaryga saçyp, melukäne serpaý geýdirip, bilige lagyl we jöwhardan kemer baglap, başyga tylla jyga sanjyp, ýüzünden nykabyň göterip, esbi-semenderge mindirip, özi Ýusupnyň jylawynda ýügürüp, meýdanga ýoriş kyldy. Tamam görgen halaýyk akyl-huşun tükel aldyrды. Ýusupnyň tiri-yşkyndan hemme nalypygan kylur erdi. Howadaky guşlar mesti-bihuş bolup ýykylar erdiler. Ynsu-jyns nalan-pygan kyldylar we ene ýedi gat asmanyň işigi açylyp, tamam periştelere nazarra kylyp, hemme Ýusup alayhys-salamga medhisena okur erdiler. Mälik Zagyr meýdan ortasynda bir altyn kürsi goýdy. Ýusup anyň üstünde oltudy. Mälik aýtdy:

–Eý, Ýusup, sende bu husn Melahat bar turur. Seniň aslyň ne turur? Aýgyl, eger aslyň bende bolmasa, seni öz başyňa goýaýyn. Ýusup aýtdy:

–Men, gul men, meni satgyl. Satgandan soňra, aslymny beýan eder men – diýdi.

Mälik Zagyr mundady kyldy:

–Eýa halaýyk, geliňler, alyňlar. Bir gulam araby, özi kenganly, akly dana, hüýr ýüzli, kamaty berna – diýip kyçgyrды.

Anda Ýusup perýat kyldy:

–Ýa, eýha, elhalaýyk, geliňler bir araby Kengany, binowa, bikesi – diýip, ýygylar erdi. Kürsi zerriç üstünde her tarapga nigah kyldy. Halaýyk pitne bolup özün ýitirdi.

Indi sözi Züleyhadan eşidiň. Nägäh Züleyha eşitdi kim, “Mälik bir gul getirgen ermiş, hüýr-periden zyýada ermiş” diýip, tamam gyz-juwan tomaşaga çykar boldular. Züleyha Mälik Ryýandan rugsat diledi. Aýtdy:

–Bizlerge rugsat berseňiz, Mälik Zagyrnyň gulun bizler hem tomaşa kysak – diýdi. Anda Mälik aýtdy:

–Eý, Züleyha, elbetde, ony görmek gerek. Onuň husny-jemalyny görmegen bu dünýäge gelgenini we gitgenini bilmez – diýip, andag tagryp kyldy kim, Züleyhanyň tamarlary gurup, Ýusupny görgen dek köňli hoş kyldy. Züleyhanyň seraperdesini oşol meýdanda gurdular. Züleyha seraperde bilen çykdy. Erse, oşol tüýşünde görgeni turur. Matlap bu jahany, belayy-

jany, şa zamany turur. Eknun “Maksadym hasyl boldy” diýip, bu jogapny aýtar erdi. Jogap Züleyha bu turur:

Maksatly köňül içre,
Bir apaty-jan geldi,
Müjgänleri hanjar dek,
Hem gaşy-keman geldi.

Birniçe zaman ýyglap.
Çeşmim doly gan ýyglap,
Äşgäru-nyhan ýyglap,
Ýarym bu zaman geldi.

Janymda parahat ýok,
Onsuz maňa takat ýok,
Hiç özge hekaýat ýok,
Çün ruhy-rowan geldi.

Hem derdimedir derman,
Janymdyr oňa gurban,
Öltürse, budur perman,
Hem şahy-jahan geldi.

Yşgynda onuň zaram,
Ýolunda giriftaram,
Ölginçä hyrydaram,
Ol serwi-rowan geldi.

Ol serwi-kaddyň jany,
Ýandyrdy Züleyhany,
Şährimiziň myhmany,
Döwletli zaman geldi.

Elkyssa, Züleyha bu jogapny aýtyp, muhabbet gözleri birle bakyp, bikarar bolup ýyglar erdi. Müsür ezizi tamam patyşalar, jan, soltan, baý, gedaý, zenan, merdan, gyz-juwan, bendeýi-azat – hemme Ýusup alaýhys-salamnyň jemalyga täsin galur erdiler. Aklyn ýitirip haýran bolup, hiç wejh birle yüzlerige bakabilmez erdiler. Ahyr Mälik baryp, ýüzüne nikap tartdy. Ondan soň, halaýyklar özlergige geldiler.

Elkyssa, Ýusupga her kim baha goýdular. Her kim öýünde ne baryn alyp gelip hyrydar boldy. Hatda ki bir kempiriň bir kelep ýüpi bar erdi, ol hem gelip hyrydar boldy.

–Bu mataga bergil – diýip, Anda Mälik Zagyr aýtdy:

–Eý, halaýyk, bu gulnuň bahasy bu turur: Kim tereziniň bir beýlesige Ýusupny salar men we bir beýlesige dürri-ýakut, lagyl we jöwahyr şamçyraglardan salur men. Her kim barabarynda ölçäp berse, satar men. Her kimniň zowky bolsa alsyn. Ýok erse, açyk tursun – diýip, munady kyldy. Baý, ýoksuz, ýagşy, ýaman – hemme özlerige maslahat kylyp, “Munuň bahasyn hiç kim

etire bilmes. Her niçik bir görgeňim ganymat turur” dier erdiler. Emma ol gün, gün giç boldy. Hemme jaýlaryga gaýtdylar. Gije olarnyň uky gözlerige haram boldy. Ir daň birle meýdanga ýöriş kyldylar. Züleyha Mälik Ryýanga aýtdy:

–Niçik bolgaý. Oşol Kengany gulny satgun alyp öýge mährem kylsaň, meniň hyzmatymda bolsun.

Mälik Ryýan aýtdy:

–Bu söz meniň hem köňlümde bar erdi. Tä saňa mährem kylsam diýr erdim. Imdi ajap makul boldy. Satyn almak gerek – diýdi. Erse, Mälik Ýusupny meýdanga alyp çykdy. Kürsi üstünde olturtdy. Terezi gurdy. Patyşa buýurdy:

–Hazynanyň işiklerini açyň – diýgeç, hazynadar hazynanyň işiklerini açyp, dürri-ýakutdan,lagyl-jöwahyrdan, göwher-zümerretiden alyp çykdylar. Tereziniň beýlesige saldylar. Ýusup alaýhys-salam agyr geldi. Patyşa buýurdy.

–Ene hem hazynadan mal alyp gelin – diýgeç, hazynadan herne baryp alyp geldiler. Any hem terezige salyp, tartdylar. Ýusup alaýhys-salam ene agyr geldi. Elkyssa, ýedi hazyna barabar gelmedi. Halaýyk hemme nazarrede erdiler. Patyşa köp hyjalat tartar erdi. Şermisar boldy. Ýusup bildi kim, patyşa hyjalat tartar. Terezi tartgan kimersäge aýtdy:

–Bargyl, pynhan erge kagyz birle döwet galam getirgil – diýgeç,ol kimerse kagyz birle döwet galam getirip, Ýusupga berdi. Ýusup alaýhys-salam alyp, bu kelemeýi şerifni ýazyp,ol kişiniň goluga berdi. “Bu kelemeýi şerifni mal tarapyga salgyl, zynhar, kişi bilmesin” diýdi. Ol kimerse eltip mal tarapyga saldy. Terezi Ýusup birle barabar geldi.Patyşa söwda kylyp, aldy. Mälik ibn Zagyr bisýar malga eýge boldy, Ýusupny berdar-berdar göterip, atyga mindirip, alyp gider boldular. Mälik Zagyr Ýusupnyň ýanyga baryp, sowal kyldy:

–Eý, päki zat, bir wagtda kylyp erdin, satgandan soň, aslymny beýan kylar men” diýip erdin. Imdi gerek kim, wagdaga wepa kylyp, aslyňny beýan kylgaý sen – diýgeç, Ýusup alaýhys-salam asyl zatyny beýan kyldy:

Asyl zatym meniň Ybraýym Halyl,
Mälik saňa bir-bir beýan eýleýin.
Her dem eter oňa hakdan Jebraýyl,
Atam Ýakup nebi aýan eýleýin.

Atam pendî-nesihatyn tutmadym,
Gören düýşün anyň bawar etmedim,
Bu sebäpden myradyma etmedim,
Imdi görsem,sözün derman eýleýin.

Ady Ýakup,Ýusup üçin zar olgan,
“Balam” diýp gijeler giriftar olgan,
Bilmen niçik bela bilen ýar olgan,
Anyň göz ýaşyny rowan eýleýin.

Pelek aýra saldy meni atadan,
Ibni Emin birle naçar apadan,
Kimse bilmez ne hal geçdi aradan,
Hijr elinden günde pygan eýleýin.

Mälik, meniň nesihatym turur sen,
Bu sylarlary içde nyhan eter sen,
Ýusup aýdar, myradyňa eter sen ,
Seni magfur iki jahan eýleýin.

Elkyssa, Ýusup bu sözni aýdyp bolgaç, Mälik Zagyr bir ah çekdi, aýtdy:

–Eý, päkizat, bu sözlerni owwal aýtsaň erdi. Men seni satmaz erdim. Häli hem gelgil söwdany bazgeşt kylaýyn – diýdi, anda Ýusup aýtdy:

–Imdi bolmaz – diýdi. Mälik aýtdy:

–Andag bolsa, meniň hakymda doga kылgyl, dünýä, ahyretim magfur bolsun – diýdi. Ýusup alaýhys-salam doga kyldy.

Elgaraz, Ýusupny patyşa haremige alyp bardylar. Müsür halky patyşaga tagh ede başladylar. “Tamam hazynasyn bir gulga berip, özi hanlyk kylar erken” diýip, aýtar erdiler. Täki patyşaga iki nisbet gerek turur. Biri dünýä bikarz bolsa, biri zyýada zor bolsa. Munda ikisi hem ýok turur diýr erdiler. Bu söz patyşanyň gulagyna etdi. Hazynadarga aýtdy:

–Bargyl, hazynany görgül, hiç nemeşe barmy, ýokmy? – diýgeç, hazynadan habar alsalar, lagyl we jöwahyr, tylla-kümüşden hiç bir nemeşe kem bolgany ýok turur. Belki, Ýusup alaýhys-salamyň bereketinden hazynalar tolup, jäch bolup turur. Hazynadar muny görüp, patyşaga habar berdi.

–Şaha, serwera, jahan perwera, döwletiňiz zyýada bolsun, hazynadan hiç kem bolgany ýok turur, belki zyýada turur – diýgeç, Müsür ezizi şadyman bolup, Ýusup alaýhys-salamga ýedi gije-gündiz toý-tomaşa kyldy. Ýusupny Züleýhaga mährem kyldy. Subhu-şam, belki, alaetdowam ýanynda bolar erdi.

Züleýha bikarar bolup, arzyn aňa aýta bilmez erdi. “Eger aýtsam, köňli menden galsa, ýaman bolar” diýr erdi. Aýtmasa, ýüregi ýarylarga etip, karary galmady, zar-zar ýyglap, efgan eder erdi. Ýusupny bir sagat gaşyndan aýyrmaz erdi. Zülpi-käkkillerige şana urar erdi, lybasyny, päkize köýnegin geýdirip, ýüzüge tomaşa kylar erdi. Emma bir gün Züleýhanyň yşky zor kylyp ýarylarga etdi. “Herne bolsa bolsun, owwaldan tä ahyryn beýan kylaýyn” diýip, Ýusupnyň etginden tutup, bu jogapny aýtar erdi. Jogap Züleýha bu turur:

Ýusup jan, ýedi ýyl boldy,
Meniň halym harap etdiň.
Ýürekge yşk ody doldy,
Gara bagrym kebab etdiň.

Sen diýp, Müsüre gelmişem,
Ýurdum Magryp zemin erdi,
Bu gün ger sormasaň halym,
Ýürek bagrym şerap etdiň.

Seniň yşkyň jahan örtär,
Dembe-dem her zaman örtär,
Öler men biguman örtär,
Ezizim, iztirap etdiň.

Myradym gül ýüzüň görsem,
Seniň birle döwran sürsem,
Bu gün bimaryňny sorsaň,
Hiç tükenmez sogap etdiň.

Züleyha diýr,hyýalynga,
Ýusup gansyn zülalymga,
Rehim etmeseň halymga,
Maňa sansyz azap etdiň.

Elkyssa, Züleyha bu jogapny aýtdy, erse Ýusup bildi kim Züleyhanyň derdi özge turur, “Meni mysapyr diýip, perweriş kylar diýr erdim. Imdi bildim, bu maňa aşyk turur. Imdi derdi bidermanga galdym, mundag işden bizar men diýsem meni bir belaga giriftar kylar. Her niçik, bir jogap aýdaýyn, şaet anyň birle köňli teskin tapgaý” diýip, Ýusup alaýhys-salam bu jogapny aýtar erdi:

Mysapyram şähriňize gelmişem,
Men bilmenem ýagşy-ýaman kimiňdir.
Kenganda gül, munda gelip solmuşam,
Imdi bilmen sudu-zyýan kimiňdir.

Meni goýuň birniçe gün bolaýyn,
Kim ýagşydyr, kimse ýaman bileýin,
Atam,enem üçin ýanyp köeýin,
Seniňmidir ahyr bu jan kimiňdir.

Mende aýralygyň ody zyýada,
Ilden-ile satylmyşam arada,
Gul iş kylsa, öz hetdinden zyýada,
Çaý içinde ýygılan-çyýan kimiňdir.

Kimse yşk-muhapbetden meý içer,
Sabyr hoşwagtçylyk işigin açar,
Nesip etse,ahyr mahbubyn guçar,
Kimse bilmez taňla zaman kimiňdir.

Emma Ýusup alaýhys-salam bu jogapny aýtdy erse, Züleyha umyt etdi kim, “Bu gün bolmasa, bu aýş taňla bolar. Ahyr meniň hyzmatymdadyr” diýip, özüge teselli berip, ene bitakat bolup erdi. Her zaman Ýusupga derdi-halyn aýtsa, Ýusup kabul kylmaz erdi. Ahyry Züleyha bir pikir kyldy. Müsüriň tamam ussalarын çagyrdy. Aýtdy:

–Maňa bir jaý salyň, burçlaryn tamam tylladan kylyň we diwarlaryn lagyl-ýakutdan, müşkden kylyň. Meniň birle Ýusupnyň suratyn arkasynda, kyblasynnda gündogarynda, ýokary we astynda andag surat kylyň kim, birew birewge el salyp, posa alşyp, şerap içişip, öpüşip, gujaklaşyp dursun. Ene hakgaşga aýdyňlar kim, hiç göz görgeň, gulak eşitgeň bolmasyn. Ony görüp, şaet, Ýusup maňa meýil kylgaý – diýip, ussalarga buýurdy. Ussalar birnäçe mütdetden soň, Züleyhanyň aýdanyndan hem zyýada jaý bina kyldylar.

Emma Ýusup subhy-şam, belke, alaetdowam atasy Ýakupnyň pyrakýndan ýyglar erdi.

–Hudaýa, meniň bir habarymny Kenganga elter kişi bolgaý – diýip, şasupada olturyp, gamgyn bolup, nala kylar erdi.

Bir söwdagär gelip, söwdasyn bitirip erdi. Müsürden Kengana ýörüş kyldy. Düe şäher derwezesinden çykmady. Ahyr kengany düýäni öz başyga goýdy. “Her kanda barsa barsyn” diýip, garap durdy. Düe çüsti-çäbik bir köçäge ýügürdi. Ol söwdagär hiç pählu bermedi. Düe aýlanyp, Müsür patyşasynyň saraýyga dahyl boldy. Gelip Ýusupnyň aldynda çökdi. Ýusup oşol erde gaýgy-gam birle olturyp erdi. Kengany gelip düýäni urup gorkuzar boldy. Düe turmady. Her çend urdy, düe turmady. Ony Ýusup gördi. Aýtdy:

–Eý, ýigit, düýäni ne üçin urar sen? Kaýdan gelur sen, kanda bara sen?

Onda ol söwdagär aýtdy:

–Men kengany adamy turur men. Söwdagär erdim. Söwdany bitirip, gaýdyp barar erdim. Düe derwezeden ötmedi. Ahyry öz başyga goýdum, bu erge gelip çökdi. Imdi hergiz turmaz. Bilmen ne hikmet bar turur. Ýusup kengany adyny eşidip zar-zar ýyglap, bu gazalny aýtdy:

Eý, ýigit, Kenganyň şährinden olsaň,
Men aýdaýyn sen pähm eýle bu söze.
Meniň bu halymdan sen habar alsaň,
Bagrym köýüp, gan ýaş geler bu söze.

Bu nesibim saldy meni yraga,
Men neýleýin döze bilmen pyraga,
Kimse bardyr meni kylsa soraga,
.....
Eger bara bilsem Kengan jaýyna,
Ýüzümni sürterem häki-paýyna,
Munda bakmam hiç kimsäniň roýuna,
Gam-gussadan gurbar inipdir göze.

Kasyd meniň nesihatym turar sen,
Bu syrlary içde pynhan eder sen,
Enşaalla, myradyňa eter sen,
Köp doga eýleýip ýörür men size.

Ýusup aýdar, Şamda bolsa watanyň,
Kengana etirgil peýamym meniň,
Ataş dowahyndan gutular teniň,
Ol Ýakup nebiden habar ber bize.

Elkyssa, Ýusup alayhys-salam bu jogapny aýtdy, erse, ol kişi aýtdy:

–Eý, janym, kim sen, Ýakup alayhys-salamdan habar sorar sen?

–Eý, kengany, sen Ýakupny bilermu sen?

Ol kimerse aýtdy:

–Elbetde, biler men – diýip, bu jogapny aýtdy:

Ýakup nebi diýrler Kengan ilinde,
Niçe wagt anyň döwrany bardyr.
Hudanyň resuly sena tilinde,
Gördügüm şeýle kim zamany bardyr.
Aýralyk jepasyn bihet çekgeýmiş,
Bu ülkede dura bilmen diýgeýmiş,
Söwer oglun anyň böri iýgeýmiş,
Her günde ýat edip,pygany bardyr.

Ady Ýusup ermiş bir şahy-jahan,
Her kim any görse,bolarmyş gurban,
Anyň pyrkatyndan zary-sergerdan,
Gan ýyglagan çeşmi-girýany bardyr.

Bir köşede mesgen kylyp özüne,
Jydalyk gerdini sürtüp ýüzüne,
Ýyglamakdan gubar inip gözüne,
Köňli doly ýüz müň armany bardyr.

Hudadan Ýakuba perman bolupdyr,
Içi anyň derdu-gama dolupdyr,
Ýusupnyň adyny pynhan kylypdyr,
İçinde ataşy-suzany bardyr.

Her günde diýr: “Çykyp ýolun goraňlar”,
Oglunyň senasyn tapmaýyn ýyglar,
Habaryny söwdagärden soraňlar,
Ilden-ile nama-destany bardyr.

Elkyssa söwdagär aýtdy:

–Ýakup barça kenganlylaryň puty-penahy turur.

Liken birniçe ýyldan bäri Ýusup diýgen ogluny böri iýgen ermiş. Bir deşti-beýabanda, külbeýi-ahzanda älemydam ýyglar ermiş. Hemişe agzynda Ýusup ermiş. “Bu dert hemme dertden zyýada bolup turur” diýip, tamam bilgen-eşitgenin Ýusupga bir-bir beýan kyldy. Ýusup ony eşidip, ah jigergähinden tartyp, bihuş boldy. Baz huşyga gelip, aýtdy:

–Eý, ýigit, men bir nama bersem, ony Ýakuba eltip berur sen!

Ol kimerse aýtdy:

–Janym birle elter men – diýdi.

Ýusup aýtdy:

–Andag bolsa, men bir nama bereýin, munda men garyp mazlumnyň dogasyny algaý sen – diýip,bu perýamny iberdiler:

Kasyd-a, etgir peýamym, ol meniň janym idi,
Her jepa gelse başymga derde dermanym idi,
Bilmedim gadryn anyň, kim öýde myhmanym idi,

Tutmadym pendin anyň, könlümde armanym idi,
Waý, kim ýandy pyrakymdan, huramanym idi.

Kasyd-a, Ýakuba diý: “Ýigitgen guzyňdan müjde bar,
Men habar geltirmişem, görer gözünden müjde bar,
Bendedir gördüm işikde, aý ýüzünden müjde bar,
Goly bagly,ýüregi dagly, guzyňdan müjde bar,
Waý, kim ýandy pyrakymdan, huramanym idi.

Baryban kyçgyr işikde: “Ömür ötürgen barmy?
Şuňkaryndan aýrylyp, guzy ýitirgen barmy?
Subhy-şam ogul pyrakýndan tilingen barmy?
Eý,ýaranlar, şähri-Kengandan satylgan barmy?”
Waý, kim ýandy pyrakymdan, huramanym idi.

Sözlegil,kasyd,baryp: “Gördüm Müsür şährindedir,
Ýüzüdir şemsu-kamar neteý kişige bendedir,
Toty ýaňlyg kim kapas içre giriftaryndadyr,
Aýdyp-aýdyp ýyglady, hijr oty janu-tendedir”,
Waý, kim ýandy pyrakymdan, huramanym idi.

Ady Ýusupdyr, atam diýp, zar ýyglar bikarar,
Ilden-ile satylypdyr, onda ýokdur ygtyýar,
Ýakub-a ogluň Ýusup hijriňde olmuş intizar,
Gije-gündiz ol seniň ýadyňňy etdi – zary-zar,
Waý, kim ýandy pyrakymdan, huramanym idi.

Ýusup alaýhys-salam bu peýamny söwdagäriň goluna berip aýtdy:

–Bargyl Ýakupga bizin pendimizi we bendeligimizi etirgil. Mübärek ýüzlerin görseňiz aýtgyl, sizlerden bir kimerse ýitgen, any Müsürde gördüm. Eli bagly, ýüregi dagly, gözi nemli, jany sütemde, köňli elemde, mün gaýgy-gamda, ady Ýusup, kişige bende diýip, arzy-halyny aýtyp, Ýakuba namany çykaryp bergil. Tä olarnyň dogaýy-haýryny algaý sen – diýgeç, söwdagär namany alyp, gitmäkge düýäni turzar boldy.

Düe turmady. Söwdagär dergahar bolup, düýäni urar boldy. Ýusup aýtdy:

–Eý, kengany düýäni urmagyl, şaet, anyň hem bir maksady bolgaý – diýgeç, düe gözünden katra-katra ýaş akyzyp, tilge geldi. Aýtdy:

–Eý, kengany, saňa ýşarat kim, men seni Ýusup alaýhys-salamnyň gaşyga geltirdim. Mübärek jemalyny gördün, ýagşy dogaýy-haýryny aldyň. Ene hem namasyny alyp baryp, Ýakup alaýhys-salamnyň hem dogaýy-haýryny alur sen. Ne üçin maňa jepa kylur sen, menden habar sormaz sen, mende bir maksat bar turur – diýdi.Anda Ýusup aýtdy:

–Eý, janawar, aýtgyl, ne myradyň bar turur? Anda düe aýtdy:

“Eý, Ýusup, meniň myradym kyýamat gününde siziň byragyňyz bolsam,doga kylsaňyz” diýip, başyn erge goýup, sejde kylyp, zar-zar ýyglap turdy. Ýusup alaýhys-salam düe hakynda doga kyldylar. Düe hoşwagt-horram bolup, nagra tartyp erinden turup, kenganyny mindirip, Müsürden şähri-Kengana ýöriş kyldy. Birniçe wagt menazyl kylyp, Kenganga bardylar. Ýakup

alaýhys-salamnyň haremige etişdiler. Emma Ýakup alaýhys-salam külbeýi-ahzanda ýyglaý, saç, dyrnaklary ösüp, mübäreke ýüzleri zagfyran dek sargaryp, iki gözleri köp bolup, özlerin, her tarapga urup, Ýusup diýip, aýta bilmeý jydalyk odun içige salyp, köňli ýanyp, ýüz gam birle olturyp erdi. Işikden bir seda çykdy. Ýakup alaýhys-salam gulak tutdular, erse, birew bir nemesse okyr erdi. Gazal kasyd bu turur:

Ýakup nebi, menden saňa bir türpe habar bar,
Jananyň emesmu?
Ady ki Ýusup, jümle-jahan oňa hyrydar.
Ol janyň emesmu?

Ýüz nala bilen nama ýazyp sizge iberdi,
Görgeň süteminden.
Arz eýledi, ýat eýlesin, ol piri-kühen sal,
Dermanyň emesmu?

Gördüm ýüzüniň şuglasydyr hurşydy-hawer,
Reşkinde pygandyr
Neýleý, ne kylaý bende özi elde giriftar,
Haýranyň emesmu?

Her lahzada salam atama diýp, telmuryp galdy,
Köýd, hemme älem
Ýandyrmış any derdu-pyraknyň şehi-dildar,
Armanyň emesmu?

Gerdişi pelek jebriden ol aýra düşüpdür,
Der nalaýy efgan.
Şamu-säher ýadyň ile bolgusy bidar,
Ryzwanyň emesmu?

Kasyd getirip, Ýusup üçin Ýakuba nama,
Ol şäheri Müsürden.
Daşgaryda pygan etdi kim görseler agýar,
Weýranyň emesmu?

Elkyssa, Ýakup alaýhys-salam kasyddan bu sözni eşidip, bir ahy-serdi tartdy, perýat kyldy kim:

–Her kim bolsaň içeri girgil, senden damagyma ýagşy ys gelur – diýgeç, kasyd içgeri girdi. Ýusupnyň salamyn berip, bir-bir beýan kyldy. Ýakup aýtdy:

–Ilgeri gelgil.

Ol kimerse ilgeri geldi. Aýtdy:

–Ýusupny şul gözleriň birle gördüňmi? – diýip, gözlerinden öpdüler. Ene täkit kylyp, sordular kim:

–Niçik gördüň? Ne suratda gördüň?

Ol kimerse aýtdy:

–Bu suratda gördüm. Boýny bagly, ýüregi dagly, gözi nemli, köňli gaýgyly, älemde, ýüz gaýgy-gamda, özi bende, hemişe bikarar turur – diýip beýan kyldy:

Ýakup nebi, bardym Müsür şährige,
Ýusupny soraglap zyndanda gördüm.
Näga barar erdim kerwen saraýga,
Ýakup diýip ýyglar pyganda gördüm.

Sordum anda “Janym näge ýyglar sen,
Ýanyp,köýüp,jiger-bagryň daglar sen,
Ýakup diýip, her dembe-dem uglar sen”
Toty kimin kapas içinde gördüm.

Bardym garşysyna perwana bolup,
Halyn bileý diýip, diwana bolup,
Janu-tenim köýdi purzena bolup,
Haly harap, köňli weýranda gördüm.

Bilbil kibi saýrap,köp nala kyldy,
Gözünde ýaş döküp, silaby kyldy,
Lagly meýin süzüp, pyýala kyldy,
Gözi – girýan, bagry – birýanda gördüm.

Bizden salam diýdi Ýakup nebige,
Şol ýüregi dagly Kengan welige,
Jeren seýran eden hijran çölige,
Mundag diýdi sizge, men anda gördüm.

Elkyssa, ol kişi bu jogapny aýtdy, erse Ýakup alaýhys-salam oglanlaryny çagyryp aýtdy:
–Eý, oglanlar, bu kişi ne diýr. Sizler Ýusupny böri iýdi diýip erdiňizler. Elhal bu kişi peýamyn getiripdir – diýdi.

Anda oglanlary aýtdy:

–Eý, ata, heniz Ýusupdan umyt etersiňiz. Bular jögi turur. Ýalغان sözläp, sizden bir nemerse almak üçin hile kylyp turur. Bu sözlerige ynanmaň – diýgeç, ol kimerse kasamýat etdi kim:

–Ýusupny görgenim hak turur – diýdi.Anda olar heý urdular.

–Eý, haramzada, çapylar sen, mutamellegen, jögi, ýalغان sözläp atamyzny serasime kylyp, odun täze kyldyň – diýip, urup kowladylar. Ýakup umydyn üzüp ýyglar erdi.

Imdi sözi Züleyhadan eşidiň. Ýusupny ýüz jilweýi-şiwe birle adlar erdi. Etmiş dürlük lybas köýnegin taýýar kylyp, her günde birin geýdirip, tomaşa kylar erdi. Gähi söz birlen, gähi nāz birlen, gähi hoş söz birlen Ýusupga özün görkezer erdi. Emma Ýusup onuň sözüne gulak salmaz erdi. Züleyha aýtar erdi:

–Eý, Ýusup, ne üçin meniň halymga rehim kylmaz sen? Täki meni yşk otyga örtär sen. Maňa nietiňni aýtgyl, seniň ne hyýalyň bar? Eger hoşwagtçylyk birle myrat hasyl kylgyl. Ýok erse, bendām turur sen, saňa azap buýrar men. Goluňna pil berer men, daýhançylyk kyldyrar men.

Ýusup aýtdy:

–Seniň köp duzuňňy iýdim. Mälik Ryýan öýge mährem kyldy. Men niçik mundag naşayýsta iş kylgaý men. Beewbar patyşa eşitse, gabahat bolar, menden bu işler hergiz tamag kylma. Mundag işler menden sadyr bolmaz. Herne kysaň ygtyýaryň turur – diýdi.

Züleýhanyň bir çarbagy bar erdi. Aýtdy:

–Oşol бага baryp, etişler birle iş kylgyl – diýgeç, Ýusup goluga pil alyp, oşol bag içine baryp girdi. Gördi, erse ajap bag turur, kim her dürlük miwerlerelwan-elwan bişip turur. Bulaklar her tarapga rowan bolgan. Ýusup üstünden lybas şahanany taşlap, bir köhne şal geýip, elige pil alyp, iş kylar boldy. Nägä bagbanlar Ýusupny görüp, ajap husun-zyba hergiz dünýäge andag näzenin gelgen ermes. Bagbanlar aýtdy:

– Mundag näzenin oglanga iş buýrar – diýip, Ýusupnyň golundan pilni aldylar. Aýtdylar:

–Eý, näzenin oylan, waý, nury zeminu-asman, mundag işlerge laýyk emes sen. Seniň üçin bizler hyzmat kylarmyz. Sen olturgyl. Bizlerge doga kylgyl. Doganyň bereketinden bizlerge kuwwat peýda bolar – diýgeç, Ýusup aýtdy:

–Men niçik öz işimni sizlerge rowa görer men – diýdi.

Andan soň Ýusup doga kyldylar. İşge meşgul boldular. Ýusupnyň bereketinden on günlük işini bir günde kyldylar. Züleýha bir gün Ýusupny görmedi. Derdi zyýada boldy. Ýusupnyň pyrakýndan zar-zar ýyglaý bu jogapny aýtdy:

Şul pyrakýnda seniň bagrym doly gandy neteý,
Iştiýakýndan bu gün dide girýandyr neteý.

Men saňa janym diýdim, ne boldy görsetseň, ýüzüň,
Çekmegeý ol biwepanyň yşkydan jandyr neteý.

Hesretiňden, ah, neteý, içgenim hunabadyr,
Artdyryp ahy-pyganyň, dagy hijrandyr neteý.

Görgeli bagy lutapet içre ýüzüňni gözüm,
Dembe-dem ýaz ýagmury dek çeşmi-barandyr neteý.

Salsalar bagy-çemen meni ýalguz eger,
Sensiz ol hüýri-jennet bizge zyndandyr neteý.

Aýtar erdim gül ýüzüň hijrinden gurban olaý,
Sed hezar men dek ýoluňda gurbandyr neteý.

.....

Men wysalyň isteban könlümde armandyr neteý.

Elkyssa, Züleýha bu jogapny aýtyp, ne alaç ederin bilmedi. Tap we takaty galmady. Ahyry saraýyndan daşgary çykdy. Baga baryp, derejeden gördi kim, Ýusupnyň husny burunkýdan hem zyýada bolup turur, Züleýhanyň ýüregi howlady, kim, özün бага taşlagaý. Ene mün muşakgat birle red kylyp özün saklady. Züleýha perýat etdi kim:

–Eý, bagban, päkize bagbanlyk ygtyýar kylurmy sen? Bu niçik biakyllyk turur. Özüňe mundag mähnetni rowa görmegil. Myradymny hasyl kylgyl, özüňňiň eşretiňe meşgul bolgul – diýdi. Ýusup aýtdy:

–Eý, Züleýha, menden bu işlerini hergiz tamag kylmagyl. Herne jepa kylsaň, kylgyl – diýgeç, Züleýha pikir-endişe kyldy. Beýtelkeram atlyg lagyl-jöwahyr birlen bina kylyngan jaý saldyryp erdi. Ýusup – Züleýha suratyny nagyş etgen erdi. Ýusupny oşol saraýyga elter boldy. Züleýha özi baryp saraýyga girip, lybasdan bedenleri görnüp, ýüz-müň näz birle, jilwe birle, Ýusupny çagyrdy.

Hyryna jan, bu saraýa,
Diýgil Ýusup janym gelsin.
Şahyn-şadyr asyl zady,
Dünýäde armanym gelsin.

Bir görmeli patyşadyr,
Kerem etse bibahadyr,
Ýüzi şemsi wazzyhadyr,
Derdime dermanym gelsin.

Köşki-eýwanyma çykyp,
Ýoluna garar men bakyp,
Agramyna altyn çekip,
Şol mahy-Kenganyň gelsin.

Gije-gündiz şeb-ruzum,
Gül üstünde bahar-ýazym,
Şirin janymdan ezizim,
Arzuwly armanym gelsin.

Züleýha diýr,majera,
Gözi ahu,gaşy gara,
Jiger bagrym para-para,
Hem dinim,imanym gelsin.

Elkyssa, Züleýha bu jogapny aýtdy. Erse, Hyryna atly kenizek baryp Ýusupga aýtdy:

–Eý, Ýusup, seni Züleýha çagyrrur, ýörgil – diýgeç, Ýusup erinden turup, oşol saraýyga gadam goýdy. Erse, içgeri girdi. Kenizekler işikleri bent kylyp gitdiler. Ýusup gördi kim, Züleýha saraýyň içinde ýüz näz-jilwe birle erinden turup, salam berip, bu jogapny aýtdy:

Seýir jahanga kylyp,
Görgeli didar gelur.
Zowk ile hem sapa kylyp,
Oýnagaly hem ýar gelur.

Bir-birege golun salyp,

Hemme sylrarny alyp,
Bir-birewge gujak açyp,
Ýörgeli dildar gelur.

Dünýäde dilruba özi,
Janynga bir bela özi,
Aşyga rahnema özi,
Ýusuby-dildar gelur.

Galmanam ondan ölinçä,
Lebleriň balyn sorynça,
Ýüzleri gül, agzy gunça,
Bile-bile hoş ýar gelur.

Ýar geledur gülüşmäge,
Syrry-pynhan bilişmäge,
Gujak açyp, görüşmäge,
Sallanyban ol ýar gelur.

Geledir dilberim meniň,
Dünýäde sözlerim meniň,
Rahberu-rahnemam meniň,
Andalyp huwar gelur.

Elkyssa, Züleyha bu jogapny aýtyp, Ýusuby gujaklar boldy. Ýusup ýüz gaýtaryp, diwarga garady. Özi birle Züleyhanyň suratyny gördi. Andan erge garady. Besatlarda hem oşol suratny gördi. Haýran-serasime bolup, hamuş boldy. Züleyha aýtdy:

–Ýusup, görgül, bu saraýny seniň üçin bina kyldym. Tä oýnap-gülüp, magaşet kylgaýmyz – diýdi.

Ýusup aýtdy:

–Naguzy-billah manzalek mundag işden bizar men. Atam weset kylyp erdi. Imdi men niçik günä kylar men – diýdi.

Züleyha aýtdy:

–Andag bolsa men köp mal sadaka kylaýyn. Günähin keparat bolgaý – diýdi.

Ýusup aýtdy:

–Eger dünýä malynyň barçasyny sadaka kylsaň, meniň günähime kefaret bolmaz – diýdi.

Anda Züleyha golyga pyçak alyp, “Meniň ganyň seniň boýnuňa” diýip, özün öltürer bolup, bu jogapny aýtar erdi:

Galmady tende kararym,
Gel, myradym hasyl eýle,
Saňa berdim ygtyýarym,
Gel, myradym hasyl eýle.

Hyzra etir aby-haýwan,

Pejmurda ki ber täze jan,
Toty tapsyn şekeristan,
Gel, myradym hasyl eýle.

Eşitmişem, asyl zatyň,
Synama ýazmyşam adyň,
Saklamyşam amanatyň,
Gel, myradym hasyl eýle.

Çoh derdime eýle derman,
Bu janymdyr saňa gurban,
Sadaka dökeý dürri-neýsan,
Gel, myradym hasyl eýle.

Synam üzre goýup hanjar,
Öler men bigüman, dilber,
Ýusup jan, eýleme ezber,
Gel, myradym hasyl eýle.

Al, indi ganyma galdyň,
Züleýhanyň halyn bildiň,
Eter jan munça uýadyň,
Gel, myradym hasyl eýle.

Elkyssa, Züleýha bu gazalny okup, aýtdy:

–Eý, Ýusup, eger sen meniň myradymny hasyl etmeseň, bu pyçak birle özümni öltürer men. Gany seniň boýnuňa – diýip, özüge pyçak urar boldy. Ýusup bildi ki kim, özüni öltürerge etdi. Jan howul pyçakny golundan alyp, birniçe hekaýat aýtyp, Züleýhany teskin kyldy. Züleýha aýtdy:

–Eý, Ýusup, hiç bolmasa, meniň ýüzümge, agzalarymga bir garagyl. Şaet, köňlüm aram bolgaý – diýgeç, Ýusupnyň köňli erip, Züleýhanyň ýüzüge bakdy. Erse, gözi ahu, ýüzi gül, dişi dur, al ýanak, badam gadam gabak näzeninge gözi düşüp, mähri gitdi. Oşol wagt Ýakup alaýhys-salamnyň suraty göz aldynda häzir boldy. Ýusupnyň gözi atasyga düşdi, bihuş bolup ýykyldy. Erse bir sagatdan soň özüne gelip, erinden turup, çüsti-çäbük daşgary çykdy. Züleýha ardyndan ýügürdi. Ýusup her işikge etdi, erse işikler açyldy. Züleýha etip, Ýusupnyň arkasyndan tutup tarty. Erse Ýusupnyň köýleginiň art etegi para-para boldy. Ýusup gaçdy. Züleýha ardynda çekdi. Oşol wagt Müsür azyzy patyşa daşarda sypa üstünde olturyp erdi. Ýusup birle Züleýhaga gözi düşdi. Züleýha näterin bilmeý perýat kyldy.

–Eý, Müsür azyzy, patyşahy-älem, kengany-gulny satyn aldyň, öýüne mährem kyldyň. Bu gün zorluk kyldy. Dad onuň golundan. Tä ony öldürmeseň, meniň munda durarym ýok – diýip, zar-zar ýyglady. Patyşa dergahar, dergazap bolup, munady kyldy: “Jellat, jellat!” diýip:

–Ýusupny tutuň, elin-aýagyn baglaň, çarmyha geriň. Tä ölinçä uruňlar – diýgeç, Ýusupnyň huşy başyndan gitdi. Aýtdy:

–Eý, patyşa, men päk turur men. Günä menden ermez. Züleýhadan turur. Bu işni bile kylyň, çün hun nahak kylmaň, ahýretde puşman kylar siz!

Mälik Ryýan onuň sözüge bakmady. Gazap buýrar boldy. Ýusup bildi kim patyşa zyýada dergazapda gurur. Ýusup janyndan umyt üzüp, nala kylyp, bu munajatny okyr boldy:

Kerim-a, zaty-päkinden,
Guluňňy lajerem kylma.
Bu zalym derdinäkiňden,
Ýüregimde älem kylma.

Maňa sensiz pena ýokdur,
Meniň deý binowa ýokdur,
Bu derdime dowa ýokdur,
Zyýada derdu-gam kylma.

Babam Ybrahym, Ysmagyl,
Olarňyň hormatyn kylgyl,
Bu zalymga rehim salgyl,
Garybyň men, sütem kylma.

Resulyňdyr babam Yshak,
Atam Ýakup nebi berhak,
Olarňyň hakydan ançak,
Gözümni munça nem kylma.

Hudaýa binowadyr men,
Belaga mübteladyr men,
Neteý, neýleý ryswadyr men,
Ýusupny ziru-bim kylma.

Elkyssa, Ýusup bu munajatny okydy, erse ol saraýda Mälik Ryýanyň halessiniň kyrk günlük beçjesi bar erdi. Bişekde ýatar erdi. Ýusup birle Züleýhanyň işinden habardar erdi. Beçje guýa bolup, şahadat aýtyp, günwählik berip, bu jogapny aýtar erdi. Jogaby beçje bu turar:

Töhmet ile oňa şikaýat etme,
Taňry gazap eýlär, Müsür azyzym.
Ýusupda günä diýip, rowaýat etme,
Adalat kyl, rastlyk bile, azyzym.

Taňry meni oňa güwä eýledi,
Ýusup hudaýyna sena eýledi,
Züleýha Ýusupga jepa eýledi,
Ýusupnyň arzyny eşit, azyzym.
Patyşa bolan garar derdinäkine,
Nazar kyl Ýusupnyň köýlek çekine,
Ilgeri ýa keýin, asyl päkine,
Ýagşy bilip iş kyl, Müsür azyzym.

Çäk aldynda bolsa, Ýusup ýamandyr,
Züleýha töhmetden, belki, amandyr,
Eger ardyndadyr beläýe jandyr,
Günä Züleýhadan biliň, azyzym.

Kudek diýr, töhmetden hezer eýläňiz,
Budur güwäligim bawer eýläňiz,
Ýusupny hurşydy-hazar eýläňiz,
Hakyň resulydyr aýtgan, azyzym.

Elkyssa, kudek bu jogapny aýtdy, erse patyşa köýleki gördi. Çägi ardynda turur. Patyşa bildi kim günä Züleýhada erur. Patyşa Ýusupga aýtdy:

–Bu syrny pynhan saklagyl – diýip, Züleýha hiç dem urmady. Anyň üçin kim, uluglar bir günä, iki günäni öter ermişler. Ene Ýusupny burunkydan zyýada hyzmat kylar diýip, Züleýhanyň hyzmatynda goýdy. Patyşanyň köňlünden gubar halas bolup, bu işler peramuş boldy.

Imdi habary wezir, mährem, ýasawullaryň zagyflaryndan eşidiňler. Ýusup birle Züleýhanyň hekaýatyny wezirniň hatyny, ýasawulnyň hatyny, hansalaryň hatyny, mähremniň hatyny bu baş hatynlar Züleýhaga tagn edip, masgara kylar erdiler. Diýr erdiler kim Züleýhaga: “Etim kylyp, öz hyzmatkärige aşyk bolmak ne ýaman işdir” diýip melamat kylar erdiler. Bu sözler Züleýhanyň gulagyna etişdi. Bir güç Züleýha tagam taýýar kylyp, zyýapat üçin ol zagyflary öagyrdy. Olar Züleýhanyň hyzmatyga bardylar. Züleýha her haýsysynyň aldynda tabak doly göşt, burnç goýdy we her tabaknyň üstünde altyn saply pyçak goýdular. Ondan soň Ýusup melukäne serpaý geýip, gumgan silapça alyp, bularnyň gollaryn ýuzduryp, hyzmatda boldular.

Bu zenanlaryň gözleri Ýusupnyň ýüzlerinde boldular. Hemme bihuş bolup ýykylarga meýil etdiler. Züleýha olaryň ýüzlerine gülap sepip, olary bidar kyldy. Nägäh tagamga el uzatdylar. Erse pyçak alyp etlerini dograr boldular. Hemmesiniň gözleri Ýusupda erdiler. Özlerinden bihabar bolup, barmaklaryn para-para kylyp, maýyp boldular. Züleýha Ýusupga yşarat kyldylar “Daşgary çykgy!” diýip, Ýusup daşary çykdy. Zagyflar özlerinden habardar bolsalar, elleri kesilip, maýyp bolup gururlar. Birniçesiniň golunyň barysy kesilipdir. Birniçesiniň ýarysy kesilipdir. Gollarynyň yzasy birle hemme ýyglaşar erdiler. Züleýha olarga bakyp güler erdi. Olar aýtdylar.

–Eý, Züleýha, bizler hata kylan ekenimiz. Saňa aýyp edip, masgara tutar erdik. Indi bizler şermende bolduk. Magzur tutgaý sen – diýip baş urdylar. Züleýha aýtdy:

–Eý, janlar, niçe ýyl bolup turur, bu ot meniň ýüregime gaýnar. Siz bir saparga takat kyla bilmediňiz – diýip, olarga bu jogapny aýtar erdi. Jogaby Züleýha bu turur:

Bu gün şerhi-dilim aýtsam,
Ony jan bile söer men.
Mydama yşk odun tartyp,
Köýüp misli semender men.

Niçe ýyldyr budur halym,
Tükenmez başda hyýalym,
Açylmaz, belki, eşkalym,

Ýolunda bir galandar men.

Ýüz elwan tilde söýlär men,
Ýusupnyň mehdin eýlär men,
Periden täze ter men,
Tä ölinçä suhanwer men.

Meni aýyp etmäň janlar,
Eziz jan içre myhmanlar,
Ýüzi gül,gözi mestanlar,
Dilu-janu mukadder men.

Züleýha hijride ýyglar,
Ýusup diýip, bagryn daglar,
Haçan bir wagtyny çaglar,
Bu söz ile musahhar men.

Elkyssa, Züleýha bu jogapny aýtdy. Erse, ol hatynlar her biri Ýusupny çagyryp, nesihat kyldylar.

“Züleýha birle maksat hasyl kylgyl” diýip. Ene pynhan erde Ýusupnyň elin tutup, aýdylar: “Eý, Ýusup jan, bizler Züleýhadan sed hezar ýagşyrak tururmyz. Bizler birle myrat hasyl kylgyl. Ýok erse, seni zyndanga saldyrarmyz” diýgeç, Ýusup könlünde aýtdy: “Owwal biriniň jenjeli ýagşy erdi. Indi alty ajdarhaga niçik jogap berer men” diýip ýyglar erdi.

Aýtdy:

–Eý, näzeninler, menden bu tamany kylmaňlar. Eger mundag kysam erdi, Züleýha birle kylar edim. Zirake niçe ýyldan bäri Züleýha meniň odumga köer, jemyg hazyna-gençlerini meniň ýolumda berbat kyldy. Men ölümgerazy men. Zyndanga düşergerazy men, mundag işden bizar turur men – diýip, bu jogapny aýtar erdi:

Näzeninler beýle yza eýlemäň,
Munça eter gördügiňiz jemalym.
Zebun işe meni rowa eýlemäň,
Razydyr men hak eýlese hylalym.

Kenganyň bilbili Ýakuba dilber,
Menem ibni Emin jana byradar,
Öten babalarym hurşydy-hawer,
Äleme röwşendir nury-jemalym,

Sabr eýlerem herne jepa etişse,
Hahy bela, hahy ata etişse,
Ezelde bagtyma gara etişse,
Etişmez hiç ere pikri-hyýalym.

Menden umyt etmäň hijran dagyem,

El degmedik pygamberiň bagyem,
Ahyrynda Züleýhanyň agyem,
Sizlere etişmez abu-zulalym.

Uwçum,uwçum, uwçum hakyň uwçusy,
Maral ilen jeren imes injisi,
Allanyň nurudyr Ýusup ýolçusy,
Özge bilen ýokdur meniň kemalym.

Elkyssa, Ýusup bu jogapny aýtdy. Erse, hatynlar dergahar bolup, Züleýhaga aýtdylar: “Ýusupny zyndanga salmak gerek. Täki özüň bilgeý” diýip, geňeş berip gitdiler. Züleýha olarnyň sözlerige ynanyp, Müsür ezizige aýtdy:

–Eý, şahy älem, Kengany gulny öýge mährem kylypdyr diýip, halaýyk melamat kylur ermiş. Any zyndanga salgyl. Birniçe ýyl ýatsyn, Täki halaýyknyň melamaty gitsin – diýdi. Bu söz Melik Ryýanga hoş gelip, jellatga buýurdy kim, “Ýusupny zyndanga salgyl!” Ýusupnyň boýnuga zynjyr salyp zyndanga taşladylar.

Emma zyndan içinde köp adamlar bar erdi. Ýusup salam berdi, hemme Ýusupga gol gowşuryp birden salam bedriler. Ýusup salamga jogap berip bir köşede oturdy. Elkyssa, Ýusup alayhys-salam zyndanga zindegelik kylar erdi. Züleýha ruzy-şeb, subhy-şam, belke, alaetdowam ýyglar erdi. Hiç çäre tapmady. Etgen işinden puşeyman bolup, aýtgán sözi bu turur:

Kuýaş ýüzlim, şirin sözlim,
Bu işimge puşeyman men.
Ýusup janym,nedir halyň,
Öten işge puşeyman men.

Hata kyldym, jepa saldym,
Seni, eý, mahy-Kengany,
Seriňden öwürüleý daýym,
Bu işlerge puşeyman men.

Ýürek-bagrym kebab oldy,
Ýaryg köňlüm gara boldy,
Meniň halym harap boldy,
Bu işlerge puşeyman men.

Züleýha diýr, Ýusup janym,
Seniň waslyňdyr armanym,
Köer meniň istihany,
Bolan işe puşeyman men.

Elkyssa, Züleýha Ýusup bir görmäge zar boldy: Ahyry bir bahana kyldy. Patyşanyň tamam lybaslaryn geýip, ýaraglaryn baglap, birniçe keniz birle zyndan işigine baryp, zyndanbanga syýasat kyldy:

– Ýusupny ne gol-aýagyn baglamaý, boş goýup, turar sen – diýgeç, zyndanban jan-howul, jan-gorkup, Ýusupnyň gol-aýagyn baglap, daşary alyp çykdylar. Züleyha mübärek jemalyn görüp, andag aram boldy. Ene öýge gaýtdy. Baryp bir külbeýi-ahzanda bagryň sowuk erge berip, naleýi-efgan birle ýyglar erdi:

Eý, ýaranlar, musulmanlar,
Men bu gün şeýle har oldum.
Ýusup janyň jemalyna,
Doýmadym, bihumar oldum.

Salyp şalar lybasyna,
Başym urdum söwdasyna,
Düşüp yşkyň gowgasyna,
Illere şermisar oldum.

Görüp dilberin hasyny,
Berip aldym bahasyny,
Çekip yşgyň jepasyny,
Yşkyndan ýanyp nar oldum.
Tagbiri ters boldy düýşün,
Agmaly köpdür bu işin,
Atam-enem, kowum-hyşym.
Barçasyndan bizar oldum.

Ölümdeň ýamandyr pyrak,
Düşüp men ilimden yrak,
Häli hem umyt ýagşyrak,
Ajap hunsuna zar oldum.

Gelip men Müsür ýurduna,
Gözüm kör boldy gerdine,
Köýüp bir ýaryň derdine,
Ahu gözli marar oldum.

Züleyha, diýr, men basapa,
Hiç kimden bolmady wepa,
Men Ýusuba kyldym jepa,
Ene hem men agýar oldum.

Elkyssa, Züleyha bu jogapny aýdyp, zar-zar ýygpar erdi. Bir gün Züleyhanyň yşgy zor kylyp, öýünden çykyp, zyndanbanga kişi goýdy: “Ýusupny günde bir mertebe zyndandan çykaryp taýaklasyn, nala we efgan kylysyn. Tä onuň owazyn eşidip, şaet, meniň köňlüm jaý bolgaý!” diýip, Ýusupny zyndandan çykaryp, günde taýaklar erdiler. Nala we efgan birle ýyglap. Ýusup bu gazalny aýtdy:

Niçe jebir etdiň maňa, perýat, eliňden pelek!
Dadyma hiç etmediň, perýat, eliňden pelek!

Takatu-sabru kararym galmady bu hijriden,
Boldy köňlüm genji-huwş, berbat, eliňden pelek!

Ýaru-hemdemim ýokdur, haly-dilim arz eýleşem,
Şat köňlüm eýlediň, näşat, eliňden pelek!

Jümleýi-janu-tenimni örtedi nary-pyçak,
Hijr oduda bolmasyn, binýat, eliňden pelek!

Diýdi Ýusup, bu pelek, köplerni gamnäk eýledi,
Etmediň hiç dadyma, haýhat, eliňden pelek!

Elkyssa, Ýusupnyň bu perýadyny eşidip, Züleýhanyň köňli aram bolar erdi. Birniçe mahal mundag ömür ötürdi. Ahyry bolmady. Özüge endişe kyldy: “Ýusup mundag sabyr eder. Men hem birniçe ýyl sabyr edeyin” diýip, “Eý, Ýusupnyň hudaýy, maňa hem sabyr-karar bergeý sen, ýok erse, bu amanatny algaý sen” diýip, zar-zar ýyglar erdi, çün, ebri-nowbahar ýañlyg ýyglap, bu munajatny okyr erdi:

Eý, Ýusupnyň allahy, arzym saňa, ýarym ber,
Hem gunça dahan ýañlyg, bag içre enarym ber,
Ömrümge hazan etmeý, ol bagu-baharym ber,
Bakyşy jeren gözli, gül ýüzli nigärim ber.
Ýa al bu amanatny, ýa sabru-kararym ber!

Sut eýlemedi ahym, her çent ki pygan eýläp,
Yşkynda köýüp janym, ryswaýy-jahan eýläp,
Ömrümni kylyp berbat, gözýaşymny gan eýläp,
Köýünde meni goýma, çäki-giriban eýläp,
Ýa al bu amanatny, ýa sabru-kararym ber!

Men ýanyp eda boldum, ke munça harap etme,
Bir zerre wujudym bar, gahr ile atap etme,
Imdi maňa takat ýok, artyksy azap etme,
Köňlümge salyp mährin, bagrymny kebap etme,
Ýa al bu amanatny, ýa sabru-kararym ber!

Hijr ataşydan ahyr janymga etip hanjar,
Zähm etdi senan eýläp, müjgäni peri-peýker,
Her dem ýüzüňi görgeç, dert ile bela artar,
Hijr ile wysalyndan çün ataşy päk örter,
Ýa al bu amanatny, ýa sabru-kararym ber!

Eý, wahydy-küllihal, ryzk ile kenagatny,
Başymga meniň salma daýym bu kyýamatny,
Hem derdu-jepasyndan gördüm ýüz alamatny,
Her demki Ýusup jandan istäp bu şepagatny,
Ýa al bu amanatny, ýa sabru-kararym ber!

Züleýhanyň hajatyn hasyl eýle, ýa jepbar,
Rakyplaryň tagnasyn batyl eýle, ýa jepbar,
Ajyzlarga şefgatyň wasyl eýle, ýa jepbar,
Maňa bergen jepañňy katyl eýle, ýa jepbar,
Ýa al bu amanatny, ýa sabru-kararym ber!

Elkyssa, Züleýha bu jogapny aýtyp tagatga meşgul boldy.

Elkyssa, birniçe ýyl Ýusup zyndanda boldular we aýdarlar kim, Ýusup alayhys-salam bir kowulda üç ýyl, ene bir kowulda on ýyl zyndanda ýatdylar.

Bir gün Ýusup atasy Ýakup, inisi Ibni Emin we jemyg kengany halky ýadyga düşüp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýañlyg ýyglap, “Kengandan gelgen bir kişi bolsa, atamdan bir habar sorsam” diýip, penjiräge bakdy. Zyndan ýol üstünde erdi. Gördi kim bir düýä mingen, suraty kenganyga ogşaş bir kimerse ötüp baradyr. Ýusup nagra tartdy:

– Heý, heý, söwdagär, durugul. Senden birniçe sowalym bar, sowalymga jogap bergeý – diýgeç, söwdagär oşol erde durup, düesiniň meharyn tartyp, zyndanga garady. Hiç nemerse görmedi. Ondan penjiräge bakdy, erse, aftap dek şuglasy zyndan içinde bark urar, söwdagär aýtdy:

– Ýigit, ne sowalyň bar, aýtgyl, men jogap bereýin – diýgeç, Ýusup zar-zar ýyglap, söwdagärden sorady. Söwdagär hem oňa jogap berdi:

Ýusup: Kerwen, durgul, senden habar alayýn,
Munça şitap eýläp, nirlər amanmy?

Sözle seniň mekanyňňy bileýin,
Ne erden geldigiň, erler amanmy?

Söwdagär: Kim sen, janym, menden habar sorar sen,
Tawuşyň jezagly, fezagly gördüm.
Telmuryp ýüzüme bakyp durar sen,
Ýa bir binowa sen, jepaly gördüm.

–Ýedi ýyllyr zyndan içredir bagym,
Awlap alan Müsür ezizi agym,
Kenganda bir garry kişide dagym,
Beni Ysraýylly pirlər amanmy?

–Menden habar sorsaň Şam ile Kengan,
Anda mekanymdyr Müsürde myhman,
Diýgil içde janym, galmasyn arman,

Seniň bu halyňňy belaly gördüm.

–Niçe ýyldyr aýra düşdüm atamdan,
Ibni Emin birle naçar apamdan,
Takatym ýok zyndan içre yzamdan,
Ol Ýakup pygamber, iller amanmy?

–Sorsaň, Ýakup nebi intizar özi,
Ogly Ýusup üçin giriftar özi,
Ruzy-şep, subhy-şam köp özi,
Seni andan beter yzaly gördüm.

–Ýakuba diý barsaň: “Bir kişiň barmyş,
Zyndan içre iki gözi gararmyş”,
Seniň üçin gyzyň ýüzi sararmyş,
Ehuda, Şemgun deý şirler amanmy?

–Sözle-hä kim sen? Ýakup dier sen,
Anyň üçin gam-gussalar ier sen,
Ýa ýitirgen guzusymy meger sen,
Şekerden her sözün mazaly gördüm.

–Asyl zatym aýtsam, perman aňlanmaz,
Meniň bu derdimde derman aňlamaz,
Diýseň Ýakup biler, zaman eglenmez,
Ibni Emin gunça-güller amanmy?

–Sabr eýle, namaňňy aman elter men,
Roza kysa, Ýakup elin tutar men,
Hoş gal, janym ýolum uzak, gider men,
Ýüzün nurdur, agzyň senaly gördüm.

Elkyssa, bu jogapny aýtyp bolup, söwdagär çüsti-çäbik ýolga boldular. Birniçe katyg menazyl kylyp, Kenganga baryp, Ýusupnyň peýamyn Ýakup alayhys-salamyň aldynda goýup, görgeň wakasyn bir-bir beýan kyldy. Ýakup sordy:

–Ne suratda gördüň? Ady ne turar?

Söwdagär aýtdy:

–Müsür patyşasynyň zyndanynda gördüm. Eli bagly, ýüregi dagly, ýedi ýyl bolupdyr zyndandan kyçgyrdy. Mübärek ýüzüniň şuglasy penjireýi-zyndany minewwer kylar, liken, ýagşy göre bilmedim. Adyny soradym. “Elhal perman ýok turur adymny aýtsam” diýip, zynhar kylyp aýtdy: “Ýakuba aýtgyl, ýitgen bir guzusy bar erken, any ýadyga salyp, dogany kysyn” diýip ýyglaý, ýüz-mün sütem birle haly-dilin aýtyp iberdi – diýip, bir-bir beýan kyldy. Ýakup eşidip, bihuş bolup ýykyldy. Bir sagatdan soň özüne gelip, erinden turup, nagra jigergähinden tartyp, nowha gile başlady. Barça huşu taýrlar, yns we jyns hemme nalaga girip ýyglaý başladylar. Ýakup zar-zar ýyglaý, nalaýy-zarg-tezarryg birle bu jogapny aýtdylar:

Ne iş kysaň razydyr men,
Meni beýle zar eýleme!
Ýusupny görmeý öler men
Beýle intizar eýleme!

Ýa meniň Ýusbym bergil,
Ýa bu amantyň algyl,
Ýüzüm tutdum, kabul kylgyl,
Meni köp naçar eýleme!

Ýusupy sakla her kanda,
Eger çölu-çah zyndanda,
Ýüregim ýüz-müň armanda,
Beýle giriftar eýleme!

Aý, Ýusubym, waý, Ýusubym,
Suraty kumaý Ýusubym,
Kylmady perwaý Ýusubym,
Meni oňa zar eýleme!

Käkili sünbül Ýusubym,
Ki ýüzleri gül Ýusubym,
Owazy bilbil Ýusubym,
Kapas içre har eýleme!

Derdime derman Ýusubym,
Gözleri mestan Ýusubym,
Ýyglatadyr gan Ýusubym,
Köňlümi bimar eýleme!

Jennet içre hüýr Ýusubym,
Barça eri nur Ýusubym,
Ýakup aýdar: “Ber Ýusubym!”,
Zyndana duçar eýleme!

Emma Ýakup alaýhys-salamnyň bu nalasyny eşidip, oglanlary we ähli öwladý häzir boldular. Aýtdylar:

–Eý, ata, ne waka boldy? Munça perýat kylar sizler? Nalaňyzdan äleme gul-gula etişdi. Anda Ýakup aýtdy:

–Eý, oglanlarym, Ýusupdan peýam eşidip durar men. Bu olturgan kişi Ýusupdan habar getirip turur – göterdiler. “Eý, haramzada, niçe ýyldan bäre böri oduny täze kylyp, haýran-serasima kylyp sen” diýip, her haýsysy bir ýumruk urar boldular. Ol kimerse janyndan gorkup, bidir gaçdy. Ibni Emin, Ýakup bu wakany görüp, ança ýyglaşdylar, kim ýedi gat asman arş, kürs we lowh galam hemme der nala boldular.

Indi rawylar mundag rowaýat kylarlar kim, Magryp zemin patyşasy Mälik Ryýanga duşman erdi. Bir gün weziri bilen geneş kyldy. “Mälik Ryýanyň saky mähremi bilen han Salar mähremine zäher bile köp mal iberseň, ony Mälik Ryýanga berip öldürse, olary Mälikniň ornuga häkim kylsak” diýip, geneş kylyp, köp dür we jöwahyr bilen jansyz iberdiler. Jansyz baryp, saky mähremi birle han Salar mähremige bu wakalary beýan kylyp, zäher birle malny olarga berdi. Saky birle han Salar ikisi zäherni pöleşip, alyp gitdiler. Saky köňlünde aýtdy: “Men niçe ýyldan bäri duzyny iýip men. Bu ýamanlykny niçik kylgaý men” diýip, endişe kyldy. Han Salar zäherini gandalet ýugrup, tagamga salyp, taýýar kyldy. Saky bu endişe birle patyşaga baryp tagzym kyldy.

–Şaha, serwera, jahan perwara, derýaýy-mukatyr bende keminäniň bir günähi bar turur, bir kaşyk ganymgý behil kylsaňyz aýtar men?

Patyşa aýtdy:

–Aýgyl, herne günä bolsa ötdüm – diýgeç, saky tamam wakalaryň han Salarnyň zähri gandaletge ýuguryp, tagamga salganyň bir-bir beýan kyldy. Patyşa eşidip, gazapnak bolup, han Salarga kişi iberdi. Ýasawullar ony baryp, özi birlen alyp geldiler. Han Salar bildi kim, bu işlerini saky mährem kylyp turur. Ýüz-müň howatyr birlen patyşaga baş urup aýtdy:

–Eý, şahy-älem, waý, soltan bakerem, bu günä sakydan turur, zähri alyp galdy. Özi sizge bermekçi bolup – diýip aýtdy we kasamýat kyldy. Patyşa bu sözler bilen gümanda boldy. Ahryr ikisini hem tutup, Ýusup ýatan zyndanyga saldy. Olar gördi, kim hemme zyndanylar Ýusupga gol gowşuryp hyzmat kylar erdiler. Han Salar bilen saky Ýusupny gördüler ajap näzenin bir ýigit turur. Kim ondag nemesse älemge gelgen ermez. Husnuna tagaçjyp galyp, özlerniň öýündäki aşretlerin halys unudyp, peramuş kyldylar. Birçe gün owkat geçirdiler. Nägäh saky bir düýş gördi. Ýusupnyň gaşyga baryp aýtdy:

–Eý, päkizat, men bir düýş gördüm, tagbyr kylgaý siz. Düýşümde engur şerabyndan patyşaga sundum. Patyşa hoş kylyp maňa sundy, men alyp hoş kyldym – diýgeç, Ýusup onuň düýşüni ýorup aýtdy.

–Üç günden soň zyndandan çykar sen. Patyşa seni öňküden hem zyýada, beýikler beýgi kylyp, mährem kylar – diýip, düýşüni ýordy. Anda han Salar aýtdy:

“Men hem bir ýalغان aýtaýyn” diýip:

–Gije düýşümde birniçe zenbilge nan salyp, patyşaga alyp barar erdim, nägä asmandan bir bölek guşlar alyp gitdiler.

Onda Ýusup aýtdy:

–Seni hem üç günden soň zyndandan çykarýarlar. Eltip darga asarlar. Guşlar göştüňni üzüp-üzüp alyp giderler – diýip ýordy. Han Salar pygan kylyp aýtdy:

–Men şundag düýş görgeň ermes erdim, ýalgandan aýdyp erdim – diýip, perýat kyldy. Ýusup aýtdy:

–Indi agzyňdan çykdy, hergiz tebdil bolmaz – diýgeç, han Salar ýyglaý aman getirdi.

Elkyssa, üç günden soň, ikisini patyşa zyndandan çykardy. Ýusup birle hoşlaşdy. Ýusup aýtdy:

–Eý, saky, meniň arzymny Müsür ezizge beýan kylgyl, Züleyha meni töhmet birle zyndanga salgan turar – diýip, tākīd kyldylar. Saky “Ajap bolýar” diýip, zyndandan çykyp, patyşaga hyzmatga bardy. Patyşa bir kişige buýurdy:

–Sakynyň şerabyn alyp gelgil, han Salarnyň tagamyny alyp geliňler – diýdi. Derhal alyp geldiler. Şerabyndan itge berdiler. Her çend içse hem kār kylmady. Tagamdan itge berdi, bir lukma iýgeç fielhal ýarylyp öldi. Sakyny begler begi goýdy, özüne burunkydan zyýada mährem

kyldy. Han Salarny tutup, darga çekdiler. Birniçe günler darda asylyg turdy. Göştüni guşlar üzüp-üzüp alyp gitdiler. Herne Ýusup aýtyp erdi, andag boldy. Saky patyşanyň hyzmatynda mährem bolup, Ýusupnyň aýtgan sözünü ýadyndan peramuş kyldy.

Elkyssa, Ýusup kyrk ýyl zyndanda ýatdy. Hiç aramy-karary galmady. Garyp biçäre bolup jemyg zyndanda ýatgan adamlar hemme perýat pygan kylyp ýyglardylar. Ýusup olarga rehim kylyp aýtdy:

–Eý, garyp we biçäreler, omyn diýiňler, men doga kylaýyn – diýip, zary-tezaryg kylyp, munajat kylar erdi. Hemmeler el açyp, “omyn” diýdiler:

Kyrk ýyl oldy gözde ýaşym sylynmaz,
Omyň diýdiň, doga ejabat olgaý,
Garaňky zyndanda aý-gün bilinmez.
Umyt eýläň hakdan enaýat olgaý.

Sabyr eýläň ýakyndyr zowky-sapamyz,
Unut bolar gören jebri-jepamyz,
Bir-birewge beren wada-wepamyz,
Enşaalla, bu gün karabet olgaý.

Gam iýmäňiz, wagt eda bolandyr,
Ybraýym, Ysmagyl jedim gelendir,
Ötüş edip bizi hakdan alandyr,
Bigüman olardan şepagat olgaý.

Meniň babalarymyz olsa ýaryňyz,
Sydky dilden ýyglassaňyz baryňyz,
Kabul olar siziň ahy-zaryňyz,
Olar iki dünýä hemaýat olgaý.
Ýusup aýdar, bir gül idim solmuşam
Aýralyk otyga zebun olmuşam,
Ýyglap gerdenime reda salmuşam,
Rehim etmeseň maňa kyýamat olgaý.

Elkyssa, indi söz Mälik Ryýan düýş görüp, Ýusup zyndandan çykyp, patyşa bolganynyň beýanynda turar.

Emma rawylar andag rowaýat kylarlar kim, Müsür halkynyň her ýylda bir aýdy bar erdi. Nägäh aýdlary ýakyn geldi. Erse Müsür ezizi tamam weziru-wekil, atalyk, ynak, nägip şeyhilislam, ulug we kiçik hemme aýdgähige baryp, seraperde gurdular. Tamam halaýyk baryp jaýly-jaýynda karar tapdylar. Sabah boldy Mälik Ryýan gyzu-juwan, muganny-zaman birniçe zenanlaryny saz kyldyryp, şerap içip, mest bolup ýatdy. Ýedi gije-gündiz aşretde boldular. Nägäh Mälik Ryýan bir düýş gördi. Düýşünde derýaýy-Nilden ýedi semiz sygyr we ýedi aryk sygyr peýda boldy. Ýedi aryk sygyr ýedi semiz sygyrny iýdi. Ene teferrujda garap turup erdi. Ene ýedi başsyz höl bugdaý bir-birege çollandy. Gury bugdaý höl bugdaýy iýdi. Mälik Ryýan bu işni görüp, huşy başyndan uçup, syçrap oýgandy. Tamam müneçjimleri we gurrandazlaryny we

tagbyrçylarny çyrlap, düýşüni beýan kyldy. Tagbyrçylar eşidip, haýran boldular. Hiç jogapny bilmediler. Patyşa gazap kyldy.

–Bir aý möhlet berdim. Waý, eger düýşümnin tagbyryn bilmeseniňler müň para kylar men, – diýip, dergahar boldy. Hemme lerezaga girdiler. Hiç kim alajyn tapmady. Barça tagbyrçylar ölümge razy boldular. Birniçe eýýam ötdi, erse sakynyň ýadyga düşdi kim, zyndanda Ýusup düýş görülenleriň wakasyn ýorup erdi. Herne aýtgany bolup erdi. Bu sözni saky Mälik Ryýanga beýan kyldy. Mälik Ryýan sakyny iberdi.

–Bargyl, bu düýşümnin wakasyn andan soragyl – diýdi. Saky zyndanga baryp, hezret Ýusupnyň aýagyga ýykyldy.

–Magzur tutuň, eý, päkizat. Sizleriň mübäreke sözüňiz ýadymdan peramuş bolgan erken. Ene hem bir düýş gördüm, eknun hyzmatyňyza geldim – diýip, köp magzurdarlyk kyldy. Ýusup sordy kim:

–Ne düýş gördüň?

Saky beýan kyldy. Ýusup aýtdy:

–Bu düýş seniň düýşüň ermes, meger Mälik Ryýanyň düýşi bolgaý – diýdi. Saky bu keramatny görüp, ene aýaklaryna ýykyldy, aýtdy:

–Nazaryňyz bar bolsun. Bu düýş Mälik Ryýan gördi. Hiç kim tagbyryn bilmedi. Mälik Ryýan: “Barçany öldürer men” diýip gazap kyldy. Andan soň siziň aýtganyňyz ýadymga geldi. Ýusup aýtdy:

–Munuň tagbyryn hiç kim bilmez. Bilse hem aýda bilmez. Ýedi semiz sygyr – ýedi ýyl dokçylyk bolar. Andag aýş-aşretde bolarlar kim, hemme il parahat bolar. Andan soň ýedi ýyl andag bolar kim, asmandan karta hem düşmez, erden giýa gögermez. Derýalaryň suwy gurar. Andag açlyk bolgaý kim, hemme halaýyk “eljuk-eljuk” diýip, jan berurlar. Anyň tetärigin hiç kim bilmez. Meger pakyr bende biler – diýip, sakyga bir-bir beýan kyldy. Saky baryp, Ýusupnyň tagbyr aýtgany Mälik Ryýanga beýan kyldy. Erse, Mälik Ryýanyň içige ot düşüp, bikarar boldy.

–Men munuň alajyn niçik görer men – diýdi. Patyşa aýtdy:

–Eý, saky, bargyl, oşol bendini alyp gelgil, täki özüm agzyndan eşideýin – diýdi. Saky çüsti-çäbik zyndanga rowana boldy. Baryp, Ýusupga aýtdy:

–Patyşa sizni iştir. Öz agzyňyzdan eşiter, täki köňli jaý bolgaý – diýdi. Ýusup aýtdy:

–Elhal, iş ulug turur. Mälik Ryýan ýaşlyk kylar. Kyrk ýyl bolup turur, men zyndanda ýatar men. Ol hakykat patyşa bolsa erdi, elbetde, meniň dadyma eter erdi. Meni ne günä birlen zyndanga salgan eken. Hakykata etsin. Günä mende tururmy ýa Züleýhada tururmy? Ol baş hatyndan sorsun. Eger günä mende bolsa, öldürsin. Ýok eger günä Züleýhada bolsa, onuň dadyga etsin – diýip gaýtardy. Saky baryp, patyşaga bir-bir beýan kyldy. Patyşa Züleýhany we ol baş hatyny çyrlap, sordy. Erse, “Hemme günä Züleýahda” diýip, güwälik berdiler. Züleýha hem günäsin boýnuga alyp, uzup aýtdy. Mälik Ryýan Züleýhaga maksadynça mal berip, talak kyldy. Andan soňra sakyny ene iberdi.

–Ýusup tiz gelsin – diýdi. Saky baryp, bu datny beýan kyldy.

Aýtdy:

–Sizni patyşa iştir. Muştak jemalyňyz turur.

Ýusup aýtdy:

–Eý, saky, bu iş ulug turur. Bargyl patyşaga aýtgyl, biziň bilen köp kişi zyndanda hemra turur. Olarga hem rugsat berse, barçamyz birden çykarmyz – diýdi. Saky baryp, bu jogapny aýtdy.

Mälik Ryýan bildi kim, Ýusup zyýada akyl we dana turur. Patyşa özüniň at-serpaýyny Ýusupga iberdi. “Gelsin” diýdi. Ýusup aýtdy:

–Men atly bolsam, bu biçärelەر pyýada bolsa, niçik laýyk bolur – diýip, ene iberdi. Saky baryp aýtdy. Mälik Ryýan mün kişige mün at serpaý iberdi. Zyndandakylar hemme erden at minip, serpaý geýip, Ýusup alaýhys-salamny ortaga alyp, misli aftap dek ýüzi-älemni röwüş kylyp, görgeň kişiniň akly haýran bolup, dep we tekawerli ýöriş kyldylar. Mälik Ryýan Ýusupnyň aldyga pişwaz çykyp, etmiş türli til birlen sowal kyldy. Ýusup barça sowlayga jogap berdiler. Mälik Ryýan täsin we aperin galdy. Hergiz mundag näzenin pglan görgeň ermes men – diýip, salam berdi. Ýusup salamyn alyp, patyşaga bir söz gatdy. Mälik Ryýan bu sözüge düşmedi. Haýran galdy. Mälik aýtdy:

–Bu ne til turur?

Ýusup aýtdy:

–Bu kengany tili turur – diýdi. Patyşa baryp, görşüp saraýyga düşürdi. Mälik Ryýanyň altyn tahty bar erdi. Ýusupga altyn tahty yşarat kyldy. Ýusup tahta çykyp olturdy. Birniçe sözden soň, Mälik dahdah ornunda oturyp, düşüni beýan kyldy. Ýusup düşüni ýorup aýtdy:

–Ýedi ýyl parahat bolgaý. Koý birle gurt bir erden suw içip, koý üstünde torgaý ýumurtgalagaý. Andan soň, ýedi ýyl andag açlyk bolgaý kim, aýdyp rast gelmez. Meger anyň alajyn enşaalla, biz pakyr görermiz – diýgeç, Mälik Ryýanyň huşy başyndan gidip aýtyd:

–Eý, Ýusup, bu Mäsürni we täji-tagtymy we mal rahtymny saňa tabşyrdym – diýip, zar-zar ýygla. Mälik Ryýan haýran bolup, bu gazalny okar erdi.

Eý, Ýusup jan, adyň olsun-Mäsür ezizi patyşa,
Hyzmatyňda biz duraly gije-gündiz majera,

Ger mübärek tahtym olsun garrygynça elmydam,
Bar halaýyk ulug-kiçi sanjar başga zer jyga.

Şatry aldyňda ýörmüş, zynat eýläp buý kibi,
Ardyňa tazy erdip, öň golunda garçga.

Günbe-gün olsun zyýada zynat ile şöwketiň,
Ak yüzünden bark uraýdy talgat nury huda.

Uşbu düşüm wehmiden zahfyr bolupdyr yüzüm,
Eýläňiz gelgen belany başymyzdan siz jyda.

Ol Züleýha töhmetinden köp jepa kyldym size,
Ne dierem magşar günü bolsa eger ruzy-jeza.

Toba kyldym dergähiňde afu edip magzur tut,
Paýy-gerdiň yüzüge sürtüp, Mälik ruýy-syýa.

Elkyssa, Mälik Ryýan tagtu-täç, memleket patyşalygyny Ýusupga tabşyrdy. Ýusup kabul kylyp, Mäsür şahrige patyşa boldy. Ýedi ýyl parahatda boldy we eşretde boldular. Ýedi ýyldan soňra Ýusup jar kyldylar. “Hiçbir haly er goýmaňlar. Her dürli tohumlar salyňlar. Galla perewan

bolsun. Gahatçylyk belasy ýakyn gelip turur” diýgeç, Müsür halky daýhançylyk bisýar kyldylar. Ýusup şähre-azym bina kyldy, anbar hanalaryn gala bilen doldurdy. Burçunda ýüz kişi muwakgel goýdular. Bu röwüşde ýedi ýyl tamam boldy. Ýusup ene munady kyldy:

Mälik Ryýan sordy:

–Niçik peýda bolur?

Ýusup aýtdy:

–Ýarym gije hemme eriňizden tursaňyz, aç bolup turar sizler. Eger jahanyň tagamyn iýseňiz doýmaz sizler. “Eljug” diýip jan bergeý siz. Andan soňra erden giýa gögermez, derýalaryň suwy gurar. Birew-birewge mähir we muhapbet bolmaz, birew-birewge mähir we şepagat galmaz. Andag bolgaý kim, aýtyp rast gelmez – diýip, Ýusup beýan kyldy. Nägäh ýarym gije erdi. Mälik Ryýan erinden aç bolup turdy. Aldyga aş-nan geldi. Iýdi, doýmady, supra we sanaç, kádi-kuşel, destmady. Ahyry “Wa nedamata!” diýip, sapaýdan daşgary çykdy. Görse, hemme Müsür halky top-top bolup, birew-birewge ýapyşyp, misli köpek dek hüjüm kylurlar. Ýusupnyň aldyga gelip pygan göterdiler. Ýusup olarny görüp munajat kyldy.

Ýusup bildi kim asmandan katra nem düşmedi. Ýerden giýa gögermedi, tamam derýalaryň suwy gurap, hemme dal-daragtlar gurdy. Halaýyk andag wehimde boldy kim, iýip-içip doýmadylar. Owwalky ýyly tamam gallalaryn iýdiler. Anbarhanalar boş galdy. Ikilenji ýyly tamam tirik mallaryny iýip, owkat kyldylar. Üçülenji ýyly tamam altyn-kümüşlerini iýip, owkat kyldylar. Dördülenji ýyly tamam mal we esbabin satyp, owkat kyldylar. Başilenji ýyly oglan-uşagyn satyp, owkat kyldylar. Indi arada bir ýyl galdy. Alty aý Ýusup halaýykga özleri nafaka berdiler.

Indi sözi Züleýhadan eşidiň. Ýusup zyndandan çykyp, patyşa bolganyndan soňra, Züleýha Ýusupdan gorkup, ene bir erde pynhan bolup oturgan erdi. Bir gün Züleýha aýtdy:

–Ne bolgaý Ýusupnyň mübärek jemalyn görsem,

Ene bir arzymny beýan kysam – diýip, Ýusupnyň dergähine rowan boldy.

–Dad men, perýad men! – diýip, perýad urup, nala kyldy. Ýusup eşidip, çagyryp aldy. Züleýha dahdah ornunda olturyp, aýtdy:

–Ejba, bu ne hikmet turur. Patyşalar geda boldy – gedalar patyşa boldy – diýip, bu jogapny aýtar erdi:

Ajap pelekniň gerdişi

Çeşmim nabyna kyldy.

“Ýusup” diýip, gije-gündiz

Eziz ömrüm eda kyldy.

Gözümde galmady nury,

Sütem kyldy pelek döwri,

Bu ne hesret, bu ne jebri

Ýolunda mübtela kyldy.

Tenimde galmady kuwwat,

Çekip yşkynda ýüz hasret,

Ýusup jan bir zaman, pursat,

Eşit, bagtym gara boldy.

Men erdim şa hursande,
Ýusup erdi maňa bende,
Niçe ýyl dagy-yşkynda,
Garybu – binowa kyldy.

Züleýha dagu-hasretde,
Hemişe derdu-mähnetde,
Ýusup jan aýşu-aşretde
Züleýhany geda kyldy.

Elkyssa, Züleýha bu jogapny aýtdy. Erse, Ýusup sordular:

–Kim turar sen, mundag jogaplarny diýr sen?

Züleýha aýtdy:

–Bir dagy-elemli, gaýgyly-gamly, jepakeşli, gözi ýaşly Züleýha bendäň turur men – diýip,
zar-zar ýyglaý, çün ebri-nowbahar ýaňlyg perýat etdi.

Ýusup aýtdy:

–Andan bäri kaýda erdiň?

Züleýha aýtdy:

–Wagty ke sen zyndandan çykyp, patyşa bolduň, men gorkup, er teýinde gezdim. Eknun ýaňy
geldim – diýgeç, Ýusup aýtdy:

–Züleýha tagam alyp geliňler, her niçe myradynça iýip doýsun – diýdi. Züleýha aýtdy:

–Men garyp bolup turur men. Terki-tagam bolup turur men – diýip, Züleýha öz jaýyga
gaýtdylar.

Hudawende, garyp biçärelerge,
Terahym eýle köňli paralarga.
Ýaratdyň katradan bendeleriňni,
Nazar kyl lutf ile bimaralarga.

Göterdim ýüz tutup iki bilekni,
Kabul eýle, hudabende, tilekni,
Götertgil nebatet ähli çeçekni,
Döküp rahmet bu seňgi haralarga.

Bolupdyr halymyz teň şahy-älem,
Kabul eýle meniň perýady-nalam,
Behak hormaty öwlady-adam,
Rehim kyl, biz garyp-bimaralarga.

Be hak Idris, Nuh pygamber,
Babam Ybrahym, Yshak ruhy-perwer,
Atam Ýakup nebi şahy-suhanwer,
Olar haky üçin nazar kyl nalalarga.

Elkyssa, Ýusup alaýhys-salam bu manajatny okydy. Erse, Ýusupnyň gulagyga bir seda geldi: “Her günde bir mertebe jemalyň görseler, halaýyk mest bolup, aş-nan iýmek ýatlaryndan çykar diýip, Ýusup bu syrdan ägä bolup, sabah halaýykga jar kyldyrdy kim: “Ir daň bilen barça halaýyk pygan erge çyksyn. Olarga zyýapat kylar men” diýgeç, halaýyk top-top bolup ýöriş kyldylar. Baryp meýdanda jemyg boldular. Ýusup lybas şahana geýip, lagly-jöwherden kemer baglap, Tumag atyga minip, ýüzlerinden nikabyn göterip, älemni nurga dolduryp, baryp meýdanda munady kyldy, kim:

–Eý, halaýyk, maňa garraňlar! Ýagşy nazar kylyňlar! Aç bolsaňyz, nahary-şerbet kylyp, her ne myradyňyz bolsa we her niçe maksadyňyz bolsa, meniň jemalymdan hasyl bolar – diýgeç, jemyg halaýyk Ýusupnyň ýüzüge birden garadylar. Erse hemme mest bolup ýykyldylar. Ene huşyga geldiler. Tamam Müsür halkynyň açlyk we suwsuzlyk aklydan peramuş bolup turar.

Elkyssa, gahatçylyk eda bolgynça Ýusup bu hile birle halaýykny dokçulyga çykardylar. Ýedi ýyl tamam boldy. Erse derýanyň suwlary rowan bolup, asmanda baran ýagdy we miwe gün-gün peýda boldy. Hemme apatdan gutulyp, rahatga çykdylar. Andag parahat boldular, kim, zerre gaýgy-gam galmady. Her tohumdan zeragat aldylar. Andag gala perwan boldy. Andan soň jemyg Müsür halky – zenan, merdan, ulug-kiçik, soltan we beg, begzada, atalyk, enak, Mälik Ryýan başlyg gelip, Ýusupnyň aýaklaryga baş goýdular.

Emma Züleýha daýym Ýusup üçin ýyglar erdi. Hiç kim onuň dadyga etmez erdi. Züleýha yşkyň zorundan ýüreginiň gany gözünden akyp, kör boldy. Zyýada haly harap boldy. Hiç kim onuň sözüge gulak salmady, her kim görse, masgara tutar erdi. Dowam hasret birle ýyglar erdi. Ýusupnyň bir aty bar erdi. Onuň adyga Tumag at diýr erdiler. Her wagt ke oşol atyga ýer goýsa, oşol at bir kişnä erdi. Magrypdan tä maşrykgaçe leşger bolsa, eşiter erdi. Ýusupnyň atlanganyň bilip, hemme leşger häzir bolup, awga çykar erdiler. Ony Züleýha hem eşider erdi. Bir gün Ýusup atlandylar. Züleýha ýol üstünde bir öý düzedip erdi. Ol daýym oşol öýde perýat eder erdi. Ýusubyň atynyň yzyny gözüne bir-bir sürter erdi. Hemişe bu sypat birle ýyglar erdi. Ýusup her günde atlanyp, leşgeri birle çar etrapna ser kylyp, wagyz we nesihat edip, seýr-sähra kylyp, Züleýhanyň üstüne esabeyi, debdebe, gus we kernaý, surnaý gulgula we zelzele birle rowana boldular. Züleýha habar berdiler: “Ýusup geleturar” diýip, Züleýha erdinden turup: “Dat men, perýat men!” diýip, pygan göterip, “Bu yşkyň golundan!” diýip, ýüz nala birle, hezret Züleýha bu jogapny aýtar erdi:

Dadu-perýat yşk elinden neýläýin,
Meniň ahy-zarym ýara etişmez.
Bagyr ganym gözden akdy, neýläýin,
Derdi-halym ol dildara etişmez.

Kyrk ýyl boldy dag üstünde dag saldy,
Bäş günlük ömrümi ýad eda kyldy,
Jan çykмага tende indi ne galdy,
Gorkaram men gülguzar etişmez.

Ömrüm ahyr boldy, umyt eggsilmez,
Meniň bu halymny hiç kimse bilmez,
Tä kyýamat meniň köňlüm üzülmez,
Gije-gündiz intizara etişmez.

Meni eltiň ýol üstünde duraýyn,
Atynyň tozuny sürme kylaýyn,
Ne hyýaly bardyr ony bileýin,
Yşkyň ody namys-ara etişmez.

Ýa bir nazar eýläp, meni güldürsin,
Ýa bolmasa aty depip öldürsin,
Ýa meger ol könlündäki bildirsin,
Züleýhany ygtyýara etişmez.

Elkyssa, Züleýha bu jogapny aýtdy, erse ony ýol üstünde eltip goýdular. Emma Ýusup alayhys-salam atyny segredip geler erdi. Gözi Züleýhaga düşdi. Ýusupnyň ysy Züleýhanyň damagyga ýaýyldy. Biygyýar ah tarty. Ýusup aýtdy:

–Kim sen? Ýol üstünde pygan kylar sen. Kimden saňa sütem etdi? Meniň eýýamymda hiç kişiniň kişi birle işi ýok turar.

Züleýha aýtdy:

–Maňa hiç kişiden sütem etmedi, meger, Ýusupdan özge.

Ýusup aýtdy:

–Sen kim sen? Menden saňa sütem etgeý.

Züleýha aýtdy:

–Men Züleýha turar men. Kyrk ýyl bolup turar seniň jepañny tartar men. Meniň halymga rehim kylmaz sen – diýgeç, Ýusup dergahar bolup, atyga bir tazyýana urup, “Heniz yşkdan söz aýdar” diýip, ýolga rowana boldy. Birniçe sähralarny gezip, aw awlap gaýtdylar. Erse Züleýha maýus bolup, Ýusupnyň atynyň basgan erlerini öpüp, ýyglap, öýge baryp, butlaryga sejde kyldy. Aýtdy:

–Eý, ata-babalarymdan galgan hudaýlarym, maňa bu gün bir gatyg müşgil iş tüşüp turar. Maňa medet kylyp, Ýusupdan habar beriň, ahyr, akybet Ýusup maňa mähribanlyk kylarmy ýa ýok? – diýip, aýtgan jogaby bu turar:

Atam-babam ýüzün gören butlarym,
Medet beriň maňa ajyz galyp men,
Öz-özümni ýakar boldy otlarym,
Ýapraklarym gurap, kül dek bolup men.

Bir günde ýüz kerem eýlär men towap,
Ýara aşyk bolup, jan bermek sowap,
Jan çykmazdan burun, maňa ber jogap,
Magryp zemin ülkesinden galyp men.

Perwana dek yşkyň odyga köýüp,
Bu ötgen ömrümge meniň we haýyp,
Pyrakyň oduny synama goýup,
Jiger-bagrym ýüz-müň para kylyp men.

Hiç karar etmedim seni görmesem,
Günde yüz baş egip, salam bermesem,
Özümi murd eýläp, seni gyrmasam,
Şermendelik söwdasyna galyp men.

Ýalغان wada bilen adlar sen meni,
Bu ýalغان wadanyň bolarmy çeni?
Züleýha diýr, uşadaýyn men seni,
Gahar-gazap bile dolup men.

Elkyssa, Züleýha bu jogapny aýdyp butlaryga bir çend garap durdy. Emma butlardan hiç seda çykmady. Züleýhanyň gahary gelip aýtdy:

–Eý, butlar, bu dünýäde senden ne peýda görgeý men – diýip, barçasyn urup, uşadyp, otga ýakdy. Ötgen ömründen toba kylyp, bu munajaty aýtar erdi:

Hudawende tejelli birle,
Köňlümni aşna eýle.
Jemalyna etişginçä ,
Ýusupny mukteda eýle.

Niçe ýyldyr hata kyldym,
Bu janymga jepa kyldym,
Özüمنى mübtela kyldym,
Maňa nuryň hedýe eýle.
Bolup küfür zelaletde,
Ötüp ömrüm şumakgatda,
Hemişe derdi-mähnetde,
Umyt oldur eda eýle.

Hudaýa dadymga etgil,
Günäm köpdür afu etgil,
Ýykyldym men, elim tutgul,
Dilegimni rowa eýle.

Myradymdyr Ýusup syddyk,
Muhapbet odyga aşyk,
Ynansyn, görsün ol takyk,
Mahy-tapdan neda eýle.

Züleýhaga enaýat kyl,
Dogasyny ejabet kyl,
Kä dogry ýol hedaýat kyl,
Bu derdimge dowa eýle.

Elkyssa, bu munajatny okup, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýanlyg ýyglap, ol kazesinde olturdy, tä Ýusup gaýtgynça. Nägäh Ýusup seýr-sähra kylyp gaýtdylar, Züleýhaga ýakyn etdiler. Gyzlar Züleýhaga aýtdylar: “Ýusup sen tarapa pyýada ýöriş kylyp geletir”. Züleýha ýyglap aýtdy:

–Men biçäräni heniz masgara tutar siz – diýip, perýat kyldy. Ol gyzlar kasamýat kyldylar. “Bu sözlerimiz ýalغان ermez” diýip, Züleýha eşidip çüsti-çäbik erinden turdy. Ýusup gelip sordular:

–Eý, Züleýha, ne halyň bar? – diýdi. Züleýha pygan göterip, perýat kyldy:

–Eý, Ýusup, ne halymny sorar sen. Kyrk ýyldan bäri jan we dilim ataş-hijranyňdan ýanar. Heniz kül bolmaz – diýdi. Ene aýtdy:

–Eý, Ýusup, eger bawer kylmasaň goluňda her nemerse bar bolsa, meniň agzymga ýakyn getirgil, ne görer sen – diýgeç, Ýusupnyň golunda altyn saply gamçysy bar erdi. Ony Züleýhanyň agzyga ýakyn eltdi. Erse, Züleýha bir ah tartdy, agzyndan bir parça ot çykyp, lowlap gamçyga ýapyşdy. Ýusup fielhal gamçyny erge taşlady. Bildi kim, yşk hakykat erken. Mähremlerige buýurdy:

–Züleýhany saraýyga eltiň!

Mähremler Züleýhany saraýyga eltdiler. Ýusup Züleýhanyň gaşyga baryp aýtdy:

–Eý, Züleýha, aýtgyl ne söz bar? Her iş bolsa, golumdan gelgeniçe kylaýyn – diýdi. Züleýha aýtdy:

–Aýtsam, sen kylmasaň, ene köňlüm mundan beter harap bolar – diýdi. Ýusup aýtdy:

–Her ne myradyň bolsa kylaýyn – diýdi. Züleýha zar-zar ýyglap, bu jogapny aýtar erdi:

Kyrk ýyl oldy yşk oduna ýanmyşam,
Myradym, maksadym ýara etirse.
Derdi-mähnet belasyndan köýmüşem,
Arman galmaz, ygtyýara etirse.

Tenim ýaňy başdan olsa gülçemen,
Gözlerim hak ene eýlese röwşen,
Hyzmatymda ýagşy-ýaman enjümen,
Gol gowşuryp, ahy-zara etirse.

Ýaşym, on dört, on baş elmydam olsun,
Tilimde hak zikri hem kelam olsun,
Maksadym: Ýusup jan kethudam olsun,
Jan guşuny peru-bala etirse.

Ömr ötürsem hyzmatyňda, Ýusup jan,
Eziz janym kysam ýoluňda gurban,
Öten ömre kylmaz erdim puşeyman,
Men garyby gülguzara etirse.

Züleýha syryny yzhar eýledi,
Niçe ýyldyr arzuw-didar eýledi,
Eziz janyn pida-dildar eýledi,
Indi arman ýokdur ýara etirse.

Elkyssa, Züleyha bu jogapny aýtgay, Ýusup hem zar-zar ýyglap, bu jogapny aýtdy:

Ýaratgan biribar kadyr eganym,
Meniň arzym bu gün sen agaz eýle.
Jahat isläp, saňa kylgan pyganym,
Züleyhanyň köňlün serafraz eýle.

Şepagat eýleýip, sorgul halyny,
Towfyk hedaýat eýle ýoluny,
Miesser eýleýip, döwlet gülüni,
Ýaşylbaşly sonalary, gaz bile.

Dostlaryň şat, duşmanlaryň ýaşyryp,
Afu eýle, hatasyny geçirip,
Ömür berip, aby-haýat içirip,
Dowam köňlüm zikriň bile saz eýle.

Rehm edip syl, gözden akan sillerin,
Kuşat eýle batyl galan ýollaryň,
Köňül bostanynda açyp güllerin,
Gyş günlerin taşlap, bahar-ýaz eýle.

Buýy-hoşbuý kylyp müşki anbar ber,
Baglarynda güli-reýhan semer ber,
Bagyş eýläp ene täze ömür ber,
Tenini dürst, özün hoş owaz eýle.

Zikr aýdylsyn aşyklaryň başynda,
Gören haýran galyp degre-daşynda,
Ýaşı bolsun on tördünde, başinde,
Ýüz öwürip garrylykdan baz eýle.

Biçäre Ýusubyň eşitgil zaryň,
Kabul eýle Züleyhanyň habaryň,
Berip iki dünýä maksadyň baryň,
Hem katdy-nahalyn serwi näz eýle.

Elkyssa, Ýusup bu munajaty aýtdy. Erse türpetul-aýy içre Züleyhanyň üstüne nury-alahyn dökdüler. Ýüzi on tördi gijelik aý dek bolup, jemaly şöwk-şugla berip, jahany musahhar kyldy. Ýüzünden perdesini göterip, rowaç älem sefliden aluýyga örç kylyp, nury-tejellisige gark mustagrak bolup, jümle-jahan era älem hurşydy-hüweýda boldy. Ýüzüniň şugulasy gijäni minewwer kyldy. Gözi ozalkydan zyýada röwüş boldy. Ýusup ony görüp, bitakat, biaram bolup, Züleyhanyň boýnuga asyldy.

–Eý, Ýusup, dek durgul! Bendeden şerim kyl, hudaýdan yýalgyl! – diýip, Züleyha bu jogapny aýtar ördi:

Hakykat oldy yşkymyz,
Mejaza ýokdur ygtybar,
Dowany tapdy derdimiz,
Miesser oldy gülguzar.

Etişdi hakga dadymyz,
Berdi biziň myradymyz,
Bu erdi köňül şadymyz,
Nuruny saldy biribar.

Etişdi hudaga zarymyz,
Jennet-agladyr jaýymyz,
Ýok erdi hiç perwaýymyz,
Gitdi köňlümnden bikarar.

Aşyk erdim jemalyňa,
Muzahhar ýüzde halyňa,
Lebi şeker zulalyňa,
Köňlümiz olmaz intizar.

Züleýha, bildi halyny,
Gördi ýaňy helalyny,
Tejelliden jemalyny,
Ýusupny kylmaz ygtyýar.

Emma Züleýha bu jogapny aýtyp, turup ýörüberdi. Ýusup pygan tartyp, “Züleýha jan, meniň arzymny eşit” diýip, keýinden ýalbaryp, bu jogapny aýtdy:

Tutaşdy ýakdy janymyz,
Züleýha jan, jigi-jigi.
Gurydy tende janymyz,
Züleýha jan, jigi-jigi.

Gara bu ýana, söwdüгим,
Bir bak bu ýana, söwdüгим,
Galar sen gana, söwdüгим,
Züleýha jan, jigi-jigi.

Al bu dünýä hyrajyny,
Maňa ber hunsuň pajyny,
Bagş etdim tagtu-täjini.
Züleýha jan, jigi-jigi.

Ýandyrmagyl bu janymy,

Artdymagyl pyganymy,
Eşit meniň kelamymy,
Züleýha jan, jigi-jigi.

Galdy Ýusup jepaýyga,
Hijr otydan beláýyga,
Rehim eýle gedaýyga,
Züleýha jan, jigi-jigi.

Elkyssa, Ýusup birniçe ýalbarar erdi, emma Züleýha ýüz nâz-kereşme birle burulyp, gaşy süzülip, bili üzülip, tawus dek jilwe kylyp, humaý dek šiwe kylyp. Ýusupny giriftar kylyp bidir gaçdy. Baryp bir saraý içine girip, işikde durur, zar-zar bolup, bitakat we biaram bolup, bu gazalny aýtar erdi:

Dözmenem yşk oduga, belke, bu janym ýanadyr,
Täze bagym, nowbaharym, gülgüzarym ýanadyr.

Ger kabul eýlemese, ah ile efganymy,
Döze bilmen, neýleýin, sabry-kararym ýanadyr.

Hormaty zatyn üçin, maksadymny hasyl kyl,
Bigüman ýyglasam, ol ahy-pyganyň ýanadyr.

Züleýha çekdi meniň jebri-jepamny kyrk ýyl,
Mende ýok sabru-karar, namysu-arym ýanadyr.

Eý, hudaý, salma Ýusup köňlüne hijran dagyny,
Dembe-dem, lahzaba-lahza ygtyýarym ýanadyr.

Elkyssa, Ýusup bu jogapny aýdyp, ýyglar erdi. Züleýha kabul kылmaz erdi. Ahyry Ýusup gaýdyp gelip, külbeyi-ahzan kylyp, bagryny sowuk erge berip, hiç kişi birle sözleşmedi. Halaýyga görnüş bermeý, subhy-şam ýyglar erdi.

Elkyssa, aradan kyrk gün ötdi. Züleýhanyň kyrk ýyl tartgan jepasyn Ýusup kyrk günde tamam çekdi. Bir gün Ýusup Mälik Ryýanny çagyrdy. Bu wakalaryň beýan kyldy. Mälik Ryýanny Züleýhaga sawçy kylyp iberdi. Mälik baryp, Ýusupnyň habaryň bir-bir beýan kyldy. Ýusup bir saraý saldyrdy, göýä behiştin saraýy dek, ol saraýyň adyga Beýtälkeram diýr erdiler. Müsür şährige aýyn baglap, ýedi gije-gündiz toý-tomaşa kylyp, nika birle Züleýhany aldylar. Aşyk-magşuk myradyna etip, parahat boldular. Andalyp biçäre bularyň şanynda bir gazal aýtdylar:

Ne hoş gündür mysahyplar,
Kişi jananyga etse.
Görüp dürli melamatlar,
Ahyr didaryga etse.

Çekip renju-muşakgatlar,
Ki yşk ýolunda apatlar,

Görüp ýüz-müň alamatlar,
Köňül armanyga etse.

Pelek ursa oňa şebhun,
Ýykylsa başyga gerdun,
Görüp, ýüz derdi-gam efzun,
Ene dermanyga etse.

Dilu-jany harap olsa,
Ýakup bagry kebab olsa,
Ýolunda müň azap olsa,
Ne arman jananyga etse.

Melek sima, kaddy zyba,
Gözi ahu,ýüzi hymra,
Bolup çün Andalyp şeýda,
Güli-handanyga etse.

Indi söz eşidiň Ýusupnyň agalaryndan, atalary Ýakup alayhys-salamdan. Emma Ýusupnyň şöhraty älemni tutdy. Etrap-eknaftan hemme eşitdiler. “Müsür şähriniň patyşasy adyl ermiş. Zyýada hoşzyban ermiş, mübäreke jemalyn görgeň kişi hergiz bedbagt bolmaz ermiş” diýip, çahar etrapdan gelip, Ýusuby zyýarat kylar erdiler.

Şam birle Kengan welaýaty bu habarny eşitdiler. Liken Kengan zyýada gahatçylyk erdi. Ýakup alayhys-salam oňlaryny çyrlap, aýtdylar:

–Eý, oňlarym, men eşitdim, Müsür welaýaty zyýada dokçulyk ermiş. Patyşasy adyl ermiş. Her niçik kişiğe mähribanlyk kylur ermiş. Ne bolgaý, sizler hem barsaňyz, patyşasyny görseňiz, sizlerge hem, enşalla, mähribanlyk kylar erdi – diýdi.

Oňlary aýtdylar:

–Eý, ata, bizlerde ýagşy peşgeş ýok we ýagşy magar ýok. Patyşaga alyp barsak we söwda-satyg ederge – diýdiler.

Ýakup aýtdy:

–Eý, oňlarym, ne besatynyňda bolgan nemerseleri alyp, baryňyz, şaet, kabul kylgaý. Eger kabul kylmasa, aba we ejdadyňyzny, asyl we nesiliňizi beýan kylyňlar, olaryň bereketinden sizleri ýagşy görüp, mähribanlyk kylgaý – diýdi. Oňlaryga bu söz makul gelip, bir az ýüň, bir az para nemerselerinden alyp, gider boldular. Ýakup pendu-nesihat aýtdylar:

–Zynhar patyşalar hyzmatyga barsaňyz, edep-ekram birle turup-oturyň. Tä otur diýmeginä, oturmaň. Söz sormagynça, sözlemäň. Her ne permanyça iş kylyňlar we ene meniň Ýusubymdan habar soraňlar. Ulug patyşa ermiş. Her erden habardar ermiş. Meniň dogahayrymny ýagşy bitiriň – diýip, Ýusupga bu gazalny aýtyp iberdi:

Eý, Müsür şahy, meniň ýiten guzymdan ber habar,
Ady Ýusup, serwi kad, görer gözümde ber habar.

Kyrk ýyl oldy, eý, şahym, ogul pyrakyn çekmişem,
Çihresi hurşydy-hawer, aý ýüzümde ber habar.

Köp bolupdyr ýyglaban, derdu-pyrakyndan gözüm.
Subhy-şam boldy garaňky, gündizimden ber habar.

Talgym bed,hasretim bihed bolupdyr waý-waý,
Aftap-zöhre ýaňlyg, ýyldyzymdan ber habar.

Ýakubnyň senasy, tilde zikridir Ýusup,
Rahaty-janym meniň, şirin sözümden ber habar.

Elkyssa, Ýakup alaýhys-salam bu namany ýazyp, oganlary birle iberdi. Oganlary atasyndan patyha alyp, ýolga rowana boldular. Birnäçe katg menazil kylyp, Müsür welaýatyga etişdiler. Ýusup welaýatynyň dört tarapyna toksawul goýup erdi. Her erden söwdagär gelip, patyşadan ejazatsyz öte bilmez erdiler. Ýusupnyň agalary oşol toksawullarga uçrady. Ondan öter boldular. Onda ýasawullar aýtdylar. “Patyşadan rugsatsyz ötgermezmiz” diýip, bulary bir erde saklap, Ýusup alaýhys-salamga hat kylyp iberdiler. “Kengandan on kişi gelip turur, her biri Rüstem dastan kibi” diýip habar berdiler. Ýusup alaýhys-salam kim erkenin bilmeý, turup erdi. Oşol wagt gaýypdan bir seda geldi: “Eý, Ýusup, habardar bol, seni satgan agalaryň geldi. Olar birle ýagşy danyş” diýip, Ýusup alaýhys-salam wezirni çagyryp, bu syrlaryny bir-bir beýan kyldy:

Wezir, Kenganyň ýurdundan,
Meniň agalarym gelmiş.
Mähnet çekip ýol derdinden,
Meniň agalarym gelmiş.

Aldap sähra alyp bargan,
Jepa tygyn jana urgan,
“Aga” diýsem, ýüz öwürgen,
Meniň agalarym gelmiş.

Ýatyryp elim baglagan,
Köýlegim gana bulagan,
Şeddat çahyna taşlagan,
Meniň agalarym gelmiş.

Müsür täjirine satgan,
Ogry diýip böhten etgen,
“Gurt iýdi” diýip, ýalغان aýtgan,
Meniň agalarym gelmiş.

Ýusup gözden döküp ýaşyn,
Wezir, gör, takdyryn işin,
Pelek beýle tutup başyn,
Meniň agalarym gelmiş.

Anda wezir aýtdy:

–Eý, şahy- älem, olarga niçik kasas kylur siz:

Ýusup aýtdy:

–Olar jepa kyldylar, biz wepa kylarmyz. Olar hata kyldy, biz ata kylarmyz – diýdi. Ýusubyň weziri bu mähir-mürewwetge we ýagşy sözüge täsin, aferin galdy. Ýusup aýtdy:

–Eý, wezir, bu sözlerni içinde pynhan sakлагаý sen – diýdi. Ondan soň, Ýusup kişi iberdiler. “Kengandan gelgen söwdagärler gelsin” diýip, baryp habar berdiler.

Ehuda, Şemgun, Rubil on agasy ýöriş kyldylar. Gelip, saraýyga düşdüler. Birniçe dem parahatlaryn aldylar. Ondan soň, Ýusup alaýhys-salam çagyryp aldylar. On agasy içegeri girdiler. Görseler, bir patyşa jahan tagtyga laýyk, ýüzünde nikap, dokuz perdäniň keýinden ýüzüniň şuglasy jahanga bark urýar. Sag tarapynda birniçe hanlar, sol tarapynda niçe ýüz ähil-hökümetler, ilgeri we keýinde niçe ýüz sultanlar. Olarny görüp, agalarynyň huşy başyndan gitdi. Tagzym-towazyg bile er öpüp, elin gowşuryp, boýnun burup, salam berdiler. Ýusup aleýik aldylar. Agalaryny görüp, zar-zar ýyglaý, perde keýinde olturyp, kä gahary gelip, kylan işleri, bergen jepalary ýadyga düşüp, ýylan dek tovlanar erdi, takat-karary galmaz erdi. Ýusup özün rast kylyp, aýtdy:

–Kaýsy bagnyň güli siz, kaýsy çemeniň bilbili siz, kaýsy aşýandan urup, kaýsy gülgüzara gonar siz? – diýdi. Onda tagzym-towazyg birle jogap berdiler:

–Şaha, serwera, jahan perwera, derýaýy-mukatyr hyzmatyňyzda arz, bu kim, bir hudaga bende bolarmyz. Ybrahym, Ysmagyl, Yshak alaýhys-salamga nebere bolarmyz. Welaýatymyz Şam birle Kengan turur – diýip beýan kyldylar. Ýusup aýtdy:

–Ýakup alaýhys-salamnyň niçe ogullary bar? Özleri niçik kişi turar – diýip, pyhan ýyglar erdiler. Olar aýtdylar:

–Atamyzyň on iki ogly bar erdi. Elhal oglanlary on bir turar – diýdiler. Ýusup aýtdy:

–Ene biri kanda turar?

Olar aýtdylar:

–Kiçilikde böri iýip turar – diýdiler.

–Atamyz onuň pyrakynda gije-gündiz, alaetdowam ýyglar. Siziň ýagşy adyňyzy eşidip, sizge nama iberdiler diýip, Ýakup alaýhys-salamnyň peýamyn çykaryp, Ýusupga berdiler. Ýusup namany alyp, perdäniň keýninde okap, zar-zar ýyglaý, bihuş boldy. Baz huşyga gelip, sowal aýtdy:

–Eý, Ýakupnyň oglanlary, ataňyz namada iniňizi böri iýgen nyşanasy ýok diýip turar.

Onda olar aýtdylar:

–Takyk turar, böri iýgende bizler gaşynda erdik. Birini tutup, kowlap, atamyznyň gaşyga alyp bardyk – diýip, kasamýat kyldylar. Onda Ýusup aýtdy:

–Bizler eşidip tururmyz, pygamberniň göşti janawarlarga iharam turur. Niçik böri turar ony iýgen?

Onda olar aýtdylar:

–Ene hem bir güman kyldyk, garakçy öldürdi bolgaý.

Ýusup ene sordular:

–Iniňiziň ady ne turar?

Olar aýtdylar:

–Ýusup turar. Ibni Emin diýgeç bir inisi hem bar turar. Bir gyz birle üçüsi bir eneden turar erdi. Elhah Ibni Emin bar erdi. Ýusupny böri iýdi ýa garakçy öltürdi bolgaý. Atamyz awwal Ýusupny söer erdi. Ol hem ýok boldy. Indi Ibni Eminni söer – diýdiler.

Ýusup aýtdy:

–Eý, ýalgaňçylar, pygamberzadany hem böri iermi?

Niçik bimagny söz turar?

Onda olar aýtdylar:

–Ýusup ogry erdi hem ýalgaňçy erdi, meger şol sebäpden böri iýgen bolgaý – diýdiler. Bu sözlerni Ýusup eşidip, dergahar bolup, ýylan dek towlandy:

–Waý-waý, eý ýalgaňçylar, waý, kezzaplar, bir aýtarsyz böri iýdi we bir aýtarsyz garakçy öltürdi. Meger, sizler jansyz bolgaý sizler. Meniň şäherimniň ýagşy-ýamanyny bilip gitmek üçin gelipsizler. Ýakupnyň oglanlary bolmagaý sizler – diýip, syýasat kyldy. Ýasawullaryga buýurdylar.

–Bularny kerwen saraýyga eltiň.

Ýasawullar eltip, saraýbana tabşyrdylar. Ýusup alayhys-salam buýurdylar:

–Olarga ýagşy perwaý kylyň, herne ýagşy tagam bolsa eltiň – diýip.

Ýusupnyň iki ogullary bar erdi, uly ogullarynyň ady Ybrahym erdi. Kiçik ogullarynyň ady Menşa erdi. Ogullaryga aýtdylar:

–Baryň, barçasy seniň babalaryň tutar. Ataňyznyň gol aýagyn baglap, gudukga salgan we on sekiz gara teňňäge satgan bular turar.

Ogullary aýtdylar:

–Eý, ata, andag bolsa, olarga ne üçin sütem kylmaý siz, mähribanlyk kylar siz? – diýdi. Ýusup aýtdy:

–Eý, oglum, jepa ornyga wepa kylmak gerek. Bargyl olarnyň hyzmatynda gol gowşuryp turgul. Suw dilese, şerap bergil. Herne hyzmat buýursa, jan birle kabul kylgyl – diýip, nesihat berdiler. Olar baryp, babalarynyň hyzmatynda boldular.

Elkyssa, Ýusup agalaryga hoş jogap bermediler. Birniçe wagt aradan etdi. Olar bilen gelen söwdagärler bitgerip gaýtdylar. Köp howatyr boldular. Bir gün Ýusup olary aldyga çagryp, sordylar:

–Eý, ýigitler, siz pygamberzada bolsaňyz, ne üçin ýalgaň sözlärsiz? Ataňyz “Ýusup aman” diýip gurar. Sizler “Böri iýdi” diýip turar siz. Imdi bu sözleriňizden köp hylap tapdyk. Bizge güman boldy. Sözleriňizi rast sözläňler. Bir kişini munda goýup, özgeleriňiz baryp, ataňyznyň hat-galamyn alyp we kiçik iniňizi hem alyp geliň. Tä rastyňyz, ýalganyňyz maglum bolsun. Ýok erse, sizlarni bu sözler birle ibermez men – diýdi. Anda olar aýtdylar:

–Eý, şaha bakeram, bizleriň ýaş oğlan-uşagymyz köp turar. Olar açlykdan köp teň erdiler. Ene atamyz hem köp howatyrda galyp erdi. Ne bolgaý bizlerge ejazat berseňiz – diýdiler. Ýusup aýtdy:

–Söz bir turar. Dek duruň, köp söz hajat ermez – diýdiler.

Ahyr olar maslahat kylyp:

–Şemgunny hyzmatyňyzda goýar bolduk Siz hem imdi mübäreknamaňyzny atamyzga aýdyp iberiň. Tä atamyz sözlerimiziň bawar kylgaý.

Ýusup nama iberer boldular. “Owwal ba nam alatagala, duwwum ba nam Ybrahym Halylylla, suwwum ba nam Ýakup alayhys-salam, oğlanlaňyzga ynanmaý turarmyz. Owwal aýdylar: “Inimizni böri iýdi”. Ondan soň aýdylar: “Garakçy öldürdi” diýdiler. Bu sözlerden köp hylap tapdyk. Imdi Şemgunny alyp galdyk. Hatyr şeriflerige hiç melal gelmesin. Enşaalla tagala,

gowuşturarmyz. Ondan gam iýmesinler. Ibni Eminni munda ibersiňler. Ibni Emin tarapyndan hem parahat bolsun” diýip, bu namany ýazyp, iberdiler.

Töwekgel kyl, Ýakup nebi hudaga,
Sabr eýlegil, guzyň Ýusup amandyr,
Razy bol belaga, sabr et kazaga,
Görer sen gül ýüzün, Ýusup amandyr.

Aşyk olan myradyna etendir,
Beýle jeza her kimseden ötendir,
Kimseleri pelek oýnap utandyr,
Ýyglamagyl, görer gözün amandyr.

Ýusup diýr sen görer gözüm röwşeni,
Täze bolar gül açylyp gülşeni,
Hyzmatynda geýip jüpbe-jöwşeni,
Geler, sözlär sözüň, Ýusup amandyr.

Gam iýme, Ýusupnyň aman bar imiş,
Oňa hakyň tejellisi ýar imiş,
Atasynyň jemalyna zar imiş.
Hoş talyg ýyldyzyň, Ýusup amandyr.

Bu Müsür şasynyň etiş senasyn,
Hiç kimseden daryg etmez wepasyn,
Afu eýlesin Ýakup nebi günäsin,
Gam iýme, gündiziň, Ýusup amandyr.

Elkyssa, agalary Şemguny Müsürde goýup, Ýusupnyň namasyn alyp, Kenganga rowan boldular. Birniçe katyg menazyl kylyp, Kenganga etişdiler. Baryp atasyny zyýarat kylar erdiler. Ne bolgaý wakalaryny bir-bir beýan kyldylar. Ýusupnyň namasyn atalaryga çykaryp berdiler. Ýakup alayhys-salam namany ysgap, aýtdy:

–Eý, oglanlarym, bu namadan Ýusupnyň ysy geler – diýdi.

Namasy könlümni algan mähribanym gelmedi,
Gülşen içre gül idi, ol gülgüzarym gelmedi.

Her zaman perýat edip, başymny ursam daşlara,
Ol gyzyl gül, sözi bilbil şasuwarem gelmedi.

Intizar ile ýörürmen, gije-gündiz ýat edip,
Ah urup men her zaman, ol tende janym gelmedi.

Yşkdan her deem oşol kim, dilberi janym idi,
Bes pyrak otyga köen jismu-janym gelmedi.

Ýakup aýdy, minşiler, bu namany siz okaň,
Ýusubyň ysy geler bildim ki, janym gelmedi.

Elkyssa, Ýakup alaýhys-salam bu jogapny aýdyp, zar-zar ýyglap, namany okap bilmeý aýtdy:
–Eý, minşiler, bu namany sizler okaň – diýip, namany okatdylar. Ýakup alaýhys-salam eşidip, zar-zar ýyglap, bihuş boldy. Baz huşyga gelip, sorady:

–Şemgun hany?

Oglanlara aýtdylar:

–Müsür ezizi bizlerni jansyz diýip, bizin sözüme ynanmady. Şemguny alyp galdy. “Baryň atanyznyň namasyny alyp geliň we kiçik iniňizi hem alyp geliň” diýdi. Özi ajap patyşa, adyl, dokuz perdeden jemalynyň şuglasy jela berur – diýip, hub tagryp kyldylar.

Herne bergen gallalaryň açyp görseler özläriniň alyp turur. Ony görüp, täsin galdylar. Aýtdylar:

–Müsür ezizi bizlerniň nemerselerni pisint kylmaý turur – diýdiler.

Elkyssa, Ýakup oglanlaryga nesihat kylyp, Ibni Eminni hem goşup iberdiler. Ene hem aýtdylar:

–Eý, gözümün nury oglanlarym, Ibni Emin birle sizlerni hudaga tabşyrdym. Muny hem Ýusup dek kylyp gelmäňler. Meniň doaýy-bedimge uçar siz, Barsaňyz, oşol patyşadan soraň. Meger meniň Ýusubymdan habar bilgeý. Ýok erse, namada mundag aýtmagaý erdi – diýip, oglanlaryga patyha berip, bu namany ýazyp, Ýusup alaýhys-salamga iberer boldy. Nama Ýakup alaýhys-salam bu turur:

Babam Ybrahymdyr, atamyz Yshak,
Kyrk ýyl oldy, awy maňa noş oldy,
Tapa bilmen Ýusup kaýdadyr ýyrak,
Eşidip namaňyz köňlüm hoş oldy.

Çäre ýokdur pyrakyňa dözmenem,
Umyt eýläp, ondan köňül üzmenem,
Gije-gündiz gaýgy bilen gezmenem,
Külebeyi ahzanda gözüm ýaş oldy.

Bagyr ganyň gözden akyp ýyglaram,
Hijran ody bile jiger daglaram,
Tä ölinçä bil baglaram,
Jebri-jepa ýüregimde daş oldy.

Aýralygyň ody ýaman dert olar,
Kimse dözer pyrakyňa mert olar,
Şeb-ruz çekdigim ahy-sert olar,
Her kimsäge derdu-bela duş oldy.

Müsür ezizi, sözüň şeker-balmydyr,
“Ýusup bar” diýeniň mekru-almydyr,

Gorkaram diýdigiň kylu-kalmydyr,
Ýakup görüp namaňyzy hoş oldy.

Ýakup alaýhys-salm bu jogaplarny aýtyp, namada andag diýdi kim: “Şaha, serwera, jahan perwera, siziň ýagşy adyňyzny eşidip turarmyz. Owwal dogamyz bu, kim Ýusupdan maňa habar bergeý siz. Andan soňra, oganlaryga mähribanlyk kylgaý siz. Hususan Ýusupnyň inisi Ibni Eminni hyzmatyňyzga iberdim. Ýusupdan jyda bolgandan soň, meniň ülpetim Ibni Emin erdi. Ony menden jyda kylmaň. Abaýu-ejdatlarymyň hormaty üçin tizräk gaýtaryp ibergeý siz” diýip, nama bitdiler we ene oganlaryga aýtdylar.

–Eý, perzentlerim, her biriňiz bir derwezeden giriňler. Ýok erse, gözden-dilden, düşden zyýan etgeý – diýip, pendu-nesihat kyldylar. Patyha berip iberdiler.

Birniçe menzillerini taý kylyp, Müsür diýaryga etişler. Ýol üstünde durgan toksawullar Müsür ezizige baryp, ýarlyk alyp geldiler. Patyşanyň ejazaty birlen Şemgun aldyga çykyp, şäherge ýakyn geldiler. Erse, atalarynyň nesihatyn tutup, iki-iki bolup, derwezeden ýöriş kyldylar. Ibni Emin tenha galdy. Ýusup agasy ýadyga düşüp, zar-zar ýyglap, bir gazal okady:

Mysapyrlykda ýalguzlyk,
Aga jan Ýusubym bolsa,
Maňa eýlärdi janbazlyk,
Huraman Ýusubym bolsa.

Ke bilmez men kaýan bargam,
Eke ýalňyz güman bargam,
Garyby-natuwan bargam,
Gany jan Ýusubym bolsa.

Ýolum kimden sorag eýleý,
Bu ömrüm oňa bag eýleý,
Dil-u janymny dag eýleý,
Gülüstan Ýusubym bolsa.

Galyp tenha harap oldum,
Jydalykdan kebab oldum,
Agam diýip, iztirap oldum,
Ne arman Ýusubym bolsa.

Galyp Ibni Emin tenha,
Düşüpdür başymga söwda,
Hudaýa, goýmagyl gamda,
Aga jan Ýusubym bolsa.

Emma Ibni Emin bu gazalny okup, ýol tapmaý ýyglap, turup erdi.

Ýusup alaýhys-salam syçrap erinden turup, gözlerinden sil dek ýaşyn akyzyp, bir dünýä minip, sähraýy lybasyn geýip, Ibni Eminniň aldyga çykdy. Görse derwezede ýyglap, her tarapa bakyp, kaýan bararyn bilmeý, her kişige bir telmuryň, söz aýdyp ýol soraý erdi.

Ýusup gelip, düe üstünden el gowşuryp, araby-til birle salam berdi. Ibni Emin aleýik aldy. Ibni Emin gördi kim, bir türpe ýigit, ýüzüne nykap tartylgap, ajap hoş buý, yslary jahanny mugatter kylyp turur.

Ýusup ýakyn gelip, sordy:

–Eý, ýigit, kaýu erden geler sen we kaýsy eriň perzendi sen, kaýu erge barar sen – diýgeç, Ibni Emin Ýusubnyň owazyn eşidip, gözünden ýaş jara bolup, hyýal etdi kim: “ Bu owaz Ýusup agamnyň owazyga ogşan turar” diýip ýyglady. Ýusup aýtdy:

–Eý, oglan, nägä ýyglar sen, ne eriň perzendi bolur sen?

Ibni Emin aýtdy:

–Ýakupnyň ogullary bolurmaz. Adym Ibni Emin turur.

Ýusup sordy kim:

–Ýakupnyň niçe ogullary bar turur?

Ibni Emin aýtdy:

–On iki ogly bar erdi. Elhal on bir turup. On biri hemme munda geldiler. Her ikisi bir eneden erdiler. Aga-ini ikisi bir derwezeden gitdiler. Men تنها galyp erdim. Hiç kim meniň sözümge düşmez. Kaýan bararymny bilmeý durup erdim. Alhamdylylla, siziň mübäreke jemalyňyzny gördüm. Meniň sözümge düşer siz. Janym andan aram boldy.

–Seniň agaň gelmedimi?

Ibni Emin perýat urup ýyglaberdi. Ýusup aýtdy:

–Ne çün ýyglar sen?

Onda Ibni Emin aýtdy:

Hijr odunyň täze boldy bu dagy,
Gije-gündiz dady-pygan ýyglaram,
Hazan urup soldy gülüm ýapragy,
Hijr elinden aman-aman ýyglaram.

Kyrk ýyl oldy akyl-huşum çaşyrdym,
Ýyglap pyganyňmy hetden aşyrdym,
Onuň odun synam içre ýaşyrdym,
Pyrakynda zaman-zaman ýyglaram.

Aýralykdan idrākimni ýitirdim,
Ne pelekden pyganyňmy ötürdim,
Atamyňnyň namasyny getirdim,
Agam waspyn aýdyp, beýan ýyglaram.

Atasy gijeler guzym diýp ýatmaz,
Hijr odundan göýä hergiz daň atmaz,
Anyň perýadyna hiç kimse etmez,
Boldy ahyrzaman, zaman ýyglaram.

Ibni Emin ýyglar agasy ýokdur,
Meniň bu derdimiň dowasy ýokdur,
Bu dünýäniň hiçbir wepasy ýokdur,

Bakja gülün urdy hazan, ýyglaram.

Elkyssa, bu jogapdan soň Ibni Emin aýtdy:

–Meniň agamny kiçilikde böri iýip erdi. Agalarym atamyzga aýdyp geldi. Atam olarnyň sözün kabul kylmaý heniz umyt eder – diýip ýyglady. Ýusup aýtdy:

–Ýyglamagyl, agaňnyň jemalyny huda tagala görkezse, ajap ermez – diýip, köňül berdi we ene aýtdy:

–Men seni agalaryň bargan saraýyga elteýin – diýip, Ibni Eminniň golyga bir halka dür berdi.

–Şuny hergiz kişige bermegeý sen.

Ibni Emin aýtdy:

–Bu nägä gerek turur? – diýdi. Ýusup güldi. Ibni Emin dürnüň gadryny bilmegeni üçin we ene aýtdy:

–Muny ýagşy saklagyl, zyýada gymmat bahaly nemerse turur.

Ibni Emin halkany golyga saldy.

Elkyssa, Ibni Eminni kerwensaraýyga eltip gaýtdylar. Ol tarapdan hem agalary etişdiler. Ýusup zar-zar ýyglap, öz tagtynda karar etdiler.

Ibni Emin oşol erde agalarynyň gaşyga bardy.

Agalary aýtdy.

–Niçik bu jaýlary tapdyň? – diýdiler. Onda Ibni Emin bolgan wakalaryny beýan kylyp, halka düri agalaryga görkezdi. Ehuda aýtdy:

–Bu halkany sen saklaý bilmez sen – diýip, alyp saklady. Bir zamandan soň ýitirip turur. Oýan-buýany görse, halka Ibni Eminniň golunda turur. Elgaraz, her agasy alyp sakladylar. Olarda karar etmeý Ibni Eminniň golunda turar. Birniçe wagtlar karar etdiler. Bir gün Ýusup tagam taýýar kylyp agalaryň çagyrdy. Olarnyň on biri jemg bolup, Ýusupnyň saraýyga bardylar. İçgeri girip, tagzym-towazyg birlen gol gowşuryp durdylar.

Ýusup perde keýninde durup, Ibni Eminni görüp, zar-zar ýyglap, özüge teskin berip, olardan sowal kylyp, aýtdy:

–Ataňyznyň hatyn alyp geldiňizmi?

Olar aýtdylar:

–Alyp geldik. Atamyz namasyn hem sizge iberdi – diýip. Ýakubyn namasyn çykaryp berdiler. Gördüler Ýusup namany okap, pynhan ýyglar erdi. Imdi aýtdy:

–Eý, Ýakubnyň oganlary, ataňyz Ýusup salamat ermiş diýip, nama ýazyp ýollap turur. Rast habar beriň. Eger tirik bolsa, gapan maslahatyn kylalyň.

Onda olar aýtdylar:

–Tagsyr, şahy-älem, takyk turar böri iýgeni we eger sözüme bawer kylmasaňyz, inisi Ibni Eminden soraňyz.

Ýusup aýtdy:

–Eý, Ibni Emin, agaňny böri iýdimi?

Ibni Emin ýyglap, sözlärge mydary galmady, özün rast kyldy. Aýtdy:

–Eý, şahy-bakerem, bizge güman turar, agalarym birle sähraga gidip erdi, gaýdyp gelmedi. Bilmedim ne waka boldy?

Ýusup sorady:

–Eý, Ibni Emin, agaň ogry erdimi, ýalgançy erdimi?

Ibni Emin aýtdy:

–Hergiz ömründe bir ýalغان söz aýtgan ermes erdi. Bir lukma tapsa, özi aç bolup, bir saýylga berer erdi. Onuň hulky misli perişteden zyýat erdi. Bular ony reşk edip, ýaman görer erdiler.

Ýusup aýtdy:

–Andag bolsa, bu agalaryn ogry-ýalغانчы erken. Indi maglum boldy, atalary Ýusup aman diýip, nama iberip turur – diýdi. Agalary Ibni Eminge gahar gözleri birle bakdylar we aýtdylar. “ Gör, kim, seni hem Ýusupdan beter belaga giriftar kylalyň” dier erdiler. Ýusup aýtdy:

–Bularny saraýga eltip, tagam berin – diýdi.

Ýusup alaýhys-salam bir saraý saldyryp erdi. Özüniň suraty birle agalarynyň suratyn kyldyryp erdi. Özüniň goly bagly, boýnunda zynjyr, agalarynyň golunda hanjar, Ýusupny öldürer boldular. Ýusup gaçyp her agasyga bir ýalbaryp, ýapyşyp ýyglar erdi. Oşol saraýyga girip, bu suratlaryny görüp, agalary şermende bolup, ýüzün goýup ýykyldylar. Huşy başyndan gidip, haýran serasima bolup, ne dierin bilmediler. Ibni Emin hem özüni her erge urar erdi we zar-zar ýyglar erdi. Ýusup bir derejeden tomaşa kylar erdi. Ýusup bu wakany görüp, baryp, agalaryn çagyrdylar. Birniçe söz bilen mähribanlyk kylyp, tagam tartdylar. Her ikige bir tabak tartdylar. Ibni Emin تنها galdy. Oňa eke tabak tartdylar. Agalary birew-birewge ittifak kylyp, tagamga el uzatdylar. Ibni Emin gördi, erse, hemme jübüt-jübüt, aga-ini tagamga mukyt boldular.

Ibni Eminiň Ýusup agasy ýadyga düşüp, zar-zar ýyglap, tagamga garamaý, nala kyla başlady. Ýusup bulardan habardar erdi. Perde keyinden kyçgyrdy:

– Eý, kengany kiçik oglan, ne üçin tagamny manzur kylmaý sen, meger diwana sen – diýgeç. Ibni Emin zyýada nygan kylyp, ody täze boldy. Zar-zar ýyglap çün ebri-nowbahar ýaňlyg ýyglap, bu jogapny aýtar erdi. Ýusup alaýhys-salam hem jogap berer erdi:

Ibni Emin: Men garyby aýp eýlemän, ezizim,
Pelek atam ömrün tamam edipdir.
Süýt emişgen agam, gije-gündizim,
Görer gözüm, Ýusup agam gidipdir.

Ýusup: Ýakup ogly, ýyglamaňyz bu erde,
Maksadyňňy diýgil, köňlün alaýyn,
Patyşa bolan dowa kylar her derde,
Ýyglamagyl, bu gün, agaň bolaýyn.

–Bular hemme aga-ini amandyr,
Kylgan işi bir-birine aýandyr,
Aýp eýlemän, maňa ahyrzamandyr,
Görer gözüm, Ýusup agam gidipdir.

– Kimse görer bu dünýäniň jepasyn,
Ahyrynda görer mähri-wepasyn,
Gel gaşyma, görgül zowky-sapasyn,
Gam iýmegil, bu gün agaň bolaýyn.

– Men biler men bu gün agam bolar sen,
Süýt emişgen agam haçan bolar sen,
Kim garypdyr, siz mähriban bolar siz.

Bagrym kebab, Ýusup agam gidipdir.

– Agaň niçik, pygly, hulkyn beýan et,
Ene husny-jemalyny aýan et,
Umyt eýläp, şaet, agaň güman et,
Ibni Emin, bu gün agaň bolaýyn.

– Agam hulky perişteden zyýada,
Ýüzün görse, şalar bolar pyýada,
Müsür ezizi,ýalan söz ýok arada,
Men ýyglaram, Ýusup agam gidipdir.

– Zebun olar, agam diýip ýyglama,
Hijran ody bilen bagryň dalgama,
Umyt eýle, ýaman sözi çaglama,
Gel bäri, men Ýusup agaň bolaýyn.

– Men dözmenem, ýyglar onuň atasy,
Gözünde ýaş, bagrynda daş apasy,
Hetden zyýadadyr, görgeň jepasy,
Ibni Emin ýyglar: “Agam gidipdir”.

– Kengany ýaş oylan, saňa ne arman,
Müsür ezizi bolsa saňa mähriban,
Engam eýläp, malu-dünýä perewan,
Gam iýmegil, Ýusup agaň bolaýyn.

Elkyssa, Ýusup alaýhys-salam bu jogapny aýtyp bolgaç, Ibni Emin çadyr içige aldy. Ehuda, Şemgun muny görüp, reşk edip, damaklaryndan nan-aş ötmediler. Aýtdylar: “ Haladan bolgan her erde sahypkyran bolup turar” diýip, ýaman gördüler.

Elkyssa, Ýusup alaýhys-salam Ibni Emin birle tagam ier boldular. Ýusup mübäreke gollaryn tagamga uzatdy. Erse, Ibni Eminiň gözleri Ýusubyň golyga düşdi. Bir ah tartyp, ýyglaý başlady. “Meger, Ýusup agam bolgaý” diýip, ýüregi urnup, bu gazalny aýtdy:

Aýp eýlemän, patyşahym,
Goluň meňzär gardaşyma,
Älemni ýandyrdy ahym,
Gan dolupdyr gözýaşyma.

Kuwwatymdyr bilde kemer,
Şahasyndan düşdi semer,
Asman, zemin, şemsu-kamar,
Lerzan urup ýyglaşyma.

Gam derýasy doldy daşdy.
Girdap aldy, syndy kişti,

Aýrallyk söwdasy daşdy,
Ýykylsyn meniň başyma.

Kenganyň şährinden gelip,
Agalarma goşçy bolup,
Gerdenime hyrka salyp,
Geze bilmen öz hoşuma.

Ýamandyr bagry paralyk,
Namarda ýüzi garalyk,
Ibni Emin diýr aýrallyk,
Zäher salypdyr aşyma.

Elkyssa, Ibni Emin bu jogapny aýtdy, erse Ýusup aýtdy:

– Meger sen diwana sen, agalaryň gaşynda tagam iýmeý ýyglar sen. Men Müsür ezizi patyşa zaman bolsam, saňa ne döwletdir, meniň birle bir tabakdaş bolmak?!

Ibni Emin aýtdy:

– Rast aýdar siz, her wagt ke tagamga el uzatsaňyz, mübärek goluňyz misli agam goluna ogşatur men. Bu sebäpden ýyglar men, magzur tutuň – diýdi. Onda Ýusup aýtdy:

– Tagamga mukyt bolgul, agaňňyň jemalyn tiz görer sen – diýgeç, Ibni Emininiň könlüge ajaýyp röwşenlik peýda boldy. Hyýal kyldy kim, ýüzünden perde göterilse, jemalyn görsem – diýip, nägä saraý içige bir jemal peýda bolup, Ýusupnyň ýüzünden perdäni göterip taşlady. Ýüzüniň şuglasy hurşydy-haserden jela berdi.

Ibni Emin agasynyň ýüzün görgeç, bihuş bolup ýykyldy. Baz huşyga gelip, ene ýykyldy. Ýusup Ibni Emininiň başyny dyz üstünde alyp, ýüzüge däri-dermanyn suwun saçyp, aklyga getirdi we heremhanaga eltip, gujaklaşyp görşüp, andag üýn salşyp ýyglaşdylar, kim tamam melaýyk, arş we kürs we huş-taýr hemme lertzaga gelip ýyglaşdylar. Ondan soň, Ýusup Ibni Emininiň boýnundan gujaklap, özün maglum kylyp, bu jogapny aýtdy:

Aýra düşüp, şähri-Kengan ýurdundan,
Zary girýan boldum, Ibni Emin jan!
Niçe wagt agalarym jebrinden,
Hana weýran boldum, Ibni Emin jan!

Köýlegim egnimden soýup aldylar,
On erden janyma hanjar çaldylar,
Ahyr Şeddat gazan jaýa saldylar,
Bendi zyndan boldum, Ibni Emin jan!

Çah içinde niçe günler giriftar,
Hiç kimse bolmasyn men dek dilefgar,
Ene rehm eýledi keremli gaffar,
Gamdan raha boldum, Ibni Emin jan!

Agalarym ene gelip tutdular,

Bu garyp janyma sütem etdiler,
Esir edip, bir tüçjara satdylar,
Bagry birýan boldum, Ibni Emin jan!

Agalarym düşmanlygyn bildirdi,
Jepa birle gül harmanym soldurdy,
Gara gözüm toprak bilen doldury,
Reňni hazan boldum, Ibni Emin jan!

Urup, ýaryp, tagma salyp tenime,
Ýaman günler düşdi garyp janyma,
Rehm eýlemeý gözden akan ganyma,
Ajap sersam boldum, Ibni Emin jan!

Ýusup aýdar, ýandym-bişdim, kül boldum,
Müsür ilinde niçe ýyllar gul boldum,
Jydalykda niçe aýy-ýyl boldum,
Ahyr soltan boldum, Ibni Emin jan!

Elkyssa, Ýusup alaýhys-salam bu jogapny aýtyp, Ibni Emin birle hal-ahwal soraşyp, aýtyd:

– Eý, inim janym, köňlüňe kiren gelmesin, men seni bir hile birlen alyp galaýyn.

Ibni Emin aýtdy:

– Meniň hem myradym oşol turar – diýdi. Maslahat kylyp, daşgary çykdylar. Ibni Emin bu syrlarny içinde pynhan saklap, agalarynyň gaşyga bardylar. Ýusup buýurdylar kim:

– Kenganylarga gala beriň. Bular jaýlaryga gaýtсынlar – diýgeç, mähremleri gala berer boldular.

Patyşanyň bir altyn ölçeg jamy bar erdi. Oşol jam birle ölçäp, gala berdiler. Ýükleri tamam tapgandan soň, jamny Ibni Emininiň ýükünde jaý kyldylar. Olar düelerige ýükläp, Kenganga rowan boldular. Bir-iki menzil ýol ýörür erdiler. Ýusup olarnyň ardyndan birniçe atly iberdi. “Patyşanyň oşol jamyny ogurlap gidip turar” diýip, kyrk-elli atly yzyndan etdiler. Birniçe syýasat kylyp, aýtdylar:

– Eý, kenganlylar, sizler, ogry erken sizler, patyşanyň ölçeg jamyn ogurlap gidip turar siz – diýdiler.

Ehuda, Şemgun barçasy pygan kylyp, gol göterip:

“Bizler hergiz mundag iş kylganymyz ýok. Ynanmasaňyz ýüklerimizi agtargyl” diýdi.

Bargan ýaswullar ýüklerin garadylar. Ahyr soňra Ibni Emininiň ýüklerin gördüler. Jam Ibni Emininiň ýükünden çykdy. Ibni Eminni baglap, tutup alyp ýörüberdiler. Agalary pygan göterip, ardyndan baryp, patyşaga baş urup, perýat etdiler. Ýusup aýtdy:

– Eý, kenganlylar, ne üçin mundag işler kylar siz, pygamberzada bolsaňyz, niçik ogurlyk kylar siz?

Olar pygan kylyp, aýtdy:

– Bizler hergiz mundag iş kylgan ermesmis. Bu ýaş oylan turar. Agasy Ýusup hem mundag işlerni kylar erdi. Bizlerni şermende kyldy. Siz patyşa siz. Her niçik atamyznyň hatyr-şerifleri üçin, bu oglanyň günäsin bagyş kylyň – diýip, nala kyldylar.

Patyşa dergahar bolup, aýtdy:

– Her niçe sözlär siz, ýalغان sözlär siz. Indi bu iniňizni öldürmek gerek.

Onda olar aýtdylar:

– Eý, şahy-bakerem, ony öltürmäň. Biziň atamyzyň hormaty üçin ony bendi kylyp saklaň. Biziň atamyzyň hormaty bu turur kim, bir kimerse ogurlyk kylsa, şol ogry mal eýgeine bende bolur. Biz atamyzga bolgan wakalaryny aýtalyň. Olaryň her ne permany bolsa, ony kylalyn – diýdiler.

Bu söz patyşaga hoş gelip, makul kyldy. Ibni Eminniň boýnuga zynjyr salyp, zyndanga buýurdylar. Ýasawullar alyp ýörüberdiler. Agalary Ehuda, Şemgun, Rubil – barçasý bir çetge çykyp, maslahat kyldylar. Ehuda aýtdy:

– Sizler barçaňyz, her haysyňyz bir köçäge baryp duruň. Şemgun zyndanga baryp, Ibni Eminni çykarsyn. Men patyşanyň dergähinde bir nagra jigergähinden tartar men. Zemin, zaman mekin we mekan bir bolsun, sizler her haýsyňyz meniň nagramny eşitseňiz, köçebe-köçe meýmene we meýsere läş-läş kylyp taşlaberiň – diýip, her haýsysy bir köçäge baryp, özi nagra tartar boldy. Emma bu syrdan Ýusup habardar erdi. Bildi kim: “Ehuda nagra tartsa, halaýyknyň zähesi ýarylyp öler, beekbar gylyç ursa, şaherni weýran kylar” diýip, endişe kyldy.

Emma rawylar andag rowaýat kylarlar kim, her wagt-ki bularyň gahry gelse, Ýakupnyň öwladyndan bir kimerse gelip, arkasyndan sypasa, gahry gidip, agzasy sust bolup, dermany galmaz erdi. Ýusup alayhys-salam oglanlaryga buýurdy:

– Bargyl, Ehuda babaňnyň arkasyn sypagyl, gahry gidip, dermany kesilsin – diýdi.

Ýusupnyň perzentleri baryp babalarynyň arkasyny sypady. Erse, gahary gidip, agzasy sust bolup, dermany galmady. Ýusupnyň agalary bildi kim: “Ýakupnyň öwladyndan bir kimerse bar turar” diýip güman kyldylar. Inileri gulak tutup, bir sagat, iki sagat durdular. Ehudadan hiç nagra çykmady. Gaýdyp Ehuda gaşyga gelipdiler. Ehuda aýtdy:

– Meger, bu şäherde Ýakupnyň öwladyndan kişi bar bolgaý. Bir oglan gelip, arkamy sypady. Erse, tamam kuwwatym gidip, hiç dem urarga mejalym galmady. Geliň, imdi her niçik bolsa müwessa kylmak gerek – diýip, ene aýtdy:

– Ibni Eminniň gaşyda Şemgunny goýup gitsek ýagşy bolar. Ýok erse, atamyz bizge ynanmaz. “Ony hem Ýusup dek ýok etdiňizmi” diýip, serzeniş kylar – diýip, maslahat bilen Ýusupnyň gaşyga bardylar. Aýtdylar:

– Eý, şahy-bakerem, Ibni Eminni تنها goýup barsak, atamyz bizge ynanmaz, oňa ne jogap berermiz. Indi Şemgunny hem gaşyňyzda goýamyz. Täki bizler hem estihalden gutulgaýmyz – diýip, hemme baş urdular.

Ýusup olaryň bu sözlerni hoş görüp, nama bitdiler. Tamam bolgan wakalaryny aýtyp, Ibni Emin bu jamny ogurlaganyň, mähremler tapyp alganyň, ene herne ki Ibni Eminniň yüküne lagyl we jöwahyr salganyň aýdyp iberdiler. Bular Ýusupnyň namasyn alyp, niçe menzil ýol ýörüp, Kengana etişdiler. Müsür patyşasynyň namasyny atalaryga berdiler. Atalary okup, gördi, erse Ibni Eminni ogry diýgeç söz çykdy. Ýakup alayhys-salam ýagşy teffehhus edip görse, namadan Ýusupnyň ysy gelur. Köňlüge aýtdy “Meger şul Müsür ezizi meniň Ýusbym bolgaý” diýip, guman kylyp, Ibni Eminniň galganyna bitakat bolmadylar. Ondan soňra ýükleri açyp görseler, Ibni Eminniň yükünden tamam lagyl we jöwahyr çykdy. Ondan hem güman kylyp, parahat boldular.

Elkyssa, biniçe günden soň Ýakup alayhys-salam nama ýazyp, oglanlaryndan iberer boldy. Namada andag ýazdylar, kim: owwal banam alla, duwwum banam Ybrahym Halylylla, suwwum banam Yshak nebiylla, çaharem pakyr Ýakup bolgaý men.

Eý, Müsür ezizi, meniň Ýusubymdan habar beriň. Bu namadan Ýusubyň ysy geler. Meniň takatym tak bolup turur, hiç kararym galmady. Ibni Emin ogry kişiden ermes. Ondan ýamanlyk guman etmäň. Ýusup gitgeli ülpetim oşol Ibni Emin turur. Ony tizräk iberiň, meniň dogaýy-haýrymy alyň” diýip, nama bitip oglanlary golyga berip iberdiler. Olar atalaryndan rugsat alyp, Müsürge rowan boldular. Birniçe eýýam ýol ýörüp, Müsürge etişdiler. Görmüşanaga baryp, agasynyň namasyn çykaryp berdiler.

Ýusup pyhan okap, ýyglar erdi:

– Eý, Ýakubyň perzentleri, ataňyz namasynda Ýusup oglum salamat ermiş – diýip, ýazyp turur. Sizler böri iýdi diýrsizler, meger Ýusupgaa sizler jepa kylgan bolgaý siz, ataňyz mundag efada kylyp turur.

Imdi rast aýtyň Ýusupny ne kyldyňyz?

Olar kasamýat kyldylar:

– Ýusupny böri iýgen turur – diýip.

Onda Ýusup aýtdy:

– Andag bolsa bizge bir hat tüşüp turar. Oşol hatda ne çykça ykrarmu siz?

Onda olar aýtdylar:

– Andag bolsun – diýdiler.

Ýusup buýurdylar:

– Pylan saraýyn ortasynda bir hat asyklyk turur. Oşol hatny alyp geliňler – diýgeç, baryn hatny alyp geldiler. Okadylar, erse, hat andag diýr kim: “Ehuda, Şemgun, Rubil – onagasy atba-at aýtyp. “Bir araby gul Kengany, ady Ýusup, özi ogry, ýalغانчы we gaçgak, on sekiz gara pylga Mälik ibn Zagyrğa satdyk. Hiç kimiň dawasy, dahyly bolmasyn” diýgen hat turur.

Agalary muny görüp, aýtdylar:

– Bizniň bir ýaman gulumyz bar erdi. Ady Ýusup erdi. Ony satyp erdik. Siziň aýtganyňyz oşol gul turur.

Ýusup aýtdy:

– Ibni Emin, sizlerniň Ýusup diýgen ogry guluňyz bar erdumy?

Ibni Emin aýtdy:

– Andag gulumyz ýok erdi.

Bu sözler birle ene ýalغانчылык bularynyň boýnuga düşdi.

Ýusup aýtdy:

– Eý, kenganlylar, mundag ýalغان sözlär sizler, mende gadymyl-eýýamdan galgan bir jam bar turur, her kim ömründe ýagşylyk we ýamanlyk kylsa, oşol jam bilen beýan kylar. Ony bawar kylarmu sizler?

Olar aýtdylar:

– Kabul kyldyk.

Baryp jamy getirdiler. Ýusup aýtdy:

– Eý, jam, rast sözlegil, bu kenganlylar Ýusup inisige ne jepa kyldylar? – diýip, jamny bir urdy.

Jam nagma birle seda kyldy. Seda arasynda Ýusup aýtdy:

– Eý, oglum, bu jam ne aýtar?

Ogly aýtdy:

– Eý, ata, bu jam aýtar, Ýusup bir düşüş gördi. Atasyga ýuratdy (ýordurdy). Ondan Şemgunnyň enesi habardar erdi. Baryp oglanlaryga aýtdylar. Olar reşk edip, ýaman görüp,

sähraga aldap alyp çykdy. Ondan soň öltürer boldular. Ehuda agasy öldürmäge razy bolmady. Ondan soň gudukga saldylar – diýip jogap berdi.

Ene Ýusup jamny urdy. Jam ene seda kyldy. Ýusup ene sordy:

–Eý, oglum, jam ne aýtar?

Ogullary aýtdylar.

–Eý, ata, jam aýtar – Ýusupny gudukga salgandan soň, bir oglakny soýup, Ýusupnyň köýlekini ganga bulap, “böri iýdi” diýip, ýalغان sözläp, atasyga ant içip, hudaga asy bolup, atadan bizar bolup geldiler – diýip, jogap berdi.

Ýusup jamny ene bir urdy. Jam ene seda kyldy.

Ýusup ene aýtdy:

–Eý, oglum, jam ne aýtar?

Oglanlary aýtdylar:

–Eý, ata, jam aýtar – Ýusupny Mälik Zagyr gudukdan çykardy. Agalary baryp, Ýusupny Mälik Zagyrğa on sekiz ýörimez gara teňňäge satdylar – diýip, jogap berdi. Ehuda on agasy guwiýn başyga urup, sakgalyn ýolup, pygan göterip:

–Waý, Ýusubym sen bolgaý sen! Bizler şermende bolduk, günähimni ötgeý sen! Hudanyň birligi üçin, babam Ybrahym, Ysmagyl, Yshaknyň haky üçin – diýip, erinden turup, Ýusupnyň aýagyga sejdeýi-tehaýet kylyp, ýyglaşdylar. Hemme melaýyk yns we jyns ýyglaşdylar.

Ehuda, Şemgun we on agasy bu jogapny aýtyp, ýyglar erdiler.

Gazal dek ýar bu turar:

Ehuda ýyglady, Ýusup jan, inim,
Köpdür günähimiz bu gün bagş ediň!
Toba kyldyk,afuw et mähriban inim,
Herne jebr eýledik, bu gün bagş ediň!

Seni saldyk jepa bilen belaga,
Razy bolup sabr eýlediň kazaga,
Bu kylmyşdan asy bolduk hudaga,
Herne jebr eýledik, bu gün bagş ediň!

Owwal huda birliginiň hormaty,
Ybrahym,Ysmagyl babam gurbaty,
Atamyz Ýakypdyr – onuň hormaty,
Herne jebr eýledik, bu gün bagş ediň!

Salmagyl ýadyňa öten jepany,
Biz garyba eýle mähri-wepany,
Hatamyz ornuna eýläň atany,
Herne jebr eýledik, bu gün bagş ediň!

Hyjalatdan gyzyl güller solgusy,
Tä kyýamat könlünde dag galgusy,
Ehudy işikde guluň bolgusy,
Herne jebr eýledik, bu gün bagş ediň!

Emma Ýusup alaýhys-salamnyň köňülleride hiç gubar ýok erdi. Mähz bularny synamak üçin bu jogapny aýtar erdi:

Agalar ýadyma düşse jepaňyz,
Bagş eýleşem hergiz aňa dözmenem,
Serzeniş eýleban tagna-tefaňyz,
Bagş eýleşem, hergiz aňa dözmenem.

Her işikde meni geda kyldyňyz,
Hijr oduga ýakyp, eda kyldyňyz,
Kyrk ýyl atamyzdam jyda kyldyňyz,
Bagş eýleşem, hergiz aňa dözmenem.

Agalyk, inilik bija kylmadyň,
Ataňňyň hakyny eda kylmadyň,
Häzir hudaýyňdan iba kylmadyň,
Bagş eýleşem, hergiz aňa dözmenem.

Güman eýläp, meni öler çagladyň,
Öten babalaryň bagryn dagladyň,
Ne sebäpden el-aýagym bagladyň,
Bagş eýleşem, hergiz aňa dözmenem.

“Ýalançy,ogry” diýip, böhtan etdiňiz,
Ataňyz hanasyn weýran etdiňiz,
Ýusup aýdar,görmez güman etdiňiz,
Bagş eýleşem, hergiz aňa dözmenem.

Elkyssa, agalary Ýusupdan bu jogapny eşidip, barçasý janlaryndan umyt üzüp, kylgan işlerige puşeyman bolup, barça ýüzin-guýin ýykyldylar. Perýat edip ança ýygladylar. Tamam Müsür halky olarnyň halyn görüp, perişan boldular. Hezret Züleýha perde keýinden durup, agalarynyň günähin diläp, bu jogapny aýtar erdi.

Züleýha perdede perýat eýleýir,
Herne günä bolsa, ötüp, at ediň,
Gul gaçsa, hojasy azat eýleýir,
Müsür ezizi, agalarňyz şat ediň.

Arzym budur ol hudanyň hormaty,
Sany Adam atamyznyň gurbaty,
Şiş nebiniň, Lut nebiniň zynaty,
Müsür ezizi,agalarňyz şat ediň.

Idris ile Nuh nebiniň hakyndan,

Ybraýym, Ysmagyl babaň hakyndan,
Ýakup çeken ahy-zary hakyndan,
Müsür ezizi, agalarňyz şat ediň.

Mülküň harap bolar bular ýyglasa,
El göterip, haka doga çaglasa,
Siz ötüňiz bular sizi daglasa,
Müsür ezizi, agalarňyz şat ediň.

Ýamanlyga ýagşylyk kyl, parz erur,
Patysaga kerem sypat parz erur,
Müsür ezizi, Züleyhadan arz erur,
Ýusup janym, agalarňyz şat ediň.

Elkyssa, Züleyha bu jogapny aýtdy erse, Ýusup alayhys-salam erinden syçrap turdy. Aýtdy:

– Eý, jiger guwşelerim, sizlerden zerre kelam ýok turur. Sizler her iş kyldyňyz, derejäm zyýada boldy. Indi eriňizden turuň. Herne jepa gördüm, hudaý ryzasy üçin bagş kyldym – diýgeç, hemme birden pygan kylyp, erinden turup, ene Ýusupnyň aýaklaryga baş goýup ýygladylar. Ýusup olarny gujaklap, görşüp, zar-zar ýyglaşyp, hal-ahwal soraşyp, Müsür şährine aýyn baglap, gus surnaý, şadyýan kakdyryp, andag zowuk we sapa kyldylar. Ýedi gat asman perişteleri tarap bazy kylur erdiler. Ýusupga atasynyň zowk we şowky düşüp, hiç nemerse ýadyga gelmes erdi. Agalary birle maslahat kylyp, atasyga kişi iberur boldular. Aýtdylar:

– Kim bolgaý baryp, bu habarny atamyzga aýtyp, Ýusupnyň köýlegin eltip, gözlerige sütse, gözleri açylyp ähli öwladyn Müsürge göçürüp gelse – diýgeç her agasy aýtdy:

– Men barur men.

Anda Ýusup aýtdy:

– Barçaňyz bawar siz, sizlerden ilgeri Beşer barsyn. Köýlegin eltip, gözlerige sürtse, gözi açylsyn – diýdi.

Imdi Beşerden söz eşidiň.

Ýakubnyň bir kenizleri bar erdi. Oşol kenizniň Beşer diýge. Ogly bar erdi. Bir gün Ýakupnyň zehinleri käýinip, oşol kenizniň ogly Beşerni satyp iberdi. Beşerniň enesi ýyglap, asmanga bakyp, perýat kylyp, munajat kyldy. Aýtdy:

– Meni Ýakup Beşerimden jyda kyldy. Onuň hem söwer ogluny jyda kylgaý sen – diýdi. Anda hatyfdan neda geldi. (Eý, keniz, gam iýmegil. Ol hem söwer olgundan jyda bolýar. Tä seniň Beşeriň gelip gelip saňa gowuşmagynça, onuň ogly Ýusup hem gowuşmaz – diýip.

Beşerin satgandan soňra, Müsür welaýatyga düşüp erdi. Ýusup ony tapyp, satyn alyp erdi. Anyň üçin Beşerni iberer boldular. Beşer birniçe katyg menazyl kylyp Kenganga etişdi. Ýakupnyň haremlaryga ýakyn geldiler, näge görseler, bir kenfir gollarynda küýze rud boýnuga barur. Beşer ony görüp, salam berip aýtdy:

– Eý, mama, Ýakupnyň öýleri haýsy turur?

Anda ol garry zen aýtdy:

– Ýakupny sorap, ne kylar sen?

Beşer aýtdy:

– Onuň ogly Ýusupdan müjde getirip men.

Kenfir aýtdy:

– Kyrk ýyldan bári ýitgen Ýusupdan ne habar getirip sen?

Beşer aýtdy:

– Ogly Ýusup Müsür şäherinde patyşa turur, aga-ini hemme tanyşdyrlar. Meni iberdiler. “Bargyl Ýusupnyň köýlegin atamyz gözüge sürtsä, gözleri açylar” diýdiler. Anyň üçin kim, munda gelip men.

Kenfir aýtdy:

– Meger diwana sen, ýa ýalgaňy sen. Tä meniň Beşerim gelmeginçä, onuň Ýusup ogly gelmez – diýip, asmanga bakyp, nala kyldy. Beşer aýtdy:

– Eý, ene, men ogluň Beşer turur men – diýip, özün atdan taşlap, enesiniň boýnuga asyldy. Enesi bihuş bolup ýykyldy. Baz huşyga gelip, hal-ahwal soraşdyrlar. Andan soňra Ýakubyň gaşlaryga bardylar. Bu wakalaryny ez owwal tä ahyr beýan kyldylar. Ýakup erinden syçrap turup, Beşerni gujaklap, bihuş bolup, soňra özlerige geldiler. Aýtdy:

– Eý, Beşer, Ýusupny niçik gördüň?

Beşer aýtdy:

– Ogluňyz Ýusup Müsür şährinde patyşa turur, aga-ini hemme tanyşdylar. Mübärek köýlegin sizge iberdiler. “Gözlerige sürtsä, gözleri açylar” diýip, bizni iberdiler. Ene aýtdylar: “Kengandan ähli öwlatlaryň göçürüp, Müsürge gelsinler” diýip, mübärek köýleklerini çykaryp berdiler. Ýakup ony alyp ysgadylar, andan soň gözlerige sürtdiler. Gözleri owwalkydan zyýada röwşen boldy kim, misli ýigirmä baş ýaşyndaky dek boldy. Ýusupnyň jemalyga muştak bolup, bu jogapny aýtar erdi:

Şükür alla geldi kim, olgülgüzarymdan habar,
Kyrk ýyl oldy aýra düşgen şahsuwarymdan habar,
Takatym tak eýlegem sabru-kararymdan habar,
Hijirden zar aglagan leýlu-naharymdan habar,
Ýusup atly gyrmyzy ýüzlük enarymdan habar.

Bilmenem ne wakyga ýa rast bolgaýmu, ýa hyýal,
Takatym ýokdur ýüzün tä görmeginçä mahy-sal,
Men saňa tabşyrmyşam sakla any, ýa züljelal,
Şükür alla, bar umydym, görkezer ondan jemal,
Geldi Ýusup gyrmyzy ýüzlük enarymdan habar.

Bu habar kaýdan geler, hakdan enaýat bolmasa,
Maksada etmez kişi, andan hedaýat bolmasa,
Ybrahym, Ysmagyl, Yshakdan şepagat bolmasa,
Düşmanu-agýarydan ene melamat bolmasa,
Geldi Ýusup gyrmyzy ýüzlük enarymdan habar.

Wasyl olmaz hiç kişi tä dagy-hijran olmady,
Ýokdur bir abatlyk tä hana weýran olmady,
Dostlarym köňlümde bir zerre puşeyman olmady,
Çekmedi hiç kimse bir dedige derman olmady,
Geldi Ýusup gyrmyzy ýüzlük enarymdan habar.

Ýakub-a, şükür et hudaga, gitdi gaýgy, geldi şat,
Hak tagala Ýusubymnyň ömrüni kyldy zyýat,
Akyl oldur kylmagaý hakdan digerge etimat,
Sabr edip, bil bagladym, kyldym hudaga ygtykat,
Geldi Ýusup gyrmyzy ýüzlük enarymdan habar.

Elkyssa, Ýakup alaýhys-salam bu jogapny aýtyp, Ýusupnyň jemalyga intizar bolup:
– Oglanlarym haçan gelur – diýip, olturyp erdi. Emma Ýusup Beşer gitgenden soňra, atsyga agalaryny iberdiler. Ene hem bu namany ýazyp iberdiler. Bolgan wakalaryny, görgeň jepalaryny aýtyp, agalarynyň goluga berdiler. Nama Ýusup alaýhys-salam bu turur:

Hudanyň emridi bize, eý ata,
Magzur tutup, özüme bara bilmedim.
Geçiriňler bizde bolsa her hata,
Magzur tutuň, özüme bara bilmedim.

Aldyňyzda agalarym ýygldy,
Alyp çykyp el-aýagym bagldy,
Guýyga salmaga meni çagldy,
Magzur tutuň, özüme bara bilmedim.

Birniçe gün guýy boldy menzirim,
Eşitmez hiç kimse bu zary-dilim,
Ene huda asn etdi müşgülim,
Magzur tutuň, özüme bara bilmedim.

Agalarym baryp, meni tutdular,
On sekiz teňňäme meni satdylar,
Meni Müsür diýaryna eltdiler,
Magzur tutuň, özüme bara bilmedim.

Eltip meni täjir bazara saldy,
Müsür ezizi berip bahamy aldy,
Gaýgy bilen ilki gül ýüzüm soldy,
Magzur tutuň, özüme bara bilmedim.

Niçe ýyllar bende bolup zar idim,
Gije-gündiz bela bilen ýar idim,
Gaýgy-gam, dert ile giriftar idim,
Magzur tutuň, özüme bara bilmedim.

Barçasyndan dagy hijran ýamandyr,
Sizler aýrylgaly işim pygandyr,
Ata jan, aýrallyk ahyrzamandyr,
Magzur tutuň, özüme bara bilmedim.

Töhmet bile Müsür ezizi gümana,
Elimi baglady bakmaý amana,
Men garyby saldy ene zyndana,
Magzur tutuň, özüm bara bilmedim.

Zyndan içre kyrk ýyl oldum kerabat,
Rehim eýledi huda, kyldy atabet,
Boldy meniň müşgil işim kipaýat,
Magzur tutuň, özüm bara bilmedim.

Ybrahym, Ysmagyl, Yshak babamyz,
Şefagat eýledi görüp nalamyz,
Ata jan, ýyglaňyz okup namamyz,
Magzur tutuň, özüm bara bilmedim.

Siziň dogañyzdan Ýusup myrada,
Gün-günden hormaty boldy zyýada,
Ene bilmen bir syr bardyr arada,
Magzur tutuň, özüm bara bilmedim.

Elkyssa, Ýusup bu jogapny diýip, agasyga berip, Kengana rowana kyldylar. Baryp atalaryga etdiler. Baş urup ýyglaý, boýnuga arkan salyp, tobaýy-uzur bisýar kyldylar. Ýakup olarny bir-bir gujaklap günähin ötdüler. Ýusupnyň namasyn okap, görgeň jepasyga atasy ýyglaý erdi. Gähni mähnetden rahatga çykganyga hoşwagt bolar erdi.

Elkyssa, Ýakup jemig öwladly birle göç kylyp, Müsürge rowana boldular. Ýusupga habar berdi kim, “Ataňyz geler” diýip. Ýusup şäher halkyga buýurdy.

–Hemme guruh-guruh atamyzyň aldyga pişwaz çykyp baryňlar – diýgeç, hemme top-top bolup, ýöriş kyldylar. Ýaş oğlan bir taýpa, wezirler bir taýpa, gurrandazlar bir taýpa, müneçjimler bir taýpa.

Elkyssa, gelip-gelip her haýsysy öz taýpasy bilen aglanyp, tarap bazy kylyp, surnaý kernaý, nagara, muganny sazanda, guende bir taýpa bolup, Ýakup alaýhys-salamnyň aldyga rowana boldular. Hezret Ýusup hem nebi Ysraýyl birle atasynyň aldyga çykdylar. Ýakup alaýhys-salam görse bir gerd peýda boldy. Gerd içinde birniçe atly gelip tagzym-towazyg birle Ýakupnyň gollaryn alyp, er öpdüler. “Merhaba” diýip görüşdiler.

Ýakup soradylar:

–Kaýdan gelir siz?

Olar aýtdylar:

–Ýusup bizleriň özüňden burun iberdi. Olarnyň habaryn getirdik. Olar hem tiz gelir – diýip, jogap berdiler.

Ýakup ene ilgeri bardylar. Görse, ene bir gerd peýda boldy. Gerd içinde niçe müň atly sanjak-sanjak, baýdak-baýdak perda gelip, Ýakup birle görüşip, tagzym-towazyg kyldylar.

Ýakup sordy:

–Bular kimler turar?

Aýtdylar:

–Beg-begzadalar turar.

Ýakup ene ilgeri ýörüdiler. Ene bir gerd peýda boldy. Gerd içinde birniçe hüllepuş göründiler. Ýakup sordylar:

–Bu geleturganda meniň Ýusubym barmy?

Aýtdylar:

–Bular ulamalar turar.

Olar gelip Ýakup bilen görşüp-soraşdylar. Ene ileri ýörediler. Bir gerd peýda boldy. Ýakup aýtdy:

–Oglum bularnyn içinde barmy?

Aýtdylar:

–Bular hemme müneçjim-gurrandazlar turarlar.

Olar hem gelip, Ýakup birle görüşdiler. Ýakup Ýusupnyn jemalyňa andag muştak bolup turar kim, tamam akyl we huşy gidip, mesti-laýakyl bolup, gözleri er görmeý geler erdi.

Ene bir gerd peýda boldy.

Ýakup sordy:

–Bu gelgenler kimler?

Aýtdylar:

–Bular hemme Ýusupnyň gulam beçjeleri turar.

Ene ilgeri ýörediler. Bir gerd peýda boldy. Gerd içinde sanjak-sanjak, baýdak-baýdak, ferda-ferda tugy-ylm esabe, dep-depbe, heýma seraperde, hurşydy-hawer çaharde mahy-enwer, älemde serwer, ýüz elwan, şan-şöwket, hüýr sypat, perişte sypat, nur hedaýat, tilinde mün zikir we sena, yşkkynda tamam halaýyk ahy-waweýla, etrapynda jahan soltanlar birniçe hafyz-elhanlar, niçe ýüz muganny zamanlar meýmene-meýsere, birniçe mamtabanlar sagynda-solunda, owaz-gulgula we zenzele burun gelip, Ýusup Tumag atynyň üstünde mübärek kylyp, halaýykny zowk we şowky birle jemalyga mesti-mustagrak kylyp etişdiler. Ýedi gat asmanyň işikleri açylyp, jemyg melaýyk nazara kylyp, arş we krüs lowh galam ata ogluga mehdi-sena aýtyp we huşu-taýr hemme tarap bazy kylyp, hudaý tebarek we tagala rahmetin älemge döküp, jahan ene pürnür bolup geler erdiler. Ýakup sordy:

–Bu kukabe zenzele kimler turar?

Aýtdylar:

–Ýa Ýakup, nury-didäňiz Ýusup turar – diýgeç, Ýakup alayhys-salam bihuş bolup ýykyldylar. Mähremleri gelip, at üstünde düşdüler. Ýusup alayhys-salamnyň gözleri atasyga düşüp, bihuş bolup, atdan düşmek hatyr şeriflerden permuş boldy. Ýusup özün atdan taşlap, atasynyň boýnuga asylyp, ýüz nalaýy-pygan birle halaýykga gulgula salyp, salam berip, bu goşgyny aýtar erdi:

Ýusup: Kyrk ýyl oldy gaçan guluň danyşar,

Hoş gelip siz, baş üstüne, ezizim!

Dostlar gülüp, duşmanlarym ýyglaşar,

Hoş gelip siz, baş üstüne, ezizim!

Ýakup: Kyrk ýyl oldy gaçyrmýsam laçynym,

Jeren gözli maralymyz senmi-sen?

Düşümmidir, huşumydyr, hyýalym,

Ýusup atly nigärimiz senmi-sen?

–Bir ok idim: alys ere atyldym,

Bende bolup, ilden-ile satyldym,
Şükür alla,dogaňyzdan gutuldym,
Hoş gelip siz,baş üstüne,ezizim!

–Senden aýrylgaly eşret kylmady,
Gan ýyglaram,gözde ýaşym sylmadym,
Söwer guzym,kaýdadygyň bilmedim,
Täze bagym,gülgüzarym senmi-sen?

–Niçe gün gudukda menzil eýledim,
Günbe-gün halymny tebdil eýledim,
Aýp eýlemäň,sizni bidil eýledim,
Hoş gelip siz,baş üstüne, ezizim!

–Seniň hijriň,balam,kebab eýledi,
Hudaýym emr edip,atap eýledi,
Diýme “Ýusup – diýip – hytap eýledi,
Hakdan eten didarymyz senmi-sen?

–Ýusup aýdar, oýnap-gülüp gezmedim,
Biejazat syparyşyň ýazmadym,
Ata janym, pyrakyňa dözmedim,
Hoş gelip siz,baş üstüne,ezizim!

–Ýakupnyň tilinde senasy sen-sen,
Jamy-Jemşit jahannemasy sen-sen,
Kyrk ýylky derdimiň dowasy sen-sen,
Gitdi sabry-kararymyz, senmi-sen?

Elkyssa, ata-ogul bu jogaplaryny aýtyp, hal-ahwal soraşyp, Müsürge rowana boldular. Halaýyk ardynja top-top bolup, olar hem ýöriş kylyp, şäherge girdiler. Şadyýana kylyp, aýyn bistelik kylyp, ýedi gije-gündiz toý-tomaşa kyldylar, Müsür welaýaty andag parahat boldy kim, hiç birew-birewge jebir-sütem bolmady.

Elkyssa, söz köp, bu suratda elli ýyl ortadan ötdi. Elli ýyldan soňra Ýakup Ýusup birle we jemyg Müsür halky birle wydaglaşyp, Kenganga göç kyldylar. Baryp, Şam Kengan halky birle görşüp, birniçe eýýam bolup, bir gün daryl-penadan daryl-baka ryhlat kyldylar. Kengan halky agzaz ekram birle jynaza okap, Ybrahym,Ysmagyl,Yshak alaýhys-salamnyň gaşlaryda defn etdiler.

Emma Ýusup alaýhys-salam birniçe ýyl adyldad kylyp, ömür ötgerip, parahatda boldular. Birniçe eýýamdan soňra, wagty ajal ýakyn gelip, Ýusup hazan urgan ýaprak dek titredi. Züleýhanyň gaşyga baryp, ogullary birle wadaglaşyp, zar-zar ýyglaşdylar.

Ýusup Züleýhanyň elin tutup, hoşlaşyp, bu jogapny aýtar erdi. Züleýha hem “Bile gidermen” diýip, bu jogapny aýtar erdi:

Ýusup: Hoş gal,Züleýha jan,pany dünýäden,

Bir zaman eglenmey ötmeli boldum.
Kimse gelse,gider pany dünýäden,
Hoş, aman bol,janym gitmeli boldum.

Züleyha: Ýusup jan,salmagyl hyjran dagyny,
Eglen birniçe gün, syrdaş bolaly.
Seýr edeli pany,dünýä bagtyny,
Soňra baky ýurta ýoldaş bolaly.

–Her kim gider öz ýoluga Züleyha,
Ata-ogul bir-birinden müberra,
Ýoldaşym imanym eder mejalla,
Hoş, aman bol, janym, gitmeli boldum.

–Sen gideňde zar aglaýyp ýyglaram,
Hijran ody birle jiger daglaram,
Tä ölinçä ýolunda bil baglaram,
Sabr et, baky ýurda ýoldaş bolaly.

–Her kimsäge etse ajal hazany,
Gider eglenmeyin, durmaz zamany,
Men giderem,belki, ýokdur gümany,
Hoş, aman, bol, janym, gitmeli boldum.

–Sen bolmasañ,gara gözni neýlerem,
Piste dahan, şirin sözni neýlerem,
Gyzyl-alma ýaňlak ýüzni neýlerem,
Sabr et, baky ýurda ýoldaş bolaly.

–Men gidemde goýma özüň jepaýa,
Pygan edip gamla ene azaýa,
Sen aman bol,tabsyrmyşam hudaýa,
Hoş, aman bol, janym, gitmeli boldum.

–Sen bolmasañ dünýäge göz salmanam,
El uzadyp, agu-gyzyl almanam,
Gider bolsaň, men aýrylyp galmanam,
Sabr et, baky ýurda ýoldaş bolaly.

–Ýusup hak emrine bilin baglady,
Züleyha jan Ýusup üçin aglady,
Ölüm barça halaýykny daglady,
Hoş,aman bol, janym, gitmeli boldum.

–Züleyha diýr, ýagşy-ýaman görmüşem,
Dünýäde armansyz döwran sürmüşem,
Gider bolsaň, men yzyňdan ýörmüşem,
Sabr et, baky ýurda ýoldaş bolaly.

Elkyssa, bu jogapny aýtyp, Ýusup alayhys-salam zar-zar ýyglaý, kazaga ryza berip, Züleyha birle we oglanlary birle hoşlaşyp, zikri-senaga meşgul boldular.

Nägäh Ýusup alayhys-salamnyň janlaryň gabz kyldylar. Ony Müsür halky görüp, tagzyet tutup, pygan göterdiler. Birçäre Züleyha tabyrny gerda-ger aýlanyp, zar-zar ýyglaý, bu gazalny aýtar erdi:

Eziz tenden süýjük janym çykypdyr,
Söz bolmasa, gyzyl tinli neýlerem.
Bady-ajal ymaratym ýykypdyr,
Serw olmasa, kaddy-dalny neýlerem.

Gerekmesdir maňa kaddy-kemalym,
Zäher oldy ab-u şeker zülalym,
Ýusup jan görmese husn-u jemalym,
Gözde nerkes, ýüzde halny neýlerem.

Aýdan aýra gülgün şerap olmasyn,
Gözde sürme, ýüzde gülap olmasyn,
Sünbül saçym, zülpi tanap olmasyn,
Towk-u zerrin gyzyl-alny neýlerem.

Weýran olar bagy bagban bolmasa,
Mülki harap bolar soltan bolmasa,
Baglar içre andalyby bolmasa,
Teç açylgan gyzyl gülni neýlerem.

Züleyha, wagdaňa kylma hyýanat,
Ber bu janyň baş gün idi amanat,
Goşular sen hak eýlese enaýat,
Ýar bolmasa, jan-u dinli neýlerem.

Elkyssa, Züleyha bu sözni aýtyp, zar-zar ýyglaý, ne alaç ederin bilmeý, huşy başyndan gidip, aklyny aldyryp, sersima bolup, gözüne ýaş dolduryp, “dadu-bidad” diýip, iki gözün oýup, bir gözünü tabytnyň baş ujunda goýdy. Bir gözünü tabytnyň ayak ujunda goýdy.

Elkyssa, Ýusup alayhys-salamnyň üstüne tas we atlas zerbap sakallat ýapyp, jynaza okap, defn kyldylar. Ondan soň Züleyha Ýusupnyň öň tarapynda özüne bir jaý saldyrdy: Jaý tamam bolgandan soň, Züleyha munajat kyldy.

LEÝLI – MEJNUN DESSANY

Yazylan wagty: 2011.09.26 9:29 | Bölüm: Dessanlary, Edebiýat, Nurmhammet Andalyp

Emma rawylar andag rowaýat kylurlar kim, Bagdat welaýatynyň suhanwerleri andak habar berurler kim, arap yklymynda Amyry diygen bir jemagat bar erdi. Alarnyň ulugyna Seýit Beni Amyry diýp erdiler. Zyýada ulug-buzurgwar erdi, welaýaty hem magmur we abadanlyk erdi. Seýit Beni Amyry zyýada sahyphuner we jümleýi-afakdan şaeste, derwişnewaz, myhmandost, hoş ykbal erdi. Her çend ki, özi halyfawarlykda meşhur erdi. Liken biheleflikden mysaly şemgy-binur, halaýyk gözige tire görünir erdi we manendi hoş kim, danage arzuwmend erdi. Emma bul hasrat birle umyt eýlär erdi kim, şaed, desti-bagtym şahaýy-darahty ömründen miesser kylyrmukdan diýip, bu tama birle saýyl we derwişlerge köp-köp haýyr we yhsan kylyp, zary we tazarryg birle dergahy-wajyb el wujudga ýüz urup, ýyglar erdi. Emma sagatlardan bir sagat tiri-doga semaýy-nyşanaga degip, kylgan dogasy we dergahy wajyb el wyjydgä kabul düşüp, Seýit Beni Amyryga bir ogul bedri we anyň adyny Kaýys goýdular. Seýit Beni Amyry anyň hursandlygyndan hazynasynyň işigini açyp, zer we nukradan hudanyň ýoluga tasaddufatlar berur erdi. Emma bir gün Kaýysnyň jemalyga muhubbet birle tomaşa kyldy kim, göýä aftaby-jahan era dek eksijemaly jahanny mühewwer kylur erdi we leblebiden şeker saçylur erdi. Anyň kamatyny görgeň we eşitgennin arzuwsyga ol durur erdi. Emma Seýit Beni Amyry bu now perzendi hudaý tagala ata kylgany üçin sena edip, perwerdigari-hejde hezar älemge şükür kylyp, bu sözni aýydy:

Hudaý-a, gudratyn güýçlük,
 Tenimge şan ata kyldyn
 Dili gamgynny şat eýlär,
 Ajap myhman ata kyldyn.

Guş erdim baly syndyrgan,
 Hayy-nefsimni öldürgen,
 Öýüm rahmetge doldurgan,
 Mehi-taban ata kyldyn.

Başymda fahr täji hem,
 Dest kutahym uzyn bul dem,
Müsür ömrüm,
 Tuhfa Kengan ata kyldyn.

Ferehlik möjdesi etdi,
 Sagadat elgimni tutdy,
 Tamamy derd-u gam gitdi,
 Maňa derman ata kyldyn.

Semendi-bagt astymda,
 Hökümet ziri-destimde,
 Ne matlap bolsa kastymda,
 Tükenmes kân ata kyldyn.

Yüzüde nury-rahmany,
 Münewwer andan imany,
 Kime yhsan ata kyldyn.

Kelamyň bes, Beni Amyr,
Hydaga şükür kyl wafyr,
Eýa, eý, kadyr-u gafyr,
Ne diýsem, aň ata kyldyn.

Elkyssa, Seýit Beni Amyry bul sözni tamam kylgandan son tamam raýat we tabeatlaryga toý berip, hamdy-sena birle meşgul boldy. Emma Kaýys bir ýaşyga etdi. Yşk daysy gelip, suw guýdy we hurşyd yşk peýkerige tab bere başlady. Kaýys iki ýaş bolganda, bir-iki ulpet birle dilnewazlyk kylur boldy. Elkyssa, muhteser, gün-günden jemaly tarawet tapyp, efsanayy-halaýyk bola başlady. Her kişi kim, anyň mübärek ýüzünü görse, çün bagdy-nesim ýüzüge dogaýy- dem salyp erdi. Emma Kaýysnyň dili çykyp, tekellim kylarda hudaý tagala kufly dilini açyp, bu ebýat birle kelamy-agaz kylyp, bul myhammesni aýdy:

Ey huda, öz şowkuna ýar et, aýyrma yşkdan,
Zaty-päkin hormaty zar et, aýyrma yşkdan.
Tä ser-u pa peýkerim har et, aýyrma yşkdan,
Gunça könlümni efkar et, aýyrma yşkdan,
Derdi-mahnetden ne mukdar et, aýyrma yşkdan.

Sözlesin janym erip, bagrym köyüp çeksin pygan,
Üstühanym otga yaksyn galmasyn ham-u nyşan,
Jurbary gam bolup aksyn gözlerim yaşy rowan,
Asyya bolup başymga er birle gök her zaman,
Günbe-gün derdim bisyar et, aýyrma yşkdan.

Synayy-çagimge merhem tapmagay men agtaryp,
Tefli-nadan dek özüm mün gatla yyglap yalbaryp,
Küreyi-şowk içre jismim aksa ahen dek erip,
Her kayana telmurup galsam teki-pa mengaryp,
Çün semender peýkerim nar et, aýyrma yşkdan.

Yylba-yyl awaralyk kesp eylesem bidatlap,
Yol yörip, çöller gezip, daglar aşyp peryatlap,
Halky-älemin belent awaz ile naşatlap,
Bargaly yol tapmasam ätip, emekläp, datlap,
Bikes-u biçäre, naçar et, aýyrma yşkdan

Kaýys adym il içre çünmeşhur Mejnuň bolsa hem,
Magzy-janym tagna daşy birle pürhün bolsa hem,
Jebri-derdinden eger ki başlarym un bolsa hem,
Köp belalarga meni ýar et, aýyrma yşkdan.

Emma Kaýys bul mynajatny okyp, zar-zar çün ebri – nowbahar ýyglar erdi. Nägäh enesi bu sözlerni eşidip, wehm edip, muny mekdepge goýar boldy. Elkyssa, şenbe günü Seýit Beni Amyry Kaýysny ulug kadalar birlen mekdepge eltip, mugallymnyň aldyga tawşyrdy, welemma

mekdephanada birniçe näzenin gyzlar we birniçe periweş oglanlar mugallymdan ylym öwrenir erdiler. Elgaraz, Kaýys gördi kim, mekdephanada bir mahy-enwer we hurşydy-hawer, bir apaty-jan, egana döwran, ýyldyzlar içre Aýga ohşaş birniçe gyzlar birlen Leýli bir tarapda olturyp durur. Ene bir tarapdan jennet içindäki gulmanga ogşap, periweş oglanlar olturyp dururlar, mekdepdephana göýä ki jennet –il mawa erdi we bular hüýr ile gulman erdiler. Ýa ki bir menzili-aly we bular barça suraty-jansyz erdiler. Emma Kaýys bu suratlarny görüp, göýä bir suraty-bijan boldy we ene gözi Leýliniň suratyna düşdi, aňa mün köňül birle aşyky- bikarar boldy. Emma Leýli hem synasyga Kaýysnyň tiri-yşky jan boldy. Erse anyň tap-takaty galmady. Elgaraz, beher hal bu günni agşam kylyp, azat boldylar. Irse, bul iki dilbent bir-birlerinden aýrylyp, tä garalary gözleriden gaýyp bolgunça, bir-birlerige garap barur erdiler. Emma bir-birleriniň garalary gözleriden gaýyp bolgandan soň ajap halar birlen öýlerige bardylar. Irse, Kaýysnyň enesi hursand bolup, Kaýysnyň goludan tagtasyny alyp aýdy: “Eý balam, bul gün mekdepge baryp, häme okudyň”? diýip sorady. Irse Kaýys enesige gorgen we eşitgenin beýan kylyp, bir söz aýdy:

Bardym edep saraýyga,
Şenbe günü saba bilen.
Düşdi gözlerim aýyga
Biriniçe dilruba bilen.

Lowhun açyp okur sapak,
Her sapagydyr üç warak,
Nur dökülir tabak-tabak,
Agzy dola sena bilen.

Bir peri hâz ile bakar,
Bakyşy janyma ýakar,
Sözlese şekeri akar,
Lebleriden wepa bilen.

Bir peri täze hoş, horam,
Nowgüli-bag-u lälefam,
Käkili müşkdur Leýli Nam,
Ýüz ýaşyrur haýa bilen.

Sözleşedir birin-birin,
Lezzeti janymdan şirin,
Ýüzüde zülpi anbarin,
Ak goşulyp gara bilen.

Gaşy, gözi garaşadyr,
Gol salyban talaşadyr,
Oýnasa, hub ýaraşadyr.
Bir-birige ima bilen.

Kaýysny otga saldylar,

Könlüni elden aldylar,
Tagzym edip eňildiler,
“Hoş!” diýdiler ryza bilen.

Elkyssa, enesi Kaýysdan bu sözlerni eşidip bildi kim, ogly yşk söwdasyga ulaşypdyr. Enesi aýdy:

“Eý jan oglum, sen hälä häreside turur sen, bu sözlerni goýgul, yşkbazlykdan hälä saňa hiç peýda ýokdur” diýip, birniçe nesihatlar berip, erte birlen ene mekdepge iberdi. Erse, Kaýys biçäre baradurgan erinde dilberi ýadyga düşüp, bir söz aýgany bu turur:

Höwes bilen barsam mekdephanaga,
Aklym alar ol dilberniň allary,
Zülpi heniz etgen imes şanaga,
Meger huda uzak salmas ýollary.

Müjgänleri jandan öter gözlese,
Tapmas kişi istäp any yzlasa,
Şeker damar leblebiden sözlese,
Totumydyr, bilbilmidir tilleri.

Hak aşygam, Ýusup nebi çyn pirim,
Käşki meniň bolsa idi destgirim,
Barsam bu gü, ýat örgetse dilberim,
Elip kaddy, nuktamydyr hallary.

Mert başyny hamardyrğa emesin,
Namart özüň halk içinde ögmesin,
Ýar bagyga hazan eli degmesin,
Hoşren bolsun çemen-çemen gülleri.
Kaýys baradyr mekdepge hoş bolup,
Ýaryn görmek üçin köňli hoş bolup,
Meniň ömrüm ýar ömrüne duş bolup,
Zyýat bolsun aý-günleri, ýyllary.

Elkyssa, Kaýys mekdephanaga baryp, mollasyga salam berip, tarapda olturdy we ene bir tarapda Leyli-iki dilber köňül guşlarny perwazga salyp, bir-birlerige gaş we gözlerini ilçi kylyp olturdylar. Elgaraz, aam ähli mekdep ylym tähsilige dem ursalar, bul iki näzenin yşk husulyga nepes urar erdiler.

Emma her zaman bir bahana birlen Leylige: “Galatymny aýtgyl!” diýip, hemden bolup, aldyga baryp, birniçe sözler aýtur erdi. Emma Leyli hem Kaýysnyň bahana kylyp, sapagyn soraganyň bilip, tebessüm kylyp, Kaýysnyň janyga ot ýakar erdi we ene köňlüge ot salyp, takatyn alyp erdi. Gähî Kaýys maşkyny Leylige eltip, taglym ber diýip, gösterende, ene Leyli gaş we gözün jilwäge girgüzip, akyl-huşun alup erdi.

Elkyssa, bu rövüş birlen birniçe gün ömür ötgerdiler. Bularnyň yşk we muhabbetleri gündenden zyýada bolup, kem-kem arap kabylassyga äşkäre bola başlady. Her tarapdan gybat we şikaýat kyla başladylar.

Elkyssa, Kaýys ol dilrubanyň yşkydan bikarar bolup, ahy-jigersuz tartar erdi.

Emma bir gün enesi: “Eý, janym balam, nige munça ah tartar sen, bisabyr we biaram erür sen we ne üçin mudag bikarar bolup sen?” diýdi. Irse, Kaýys enesige garap, perýat kylyp, yşk jamyn hoşkylganyň beýan kylyp, jan we dilden bir muhammes okudy. Okugany bu turur:

Saky yşky-ezel bedri bu gün jam maňa,
Gussadyr elemiden birniçe engam maňa.
Çarhydan etdi hezer subh bilen şam maňa,
Şire ornuga berip zähr-u zäher kam maňa
Bagşy könlümge ne sabyr-u, ne aram maňa.

Kim niçik otga urar suw bile topaga şerar,
Ne üçin kim umar ot suw bile topraga garar,
Taş eger bolsa, anyň ança ki köýdürmegi bar,
Zerre dek jismimi ýandyrmak üçin mahy-uzar,
Açdy ýüz, ýapdy ene wada berip ham maňa.

Yşkydan munça ki apatzede boldum, ne kylaý,
Ýaşlygyndan bári mähnetzede boldum, ne kylaý,
Uwutganyň gan meniň, yllatzede boldum, ne kylaý,
Halky-älemde melamatzede boldum, ne kylaý,
Akylymdan galmady bir zerre serenjam maňa.

Hägehan bir buty-nowrestäge düşdi nazarym,
Paýy-bent oldum ki öte almaý güzerim,
Rahy- çeşmimden akyp çeşmeýi huny-jigerim,
Ergäni şam kylyban, gozgalyp ahy-säherim,
Bes barabar görüner erte bilen şam maňa.

Berdi ustady-tarykat maňa taglymy – bepa,
Ger üç, gör, salsa bu ýañlyg ene hem jebr-u jepa,
Hab-u hur hajat imes huny-jiger maňa geza,
Açdy il agzyny ki, bes Leýli, Mejnun neba,
Diýse ger janymga çä ol Leýli gulfam maňa.

Elkyssa, andan soň Kaýysdan enesi bu sözlerni eşidip aýdy: “Eý, janym balam, bu sözlerni aýtmagyl, yşkyňny pynhan saklagyl, birewniň gyzyna melamat kylmagyl, mebada, Leýliniň enesi eşidip, eneň birlen adabat kylmasyn we ene hem ataň eşitse, seni bu halda goýmas” diýip, her çend nesihatlar berip, emma köp täkidler kylyp, ene mekdepge iberdi. Elkyssa, Kaýysnyň yşky zor kylyp, Leýli yşkydan hüý-mezajy başga bola başlady. Elgaraz, diwanawar her tarapa gider erdi be gäh ahy-ser tartar erdi. Elgaraz, Kaýysnyň ahwaly halaýykga meşhur bolaberdi we

ene tagнадan iki tarapda namy-neň peýda boldy. Pelek adaty-gadymysyny başlap, jydalykga sebäp bolaberdi.

Leýli hem arap kabyłasynyň Beni Haý diýgen jemagasydan erdi. Jemaga Beni Haý zyýada ten mezaj erdiler. Liken ol jemaga Emen birlen Şamnyň arasynda Kuhy-Hejd diýgen bir dag bar erdi. Şol dagda saken erdiler.

Elgaraz, Leýli birle Kaýysnyň şöhraty we yşky alarnyň gulaklaryga etişdi. Irse, Leýliniň atasy neň kylyp, Leýliniň enesige aýdy:

“Imdi gyzyňňy mekdepge ibermegil we taşgary çykarmagyl, eger sözüمنى terk kylsaň, gyzyňňy hem özüňni iki nimge barabar kylup men” diýip gitdi. Elkyssa, Leýli erte birlen mekdepge rowana boldy. Enesi aýdy:

“Eý, nury-didäm, balam, Leýli jan, imdi mekdepge barmagyl, öýde olturyp, ylmy-keşide örgengil” diýdi. Irse, Leýli piç-u tabga düşüp:

“Eý, ene jan, her erte uýkudan oýgadyp, mekdepge iberir erdiň, bu gün nige goýmas sen?” diýdi. Anda enesi aýdy:

“Eý, janym balam, gyz-ogul gözügenden soň, taşgary çykrsa, tagna kylurlar, ene ataň hem: “Imdi Leýli mekdepge barmasyn” diýip gitdi” diýdi. Irse, Leýlige Mejnunyň yşky zor kylyp, yztyrapga düşüp, kitabyn goluga alyp, bakmaý gidiberdi. Emma enesi Leýliniň etegiden uşlap goýmady. Anda Leýli jan enesige ýalbaryp, zar-zar, gün ebri – nowahar ýyglaп, simap dek titräp we ýylan dek tolганyp durur erdi. Enesi: “Barmagyl!” diýdi. Ene we gyz bu sözni aýtyşmydylar:

Leýli:

Arzym eşit, eý, ene jan,
Köýdürme janym, goý baraý
Başymga ýykmagyl asman,
Eý, mähribanym, goý baraý!

Enesi:

Eý gülşeni-jany-jahan,
Bagy-baharym barmagyl!
Ruhy-rowan, aramy-jan,
Şeker nisarym, barmagyl!

-Kylawer derdimge derman,
Ýüregimden goýma arman,
Käbäm enem, sen mähriban,
Jennet mekanym, goý baraý!

-Gelmiş halaýykdan seza,
Ataň maňa berur yza,
Bir – bir kelamyň jan feza,
Şeker nisarym, barmagyl!

-Bolsa halaýyknyň üýni,

Atam niçik bilgeý muny.
Meng eýleme bul gün meni,
Ruhy-rowanym, goý baraý!

-Ruhsaryña tartyp nykap,
Oltur mysaly afytap.
Mekdepge mundag mesti-hab,
Çeşmi-humarym, barmagyl!

-Çeksem ýüzümge bes nykap,
Öýge sygarmy afytap,
Men terk kyldym hur-u hab,
Eý pasybanym, goý baraý!

-Açma çemeniň naryny,
Ýyg kākiliňniň taryny,
Goýgul junun etwaryny,
Aşuftawarym, barmagyl!

-Yşk açdy hunsumdan gülüm,
Neçün ýygylsyn kākilim,
Başyň üçin tutma ýolum,
Hoş nuktadanym, goý baraý!

-Eý serwi kaddy simi-ten,
Güli-berehne häzik beden,
Güli-çihre, bergi-semen,
Hoş lälezarym, barmagyl!

-Ziba kaddym, simin tenim,
Ot dek ýanar pirahenim,
Goý bu golundan damenim,
Jennet mekanym, goý baraý!

-Ähli arapda namy-neň,
Ataňnyň haly boldy teň,
Synaga baglap sabry-seň.
Eý nakly-narym, barmagyl!

-Ähli arapda bolsa ar,
Kābām maňa bol hakgyzar,
Hiç galmady sabr-u karar,
Eý razdanym, goý baraý!

-Biçäre eneňden doga,

Her subh-u şam köp merhaba,
Her tyrnagyn müň hun baha,
Desti-nigarym, barmagyl!

-Leýli gyzyňdan köp doga,
Jan birle her şam, her saba,
Gel, hajatym kylgyl rowa,
Eý, hoş enanym, goý baray!

Elkyssa, Leýli birle enesi bul gazalny tamam etdiler. Andan soň Leýli dilaram ýüregige sabyr taşyny baglap, kylbeýi-ahzanyga girip olturdy. Emma Mejnun binowa birniçe byradarlar waka eşitgenler birle her sähergähi hala we pygan birle oşol mahy-dilaramnyň towapguýige barur erdi. Her kişi kim, Leýliniň wakasyndan özge söz ursa, aňa gulak salmas erdi.

Ruhy-Nejd karargähi-Leýli erdi. Mejnun oşol dag üzre çykyp, desti-hasrat başyga urup, zarzar ýyglar erdi we bihudlugydan awazy-belent kylyp, lygan-u nowha birle gezer erdi.

Säher bagty bir jemal öwsüp, andak nesimi gelgende, öz hasby-halyga bu gazalny aýdyp, iberir erdi. Gazaly-şahy-Mejnun:

Saba, hargähi-Leýliden güzer kylsaň, doga etgür,
Meni sergeşteden janymga müň merhaba etgür.

Oşol mehpara hakydan saňa bes gullygym çendan,
Ätgen häki-paýydan gözümge totyýa ergür.

Bu köňlüm myddagasydyr, salam etgür, saba, menden,
Dogamny destgah eltip, salamym aşena etgür.

Zamana hyşmydan bal-y perimge tegmesin apat,
Gubary-rehgüzeri-Leýliden bir zerre ja etgür.

Weli jemgyetim kyldy perişan ol gara zülpi,
Ol anbardan damagyma meniň buýy-saba etgür,

Ka erdi bu ýolda galganlary bolgan hak guzary sen,
Hudanyň hormatydan uşbu hajatym rowa etgür,

Sezewary-jepa her gün tenim otlug, adym Mejnun,
Bir yşk uftadasy bul gün umydym ba wepa etgür.

Elkyssa, anda soň Mejnun bu sözlerni aýdyp, takaty-tak bolup, bir-iki jorasy birlen Leýliniň haýmasyga bardy. Emma Leýli haýmaga ölük dek ýatur erdi. Nägeh Mejnunnyň ysy damagyga etişüp, tenige täze jan girip, eriden turup, kaddyny rast kyldy. Irse, gözi Mejnunga düşdi, derhal haýmadan çykyp, gulab birlen didesi we ýüzün ýuwup, jigergäjinden ahy-serd tartyp, çün gül nury-şukufte dek serwi-huraman huny-hasrat ýutup, ýyglap, bakyp durdy. Emma Mejnun hem

Leýliniň görüp, göýä perwana şemine özüni urgan dek köer erdi. Emma Leýli apat görmegen çemenge ogşap, jilwe berip, huny-hasrat edip durur erdi. Mejnun hem hazan bady degen topraga ogşap, titrâp durur erdi.

Elgaraz, bara-bara bul iki belakeşleriň yşklary zor kylyp, derdi-elemleri zyýada bolup, piç-u tapga tüşüp, ýylan dek tolganyp erdiler. Elgaraz, bul halatda birniçe pursat zar-zar çün ebri-nowbahar ýyglaşyp durup erdiler. Emma Leýliniň atasy Leýlini bul halda görüp, goluga hanjary-abdar alyp, Leýlige garap, ýöriş kyldy. Emma Leýli hem atasyndan ters edip we rakyplar tagnasyndan, atasy gorkusydan hezer kylyp, haýmasyga gurdi. Mejnun dilefgar hem zar-zar ýyglaşyp gaýdyp, Nejd dagyna bardy, welemma gijeler halaýyknyň gözünden pynhan baryp, Leýliniň haýma we hargäleriden gerda-gerd aýlanyp, “Şul erlerden ýörügen sen!” diýip, erlerniň topraklaryn posa kylyp, gözlerige surtet erdi we ene Leýliniň garap durgan erige başyn goýup, ah tartar erdi. “Şul erde sen garap durup erdiň!” diýip, erni gujaklap, bihuş bolup ýykylur erdi. Daň atgunça müň ölüp, müň dirilir erdi. Emma daň atgandan soň naçar gaýdyp gider erdi. Bu röwüş birlen hur-u habý, aram-u karary ýok erdi. Diwanawar her tarapda ýörüp, “Mejnun” at göterdi.

Emma Mejnunnyň hyş-u tebarlary we akrabalary Mejnunny bu halda görüp, gamgyn bolar erdiler. Emma Mejnunnyň atasy bilmes erdi kim, bir azyz perzendi ne sebäpden bundag belaga mübtela bolup durur. Emma Mejnunnyň enesiden sorady kim: “Bilermi sen, Mejnunnyň hasby-halydan habar bergin, müňa ne bela bolupdyr kim, munça diwanalyk kylup, eger bilseň aýtgyl, anyň alajyga kuşeş kylaýyn!”

Anda Mejnunnyň enesi Mejnunnyň – atasyga garap, Mejnun halyny beýan kylyp, niçe erlerden tynsal getirip, bul muhammesni okur erdi. Muhammesi-zagyfaýy- biçäre bu turur:

Azym eşit, aýtaý heman, eý Seyit ibn Amyry,
Bolmuş Beni Haýdan rowan bir mahy-peýker dilberi,
Leýli erur ady çynaň nowreste bir hub dohtary,
Togmuş eneden bigüman göýä ki benti-seri,
Anyň üçinden her zaman ogluňnyň bu derdeseri.

Ol hem müňa baglap köňül, bul hem kylyp ähd-u aman,
Geçmiş tirikden hem ol munda munuň içgusy gan,
Enduhy-hasrat birlen ol munda eýläp terki-jan,
Biçäreler, awaralar yşkdan tapypdyrlar nyşan,
Ol iki dilber jana-jan, yşk ähliniň ser defteri.

Ýaşlykda aldurgan köňül awaradyr jananasy,
Bolmas nesihat birle sag yşk ähliniň diwanasy,
Köýdürse şem jismin özi, köýmesin bes perwanasy,
Mähnet birliniň hemdemi, küplet birnin hemhanasy,
Mundag alarga ýazylan kal-u belanyň defteri.

Her çend eger pent eýleşem “Leýli!” diýbän, salmaz gulak,
Silaby-eşk çeşmiden Neşd dagyda kylmyş bulak,
Gögsüde neşteri-Leýli mejruh irur başdan-aýak,
Jan bilen gül dek ersesem, tartar özüm menden yrak,
Jennetmidir bargan eri, ryzwanmydyr Leýli peri.

Raks eýläbän öýden çykyp, dynmaý uradyr dest-u pa,
Agzydadyr Leýli sena, bagrydadyr tiri-jepa,
Başdan uçgan akyl-huşy, ruhsarydan şerm-u haýa,
Men bilgenim aýdym saňa, mundan nary bilgeý huda,
Ha ýagşy bolsun, ha ýaman peýwendi janyň göwheri.

Elkyssa, andan soň Mejnunnyň enesi sözüni tamam kyldy Irse, andak paýy şerifi düşdü kim, gül çihresinden gerdlerini arytsa we oşol düri ki jahan memleketi andan münawwer özüniň başyga otgursa. Elkyssa, muhteser, Seyit Beni Amyry bu sözni eşidip, ulug-kiçik hemme jemagasyny jem kylyp, maslahat kylyp, geňeş saldy we tamam hyş-tebarlarynyň raýlary andak boldy kim: “Eger nika ýoly birle miesser bolsa, her kalaý kylyp, oşol aşuftany bu perişanlygydan çykargaýmyz” diýip, maslahatga enjam berdiler we ene Seyit Beni Amyryga bu maslahat şol gelip, özüge manend birniçe ähli şukufäni alyp, ýolga düşdüler. Andan soň Leýlige sawçylykga bardylar. Elgaraz, Leýliniň atasy habar tapyp, aldylaryga pişwaz, yzzat we ekramlar birlen bul ähli-şukufäni Leýliniň işigige eltip otgurdylar. Bularny myhmandarlyk kylyp, birniçe abtagamlar tartyp, hyzmat kyldy. Andan soň, Leýliniň atasy mähribanlyk birle sorady: “Eý, azyzlar, fakýrlaryny ne üçin ýoklap, gadamy-renjide kylyp sizler, ne hyzmat bolsa, emr kylyň, eger golumyzdan gelse, hyzmat kylalyň! Anda Seyit Beni Amyry muddagasyny hazm birle beýan kylyp, bir söz aýdy, Warsaky bu turur:

Jan bagyda bir bilbilim bar idi,
Perwaz edip, arzuw-arman istemiş.
Gül şowkuda çeşmi girýän zar idi,
Täze gül-u täze bostan istemiş.

Hiç kimsäniň nesihatyn almagan,
Mähnet çekip, rahat nedür, bilmegen,
Göz ýaşyna gark olganyn sylmagan,
Jan bilbilim aramy-jan istemiş.

Yşkyň taby ruhsaryny zerd etgen,
Sagat-sagat dert üstüge dert etgen,
Hijran ody jismi janyn ferd etgen,
Jan bergeli aramy-jan istemiş.

Ýaş ornuga gözleriden gan akyp,
Jan köýdürüp, süňeklerin ot ýakyp,
Nejd dagyda didban bolup, ýol bakyp,
Züleýha dek mahy-Kengan istemiş.

Seyit Beni welaýatyň gözledi,
Sözün sözlär boldy, yzyň yzlady,
Mejnun bagryn dagy bilen duzlady,
Leýli atlyg mahy-taban istemiş.

Elkyssa, andan soň Seýit Beni Amyry bu sözin tamam kyldy. Irse, Leýliniň jemagasy bildi kim, bular Leýli üçin sabçylyga gelmiş we hastgärlik kylyp tururlar. Leýliniň atasy Seýit Beni Amyrydan bu sözni eşidip: “Eý, Seýit Beni Amyry, sözüňizni bisýar abdar görer men, any jan-dil birlen kabul kylup erdim, weliken eşidür men, siziň ogluňyz diwana we aşufta ahwal, hatyry-perişan ermiş, diwana biziň herifimiz ermez, özüňiz hem hub bilür siz kim, kabylaýy-arap aýynjuý adamlar tururlar, özümüz görüp-bilip, (gyzymyzny) ýanar otga urmas biz. Ogluňyz tä diwanalykdan hatyry-perişanlykdan sahat bolmasa, maňa bul sözlerni yzhar kylmaňyz, sözüňizni kabul kylmas biz” diýip, bir-bir beýan kyldy. Elgaraz, jemaga Beni Amyry alarnyň bu now tagna sözlerige gahry gelip gaýtdylar, her kaýsy gamreside bolup, yzlaryga ýanyp gelür erken, bir pikir etdiler kim, bul diwananyň bir alajyny göreliň diýip. Gelip, Mejnun binowany çagyryp, nesihat birle: “Eý, Mejnun, Leýlini unutgyl, öz kabylmamyzdan kaýsy gyzny halasaň, miesser kylalyň!” diýdiler. Irse, Mejnun binowaga bul sözler nähoş gelip, öz jemagasyga garap, bir muhammes okudy. Beýany bu turur:

Bir hasta men, derdime dreman geregim ýok,
Aşufta men, bes maňa arman geregim ýok,
Bul hyş-u tebardan maňa yhsan geregim ýok,
Zowk etgudan özge gülüstan geregim ýok,
Leýli geregim, jismim üçin jan gergim ýok.

Yşk ýoluda bu janym üçin bir tilemeý men,
Gowgasy tüşüp başyma, efser tilemeý men,
Perwaz edeýin diýip, özüme per tilemeý men,
Gulmany-behişt, peri-peýker tilemeý men,
Leýli geregim, jismim üçin jan geregim ýok.

Azurde suhan birle eritmäň ýüregimni,
Syndyrmak üçin tagna bilen bal-u perimni,
Bihuda kalam ile sowutman ýüregimni,
Hak ýoluda def eýlemäňiz derdeserimni,
Leýli geregim, jismim üçin jan geregim ýok.

Bihuda gider, pendini diwana ne bilsin,
Jugz ülkesi weýrana bu weýrana ne bilsin.
Çün köýmegiden özgäni perwana ne bilsin,
Kölüde söz baryny bigäne ne bilsin,
Leýli geregim, jismim üçin jan geregim ýok.

Her ýan akuzyp ýyglaýuram çeşmi-seýli,
Derdimge dowa ýok, ne kylaý hyş ile heýli,
Könlümge düşüpdür meniň, bes Leýliniň meýli,
Leýlige gerek Mejnun, Mejnunyga hem Leýli,
Leýli geregim, jismim üçin jan geregim ýok.

Elkyssa, andan soň Mejnundan bu sözlerni eşidip, hemme hyş-tebarlary birden ýüz öwürdiler we anyň ahwalyga zar-zar ýygladylar. Andan soň, Seyit Beni Amyryga: “Eý, Seyit Beni Amyry, imdi olgundan sahatlyk umydyny üzgöl, nesihat birle tetäriği bolmaz, imdi sen bilgil!” diýip, her kaýsy bir tagna kylyp, her tarapga gitdiler. Elkyssa, muhteser, Seyit Beni Amyry ogluga ene pent – nesihat kylyp: “Eý, oglum, Leyli üçin köp köýmegil, bizler seniň üçin kuşesler kyldyk, Leyli seni diýmedi, ol seni unutdy, Leyli seni söwmez, sen hem andan geçgil!” diýip, birniçe erlerden tymsal getirip, bir söz aýdy.

Arzuw-arman bilen bardyk ýaryňa,
Leyli geçdi, sen hem andan geç imdi.
Rehm etmedi perýadyňa, zaryňa,
Leyli geçdi, sen hem andan geç imdi.

Arzyň aýtdyk, köňlün asla bozmady,
Köňli söwmes gülni bagban üzmedi.
Meger kysmat any saňa ýazmady,
Leyli geçdi, sen hem andan geç imdi.

Akyl özün ýanar otga urmady,
Atyň julun itge laýyk görmedi,
Çarhy-pelek myradyňy bermedi,
Leyli geçdi, sen hem andan geç imdi.

Rahat ýolun gözden salyp zar etme,
Azyz janyň jepa birlen har etme.
Biwepadyr Leyli, oglum, ýar etme,
Leyli geçdi, sen hem andan geç imdi.

Ataň aýdar saňa pend-u nesihat,
Wepasyzdyr, başdan boldy alamat,
Peýgan gider çekseň ah-u nedamat,
Leyli gedi, sen hem andan geç imdi.

Elkyssa, andan soň Mejnun binowa atasydan bu sözni eşidip, ýüregige ot düşüp, gaýta beterelemi täze bolup, lybaslaryny janhowludan para-para kylyp, desti-hasrat başyga urup, “Waý, Leyli, waý, Leyli!” diýip, diwanawar her tarapga ýüwürip we gähi gursak urup, zar-zar çün ebri-nowbahar ýyglap, nalyşyga dag-daşlary erider erdi, ýüz-gözlerige ýollaryň topragydan sürter erdi: “Eý ýary-mähribanym, waý, aramy-jan bikararym, meniň bitakat we biaramlygym we diwanalygym seniň üçin turur, sen ne üçin hyş-tebarlaryň we akrabalaryň birlen ar kylyp, nutka söz aýdur sen we ataňny öz töwrige goýar sen, any ýolga salmas sen. Seniň hyş-tebarlaryň nukta söz aýtganyga, meniň hyş-tebarlarymnyň zehini käýinip, ar kylyp, menden ýüzlerini öwürdiler, meniň bu hanymanlygym seniň üçin!” diýip, zar-zar ýyglap, ýaryny ýat kylyp, bir muhammes okugany bu turur:

Yşk ýoluda, eý dilurba goýdum gadam sen ýar üçin,
Her tün çekip men binowa ah-u nedm sen ýar üçin,
Bilmem saňa ne muddoga mende elem sen ýar üçin,

Başymga müň jebr-u jepa, sütem, zulüm sen ýar üçin,
Janymda müň derd-u bela, ýüz ança gam sen ýar üçin.

Almasmy sen menden habar, yşkynda boldum derbe-der,
Tünler çekip ahy-säher ýutmak işim huny-jiger,
Ursam beýabanlarga ser men bagry birýan, çeşmi ter,
Synamga sanjym tiri-yşk, kyldym tiriklikden güzer,
Janymga müň derd-u bela, ýüz gam sen ýar üçin.

Nalamga itler ýyglaşur, eý ýar, eşitmeňmu seda,
Gelgil meniň golumny tut, galdym aýakdan men geda,
Geçgil diýibän sen ýardan kim, urdular zynjyry-pa
Maksat saňa bilmem nedir, men mübtela, men mübtela,
Janymda müň derd-u bela, ýüz ança gam sen ýar üçin.

Lutf eýlebän, eý mähriban, sorsaň ne bolgaý hasby-hal,
Halgym guryyp, derman gidip, yşkynda boldum bimejal,
Hunaba – hasratlar ýutup, il tagnasyndan paýy-mal,
Men pany dünýäden ötüp, boldum hazan, eý now nahal,
Janymda müň derd-u bela, ýüz ança gam sen ýar üçin,
Mejnuny-yşk awarasy boldum ajap zaryň seniň ,
Bagrymda hasrat ýarasy, tä men giriftaryň seniň,
Derdimniň bolmaz çäresi, bolgaly bimaryň seniň,
Başdan-aýagym ýarasy sarta serefkaryň seniň,
Janymda müň derd-u bela, ýüz ança gam sen ýar üçin.

Elkyssa, Mejnun aşufta hal bu sözlerni tamam kyldy. Irse Mejnunnyň derdi-yşky gün-günden zyýada bola başlady. “Her diwana aşuftalyk-aňa galebi-kabul zynjyr bolur” diýip, aýagyga zynjyr we gerdenige rysman hem baglan goýdular. Emma Mejnunny-binowa aýagyda zynjyr, boýnuda ip, köňlünde gamy-Leyli, zar-zar, çün ebri – nowbahar ýyglaý, biçärelilik birlen bu mynjatny okudy:

Rahman egäm, berip jany,
Ýokdan meni bar eýlediň,
Aşyklarga giň jahany
Mähnet berip, dar eýlediň.

Hiç bolmady bähbit işim,
Gün-günden artdy käýişim,
Gurbat içre galdy başym,
Ajap müşgil kär eýlediň.

Duşman boldy dost diýgenim,
Agu boldy her iýgenim,
Semender dek jismi-janym
Köýmek üçin nar eýlediň.

Hazan öýi boldy jaýym,
Nejat bergin,eý hudaýym,
Artar boldy ah-u waýym,
Sen jepaga ýar eýlediň.

Arzyn saňa aýdy Mejnun,
Çeşmi girýan, köňli mahzun,
Züleýha dek Ýusup üçin,
Gan ýyglatyp, zar eýlediň.

Elkyssa, Mejnun bu gazalny tamam kyldy. Andan soň, Mejnun jigerhundan bu sözlerni eşidip, ata enesi we hyş-tebarlary justujuýga düşüp, her erden we her hajatgähden derdige dowa istäp, her tarapga ýügürüp, her erde bir şerafatlyg buzurg kişi görseler, bular aýakyga ýykylyp, andan jahat tirlär erdiler we ene öwlüýälerge ys we çyrag kylyp, arwahlardan Mejnunnyň derdige şipa tilär erdiler. Emma hiç alaç tapylmas we hiç erden gollaryga dürri-maksud girmes erdi.

Elgaraz, hyş-tebarlary jem bolup, Mejnunyň atasyga: “Eý, Seýit Beni Amyry, ogluňny hanaýy-Käbeýi-muazzemge alyp barsaň, şaed ol hanaýy-şerifniň şerafatlarydan bu jununlyg belasy munuň başydan den bolgaý” diýdiler. Elkyssa, muhteser, Seýit Beni Amyryga bu sözler makul bolup, perzendi-dilbendini bir tibäge mündürüp, hanaýy-Käbägerowana boldy. Elkyssa, hanaýy-Käbäge baryp, Mejnunny girgizip otguzdy we goludan tutup: “Eý janym, balam, Mejnuny-dilefkarym, eý gözümniň nury, ýüregimniň peýwend, bu jaý bazy-oýun we diwanalyk kyla turgan jaýy ermes, bu jaý hajat tilemek, tazarrut we zary jaýydyr, bu erde her kim hajat tilese, rowa bolup, päk köňül birlen we sydky yhlasyň birlen bu mübtelalyk we perişanlykdan gutulmak üçin hudadan derman tiläp ýyglagyl, enişa alla tagala, bu belalardan halas bolur sen!” diýip, nesihat kyldy. Emma Mejnun aşufta ahwal bu söz birle arkasyny diwary-mesjidi-haramga sürtüp, bildi kim, bul erde hajat rowa bolur we doga mustujab bolur, “Alla, derdimni, ýüz hesse owwalkydan zyýada kyl” diýip, öz köňlüge nesihat kylyp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, bu mynajatny okudy:

Mähnet çekip geldik bu gün bu jaýa,
Akyl adam haýran bolgan jaýydyr.
Sabr eýlärem ýardan gelen japaýa,
Müşgil derde derman bolgan jaýydyr.

Köňlüm boldy bir dilberniň maýyly,
Çöller gezip, boldum yşkyň saýyly,
Haknyň permanynyň bolup kaýyly,
Ysmagyl dek gurban bolgan jaýydyr.

Ýowuz gün bar är ýigitniň başyna,
Başyň urgun bu Kábäniň taşyna,
El uragör Halyl rahman işine,
Söwer gullar myhman bolgan jaýydyr.

Dost goludann Gülgün şerap içilsin,
Ýazygymyz her ne bolsa geçilsin.

Serşar olup, rahmet suwy saçylsyn,
Katra gelse, umman bolgan jaýydyr.

Hak tagala kysmatyga eg başyň,
Jepalarga sabyr et, çytmagyl gaşyň,
Hedden zyýada hem bolsa kylmyşyň,
Günäkärler gafran bolgan jaýydyr.

Ýürek dag-u derdin açyp ýyglagyn,
Şirin jandan belli geçip ýyglagyn,
Gözden ganly ýaşyň saçyp ýyglagyn,
Aşyklaryň girýan bolgan jaýydyr.

Mejnun gul, sen hakga eýle mynajat,
Uzruň aýdyp, ýyglap tilegin hajat.
Çyn aşyga ýardan geçmek ne uýat,
Geda guluň soltan bolgan jaýydyr.

Emma Mejnuny-zar bu sözlerni aýdyp, puşt berdiwary-Käbe kylyp, “Waý, Leýli, waý, Leýli” diýip, zar-zar ýyglap durar erdi. Atasy: “Eý, Mejnuny-dilefkar balam, bu sözlerni goýgul, bu aşuftalykga hudadan sahatlyk tiläp, zary kylgyl, bu hanaýy-şerifniň hormatydan perwerdigäri-alemden “Bu perişan hatyrlýkdan gutgargyl!” diýip, ýyglassaň ne bolgaý. Meni namysdan, nenden we halaýyknyň tagnasydan gutgarsaň ne bolgaý!” diýip, töwella kylup erdi, azyz perzendi üçin ýüregi köer erdi, bu derdi-binowaga köp derman tiläp, nowhaýy-zary kylur erdi.

Emma Mejnun atasydan bu sözlerni eşidip we ene atasyny bu ahwalda görüp, gaýta betar elemi zyýada bolup we derdi gozgalyp, halkaýy-der Käbeýi-muazzemni tutup, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, bir muhammes okudy:

Behaky zaty-päkiň derdimni bisýar kyl, ýa reb,
Alajy bolmasyn andak ki zar-u zar kyl, ýa reb,
Gözüm ýaşyn jiger gany bilen Gülnar kyl, ýa reb,
Sera-pa neýkerim Leýli üçin, efkar kyl, ýa reb,
Başymga rahmeti-yşkyňny bes serşar kyl, ýa reb.

Şeraby-yşkdan doýgunça ber andag ki mest eýläp,
Hyýaly-zülpi-Leýli birle aklym paýy-best eýläp,
Aýagym goýgaly bu refgaty-gerdunny pest eýläp,
Miesser eýlegin hümmet semendin ziri-dest eýläp,
Hyýalym guşlaryn Leýli üçin bisýar kyl, ýa reb.

Gamydan şem dek çyksyn meniň sarta-serimden ot,
Semender dek zamany bolmasyn kim peýkerimden ot,
Köen perwana dek hoş eýlesin bal-u perimden ot,
Çü kaknus nala başlaý çykgaly hakisterimden ot,
Munuň dek derdi ber, dermany-ýok bimar kyl, ýa reb.

Ylahy, dert ber andag ki bes huny-jiger ýyglaý,

Bolaý awaraýy-bihanyman julide ser ýyglaý,
Lahat topragyga başym urup men bisemer ýyglaý,
Kepen ýyrtyp, gopaý magşar güni çeşmi-ter ýyglaý,
Terahhym birle ol gün laýky-didar kyl, ýa reb.

Ylahy, dembe-dem perwerdeýi-yşk et siriştimni,
Bu ýşkdan bir zaman hali kylma sernewiştimni,
Münnewwer ýşkdan kylgyl berri sähraýy-deştimni,
Miesser eýle, ýa reb, däneýi-maksudy-kiştimni,
Meni-Mejnuny – sergerdannýň ýaryn ýar kyl, ýa reb.

Emma Mejnun bu muhammesni tamam kyldy, irse atasy owwaldan tä ahyr jekaýatyň eşitip olturyp erdi, görüp we bu kyssaýy-müşgilden bildi kim, bu erden hem açylmas. Elkyssa, Mejnun gije bilen hanaýy-Käbeden çykyp, ferr beýabanlarna yüz urup, mesti-biyhtyýar bolup bidir gitdi. Emma atasy ogluny ýitirip, tapa bilmeý, hanaýy-Käbeden çykyp, birniçe gün ýol ýörüp, öýüge bardy.

Elgaraz, Mejnunnyň ahwalyny hyş we tebaryga beýan kyldy, alar hem eşitip, naçar we näälaç bolup, hamuş boldular, andan sahatlyk umydyňy üzdüler. Elkyssa, Mejnun hanaýy-Käbeden çykyp, mesti-biyhtyýar baryp, bir kabylaýy-arapga dahyl boldy, gursak urup, Leýliniň ýşkydan bitakat bolup, birniçe gazallar-kasyda we bediheler aýtur erdi. Emma eşitgen, görgeň halaýyklar guruh-guruh gelip, ýazyp alyp okur, örgenür erdiler.

Elgaraz, birniçe muddet ötdi. Mejnunnyň bu ahwalyny bir kişi görüp, baryp, Leýliniň jemagasyga aýdy: “Pylan erde bir diwana gelip, “waý, Leýli, waý, Leýli”diýip, gursak urup, Leýliniň şanyga birniçe Gazallar aýtur, men hem örgendim” diýip, anyň gazalydan birniçe Gazallar aýdy we ene hem: “Birniçe oganlar örenip, Leýlini tilleriden goýmaslar weliken bir jynly diwana durur” diýdi. Irse Mejnunnyň ýşky halaýyk agzyga düşdi, alemge awaza boldy. Emma Leýliden söz eşidiň. Bu söz Leýliniň gulagyga degdi. Elgaraz, Leýli hem Mejnunnyň pyrakýda köňül, ýanyň, gury post we ustuhan bolup, kulbeýi-ahzanyda bimar we renjur bolup erdi. Emma bu habary eşidip, andak tenige täze jan girip, “waý Mejnuny-dilefkarym, waý ýaşlykda köňül aldyrgan nigarym, sen hem men dek köýüp, ýanyň, ýşk ataşyga tüşüp, mejnun bolup ýörgeň eken sen, men hem kulbeýi-ahzanda bimar we bikarar turur men we rakyplar tagnasydan dem alurga mejalym ýok erdi, öler halatga etişip erdim, yüz şükür kim, seniň at-abazaňny eşidip, tenimge täze jan girdi”diýip ýyglar erdi.

Elkyssa, Leýliniň atasy we hyş-tebary we ähli kabylassy Mejnunnyň wakasyňy eşidip, neň kylyp, patyşaga baryp, arz kyldylar kim: “Dat, patyşahymyz, pylan deştden bir jynly diwana ýigit gelip, biziň diýarymyzga Leýlini betnam kylmak üçin baş açyk, aýak ýalaň, gäh raks kylyp we gäh erni posa kylup we ene sagat-sagat gazalhanlyklar kylur we hoş awaz birle okyr, il andan ýat alur we Leýli hem, anyň pyrakýdan bir post we ustuhan bolup ýanyň turur, şul wagt alajyny kylmasaňyz bolmaz, gyzymyzny halaýyga betnam kylyp ýörür, bizler ulusnyň tagnasyda galdyk” diýip, perýat kyldylar we ol jemaga maslahat birle sylahy-hunrizlik alyp we anyň depi üçin kuşşde boldular. Irse patyşa dergazap bolup, kişi buýurdy. “Ol ýigitni tapyp alyp geliň, anyň hub yhtymamyny kylaýyn!” diýdi.

Emma Seyit Beni Amyry jemagasydan bir kişi bar erdi, ol aňlap baryp bul jemagany habardan kylyp: “Eý Seyit Beni Amyry, seniň ogluňnyň goludan patyşa arz kyldylar, patyşa hem dergazap bolup, kişi buýurdy, mebada bir hadysa bolmagaý, any nabud kylmagaýlar” diýip, bir söz aýdy:

Arzym aňlaň, araplaryň soltany,

Bir sözüm bar, diýrem dilhun üstüne.
Leşger alyp çykmyş Leýli rowany,
Atasy, ogluýuň Mejnun üstüne.

Göýä er ýüzüni tutupdyr leşger,
Hunrizlik etmäge barça barabar,
Jan kasdyga çekip barçasý hanjar,
Ýasaw tartmyş çeşmi-gülgün üstüne.

Bir azyzyň öldürerler har edip,
Majnun garybyňny Nejdî-zar edip,
Leýli jemagasy namys-ar edip,
Tyg çekmişler köňli mahzun üstüne.

Leýli üçin ogluň Mejnun nam olup,
Dünýä aşratydan talhy-kam olup,
Älem dutaryna zil-u bam olup,
Taryn çekmiş alyp kanun üstüne.

Beni Haý goşuny älemi tutar,
Sagat ötmey Mejnun üstüne eter,
Tiz bar, ogluň aandak beladan gutar,
Gadam etgür haly-zebun üstüne.

Ulugan tä kiçik maslahat kylyp,
Majnun yşkyn Leýli gyza ar bilip,
Sylah geýip, barça ýaragyn alyp,
Tebretmişler kaddy mowzun üstüne.

Nary pyrakyda çekibän ahy.
Habar kyldy saňa, Araplar şahy,
Majnun üçin ýasap aly hargähi,
Hak ýaratmyş çarhy-gerdun üstüne.

Emma Seýit Beni Amyry Mejnunnyň bul habaryny oşol kişiden eşidip, kemaly-şefgatydan birniçe hyş-tebarlarydan alyp, “Täki nabud kylmagaýlar” diýip, dilnewazlyk kylyp, Mejnun binowany agtaryp çyktylar we any istäp çölbe-çöl barur erdiler, hiç tapa bilmediler. Irse efsus iýip, daryg tartar erdiler.

Nägäh bir kişi Beni Sad jemagasydan şikar kylyp ýörüp erdi. Nägäh ýoly Ebu Kaýs dagynyň garyga düşdi. Irse görer kim, gar içinde mesti-biygtyýar we agzyny mur, mar watan kylgan bir adam ýatypdyr kim, gähi nepesi gelür, gähi gelmez, bir saýasyndan özge hemdemi we mähremi ýok erdi we ah-u naladan başga pişesi ýokerdi. Emma saýýat ol mahzunnyň halyny görüp, baş ujunda olturyp, halyny sorap, bu mustezadny okudy:

Ne jan sen, eýa ähli-beşer, adamy-bihuş,
Mestana ýatyp sen.
Jandan hem ayzrak görünir sen şeh dikleş,

Mähnetge batyp sen.
 Ahy-şereriň janyň bilen tutaşyşdyr,
 Otlug nepesiň bar.
 Neden seniň päkize diliň boldy muşewweş,
 Aýtgyň, ne etip sen?
 Halgyň kurulyp, agzyň dola badaýy-zährab,
 Ganlyg jigeriň suw.
 Kaýsy senem elgiden için badaýy-ba yşk,
 Aklyň unutyp sen.
 Hemsäýa-pygan, nala-rafyk, gam-hemdem,
 Eý aşyky-şeyda.
 Aýtgyň maňa kim derdi-diliňni, kime geş-geş,
 Neden uýatyp sen?
 Alem gözüňe teňmi kylyp sen watanyň gar,
 Özüden habaryň ýok.
 Jismiň köedir, başdan-aýatyň bary, meger,
 Älemden ötüp sen.
 Ne geçe, zamandan habaryň ýok, eseriň ýok,
 Nedür saňa bul hal?
 Ýüz nala ki sen tagynyň içige dola ataş,
 Goldan güw gidip sen.
 Sady seniň ahwalyňa takat kyla almas,
 Eý serweri- alem!
 Alem gözüňe teňmidi çün däneýi- haş-haş,
 Tehtige etip sen.

Elkyssa, andan soň ol Sady diýgen saýýat bu sözni eýdyp, her çend söz sorady, ol Mejnun mahzundan hiç eseri-jowap bolmady. Ahyr näälaç-naçar munuň tirikligiden umyt üzüp ýandy we ol erden ötüp barur erdi. Nägäh aldydan Seýit Beni Amyry ýolukdy. ???* goluda asaýy-natuwany, gäh ýyklyp we gäh turup, “Waý Mejnunym, balam!” diýip, ahtaryp perişan barur erdi. Irse Sady birlen mulakat kyldy. Sady aýdy: “Eý babajan, bu çölde ne yzlap, ne işläp ýörür siz?” Andan Seýit Beni Amyry: “Eý saýýat, Mejnun diýgen oglumny ahtarur men, eý byradar, Mejnun balamdan bilirmi sen?” diýip, başdan-aýak oglunyň etwaryny we ahwalyny aýdyp, zar-zar ýyglar erdi. Emma Sady: “Eý, babajan, waý natuwan, men Ebu Kaýys dagynyň garynda bir mejnuhyny gördüm, andak ýatur kim bir ajaýyp dertmendi-renjur, özüden hergiz habary ýok, zahyr dünýäden tamasyn üzgen dek we magzy- ustuhany erip akan, meger, seniň Mejnun ogluň şol bolgaý” diýip, bir gazal aýdy:

Ýanypdyr bir adam gar içre kim, akly giten ohşar,
 Jahan awarasy bolgan ajaýyp biwatan ohşar.

Sowal aýdym niçe söz birle men ol şahy-Mejnundan,
 Jowan hiç bermedi, göýä bu alemden öten ohşar.

Çunan ýatmyş, watan kylmyş anyň agzyda mar, mur,
 Meger bihanymandyr, ýa ki yşk ýolun ohşar.

Tenide jany ýok adamga ohşap ýatmyş andak mest,
Şeraby yşk jamydan içip, andat ýatan ohşar.
Saňa berdi habar andan, eşitgil, Nary-hijrany,
Diýdi Sady bakyp gördüm, teni janyn ýakan ohşar.

Elgaraz, Beni Sad bu jowapny aýdyp tamam kyldy. Andan soň Seýit Beni Amyry biçäre watan tarapyndan ýüz öwürip, manendi-döw beýan-sähralaryny gezip, Ebul Kaýs dagyga tutup, her erde bir çukur, jar bolsa, öz diwanasyny agtaryp ýörür erdi. Nägäh bir garga etdi, gördi kim, bir teň we taryk erde bir adam görünir, mysaly bir murça karar kylan dek. Emma ol erde hiç jandar dura bilmes, Mejnundan başga hiç kişi, dura bilmes erdi.

Seýit Beni Amyry gördi kim, gäh-gäh nalaýy-efgan tartar we gähi ahy-ser tartar, çunan mesti-biygtyýar erdi kim, bu alemde asla habary ýok erdi, bir kuruk post we ustuhan erdi. Seýit Beni Amyry baryp, baş ujunda olturyp, ýagşy tafahhos kylyp gördi. Irse nury-çeşmi we jiger köşesi-ogly durur. Emma atasy muny bu halda görüp, salam aýdyp, perýat kylyp, zar-zar ýyglap durup, bir söz diýdi:

Essalam aleýküm, keremlik şahym,
Ne halyň bar, aman-esen barmu sen?
Ýüregim mydary puşty-penahym,
Ne halyň bar, aman-esen barmu sen?

Aýlanaýyn humar-humar gözünden,
Gerd-u gubar basan gül dek ýüzünden,
Agzyň açyp sözle, şirin sözünden,
Ne halyň bar, aman-esen barmu sen?

Dünýäden göz ýumup, aklyň gidipdir,
Agzyňda mar-u mur watan tutupdyr,
Meger halyň jan halyga etipdir,
Ne halyň bar, aman-esen barmu sen?

Könlüňden aldyryp hyýal-u huşuň,
Dünýä maly bilen bolmasdyr hoşuň,
Jeset bostanydan uçupdyr guşuň,
Ne halyň bar, aman-esen barmu sen?

Seýit Beni Amyry gelip gaşyňa,
Gurban olam gözden akan ýaşıňa,
Huda salmyş söwda, Nary, başıňa,
Ne halyň bar, aman-esen barmu sen?

Emma Seýit Beni Amyry bu sözlerni tamam kyldy. Emma Mejnuny-binowa birniçe nepesden soň, atasynyň sulabatyny görüp, aýak we sern-başyny aýlatyp, saýa dek ýykyldy. Nägäh atasynyň gözünden bir-iki karta ýaş Mejnunnyň ýüzüge damdy. Irse Mejnuny-belakeş gözünü açyp gördi, başynyň üstünde birew perýat kylyp ýyglap durupdyr. Mejnun: “Ne adam durur sen, Leýlimi andan?” diýdi.

Seýit Beni Amyry: “Eý balam, ne halyň bar, turgul, men zary-belakeş Seýit Beni Amyry – ataň bolup men. Seniň golundan patyşaga arz kylyp dururlar, seni öýge alyp gider men, beekwar,

seni bu halda nabud kylmasynlar” diýip, zar-zar ýyglar erdi. Emma Mejnun atasydan bu sözlerni eşidip: “Hal sorar bolsaň, Leýliden sözlegil, özge sözden maňa aýtmagyl, käski Leýliniň ýoluda ölsen, ýürekde arman galmas erdi” diýip, nala kylup erdi.

Elgaraz, Seýit Beni Amyry zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap: “Ýörgün, balam!” diýip, gözüge gözün surter erdi. Imdi Mejnun atasydan bu sözlerni eşidip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, atasyga garap, uzry-bisýar edip, bu gazalny okudy:

Hoş gelip siz, täji serim,
Men natuwany sorgaly.
Halym budur, eý serwerim,
Ýok mende halat turgaly.

Reňnimni gör, halymy sor,
Gögsümge dep, başymga ur,
Bir dem meniň aldymga dur,
Kuwwat kany hub görgeli.
Uzrum saňa bisýar irür,
Sertä serim efkar irür,
Jany-azyzym har irür,
Mende mejal ýok ýörgeli.

Men hydmatynda rusyýah,
Başymga tapmaýyn penah,
Halym tebah, eý uzrhah,
Olturgaly ýa turgaly.

Mejnun köer köýgenine,
Gulakga söz aýganyňa,
Her bir gadam goýganyňa
Ýüz ýok gözümni sürgeli.

Elkyssa, Mejnun bu sözni aýdyp, nalyşa girgen gumry ýaňlyg: “Waý Leýli, waý Leýli!” diýip, nalyşga girdi. Emma nalyşyga daglar seda berse, bitakat bolup erdi. Atasy eşidip, perzendiniň halyny digergun görüp, ymamasyny başydan alyp, mysaly murgy-sähergäh nalyşga girdi we gündizi mysaly gije boldy we: “ Waý, “Mejnunym, balam, belakeş, dilefkarym, balam, ýalguzym, saňa kimniň gözi degdi, sen bu now belaga giriftar bolduň, waý azyzym, perzendim, nury-çeşmim, ýüregimniň mydary, balam, tä ki mundak bikararlyk kylyp ýörüp sen, saňa kim sowuk hor kylyp erken, bu mübtelalykdan çykmas sen we melamatdan gutulmas sen we hiç zaman ýar gamydan we elemiden harmadyň we hiç nepes tagnasydan we ene: “Eý perzent, bu gylyk we bu efal ýaşlykda zynat berür, imdi ulug bolup sen, bu kirdaryň begaet aýyp turur, Leýli ýaryň biwepadyr, anyň üçin munça köýüp-ýanyp, uwalgyp, harlyk tartyp ýörmegil!” diýip, pend-nesihat kylyp, bir gazal okudy:

Çekme munça jepalarny ýar üçin,
Biwepadyr Leýli, guzym, aldanma.
El uzatma gül diýp ýanan nar üçin,
Algyl meniň pend-u sözüm, aldanma.

Owwal mährin könlüň içre jaý eder,
Myradyňny bermek üçin paý eder,
Ahyr işiň perýat ile waý eder,
Galam gaşym, gara gözüm, aldanma.

Hasrat ýutup, gan aglamak sendedir,
Jepa çekip, rahat görmek kandadyr,
Rakyplardan tagna çekmek mendedir,
Menden geçip, ryzk-u rozum, aldanma.
Gurban bolaý perýadyňa, dadyňa,
Ömrüm etdi, men düşmedim ýadyňa,
Biwepany alma köňül şadyňa,
Nownahalym, serwi näzim, aldanma.

Ýaşadykça gyz-oglany ýaş bolur,
Il agzyna anyň syry paş bolur,
Biwepanyň köňli gara daş bolur,
Şunkar guşum, laçyn-bazym, aldanma.

Ýagşy ýaryň köňli ajap hoş bolur,
Sagat ötmey bir-birine duş bolur,
Aşyk diýgen göýä uçar guş bolur,
Bagym güli, pasly-ýazym, aldanma.

Seýit diýdi, Mejnun,gaýdyp ýolundan,
Ýüz öwürme kowum-gardaş, iliňden,
Gurban olam, bir ykrar et tiliňden,
Algyl sözüm, tutdum ýüzüm, aldanma.

Emma Seýit Beni Amyry bu warsakyny tamam kyldy. Irse Mejnun hatyry-perişan atasydan bu sözni eşidip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý: “Eý şahy- älem, eý waý, mahy-muslemim, waý, asmany- şyhuhy-arap, seniň haky-dergahyň sejdeýi-maksudym, kyblaýy-mesjudym durur, meniň bul köýgen janymga, para-para bolgan ýüregimge sen merhem agtarmagyl, maňa takdyry-ezelden şul bolsa, men ne çäre kylaýyn, tä men didardan doýmasam, diwanalykdan aýrylmas men” diýip, atasyga garap, arzyny aýdyp, bu mustezadny aýtur erdi:

Eý kyblagähim, hökmi hudawend çenindir,
Kysmatga ryza bar.
Öz aldyga ýol başlamagy her kime kyndyr,
Ýol salmasa jepbar.
Ne çäre kylaý bagty gara, täleýi kem men,
Döwran işi tähsin.
Diýmäň meni diwanaýy-biakyl çenindir,
Ser tä serim efsar.
Ýalguz men imes mähneti-gamy-hasta bolgan,
Köpdür ýüregi gan.
Her erde sewgilik guly apatga ýakyndyr,

Hem bagrydadyr har.
Ger etse golum, çarhy-pelek atyny tutsam,
Könlüm höwes eýlär.
Muhtar ola bilmes, “An” ýa eýlese “ In” dir,
Eý şahy-wepadar.
Bihuda kim irgen özün otga salyp algan,
Bi kysmat-u takdyr.
Hah çarhy-pelek astyda, hak ziri-zemindir,
Ansyz imes Ulker.
Bul jany-garyp ataşy-yşk içre ýanadyr,
Hahy hoş-u nähoş.
Ýogsa meniň könlümde gam-u gussa dügündir,
Men munça giriftar.
Mejnuny-sütemkeş adym il agzyga düşgeç,
Kesbim meniň perýat.
Öz halyma goý, kábäm atam, könlüm dyndyr,
Men gamga sezawar.

Emma Mejnun bul mustezadny tamam kyldy. Irse, atasy zar-zar ýyglaý, nalaýy-pygan çekdi we tarafy-tegabolda Mejnuny-aşufta ahwal hem nowhaýy-zary tüzdi.

Elkyssa, muhteser hiç alaç we tedbir birle ýolga salyp bolmaz we ene özüçe bu endişäni kylyp, ýalغان hekaýat birle alyp baraýyn diýip, meramytap Mejnun atasy bir gazal okudy:

Ýör, Mejnun, öýge baraly,
Ajaý bezmi-döwrän olmuş.
Aşrat üçin oturaly,
Leýli bize myhman olmuş.

Her tarap çeşmeler akdy,
Duşman yraga byrakdy,
Leýli bag seýrine çykdy,
Gül açylyp, handan olmuş.

Hak özi berdi myradyň,
Ýygysdyr ah-u perýadyň,
Leýli tutmuş seniň adyň,
Mähribanlyk nyşan olmuş.

Ýar seniň gadryňy bildi,
Bezmiňe Mine egildi,
Söwdügiň görmäge geldi,
Maksadyň bes rowan olmuş.

Hiç kuwwat barmu janyňda,
Ataň zar ýyglar ýanyňda,
Dost aşraty mekanyňda, –
Seniň zowkuň pygan olmuş.

Elkyssa, andan soň Seýit Beni Amyry Mejnuny öz halyga goýmady. Emma Mejnun bu sözni eşitgeç, jaýydan biygtyýar turup, atasy aldyga düşdi. Emma Seýit Beni Amyry bu hile birle Mejnuny-hatyry perişany alyp, öz menzilge ýörüyberdi we hanedan dostlaryga eltip goşdy we ene şahy-Mejnunnyň mübärek aýagyga zynjyr salyp goýdular. Emma hyş we tewarlary Mejnunnyň bu ahwalyny görüp, zar-zar ýyglaşyr erdiler we anyň ah-u nalasyga tap we takat kyla bilmes erdiler. Elgaraz, bara-bara Mejnunnyň yşk höwesi zor kylyp, bendi-paýyny üzüp, we rehi-beýan çykyp, çarh urup bedreh gitdi we tiriklik apaty ötüp, renji natuwanlyk birle yşk odudan hajaty kerem bolup: “Waý, Leýli, waý, Leýli!” diýip, zar-zar ýyglaý, çöllerde gezer erdi. Bir gün Nejd dagynyň damanasyga baryp, çün şir-u her ahwah tartar erdi we ene goluga daşlardan alyp, synasyga gürse-gürse urup, Leýliniň çadyryga bakyp, birniçe aşygana sözler aýdyp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, bu gazalny okudy:

Eý kerim-u lemezel, saldyň maňa bul haly-hoş,
Dary-dünýä içre bedriň maňa bul ykbaly- hoş,

Jism-u janym köýdürip, yşk oduga kyldyň kebab,
Tä bişenden, gözlerimden boldy gan enzaly-hoş,

Şunça hem bolsa zyýada, eýle derdi-mähnetim,
Derbe-der Leýli köýünde eýlegil abdaly-hoş.

Näzperwerlik erür Leýlige lazým zibi-hub,
Derdi-enduh-u pyrak, hijran maňa her haly-hoş.

Mejnunnyň naryga ýutmak gussaýy-huny-jiger,
Sürmesa-göz, zülpi-şeb reň, Leýli ýüzde haly-hoş.

Emma Mejnun bu gazalny okup, nefir tartyp, hoş urar erdi we bir tarapdan halaýyk enbuh-enbuh ýygylyp, tomaşa kylmak üçin Nejd tagyga baryp, etrafyny alup erdiler we her nadere gazaly ki andap eşidip, ýat alur erdiler, sahypa, sahypa we depter kylyp okyr erdiler. Elgaraz, kem-kem Mejnunnyň şöhraty afak älemge ýaýyldy we anyň yşky eser kylyp, hemme aşyklar bähremend boldular.

Emma şahy-Mejnunny Nejd üstünde goýuň, oltursyn, imdi bir-iki keleme sözi Leýliden eşidiňler kim, emma Leýliniň enesi oşol gün kim edep saraýydan mane kyldy, külbeýi-ahzanyda bolup erdi. Kem-kem aňa hem yşk höwesi zor kyla başlady we ah tartyp ýörür erdi Elgaraz, enesi desti-nigary-jan guzarydan tutup, öýüğe girgüzip, nesihat birlen gyzyňy olturgyzyp, bir söz diýdi:

Nesihatym saňa söýgüli janym,
Köýme, guzym, jebri-yşka sabyr eýle,
Köňül hoşum, tende ruhy-rowanym,
Jiger suzum, jebri-yşka sabyr eýle.

Sabyr eýle, girişme ah-y perýada,
Ömrüň gülün berme hazanly bada,
Aşyklar sabrydan etdi myrada,
Bir ýalguzym, jebri-yşka sabyr eýle.

Köp nala eýleme, nyganyň artar,
Ahyň şerarasy jahany örter,
Tahammyl kyl imdi, köeniň eter,
Nerkes gözüm, jebri-yşka sabyr eýle.

Tawakkof eýlegil, eýleme nala,
Gözde ýaşyň kylma mysaly jala,
Tagaýýor bermegil gül dek jemala,
Enwer ýüzüm, jebri yşka sabyr eýle.

Eneň pyganyňa döze bilmedi,
Kysmat-u takdyryň ýaza bilmedi,
Nary oýnap-gülüp geze bilmedi,
Algyl sözüm, jebri-yşka sabyr eýle.

Emma Leýliniň enesi bu jowapny aýdyp, tamam kyldy we liken Leýliniň bu now belaga giriftar bolganyga zar-zar ýyglar erdi. Irse aradan birniçe sagat ötdi, Leýli dilaramnyň yşky hetden aşa başlady. Elkyssa, Leýli dilaram mesti-biygtyýar bolup, zary-nezar ýyglap, enesige arzy-nyýazyny aýdyp, bir söz diýdi:

Arzym eşit, mähribanym, jan enem!
Azyz başyň, meni ýardan gizleme.
Hasrat çekip ýutadyr men gan, enem!
Goý, baraýyn, meniň yzym yzlama.

Bilbil uçdy, gül şahasy boşady,
Otlug ahdan gaty köňül ýumşady,
Jydalykdan jismi-janym joşady,
Mundan artyk ýürek-bagrym duzlama.

Goýgul, enem, ýarym istäp baraýyn,
Ýar jemalyn ene doýa göreýin.
Atam bilse, özüm jowap bereýin,
Ýakmaz sözi, enem, maňa sözleme.

Sabr eýlesem, suw dek erip akmynam,
Ýar ýolunda günde mün ýol bakmyşam,
Merdi-meýdan yşk ýoluna çykmyşam,
Tiriklikden imdi meni gözleme.

Leýli perýat edip, bagry ezilir,
Galam gaşy, gara gözi süzülir,
Ot tutaşyp, köňül mülki bozular,
Hijran okun köp eýlebän tizleme.

Elkyssa, Leýli dilaram bu gazalny tamam kyldy. Irse enesi zar-zar çün ebri-nowbahar ýyglap: “Eý Leýli jan, gözümniň röwşeni, waý, köňlümniň mydary, balam, meni bisýar azurde kylmagyl, men ne çäre kylaýyn kim, arap kabylassy bisýar namy-neň, ar talap tururlar, benägäh ataň bu

halyňny eşidip, urup-ýaryp, janyňňy azurde kylmasyn, awazyňny çykarmagyl, syrymyzny kişi bilmesin” diýip köp nesihatlar kyldy. Emma sud kylmady. Elgaraz, Leýli: “ Eý enejan, hiç bolmasa bir sagat meni goýgul, mekdepge baryp, mollamga we duganalarymga salam berip, görüp geleýin, menden başga gyzlar mekdepde okuýdyrlar, hiç kim melamat kylmaýdurlar” diýdi. Irse enesi: “ Eý Leýli jan, zynhar mollaň we duganalaryň birlen hergiz bir-iki keleme sözden zyýat sözleşge hyýal kylma, benägäh ataň bilmesin” diýip, rugsat berdi. Irse Leýli dilaram başyga çadyr salyp, halaýyk gözüden ýynhan özüni ýaşyndyryp, Mejnuny- binowany istäp, göýä uçar guş dek bolup, edep saraýyga bardy. Mekdepge baryp, mollasyga garap, salam berip, tagzym kylyp, gördi kim, hemme oganlar edepfanada ylym okyrlar, olaryň arasynda Mejnun ýok durur. Elgaraz, takaty tak bolup, şerm-u haýany taşlap, Leýli zar-zar ýyglap, ustadyga bakyp, Mejnunny soraglap, bir söz aýdy:

Mollam, size arz eýläýin,
Köňlüm algan ýarym kany?
Birniçe bolgan hemnişin,
Mejnun dilefkarym kany?

Şul erdi mekdephanasy,
Ol şemg, men perwanasy,
Aşyklaryň diwanasy
Aşufta etwarym kany?

Gülzary janymyň güli,
Bagy-dilimniň bilbili,
Kim kowlady ol bidili,
Biçäreýi-zarym kany?

Ýok erdi asla hemdemi,
Juz nalasydan mähremi,
Dagy-dilimniň merhemi,
Sergeşte dildarym kany?

Men jisim, ol ruhy-rowan.
Men bir post hem ol ustuhan,
Dem-dem çekip ah-u pygan,
Gan ýutgujy ýarym kany?

Kylmakga geldim merhaba,
Ol ýar janymgadyr dowa,
Didämge goýsun gerdi-pa,
Ol totuýa kârim kany?

Leýli diýdi bagt ötmegin,
Duşman ýolumny tutmasyn,
Çöller adaşyp gitmesin,
Waslym talapkârim kany?

Emma Leyli dilaram bul sözni tamam kyldy. Irse, ustady-tarykat zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, gözünden şeş katar ýaş jary bolup Leyli hem perýat birle nowha tüzdi we edep saraýynyň içi çeşmi-silaby birle doldy. Ahyr al emr ustady-tarykat Mejnunnyň hasby-halydan şemme beýan kylyp, Leyli dilaramga bir muhammes okudy:

Bolgaly jyda Mejnun güli-bagy-hareminden,
Her ýan ýügürir erdi Mesihäýy-deminden,
Umyt edibän waslyňny lutfy-keremiňden,
Sergeşde gezer her sary söwdaýy-gamyňdan,
Awara bolupdyr seniň-Mejnun-elemiňden,

Bilmez kişi anyň watany kaýsy güzergäh,
Bes saýasydyr mähremi kim hemdemidir ah,
Kim kaýsy görüstanga tikildi aňa hargäh,
Ne tuşe alypdyr, ne tutup raheleýi-rah,
Awara bolupdyr seniň-Mejnun-elemiňden,

Birniçe zaman erdi işi nalaýy-efgan,
Janlar talaşyp gyssa bilen waleýi-haýran,
Bagyrda jerahat, gözi girýän, özi nalan,
Ne atai ne hem ene anyň derdige derman,
Awara bolupdyr seniň-Mejnun-elemiňden,

Yşk perdesini aldy, ýüzden gitdi haýasy,
Janyga düşüpdür ki, bar älemniň belasy,
Kaýdan etipdir, bilmem, anyň aby-nowasy,
Başyda anyň murgy-beýabannyň uýasy,
Awara bolupdyr seniň-Mejnun-elemiňden,

Alym diýdi: yşksyz kişi bir demi ura almas,
Mecnun garyp reňňini hiç kimse göre almas,
Takaty ýitiripdir, elem aýdyp, tura almas,
Bir adamydan rahy-wysalyň sora almas,
Awara bolupdyr seniň-Mejnun-elemiňden,

Elkyssa, Leyli mollasydan bu sözni eşidip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap: “Waý, Mejnun, waý Mejnun!” diýip, ahy-aşygana tartyp: “Waý, ýary-wepadarym, biz ikewge kimniň gözi degdi erken, bir-birimizden jyda bolduk” diýip, bihudalyk ruý berip ýykyldy we özüni bilmeý ýatur erdi.

Emma Leyli gideninden soň enesiniň ýüregige howul düşüp, Leyliniň arkasydan mekdephanaga baryp gördi kim, Leyli bihuş bolup ýatypdyr. Enesi Leyliniň başyny göterip, dyzynyň üstüge alyp, ýüzüge telmuryp zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, bitakat bolup, bir söz diýdi:

Owwal başdan rugsat alyp,
Gelip erdiň güle meňzäp.
Kimden seniň könlüň galyp,
Ýatmyşyňlar sile meňzäp.

Çarhy-pelek oň ýörmedi,
Hiç kim döwranyň sürmedi,
Alla myradyň bermedi,
Talaň düşen ile meňzäp.

Gurbanam galam gaşyňa,
Gözden akan gan ýaşıňa,
Istäp geldim men başyňa,
Nalyşym bilbile meňzäp.

Mest-u mestana ýatyp sen,
Neden bu hala etip sen,
Näge özüňden gitip sen,
Sözle, balam, bala meňzäp.

Sen erdiň aby-haýatym,
Bilmesin ulus uýatym,
Bolurmy gamdan nejatym,
Ýansam, öçsem küle meňzäp.

Elkyssa, andan soň Leýliniň enesi bul sözlerni aýdyp ýyglar erdi. Nägäh Leýli gözünü açyp gördi kim, başyny enesi dyzynyň üstüge alyp ýyglap olturyp durur. Emma Leýli enesini bu halda görüp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, bir söz aýdy:

Köýme gyzyňnyň halyga,
Kysmaty hak tagal eken.
Barça muhabbet ählige
Bolmagy uşbu hal eken.

Yşk ählige zaman-zaman,
Nala-ýu, nowha-ýu, pygan,
Ewji-pelekdedir heman,
Ýagşyga şul kemal eken.

Kuhy-şejerde köp jepa,
Aby-nowasydyr wepa,
Ähli zamandan bela,
Tapgujy now nahal eken.

Bihabar ähli dil ferag,
Dagy-dile yşk ähli dag,
Ähli-şeref ýalaň aýag.
Geýgeni köhne şal eken.

Leýli gamy-jahan bilen,
Ýok işi jism-u jan bilen,

Gülñi görüp, tiken bilen,
Ikisi paýymal eken.

Elkyssa, andan soň gyzyny öz halyga goýmaý, töwellaýy-bisýar bilen öýüge geltirdi. Emma Mejnun yşky Leýlige andan zor kyldy kim, gije-gündiz, subh-u şam, belki, ala ad-dowam haýma we hargähden çykyp, “Waý, Mejnuny-dilefgarym!” diýip, Mejnunyň ýoluga garap, her tarapga bakar we ýügürir erdi. Elkyssa, birniçe gün mundak ruzgär geçirir erdi. Elkyssa, bu röwüşde kuruk post we ustuhan bolup erdi. Liken, bul meratybda heddi-belagatga etişdi. Irse ýüz hesse husny-melahat peýda boldy. Husny-melahat hublarynyň nik we hublarydan boldy we letafet bostanynyň hublarynyň şehinşehi boldy we tamam magşuklarynyň serdepderi boldy, ruhsary Aý birle Günden merat ala başlady. Emma owwalkydan müň dereje yşky zyýada boldy. Şul rakkatlardan gijeler Mejnunnyň hasby-halydan söz aýdyp, ýyglar erdi. Emma gün-günden derdi-elemi zyýada bolup erdi. Emma bir gije säher wagty Leýliniň ýüzüge bir şemal ösüp degdi. Irse ol şemaldan bedeni andak rahat tapdy, emma Leýli zar-zar ýyglaý, ol şemalga garap: “Meniň arzymny ýaryma etgiril” diýip, ol şemalga ýalbaryp, bu muhammesni okudy:

Eý bady-sada, arzym gülzaryma etgiril,
Çöllerde watan kylgan bimaryma etgiril,
Bagry toly gan, köňli azaryma etgiril,
Söwdaýy-gamym –barsaň, bazaryma etgiril,
Zynhar bu salamymny gül ýaryma etgiril.

Hunaby-jigerimden nagş eýlegeýin defter,
Şaed ki okyp görse ol Mejnuny-dilefgar,
Yşk ählige duşgan ýok Mejnun kibi bir hoşter,
Men bendeýi-ajyz men, Mejnun ki shehi– safder,
Zynhar bu salamymny gül ýaryma etgiril.

Gelsin bu taraplarga, mekkaaralygyn goýsun,
Derdimge dowla eýläp, biçäreligin goýsun,
Wagşy-u beýabanga gamharlygyn goýsun,
Sergeşteligin taşlap, awaralygyn goýsun,
Zynhar bu salamymny gül ýaryma etgiril.

Men munda elem birle bagrym eredip galdym,
Bir suraty-didar dek dermany gidip galdym,
Jananadan aýryldym, aklym unudyp galdym,
Jan halgyma gelipdir, ölmäge etip galdym,
Zynhar bu salamymny gül ýaryma etgiril.

Hunabaýy-gam guýdy saky doly jamymga,
Sal imdi gulagyňňy, zynhar, bu kelamymga,
Mejnun gelibän imdi etgirse bu kamymga,
Liken bu kelamymny ol kaddy-horamymga,
Zynhar bu salamymny gül ýaryma etgiril.

Elkyssa, Leýli dilaram bu sözlerni aýdyp, zar-zar ýyglar erdi. Emma bu sözlerni eşitgen we görgeň oglanlar bitip alyp, baryp, Mejnun dilefgarga berir erdiler. Mejnun bu sözlerni eşidip,

dert-elemi täze bolup we ataşy-yşky zyýada bolup, birniçe aşygana sözler aýdyp, zar-zar ýyglar erdi. Ol birniçe aşygana söz bitip. Leýlige iberir boldy.

Bu gün serwi gülendamym, kaddy newres kyýam etmiş,
Gadam bir-bir basyban seýri-gülşenge horam etmiş.

Giriban gam aralap, bady-subhy aşmyş üstüden,
Nesimi birle Mejnun hastasyga bir salam etmiş.

Okyp görgeň eşitgen sözlerin arzuw eýläň,
Ne hoş gündür, nigarym, näz ile şirin kalam etmiş.

Çykyp tam üstünden etgen salamy geldi gaşymga,
Oşol kim hury-jennet bagy-gülşende makam etmiş.

Diýdi Mejnun Nary hasby-halym fähm edip Leýli,
Ajap bir namaýy-tawiz ile köňlün aram etmiş.

Emma Mejnun bul söz birle we ene hem birniçe bediheler ýazyp, Leýlige iberdi. Mollada Mejnun birlen okugan oğlanlar Mejnunnyň aýtgan sözlerini ýazyp, ýat kylur erdiler we Leýlige baryp elter erdiler. Leýli hem görüp, hatlaryny posa kylyp, gözlerige sürtüp, aýtur erdi. “Eý Mejnuny-zarym, waý, ýary-wepadarym, dilefgarym, seniň näzik gollaryň şul kagyzlarga degendir” diýip, zar-zar ýyglar erdi. Elkyssa, Leýliniň yşky gün-günden efzün bolup, renjur boldy.

Bir gün Leýliniň enesi: “Eý, Leýlijan, birniçe duganalaryň birlen seýri-çar bag barsaň, şaed köňlün açylyp, renjurlygyň tesgin bolgaý, damagyň täze bolgaý” diýdi. Atasy Leýlige bir hub nahalystan bina kyldyryp erdi. Zyýada çarbagy-dilkeş erdi. Elgaraz Leýli birniçe dohtory-beççe we näzeniň perweş mah laka gyzlar birlen çarbaga baryp, tomaşaýy-seýri gülüstan kyldylar. Gördüler, kim, reňbe-reň gülle açylyp, çeşmeler her tarapga akyp barur erdi we ene her haýsy her terzi janawerler öz jübtü birlen fahş kylurlar, sebzeler we desteyi-bergler üstünde oýnap, aýş-u aşret kylur erdiler we ene sebzeýi-peýhanlar we gül-sünbüller horram bolup, deste bergler güllerge çyrmaşyp ýaturlar.

Şukufly daragtyň astynda mysaly näzeninler pyýalaýy-meý içip, keremi-meýdan ýüz gyzardyp, gülüp dururlar we gadam astyndaky gara toprak gülleriniň jemalyga mutarra salgan we sebzeleriň nowhyzlary zümerret amiz, bolup, täzeýi-ter bolgan we benefşelerniň baş egiltirip durgany mysaly dilrubalary kim, zulplerini goýaberip, yşwaýy-näz birlen oýnagan wagtynda aýagynyň ýüzüğe düşgen mislik, gunçalaryny garasaňyz, kemer ustuwary kylyp, tikenlerge ok-ýaýdan peýkan tartgan mislik. Arguwanlary görseňiz, reg urup, jismi gyzyly ganga boýalgan näzeninlerniň bedenige ogşaş we nerkesleri mysaly Dilrubalar kim, ýaňy ýatyp, uýkuga doýmaýyn bidar goýganga ohşaş, sünbülleri seri-nafesini eşip, jahany muatter kylyp we gül aň gol uzadyp duranga ohşaş. Şemşatlar özüni darakga arasta kylyp, käkillerini daragaýyn diýip durur we sünbülleri garasaňyz, tokuz tilini çykaryp, uzr-magzur aýdyp duran ýar-ýarga ohşaş we murgy-hoşanlary til çykaryp, bagnyň yşkydan bir-birewge awaz goşup, nala-ýu-perýat kylgan gedalgara ohşaş. Fahterler çynar üstüğe gonup, ýar tarapydan hadys aýdyp olturgan içlilere meňzär. Bilbiller gül buteleriniň içiden başyny çykaryp, sir kani mejnunwar ah-u pygan tartanga ohşaş. Emma Leýli alary görüp, aýtur erdi: “Bu janawerler, serwisünbüller we semenler her kaýsy öz jynsy birlen hemdem we hemzar bolup ýörürler, men näge ýarym birlen

hemdem we hemzar bolmas men” diýip, ýyglar erdi. Nägäh, Leýliniň gözi bir bilbilge düşdi, görer kim, gül şahasynda perýat we pygan kylur we nala tartar. Leýli ol bilbilni özüge hemzar kylyp, aýtur erdi: “Eý, janawer, seniň nalyşyň ajapdyr, näge munça perýat-pygan kylur sen kim, gije-gündüz olturyşyň gül birlen bolsa, sen näge nalaýy-pygan kylur sen, dagy-hijran mendedir” diýip, bilbilge bir söz aýgany bu turur:

Bilbil, nedür munça ah-u efganyň,
Ne ýyglar sen gül pyraky bolmasa?
Güliden jyda ermes seniň nehanyň,
Ne ýyglar sen gül pyraky bolmasa?

Perwaýyň ýok seniň sag-u sol bilen,
Hepde-u, günler-u, aý-u, ýyl bilen,
Olturyp sen bagda gyzyň gül bilen,
Ne ýyglar sen gül pyraky bolmasa?

Mende durur Mejnun dagy pyragy,
Guryp galdy ýar diýp jismim bulagy,
Aýagyň astynda gülüň ýañragy,
Ne ýyglar sen gül pyraky bolmasa?

Perýat etme wagty-hazan imesdir,
Wysal günüň ruzy-hijran imesdir,
Gul jemaly senden pynhan imesdir,
Ne ýyglar sen gül pyraky bolmasa?

Men ýyglar men gözden ganly ýaş guýup,
Sabyr etmiş bagrym üzre daş goýup,
Sen durar sen gül üstüne baş goýup,
Ne ýyglar sen gül pyraky bolmasa?

Heddiň ýokdur men deň köýüp ýanmaga,
Aýrallyknyň şerabyna ganmaga,
Ganatyň bar seniň uçup goýmaga,
Ne ýyglar sen gül pyraky bolmasa?

Muşty-por sen, jism-u janym eretme,
Köp ýyglaýyp gül diýp, özüň har etme,
Leýli aýdur jiger-bagrym ýara etme,
Ne ýyglar sen gül pyraky bolmasa?

Elkyssa, andan soň Leýli bilbilgen bu sözni aýdyp, bul çemenden özge bir çemenge bardy. Garazy bul erdi kim, gaşyndaky gyzyň bir erge galsa, özi تنها galyp, Mejnun hasby-halydan söz aýdyp ýyglassa, emma gyzlardan jyda bola almas erdi. Elgaraz, gyzlarga aýdy: “ Eý, duganalar, her kaýsylaryňyz gül çemenden gül alyp, güldesseler baglaň, kany göreliň, kimiň güli ýagşy görünir!” diýdi. Andan soň gyzyň her kaýsysy bir çemenge gül tirligi gitdiler. Elkyssa,

Leýli gyzlarny bir tarapa iberip, özi تنها galyp, bir güli-buteniň tekige girip, Mejnunny ýoklap, zar-zar çün ebri-nowbahar ýyglap, bu gazalny aýtur erdi:

Sen üçin seýri-bag etdim, gel eý, ýary-wepadary,
Mynasyp men saňa erdim, maňa sen, sen sezawary.
Myrady-dil ikewge bir seýri-bag-u wostan etsek,
Bir adam bolmasa habar saýamyzdan özge jandary.

Ne bolgaý erdi alsaň dagy-derimni ýüregimden,
Eýa, eý serweri-aşyk heman şeh şehinşalary.
Feragat tapa almam ýyglarga hasby-hal aýdyp,
Ne perwaý maňa bagy-Erem-u firdöwsi-gülzary.

Meni Leýli sergedany-elem awaraýy-haýran,
Huda, ýarymyň bolgaýmykan waslynyň mukdary.

Elkyssa, andan soň Leýli bu sözlerni aýdyp, gözünüň ýaşy birlen çemenistan güllerige suw sepip, zülpi-tabdary gereh baglap, benefşe dek tab berür erdi. Nafesi gunça güllerden paç alur erdi we pelek çemeniden hyraç talap kylur erdi. Bu bostanga gadam goýsa, nesim birlen güller açylur erdi we her güle gol uzatsa, şemşat, serwi we semen ragnaýy-ziba her reň güller “Leýli meni alsyn hoşlap” diýip, kad-kamatlaryn ýazar erdiler. Ene sebzeler we reýhanlar hoş we horram bolup erdiler we Leýliniň aýagynyň astyga paýmal bolup erdiler. “Leýli meniň üstümge gadam goýsun” diýip, özlerin düşedip, durar erdiler.

Emma Leýli bu meratebde seýr kylyp ýörür erdi, nägäh bir rahgüzer çaharbagynyň daşgarysynda Mejnunnyň bu gazalyny aýdyp oturdy. Emma Mejnundan örgenen mustezady bu turur:

Şemşad kaddyň tufa gülüstanga düşüpdür,
Eý Leýliýi – ragna.
Göýä ki gözüm jenneti – ryzwanga düşüpdür,
Eý kamaty ziba.
Mejnunny belakeş eleminiňde sütemiň bar,
Bagryga urup daş.
Näzik bedeni hary-mogeýlanga düşüpdür,
Awarayı-sähra.
Leýlide heman nâz-u eda lutf-u letafet,
Ryzwany-hury ýañlyg.
Ahy bere kim, sebzeýi-reýhanga düşüpdür,
Görgene tomaşa.
Mejnun başyga bişi uçup, ony gonadur,
Guşlar uýasydur.
Nei wehim anyň jismidäki janga düşüpdür.
Agzydaky “Leýla!”
Leýli aýagyn sowsan-u sünbül öpeýin diýp,
Başyn ere urdy.
Mähri höwesi Ýusuby-Kenganga düşüpdür,
Göýä ki Züleýha.

Dagy-dili – Mejnunga hiç kim çydaý almas,
Pişanasy kattyg.
Zowka anyň kim, wahşyýy-beýabanga düşüpdür,
Hem bi ser-u bipa.
Bir rehguzeri ýat alyban uşbu gazaly –
Mejnunny okur erdi.
Ýagşy gazaly ýagşy gazalhangada düşüpdür,
Pürgam-u dil derýa.

Emma Leýli Mejnunnyň bu gazalyny eşidip, tomaşaýy-çaharbagdan geçip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglar erdi. Çemenistan janawerleri bitakat bolup, nalyşga girdiler. Elkyssa, Leýlige Mejnunnyň yşky zor kylyp, bihuş bolup ýykyldy. Niçe müddetden soň huşuga gelip, mest-biyhtyýar öýüge geldi, erse enesi gördi kim, Leýliniň dert-elemi ýüz hesse owwalkydan zyýada bolupdyr. Enesi sorady: “Eý, Leýli jan, çaharbagda baryp, seýr kylyp, dilşatlyg tapmadyňmy?” diýdi. Anda Leýli zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, enesige bul gazalny aýtur erdi:

Bag seýrine bardym dilşat bolaý diýp,
Dagy-derdim gaýta boldy zyýada.
Ýüzüm açdym gülge hijran salaý diýp,
Ene bilbil bilen düşdüm perýada.

Gün-günden artadur ah-u perýadym,
Hijran sili ýykdy jismi-binýadym,
Hasyl bolmas bag seýriden myradym,
Meger imdi öler boldum jepada.

Bilbil guşun gülzarynda zary bar,
Köňli söwer göz aldynda ýary bar,
Ýüregimde bu hijranyň nary bar,
Bilmen, niçik gün görer men dünýäde.

Baga bardym, bardyr gülüň wepasy,
Başdan aşdy aýralygyň jepasy,
Janym aldy her bir guşnyň nedasy,
Çyn aşyklar daýym derdi-belada.

Hijr odudan gül dek ýüzüm sargardy,
Yşkyň ody meni jandan doýgurdy,
Leýli aýdur nerkes gözüm garardy,
Şirin deýin galdym gamy-Perhada.

Elkyssa, andan soň, Leýli bu sözlerni aýdyp, perişanlygydan külbeýi-ahzanyga girip olturdy. Liken bu elem birlen gün-günden renjurlygy zyýada bolup, enesige zar-zar ýyglaý, aýtur erdi: “Eý, ene, men bu elem birlen öler men, derdimge dowla kylmaň, meniň ganymga atam birlen sen galur sen” diýip, ýyglar erdi. Gözüden karta-katra ýaş ornuga gan akar erdi we jigergähinden ahy-ateşin tartyp, haýma we hargählerini köýdürer erdi.

Emma Leýli çaharbagdan çykyp gele durganda, arap kabylasyndan Esed ibn es-Salam diýgen bir ýigit bar erdi, zyýada ziba ýigit erdi, atasyna Abdus-Salam diýp erdiler, zyýada gani-

döwletmend erdi. Leýlini görüp, anyň tipi-yşky Esed ibn es-Salamnyň synasyga jaý bolup, atasyga kişi iberdi. “Atam maňa Leýlini alyp bersin, ýogsa öler men” diýdi. Elgaraz, Esed ibn es-Salamnyň sözünü Abdus-Salamga aýdyrlar, Abdus-Salamnyň hyş we tebarlary we akrabasy zyýada köp erdi. Elkyssa, Abdus-Salam hemme jem kylyp: “Seýit Beni Amyry gyzyyny oglumga bersin” diýip, Leýliniň atasyga sawçylykga iberdi. Anda Leýliniň atasy hem jemagasyň jem kylyp, maslahat etdi. Emma Leýliniň jemagasy ygtyfak olup, maslahat kylyp, bu umydyň kylur erdi kim, “Leýlini Esed ibn es-Salamga fatha kysak, şaäd ki, Mejnunny unutsa” diýip, aralarynda sawçylar gatnaşyp, kadalaryň berjaý kylyp, Esed ibn es-Salamga Leýlini fatha kyldylar. Emma Leýli eşidip, ýüregige daş urup, gül dek bedenini para-para kyla başlady. Elgaraz, goluna hanjaklap-abdar alypi özüni öldürmekçi bolganda, enesi gujaklap tutup, goýmady. Ahyr tylla zynjyr birlen mäkäm kyldylar – özüni nabud kylmasyn diýip, Elgaraz, naçar Leýli öz zülpi dek piç-u tabga tüşdi, bi hab-u hur we bikarar bolup erdi. Külbeýi-ahzanyga girip, olturdy, könlüde Mejnun, didesi pürhun, owwalkydan ýüz hesse elemi zyýada bolup, efgan kylur erdi.

Emma Mejnun bir gije tüýşüğe girip: “Eý, ýary-wepadarym, rakyplar rehine salmasdan burun tiz etişgin” diýip gaýyp boldy. Irse, Leýli syçrap turup, ahy jigergähiden tartyp, bendi-paýga zor kyldy, alaç kyla bilmedi. Ahyr nalaç bolup, zar-zar ýyglap, olturdy we nalyş kylyp, bir söz diýdi:

Yşk damyga meni eýleýüp esir,
Zyndan kyldyň ýadty jahanyň meniň.
Aşyklar iline işiňdir jepa,
Bir sagat elemden etmediň reha,
Sansyz belalara eýläp mübtela,
Bul derde tapylmas dermanym meniň.

Leýli işi pygan bilen, ah bilen,
Gussa ýutmak nala çekip wah bilen,
Safa aýdyp Nary-Mejnun şah bilen,
Sagata goýmadyň döwranyň meniň.

Emma Leýli dilaram bu warsakyny aýdyp, tamam kylyp, külbeýi-ahzany-hyşmyga girip olturdy.

Imdi Mejnundan söz eşidiň kim, emma Mejnun Kuhy-Nejdniň damanasynda Leýliniň pyraknynda ýyglap ýörüp erdi.

Şol asyrdan Nowfyl atlyg bir padyşa bar erdi, zyýada sahyby-adalat we sahyby-şeýagat, ähli-pehliwan erdi, suraty-leşger şeken, şir terkib, tagatperest padyşa we mähri-gazel w eşiri-gazap adam erdi. Benägäh şikar kylyp, wahşy agtaryp ýörüp erdi, Mejnun aldydan çykdy. Gördü kim, bir diwana nalaýu-perýat kylyp ýörüp erdi, derdi-hasrat başyga urup, renjur we garyp, berýaban gumlaryň başyga saçyp, gurbet we mähnetzede dost-ýardan, muhyblardan aýrylgan we hyş-tebardan jyda bolgan, dert-elemmerge duçar bolgan we duşman kämige karyb ýörüp turur. Elgaraz, padyşanyň ol diwanaga gözi düşdi. Irse bu ahwalyny görüp, rehmi gelip, bir hyzmatgäriğe “Alyp gelgil!” diýip buýurdy we ene “Bul biçäre ne sebäpden mundak bolupdyr, munuň ahwalyny bile durgan kişi barmu?” diýdi. Emma anda Zeýt atlyg adam bar erdi: “Eý, sahy-alem, eý soltany-ekberim, munuň ahwalyny men ýagşy bilur men, munuň Mejnun diýrler, Leýli diýgen gyza aşyk durur” diýip, Nowfyl padyşaga garap, bu gazalny okudy:

Eý sahy-jahan, aşyky-Mejnun şuny diýrler,
Şurideýi-ryswa, dili-pürhun şuny diýrler.

Magzy-jigerin ataşy-gam birlen eretgen,
Rahaty kem-u mäheti efzun, şuny diýrler.

Hömülpeti guşdur anyň, hemsöhbeti wahşy,
Köňlünde elem, harmany-mahzun, şuny diýrler.

Diwana-arap mülküde bir türpe gazalhan,
Mestanaýy-derýa dili-Jeýhun, şuny diýrler.

Her gün uruban Leýli üçin gögsüge müň taş,
Gurbatzedeýi seňi-felahen, şuny diýrler.

Perhat kibi zähmi-teber jismge urulgan,
Öz gany birlen jamasy gülgün şuny diýrler.

Zeýt aýdy: jahandan tamasyn jandan üzendir,
Bigabir-u lahad zendeýi-medfun şuny diýrler.

Elkyssa, Zeýt bu sözlerni aýdy. Erse Nowfyl bisýar rehim dil adam erdi we köňli herm bolup, Mejnunyň aldyga baryp, köp näwazyşlar kylyp, mylaýymatlyk birle özüge ram kyldy we dünýä lezzetiden we dünýä tagamydan tamasyn üzgen adamy niçe şirin sözler birlen ab-tagam iýdirip: “Eý, Mejnuny-belakeş, imdi sen hiç gam ýmegil, Leýlini saňa miesser kylur men, eger howadaky guş bolsa, miesser kylur men, tä seniň myradyň miesser eýlenmese, golumny andan kütah kylmagaý men” diýip söz aýdy. Mejnun aşufta ahwal: “Eý, padyşahy-alem, waý, dar as-soltanet, waý, Sekender etwar, bu myradymny atam-enem hasyl kylmady, şaed ki, siziň ulug döwletiňiz destgirim bolgaý we maňa Leýli miesser bolsa” diýip ýyglar erdi. Elgaraz, ene padyşa: “Eý, Mejnun, sen meniň gaşymdan bir zaman aýrylma we diwanalygyňňy taşlap, meniň birlen goşulyp ýörgül, at-ýarag we serpaý berip, özümge hemra kylaý” diýdi.

Elkyssa, Mejnun dilremide köňlüde aýdy: “Bular birlen hemra bolaýyn, şaed ki, wadaga wepa kylaý” diýip, birniçe gün Nowfyl birlen birge ýördi. Emma bir gün Mejnun Nowgylga: “Eý, şahy-alem, maňa sen kaçan ýarymny miesser kylur sen?” diýdi. Nowflynýň arazy bul erdi-Mejnunnyň sözleriden eşidip, helawet kylsa. Emma Mejnun Leýliniň yşkydan birniçe sözleri aşygyna aýtur erdi. Nowfyl zowk kylur erdi.

Elgaraz, bir gün Leýliniň yşky Mejnunga zor kyldy, irse Nowfylga aýdy. “Sen meniň ýarymny kaçan miesser kylur sen?” Nowfyl: “Eý, Mejnun, sabyr kылgyl” diýdi. Anda Mejnun bikarar bolup, takat kyla bilmeý: “Eý, Nowfyl, sen menden ötgenni ne kylur sen, derdimni bilmeşň, dowa niçik kylur sen?” diýip, mesti-biygtyýar bolup, bu muhammesni okur erdi we Nowfyl eşidür erdi:

Arzy-ahwalymny yzhar eýleşem men, eý habyp,
Sabr-u armymny aldyrdym galyp men sargaryp,
Men saňa hemdem bolup, sen şah kim, men bir garyp,
Barmykan Leýli nigarymdan nesibim, ýa nesip,
Bilmeseň derdim, ne kylgaý sen dowasyn, eý tebip,

Otlug efganym fuzun-u perýat-ahym derdnäk,

Piş-köñlüm-u para-bagrym, magzy-synam çäk-çäk.
Damenim ter boldy efsus ile jismim boldy hak,
Zahyr-u batyny bilmes sen, kany bir ruhy-päk,
Bilmeseñ derdim, ne kylgaý sen dowasyn, eý tebip.

Dehr meýdanynda bir murg nowasyz men ajap,
Mähir kem tapgan garyp dek aşynasyz men ajap,
Mübtela bolgan belalarga rehasyz men ajap,
Derdi-gam uftadasy bolgan dowasyz men ajap,
Bilmeseñ derdim, ne kylgaý sen dowasyn, eý tebip.

Sen kim-u derdim meniñ derdimge derman kylgaly,
Ýaşy sen bir sözni aýtyp, soňra puşman kylgaly,
Galmady takat jahan mülküge döwran kylgaly,
Matlabymdan ýüz öwürdiñ sözni pynhan kylgaly,
Bilmeseñ derdim, ne kylgaý sen dowasyn, eý tebip.

Aýdy Mejnun, sen eşit arzymny, eý mürze ýigit,
Padyşa bolgan halaýykga şehi-dana ýigit,
Bagt-u ykbalym kem hem täleým, ziba ýigit,
Renjni bihuda sen çekme güli-ragna ýigit,
Bilmeseñ derdim, ne kylgaý sen dowasyn, eý tebip.

Elkyssa, andan soň Mejnun bu sözlerni aýdy. Irse Nowfylnyň gahry gelip, Leýliniň atasyga berür men, eger ibermeşe, leşger tartyp, üstüge baryp zarby-şemşir birlen alyp, Mejnunga berür men” diýip, ilçi rowana kyldy. Emma ilçi baryp, Nowfylnyň hatyny alarga berdi. Ol jemaga Nowfylnyň hatyny okyp, görüp, mottale bolup, neň we namys kylyp: “Leýlini Mejnunga asla bermesmez, Nowfyl goludan her ne gelse kysyn, bizniň Nowfyldan zerre perwaýymyz ýok” diýip, içlini yza we hykaratlar bilen gaýtaryp iberdiler. Emma ilçi gelip, alarnyň sözlerin we hykaratlaryn Nowfylga bir-bir beýan kyldy. Emma Nowfylyň gahry gelip, kernaý we surnaý guýup, leşger tartyp, Beni Haý üstüge rowana boldy. Irse Beni Haý jemagasy hem jem bolup, hemme ilatyny jem kylyp, otuz müň gara keltek we ýigrimi müň suwara hemme Arabystan jem bolup, Nowfylnyň barabarynda saf tartyp durdular. Elgaraz, birniçe günler bir-birleri birlen anda kuruşlar kyldylar kim, suw ornuga gan akdy. Elgaraz, jeñi-magluba bolup, köp adamlar gyryldy. Mejnun boýnuga reda salyp, nusrat we zafarny Leýliniň jemagasyga tiläp, hudaga ýyglar erdi. Eger Leýli tarapydan bendi düşse, başyn sylap, ýüzleriden gerd-gubaryn artyp: “Sen Leýlini görgendür sen” diýip, gözleriden posa kylur erdi. Emma Nowfylnyň leşgeri Mejnunnyň bu ahwalyny görüp, aýdur erdiler kim: “ Eý, Mejnun, bizler seniň üçin baş berip, gan dökerimiz seniň ýaryňny alyp bermek üçin jan üzermiz, sen duşmanlarga ýari tiläp, dostlarny azurde kylur sen! “Irse Mejnun alarga: “Eger Leýliniň jemagasy şikest tapsa, Leýli perişan bolur we Leýli perişan bolsa, men perişan bolur men, her erde Leýli bolsa, men anda durur men, meniň ruhy-rowanym Leýli birlen hemra durur” diýp erdi. Elkyssa, Beni Haý jemagasydan köp kişi gyryldy. Elgaraz, Nowfyl padyşa zorluk kylyp, köp adamlarny nabud kyldy. Irse, Leýliniň jemagasy şikest tapdy. Emma Leýli hem fethi-nursatny we abruýny Nowfyl padyşahga tiläp, hudaga zary kylyp, ýalbarur erdi. Elgaraz, Leýliniň jemagasy ajyz bolup: “El aman, el aman, bela zowal el iman we min eş-şeýtan bays el emi wel eman!” diýip, “Musulman kişiğe bu niçik huny-nähak

turur” diýip, gylyçlaryn gerdenlerge alyp, Nowfyl padşahnyň aldyga geldiler we “Eý şahy-alem, ne muddagaňyz bar, ne üçin biz ilini munça huny-nähak kylyp, gyrar siz, eger muddaga Leýli bolsa, bir sadkaýy-tary-muýuňyz bolsun. Liken Leýlini Mejnuna berseňiz, bizler sizden asla razy imesmez, walla siz bilur siz” diýdiler. Anda Nowfyl: “Leýlini Mejnundan ýagşy kişige berürmi sizler!” diýdi. Anda alar: “Eý, şahy-alem, Mejnun diwana perişan hatyr durur, nep-u zererin bilmes, elbetde, Leýlini nabyd kylur” diýdiler. Ene Nowflynýň adamlarydan hem bir para kişi: “Eý, şahy-alem, bular rast diýdurlar, Mejnun nep-zererin bilmes, uruş günlerde boýnuda reda salyp, fethi-nusratny Beni Haý jemagasyga tiläp, bizlerniň şikestimizni hudadan talap kylur erdi, bu diwana durur, elbetde, Leýlige zerer etgürir we ene hem hudaý tebärek we tagala aýdyp, ermiş “Eý, Mejnun, mahşar günü hemme halaýyk jem bolurlar, ol erni göterip durgan öküzni soýup, seniň toýuň bolur. Soltan Hüseýin Mürze we Mir Alyşir bagşy bolurlar, ol gün hemme halaýykga tomaşa görkezip, özüm kazy bolup, nikah kylur men; anda Leýlini saňa berür men, andan soň myradyňa eter sen” diýip erdi aýdylar.

Anyň üçin alarnyň sözleri Nowfylga makul boldy, Leýlini atasyga tabşyrdy, “Bar imdi gyzyňny kime berseň bergil” diýip, leşgerini göçürip, Mejnunga garamaý gideberdi. Elgaraz, Mejnun binowa ene näumyt bolup galdy. Irse, ol Nowfylga garap, bul sözlerni aýtur erdi.

Eý Nowfyl, pygly, kably bet,
Şul erdimi ryzalygyň?
Köňli tilige näpisend,
Ne eýlediň aşnalygyň?

Gaýta işimni kyn kylyp,
Köňlüme niçe gam salyp,
Derdi-dilim görüp, bilip,
Bolmady bir dowalygyň!

Owwal-a böýle lap urup,
Adamy munça öldürüp,
Ähli ryýasyn ýüz görüp,
Ar ededir sypahlygyn.

Söz ura sen doraň-doraň,
Ýok eken asla ar-u neň,
Ýol gide sen eleň-eleň,
Şöýle bolur sabalygyň?

Mejnun diýdi: “Sen, eý şaky,
Derdimni gozgadyň taky,
Hun kylyban benähaky,
Bes zehi nä sezalygyň!”

Elkyssa, andan soň Mejnun dilefgar bu sözlerni aýdyp, ýüz ferr beýabanga baryp, ah-u efgan tartyp, yssyk gumlarny başyga saçyp durup, kuhbe-kuh, deşt-be-deşt çarh urup, ýörür erdi. Benägäh aldydan bir piri-saýýat çykdy, iki ahu beççäni tutup, başyn kesermen bolup duranda, Mejnun üstüge bardy. Ahu beççelerge rehmi gelip: “Eý saýýat, bu biçärelerni goýabergin, menin başymny kesgin” diýip, saýýadga bu gazalny aýtur erdi:

Eý piri-saýýat şul zaman,
Bu ahylarny kyl reha.
Biçäreler tapsyn aman,
Men hem saňa eýleý doga.

Goýber diýdim, goýber heman,
Eý piri-saýýat, şul zaman,
Biçäreler tapsyn aman,
Salma bularga majera.

Nerkesleriniň haby ýok,
Esgençe berseň taby ýok,
Öldürmegiňniň huby ýok,
Azada kyl bähri-huda.

Wagryda anyň teb-u tab,
Rehm eýlegil, kylma kebab,
Kem nafe bolsa müşki-nab,
Gana boýalmak ýok rowa.

Rehm eýlegil näzik tene,
Bolgul garyplara pena,
Dökseň bu gün gan bigünä,
Mağşarda bolganyň rusyýa.

Nerkesleridir hub abdar,
Leýliden algan ýadygär,
Naçar-u tilsiz janawer,
Ermes garyplar biwepa.
Goýber ki, jany tendedir,
Gitsin ýoly her kandadyr,
Bul sürmeli göz mundadyr,
Toparaga bulganmak hata.

Biçäreler köp ýaş eken,
Mähnetge garyndaş eken,
Mejnun bilen syrdaş eken,
Bul binowa, men binowa.

Elkyssa, andan soň Mejnun bu sözlerni tamam kyldy. Erse saýýat aýdy “Eý diwana jan, sözüňni jan-dil birle kabul kylur erdim, liken beççelerim aç dururlar, men bularny alarga kuwwat kylur men” diýdi. Elkyssa, Mejnun Nowfyl bergen atyny saýýadga berdi we saýýat hem ahu beççelerini Mejnunga berdi. Emma Mejnun dilşikeste ahu beççeleriniň başlaryn sypap we gözlerinden öpüp alyp, aýdur erdi: “Eý, janawarlar, gözleriniz Leýliniň gözüge ohşar” diýip, azat kyldy. Elgaraz, andan soň, ene ýüz ferr beýabanga barur erdi. Emma bul ahu beççeler hem arkasydan barur erdiler, hergiz Mejnundan galmas erdiler we jyda bolmas erdiler, kem-kem

alarnyň sebäbiden köp janawerler Mejnunga ram boldular we arkasydan ergeşdiler. Elkyssa, Mejnun bu ahwalda ene bir menzilge etdi, irse gördi kim, bir saýýat bir gezezni tutup, boýnuga salyp, keseýin diýip duranda, Mejnun üstüge bardy we aýdy: “Eý, saýýat, bu janawarny öltürmegil, damyňny boýnudan algyl we azat kylgyl!” diýip, bu muhammesni okur erdi:

Saýdyň goýaber, saýýat, dilpara eken men dek,
Çöllerde gezip ýörgen saýýara eken men dek,
Ser tä seri-hijrandan gamhara eken men dek,
Sergeşte garyp bolgan awara eken men dek,
Al damyňny boýnudan, biçäre eken men dek.

Baş gün seniň döwründe biçäre horam etsin,
Könlüdüki gamlarny ýüz gatla heram etsin,
Her kaýda gadam tartyp, ýol tapsa, makam etsin,
Tä takaty tak bolmaý, ýaryga salam etsin,
Al damyňny boýnudan, biçäre eken men dek.

Hyz eýlesin janawer ahy dek urup jüftek,
Barsyn suw sypat akyp, gitsin ýanyban ot dek,
Gam-gussadan aýrylsyn, jöwzada biten tut dek,
Bir-birge goşulsynlar Harut birlen Marut dek,
Al damyňny boýnudan, biçäre eken men dek.

Yşk apatydan, Mejnun, julideýi-per boldum,
Owzagymy il bilmes, ahwaly-diger boldum,
Nezr et muny sen maňa, birewni tilär boldum,
Göýä ki kyýamatlyk men saňa niser boldum,
Al damyňny boýnudan biçäre eken men dek.

Elkyssa, Mejnun bu sözlerni aýtdy, irse, ol saýýat: “Eý, diwana jan, sözüňni jan dil birlen kabul kylur erdim, liken men ne kylaýym, köp aýalmend we kaşak durur men, muny ähli aýalym we beççelerimge kuwwat kylur men” diýdi.

Irse, Mejnun Nowfyl bergen ahlyhlaryny aňa çykaryp berdi. Saýýat hem ol gewezni Mejnunga berdi. Erse, Mejnun göýä ata perzendini ýitirip tapgan dek ol geweznin gerdesiden aýlanyp, zehmlerin hoşbendlik kylyp, zarp tapgan jaýlaryn malýş kylyp, ýüz-gözüden posa alyp, bendi-paýyny eşip goýaberdi. Emma ol gewezn hem Mejnunnyň arkasydan galmas erdi we anyň sebäbiden hem birniçe janawerler hezer kylmaý, munus tutup, Mejnundan aýrylmas erdiler.

Elkyssa, Mejnun şuride ahwal kuhbe-kuh mesti biygytyýar bul sypat birle barur erken, dagystanda bir çeşmäge gözi düşdi, gördi kim, bir çeşmeýi-aly, göýä ki aýnal-haýat çeşmesi dek suwy köwser suwy dek, ene bir çynary-aly bar, göýä ki darahty-tuby dek we ol çeşmäniň boýunda oturyp, suwudan andak hoş kylyp, ol darahtyň saýasynda andak bähremend bolup, bir pursat karar kyldy. Elgaraz, gözi darahtnyň şahasyga düşdi, gördi kim, darahtynyň şahasynda bir gara zag olturmyş. Mejnun ol zagyň gara perin gara lybas akyda kylyp: “Eý, zag, yzalykmy sen, gara lybas geýip sen?” diýip, ol zaga garap, bir söz diýdi:

Şah üstünde durgan gara donly guş,
Sen hem men dek ýardan jyda düşgenmi?
Könlüň gamlyk gördüm, bes özüň nähoş,

Sen hem men dek ýardan jyda düşgenmi?

Suwlukda dek gördüm ýörgen erleriň,
Söwdasydan çykyp bährewerleriň,
Başdan-aýak gara gunduz perleriň,
Sen hem men dek ýardan jyda düşgenmi?

Geýgeniň garadyr, bilip sen bir hab,
Amalsyz sopy dek durup sen garap,
Tiliň bolsa, maňa belli ber jowap,
Sen hem men dek ýardan jyda düşgenmi?

Saýramas sen, zagym, gezalykmy sen,
Däne-suwdan kemräk mezaklykmy sen,
Perleriň garadyr, yzalykmy sen,
Sen hem men dek ýardan jyda düşgenmi?

Mejnun aýdur, men dek garadur teniň,
Sözlärdim dost bilip gara guş seniň,
Aýrallyk saldymy allahym meniň,
Sen hem men dek ýardan jyda düşgenmi?

Elkyssa, andan soň Mejnun bu sözlerni aýdyp, zagdan belli jowap eşitmeý, haýran boldy. Elgaraz, Mejnun ol erden ötüp, dide girýan, syna bürýan barur erdi, bir kabylaýy-araba dahyl boldy, gördi kim, bir piri-zal bir adam boýnuga ip dakyp, eteläp alyp ýörüpdür. Mejnun aýdy: “Eý, mamajan, ne üçin bul biçäräni boýnuga ip dakyp südräp ýörüp sen?” diýdi. Anda mama: “Bul kör durur, men hem kaşak durur men, ikimiz ähd kylypmyz, işiklerde gedaýlyk kylyrmyz, her häme peýda bolsa, behem görermiz we ikimiz barabar taksym kylyp alurmyz” diýdi. Irse, Mejnun “Eý, mamajan, meniň hem boýnumga ip dakyp, alyp ýörgül, her häme peýda bolsa, men sizlerge berur men” diýip, wada kyldy. Irse, ol piri-zal Mejnun boýnuga ip dakyp, arap kabylasynda goşba-goş, öýbe-öý eteläp eltip, “Bu körlerge bir nämerse haýrat kylyňlar” diýip ýörür erdi. Elkyssa, bu meratebde Leýliniň çadyryga ýakyn etdiler. Birniçe ýaş oglanlar daş kesekler birlen urar erdiler, bedenleri jerahat bolup, ganlar her ýan akar erdi. Elgaraz, Mejnunnyň damagyga Leýliniň ysy gelip, buýy-Leýli birlen meşamy-muatter bolup, ferehlik ruý berip aýdy: “Mama jan, andak sabyr kylgyl, bul ajap hoşbuý menzil erken” diýdi. Emma mama eteläp, südräp goýmas erdi. “Bul erde dursam, bähbidimden galurmen” diýip we takat synasyndan gidip, bir söz aýdy:

Tomaşa eýläýin, durgul,
Ajap madda eken bul jaý,
Letafetlik ne hoş menzil,
Muffereh jaý eken bul jaý.

Eşibän gol-aýagymny,
Alaý bedrim feragymny,
Ysy tutdy damagymny,
Behişt asa eken bul jaý.

Der-u diwary mermerden,
Işigin gerd-u aferden,
Öýün-hargähi enwerden,
Jahan ara eken bul jaý.

Akar suw-çeşmeler her su,
Jahan doldurdy gülden bu,
Meger Leyligedir bul ku,
Ajap togra eken bul jaý.

Pelekde haýma-hargähi,
Içinde bir senem mahy.
Bu dem Mejnunga dergahy,
Ne hub dilhah eken bul jaý.

Myradymny hudaý berdi,
Tün-u gün maksadym erdi,
Ölük jismimge jan girdi,
Ki ruh efza eken bul jaý.

Gara topragy anbarmy,
Hes-u haşagy şekerimi,
Rowany aby-köwsermi,
Jahan ara eken bul jaý.

Egäm şükrüni kyl, Mejnun,
Bu erge ýol tapyp bul gün,
Görünür haýmaýy-altyn,
Ne hoş sähra eken bul jaý.

Elkyssa, andan soň Mejnun bul sözlerni aýdyp, zar-zar çün ebri-nowbahar ýyglap durup erdi. Leyli hargähde ýüz gam-hasrat birlen olturyp erdi. Irse Leyli dilaram haýma-hargähden çykyp, myhmanyga zekat-ruhsarydan sadaka kyldy we bir-birewleriden bul bahana birlen buýy-muhybbet aldy. Nägäh gözi Mejnunga düşdi, görer kim, Mejnunnyň boýnuda ip, zar-zar ýyglap garap durupdyr. Emma Leyli hem haýmadan çykyp, ýüzüden nykabyň alyp, özün Mejnunga görsetdi. Elgaraz, Mejnun mahzun şeme urgan perwana dek özüni köýdürer erdi.

Elkyssa, Leyli hem akyl we huşdan jyda bolgan diwana dek yhtyýarsyz we kararsyz erdi we zar-zar çün ebri-nowbahar ýyglady, alaç kyla bilmeý durup erdi. Emma Mejnun yşk zor kylyp, jynuny artyp, mesti-biyhtyýar ah tartyp, iplerin para-para kylyp, ýüz fere-beýabanga urup, “Waý, Leyli! Waý, Leyli!” diýip, bidir gitdi. Elkyssa, çöllerde gerdesinde wahşy, başynda guşlar uýasy “Waý, Leyli!” diýip, pygan-nala birlen çöllerni bihuzur kylyp ýörür erdi we zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, bir gazal okudy:

Gahba pelek, seniň ýüz dad destiňden,
Zulmundan köýgülik janym örtendi.
Günde ýüz eýlärem perýat destiňden,

Hijran bilen hanymanym örtendi.

Başyma günde bir salur sen söwda,
Nedir kasdyň maňa kylur sen jyda,
Leýli pyrakynda eýlediň pida,
Otlar düşüp, ustuhanyň örtendi.

Hergiz hoşlugyma tapylmas delil,
Derdim eda bolmaz, köýmes aý-u ýyl,
Kerem kyl halyma, ýa rebbim jelil,
Hasta jismi-natuwanym örtendi.

Käşki barmasaýdym gedalar bolup,
Ýar köýüne janym pidalar bolup,
Näge meni görüp edalar bolup,
Çydaý bilmeý, Leýli janym örtendi.

Maksadym, bir janym ýaryma bersem,
Anyň hyzmatynda gul bolup ýörsem,
Mejnun, Nary garyp ýyglap ah ursam,
Şerarydan gülüstanym örtendi.

Emma Mejnun bul sözi aýdyp tamam kylyp, zar-zar ýyglap olturdy, welemma hyş-tebarlary umyt üzüp ýandylar. Elkyssa, muhteser, Nowfyl Leýli jemagasyga zafar tapyp we ene Leýliniň ygtyýaryny atasyga goýgandan soň, Leýliniň atasy “Mejnun diwananyň melamatyndan gutuldyk, Nowfylga hem huda haýyr bersin, Mejnun diwanaga hem huda sabyr bersin, imdi Leýliniň waslydan tama üzdi” diýip, feragatda boldy.

Imdi Leýliden bir keleme söz eşidiň Leýliniň atasy Ibn Salamga wada kylyp erdi. Elgaraz, wada kylgan müddetleride birniçe tiwäge zer-ziwer ýükläp we tamam lagl-jöwahyrlary alyp gelip, Leýliniň atasyga bedriler we be resmi-arap olturyp, agd baglap, ol hargähi kim, Leýli olturyp erdi, şeker we şerbet tolduryp we u:d-anbar ýakyp, be hezar zowk-tomaşa birle Leýlini Ibn Salamga nika kyldylar we tabşyrdylar. Andan soň Ibn Salam Leýlini Bagdatga alyp gider boldy. Irse Leýli Bekir diýgen bir adamyň goluga bir hat berdi we aýdy: “Eý, Bekir, men gidenden soň, bu hatny Mejnunga eltip bergeý sen!” diýdi. Emma hatda andak aýdy kim: “Eý, ýary-mähribanyň, bikararyň, men bul bedhah rakyplaryň jebri-zulумыdan we sütemiden Bagdat şährige gitdim. Ruhy-rowanyňmy saňa goýup, kuruk jismimni alyp gitdim, welemma köňlüňe hiç gubar geltirme, tä men gelinçä sabyr kylgyl, tä tende janym bar, men seni unutmam, eý ýary-janym sen hem meni unutmagyl, bu namym-nyşanyň durur, saňa razdan bolsun, eý, ýary-wepadaryň, sabyr kylgyl!” diýip, nama бүkläp, Bekirge berdi. Andan soň, Bekirge garap, bir söz diýdi:

Saňa yzhar kyldym razy-dilni,
Muhabbet birlen taýý kylgyl sepilni,
Ka erde görseň ol awara gulny,
Tahammyda geçirsin aýu-ýylny,
Perişan eýleme tumary gülni,
Amanatdaryga tabşyr hatymny.

Ki men tä gelgenimçe sabyr kylsyn,
Özi gamda, gözi ýollarda bolsun,
Koduret gerdini köňlüden alsyn,
Kişi pişanada baryn ne bilsin,
Perişan eýleme tumary gülni,
Amanatdaryga tabşyr hatymny.

Meniň derdim any awara kyldy,
Anyň derdi meni biçäre kyldy,
Pelek jebri ene seýýary kyldy,
Anyň zähmi zebun, dilpara kyldy,
Perişan eýleme tumary gülni,
Amanatdaryga tabşyr hatymny.

Unutmasyn meni, men hem unutmam,
Hyýalydan demi köňlüm sowutmam,
Pelek kârin serenjamyga bitmem,
Kim andan özgäniň adyny gutmam,
Perişan eýleme tumary gülni,
Amanatdaryga tabşyr hatymny.

Gidip jismi, saňa galdy rowany,
Diýgil, eý ýar, jany-mähribany,
Alyp bargyl aňa menden nyşany,
Nyşany –Leýli boldy razdany,
Perişan eýleme tumary gülni,
Amanatdaryga tabşyr hatymny.

Elkyssa, andan soň Leýli gitgen soň, Bekir namany alyp, rowana boldy. Elgaraz, Mejnunny bir dagnyň damanasynda tapdy we ene Mejnunyň nala-ýu efganyny görüp, köňlüge aýdy “Muňa bir söz aýdaýyn, şaed Leýlini unutgaý” diýdi we : “Eý, Mejnun, aşufta ahwal, mähnetiň reýgan boldy, sen Leýlini wepadar diýip erdiň, imdi biwepalyk kylyp, şad-u horram bolup, Ibn Salam diýgen ýigitge tenini bagyşlap, Bagdat şährige gitdi. Sen heniz Leýli diýip nala kylur sen” diýdi. Elkyssa, Mejnun Bekirden bu sözni eşidip, başyny daşa urup, para-para kyldy, gany aýagyga jary boldy. “Waý, Leýli, waý, Leýli!” diýip ýykyldy, ýakyndyr kim, terki-jan kylsa. Emma Bekir aýgan sözüge puşeyman kylyp, áýdur erdi: “Eý Mejnun, men hata kyldym, ýalغان söz diýdim, turgul, Leýli wepadar durur” diýip, Mejnunga teselli berip, bu gazalny aýdy:

Bir söz birlen köňlün melul eýledim,
Arzym eşit, şahy-Mejnun, ýyglama.
Ymtyhandan Leýli sözün söýledim,
Perýat edip, köňli mahzun ýyglama.

Leýli seniň perýadyňa dözmedi,
Galam gaşyn, gara gözün süzmedi,

Hergiz senden köňül mährin üzmedi,
Sargarmasyn lagly-meýgün, ýyglama.

Uzun aýtmak üçin geldim yzyňdan,
Ýalan sözläp, uýatlyg men üzüňden,
Ganlar saçyp gara nerkes gözüňden,
Donun eýläp gandan gülgün, ýyglama.

Mejnun adyn daýym anyň tilinde,
Janyn pida edip seniň ýoluňda,
Ýaryň üçin munça hijran çölünde
Tartyp arman, atyp efsun, ýyglama.
Bekir aýdar, beýle gamgyn ýörmegil,
Gül üzüňe ýol gubaryn sürmegil,
Gaty daşy näzik tene urmagyl,
Çeşmi ganly, jismi purhun ýyglama.

Elkyssa, Bekir bu sözlerni aýdyp, Mejnunnyň goluga Leýliniň bergen hatyny çykaryp berdi we ene tilinden aýtgan sözlerini, wagyzlaryny beýan kyldy. Mejnun namany alyp, gözüne sürtüp, “Leýliniň goly degen we nazary düşgen nama” diýip, hatyny tanyp, hatyny posa kylyp, namany açyp, motalez kylyp gördi kim, “Leýli Ibn Salamga nikah boldy” diýgeç hat çykdy. Emma Mejnun bu hatny görüp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, Leýlini biwepa bilip, çün murgy-baly-şikeste bu gazalny aýdy:

Mundag erdi muddagaýy aşynalyk, ýarlyk.
Aýyrdy bir-biriden ryzaýy-aşynalyk, ýarlyk,
Her saba mün merhabaýy-aşynalyk, ýarlyk,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk!

Ýagşy ermes ähd-u peýmanyňňy bes syndyrmagyň,
Ýüz öwürip aşnalykdan köňülni tändirmegiň,
Dostny mahrum edip, agýara mähr indirmegiň,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Men seniň hijriňde ýyglap, gije gündiz zar-zar,
Ýortmuşam Hejd dagyda, yşkyňda ýok bir dem karar,
Ölmeýin tirik tapyp görmek bolurmy bir didar,
Şulmudyr, zalym wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Gaýryga baglap köňül, tutduň rehi-Bagdatny,
Mähnetiň zaýyg kylyp, tehreb edip abatny,
Köňli gatyg sen eşitmeý sen hezin-perýatny,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Kyblagähim maňa köp pend-u nesihat etdiler,
Menin üçin daýyma şam-u säher gan ýutdular,
“Leýlini taşla!” diýibän hyş-u tebarym aýtdylar,

Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Köňli seňňin, rehmi ýok hunhar eken sen, eý peri,
Men seni ýarym diýsem, sen nar eken sen, eý peri,
Ýar diýip berdim köňül, agýar eken sen, eý peri,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Aýtmadyňmy: “Men seniň ýoluňda-köňlýam bagladym,
Senden aýra bolmas ahyr jismi-janym çagladym”
Men seniň waslyň üçin umyt edip gan ýygladym,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Bimürewwet çarhy-keç reftary-älem el kallab,
Padyşahy dil gedalyk birle ten mülki harab,
Dostlar ki mehjur, mahzun boldy, düşman kämýab,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Bul meniň iki gan ýyglady “Leýli!” diýip,
Jany-jismim para boldy wasly-umyt isteýip,
Taňla mahşar ruzy kylsa ente alam-ulguýub,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Men seniň dek ýar diýip, başga jahan istemem,
Ruzy-mahşar ruzy kylsa, hüýr-u gulman istemem,
Ger behişt-anbar sereşt, tagty-Süleýman istemem,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Gözlerim düşse seniň gaşyň bilen gözleriňe,
Janymny gurban kylur men her zaman ýüzleriňe,
Toty şirin tekellim dek bes şeker sözleriňe,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Men seniň hijriň bilen iki gözümdir şem-çyrag,
Gijeler bidar bolup, Leýli diýip dag üzre dag,
Gije-gündüz sagaty bir dek tapalmas men ferag,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Owwal-a köňlümni gül deý şad-u handan etdigiň,
Müň mürewwet birle her gün haýr-u yhsan etdigiň,
Ýok mynasyp imdi bagrymny meniň gan etdigiň,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Kim Ebu Kaýs adym erdi, yşk bilen Mejnun bolup,
Men seniň hijriň bilen her gije-gündüz ýyglaýyp,
Ataşy-yşkyň bilen näzik tenim gülgün bolup,

Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Tutmadyň “Biçäre Mejnun!” diýp, barar gün adymy,
Gaýtadan bozduň bu weýran hatyry-näşadymy,
Ýar ile bolduň eşitmeý sen meniň perýadymy,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Eý ajal, gel imdi bul dünýäde ýörmek ýok rowa,
Mejnuny-dil hasta men, derdimge tapmas men dowa,
Men saňa köp dat eder men, dadyma et, eý huda,
Şulmudyr, zalym, wepaýy-aşynalyk, ýarlyk.

Emma Leýli dilaramnyň kasydany tawiz kylyp, Zeýdge berip, ene hem Mejnunnyň Leýlini melamat kylganyga bir söz okugany:

Arzym eşit, şahy-Mejnun, aýdaýyn,
Kysmaty-hak, takdyr maňa şul boldy,
Ezelden garadyr bagtym, neteýin,
Kysmaty-hak, takdyr maňa şul boldy.

Başymda mün dürli erür alamat,
Alamat üstüge bul ne melamat,
Gorkma, Mejnun janym, Leýli salamat,
Kysmaty-hak, takdyr maňa şul boldy.

Bilmenem, meni kim bazara saldy,
Birew berip, meniň bahamy aldy,
Jismi-janym bu alemde ot aldy,
Kysmaty-hak, takdyr maňa şul boldy.

Hak goýmyş seniň çün mende amanat,
Salamat sakladym kylmaý hyýanat,
Serzeneş eýleýip, kylma yhanet,
Kysmaty-hak, takdyr maňa şul boldy.

Leýli diýp, Mejnunym, saňa intizar,
Pyrkat era jismi-janym bikarar,
Gidedir, ýok ýol Naryda ygtyýar,
Kysmaty-hak, takdyr maňa şul boldy.

Emma Leýli dilaram bu sözni Zeýdge, ýagny Zeýt rahguzeştäge düzük we ene tabşyrdy özi Mejnun belakeşiň, pyrakydan göýä bir kuruk ustuhan bolup, keselmend pur zor boldy. Lälezar ruhsarasy hazapy-nämynasypdan sargardy we serbelentlik seririden tüşüp, uftadalyk we renjurlyk zyndanyga mahbus boldy we şem-çyragy baharystan ömrüğe hazan sarsarydan gelip, tapança urup zehm saldy.

Oşol ruzy ki, Mejnun binowadan aýrylyp erdi we kemaly söz dilden serwi hramany giýaýy-bisilab dek guryp, mehzi ustuhany galyp erdi we Mejnun dilefgarny arzuwmend görüp, bir

mähri-on, mähri-ýüz we ýüz mähri müň bolup, zar-nezar galyp, Mejnunny ýatlap, bir gazal okurdy:

Saba bermes maňa kim bir habar ol dilefgarymdan,
Hazan bady ösüp durur üzmäge gülgüzarymdan.

Anyň hijr-pyrazynda bu janym çykмага etdi,
Habar eýlegeýmikän bad-nesimi hal-zarymdan.

Tamam ustuhanynga düşüp ot, janym örtendi,
Hemme köýdi pygan tartyp meniň ahy-şerarymdan.

Çykyp ruhum jesediden, ten galypdyr-surat diwar,
Gelip Mejnunym hal almaz meniň bul ýog-u barymdan.

Humary tutsa her ki ol jepakeş şah Mejnunyň,
Bakar men gan akar ýoluga bu çeşmi-intizarymdan.

Başym çün eý, saba, halym oşol janyma arz et,
Seraser aýt salamym hasby-halym kär barymdan.

Diýgil Leýli, seniň nary-pyrazyň içre janym berdi,
Baryp ol bähre alsyn göterip ha:k mazarymdan.

Elkyssa, Mejnun Leýliniň “Sabyr kylgyl!” diýgenige razy bolup, sabyr eder erdi. Elkyssa, Mejnun tä edi ýyl sabyr kylady. Emma başynda guşlar uýa guýup, tohum açyp beççe kylur erdi, beýaban janawerleri hezer kylmaý, gerdeside ýörür erdiler. Erse, ene zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, başyny daşlarga urup, bikarar, bisabyr bolup, ene bir garga girip, nala-perýat birle bir post, ustuhan bolup ýatdy. Emma Mejnun dilfgarnyň atasy Seýit Beni Amyry Leýliniň ibn Salam birle Bagdat şährige gitgenin eşidip, “Mebada, Mejnun hem uwlagyp, Leýliniň arkasydan Bagdatga gitmesin!” diýip, tuşeýi-rah taýýar kylp, mysaly natuwanlar dek, goluga asa alyp, umydy-dest-u pa urup ýörüýberdi. “Diwana şuridäniň ahwalydan bir habar tapar menmukän?” diýip, ogluny kuhbe-kuh, deştbe-deşt agtaryp ýörür erdi. Nägäh bir gün bir daga etişdi. Gördi kim, bir dameni-kuhdan bir para ot şerara urup, düýd birle çyka durur. Şol otdan habar alaýyn, meger çopan bolsa soraýyn” diýip eşitdi. Gördi kim, bir dagyň garynda bir adam ýatypdyr, bir teň we daryň jaýda, adam hezer kylgu dek. Emma Seýit Beni Amyry bir ism okyp, özüge dem salyp, ol jaýga bardy. Mejnun mesti-mustagrak ýatur erdi. Seýit Beni Amyry ýüzüge ýagşy nazar salyp gördi kim, irse bildi, jiger parasy we nury-çeşm eziz perzendi durur. Emma Seýit Beni Amyry ogluny bu ahwalda görüp, gözünden katra- katra ýaşy rowana bolup, ýyglar erdi. Emma bir katra ýaş Mejnun belakeşniň ýüzüge tamdy. Irse Mejnun gözüni açyp bakdy, gördi kim, bir adam buşujynda ýüzüne bakyp ýyglap durur. Mejnun atasyny tanymaý, “Niçik adam sen, menden ne sorar sen, bu erde ne iş kylur sen, beýan kyl!” diýip, bir gazal aýdy:

Ne adam sen melek hüýli,
Nazar eýläp mähribana,
Çemen ýüzli,serwi boýly,
Saýa saldyň köen jana.

Kaýdan geldiň eziz kişi,
Beýle bolur takdyr işi,
Gan garyşan gözüň ýaşı,
Sebäp nedir, kyl beýana.

Natuwan sen asa alyp,
Muhubbet köňlünge salyp,
Sen istär sen menden gelip,
Gan ýyglar sen garybana.

Ne sözüň bar arap şahy,
Her dem çekip otlug ahy,
Köp kylur sen ah-u wahy,
Sebäp nedir bul pygana.
Mejnun aýdur, ne kylaýyn,
Sözüň nedür, aýt bileýin,
Öz halyma goý, öliýin,
Sen o ýana, men bu ýana.

Elkyssa, andan soň Mejnun bu sözlerni aýdy. Atasy aýdy kim: “Eý Mejnun belakeş balam, waý, mähneti reýgan eziz perzendim we nury-çeşmim, Mejnun jan, balam, men seniň Seyit Beni Amyry diýgen ataň bolur men!” diýip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýygap, bir donun çykaryp, egnige salyp, owrotlaryn ýapyp ýyglar erdi. Emma Mejnun sertä pa açyk we berehne erdi. Elkyssa, ol jigerhun oglunyn goludan tutup, köp pend-u nesihatlar kyldy. “Eý janym, balam, sen Leýlini wepadar diýip erdiň! Kany wepa kylgany? Imdi biwepa Leýli üçin ustuhanyňny agartyryp ýörmegil, Leýli seni unudyp, Ibn Salam birlen Bagdat şährge gidipdir, men aýtmadymmy, “Leýli biwepadyr” diýip?! Anyň üçin munça harlyk-zarlyk tartyp, çöllerde uwlagyp ýörmegil!” diýip, “imdi men seni istäp gelip men, ýörgün öýge alyp baraýyn, Leýliden saňa hiç peýda bolmady!” diýip, köp nesihatlar kyldy.

Emma Mejnun atasyndan bu sözlerni eşidip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý: “Eý, atajan, siz gelip, maňa tagna kylyp, köen ýüregimge gaýta beter ot salur siz, imdi meni öz halyma goýmas siz! Eý möwlam, waý, babam, kyblagähim we käbeýi-puštýpenahym, günçe bilur men kim, siz meniň kyblagähim bolur siz, emma atam kim we enem kim durur, bilmes men we men niçik durur men, özümni bilmes men!” diýdi. Irse Seyit Beni Amyry ogludan sahatlyk umyryn üzüp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, nala kylyp, pygan tartyp, bu sözlerni aýdur erdi. Gazaly Seyit Beni Amyry bu turur:

Kysmaty-möwölüdi ýaman, bagty zebun-belaginäm,
Mähneti barçasý reýgan, gussalarga aşnaginäm,
Apaty-hijrige hyşan, derbederi-gedaginäm,
Mähremi-hemdemi pygan, gam bilen aşnaginäm,
Leýli üçin heläki-jan, hem täleýi şum-narginäm!

It watan etdi jaýyňny, imdi saňa watan kany?
Ol heme kerr-u ferr bilen rahaty-enjümen kany?
Bir kuruk ustuhan bolup, eziz, nāzik beden kany?
Uşbu gam-u elem bilen ölseň eger kepen kany?

Gülşeni-ömürdir hazan, eý güli-bibakaginäm!

Murgy-sütem reside dek bal-u peri şikeste sen,
Hem gamy ýok zamanadan , derdige paýy-beste sen,
Her nepes ýüz pygan çekip, döwür aýlana, bir hasta sen,
Halaty-nezde, balam, imdi kaýy höwesde sen,
Imdi tirikligiň güman, kysmatyga ryzaginäm!

Sen idiň, eý guzym, maňa dähr içinde abyru,
Men sen üçin jiger kebab ki sende jiger gany suw,
Syna ha:kyňa seniň men häge kylmadadym wozu,
Birgine matlabyň sary kylmagan idim arzuw,
Başyda mähneti-jahan, eý aşyky-näbigänem!

Seyit Amyry diýdi boldy bu gün işim kyn,
Düşüpdür gamyň bilen rişteýi-janyňa çigin,
Boýnuma salgaly meniň ruzy-ezeldedir kimin,
Ataň seniň hijriňde ahyry kim ölermukin,
Rahy-talapda öle sen, waý, aşyky-parsaginäm!

Elkyssa, andan soň Seyit Beni Amyry bu sözlerni aýdyp, ogludan umydyňy üzüp, Mejnun bilen widaglaşyp, öýüğe geldi. Elgaraz, oglunyň derdini içige alyp, birniçe günden soň dünýäden ryhlet kyldy.

Elkyssa, andan soň Zeýt diýgen kişi baryp, Mejnun aşufta hala habar berdi: “Eý, Mejnun, ataň wepat kyldy, habaryň barmy, imdi ataňnyň hormatyny berjaý getirip, zyýaratga barmaňmy?” diýdi. Irse Mejnun atasynyň ölgenin eşidip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, ýolga düşüp, rowana boldy. Emma Zeýt Mejnunnyň atasynyň gabryga başlap bardy. Irse Mejnun atasynyň gabryny gujaklap, bul muhammesni okur erdi:

Bary-mähnetge karyp men erdim, eý şahy-arap,
Dagy-derdim üstüğe hem boldy, haýran men ajap,
Pendiň almaý hazretiňe asy boldum biedep,
Istyganet isterem häki-şerifinni towap,
Istesem, imdi seni kaýdan tapaý, aly nesep!

Eý gözümniň röwşeni, magzy-dil janyň idiň,
Kyblagähim, mähribanyň, derde dermanym idiň,
Gähi-gähi külbämde yzzatly myhmanym idiň,
Imdi köňlüm tagty weýran boldy, soltanym idiň,
Istesem, imdi seni kaýdan tapaý, aly nesep!

Her kaýana ýüz öwürsem, sen rahbelik eýlediň,
Jan bilen esröp meni, huny-jigerlik ýyglaýdyň,
Köp muşakgatlary tartyp, hakguzarlyk eýlediň,
Hileýi rehmiňni katg etmeý, sen pederlik eýlediň,
Istesem, imdi seni kaýdan tapaý, aly nesep!

Eýlegen pendiň seniň ýadymga düşse nägehan,
Örtenip çykgaý nehadyndan çynan otlug pygan,
Derbeder bolduň men üçin, kyblagähim, her zaman,
Zendeganyndan seniň tapgaýmu men nam-u nyşan,
Istesem, imdi seni kaýdan tapaý, aly nesep!

Tebyňa laýyk sözi dünýäde, kábäm, kylmadym,
Katyg aldym sözleriňni, dertge melhem kylmadym,
Bir günü hoşwagt olup, bir bigam kylmadym,
Merhemi-janyňm diýip, pendiňni mähkäm kylmadym,
Istesem, imdi seni kaýdan tapaý, aly nesep!

Köňlüh agyrtdym, sen azurde kyldym, kyblagäh,
Bolmasaň razy ne kylgaý men imdi ruýy syýah,
Häkiňe ruhsar sürtmäge gelip men uzrhah,
Öt günähim, bolmaýyn şermendeýi ruzy-jeza,
Istesem, imdi seni kaýdan tapaý, aly nesep!

Nary-dünýäden sapar kyldyň beka rahtyn tüzüp,
Heýl-u hyş, akrabalar, barçadan mähriň üzüp,
“Gelmedi Mejnun belakeş” diýip, ýolumga gözüh süzüp,
Intizarlyk birle jan berdiň, kyblam, köňlüh bozup,
Istesem, imdi seni kaýdan tapaý, aly nesep!

Elkyssa, andan soň Mejnun bu sözleriňni aýdyp, ýyglaý, atasynyň gabrynda üç gije-gündüz durup, hatmy-kuran kyldy. Andan soň zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, ene çöl-beýabanga ýüz urup, kuhbe-kuh, deşbe-deş ýörüberdi. Teby-mübäregi hahyş kylgan erde karar tutdy we zar-zar ýyglaý olturdy. Nägäh birew oýga etişdi, emma birniçe wagt ol erde karar aldy.

Imdi söz Leýli dilaramdan eşidiň kim, Leýli dilaramny Ibn Salam Bagdadyga berip, erusdarlyk kylyp, tabşyryp erdiler, kim Leýli Bagdat welaýatyga bardy, gije-gündüz Mejnunnyň pyrakda köýüp-ýanyp, ýyglaý, kuruk ustuhan bolup erdi. Welemma Ibn Salam şad-u-horram bolup, bir gije Leýliniň hargähi-haýmasyga girip erdi. Şol halatda Leýli dilaram hudaý tagalaga özüni howala eýläp, pena istäp, bir mynajat okudy:

Hudawend-a, kerim-u züljelal-a,
Özüمنى zatyňa kyldym howala.

Pena bergin bendäň men natuwana,
Kylaýyn dergahyňda ah-u nala.

Amanatga hyýanat kylma, ýa reb,
Zowal ötgürme, ýa reb, bul kemala.

...Ne müşgil gül gaşynda bolsa ýüz har,
Bolur bilbil guşy haýran-u wale.

...Leýli hasta Mejnuny-dilefgary,
Ylahy sen etirgeý şol jemala.

Emma Leýli dilaram bul sözni tamam kyldy. Irse, Ibn Salam Leýliniň haýmasyga girip ka:my-dil hasyl kylur boldy. Emma Leýliniň şeraftydan hudaý tagala bir perini Leýli suratynda kylyp, Ibn-es-Salamga görkezdi. Esed ibn es-Salam anyň birlen jüft bolaryn diýip, gol uzatsa, ol peri: “Sen meniň jynsym ermes sen” diýip, jeň salur erdi. Bara-bara halaýyk agzyga düşüp, meşhur bolup, ryswalykga aýed kyla başlady. Emma Leýli dilaram mesti-biygtyýar bolup, Mejnun pyrakyda gezip, ah-u nala birle bir söz diýgeni:

Meni-dilhasta halyn sorgaly, eý jehsuwarym, gel!
Bolan awaraýy-bihanyman,eý ýary zarym, gel!

...Eda bolmas aýtsam hasby-halym Nary-u zara,
Eýa, eý, intizary-Leýli, Mejnun atly ýarym, gel!
Elkyssa, Leýli bu halda edi ýyl ömri be ser kyldy.

Elgaraz, Ibn Salamnyň ýüregi howul kylyp, halaýyk namysydan gorkup, gol uzatmas erdi. Elkyssa, Ibn Salamga Leýliden we periden-ikisiden hem Nesibe bolmady. Elgaraz, Leýliniň halyny görüp, howp edep erdi: “Mebada, munda ölmesin, her niçik bolsa, ata-enesige tabşyraýyn” diýip, eltip tabşyrdy.

Elkyssa, Leýlige gün-günden Mejnunnyň yşky zor kylyp, renjurlygy gün-günden zyýada bolup, läle dek ruhsarasy sarygyp, sahatlyk umydyndan we mesrurydan düşüp we renjurlyk zyndanyga giriftar bolup, baharystan ömürge bady-hazan eli tapança urup, zehm saldy. Gün-günden ataşy-yşk mostawly bolup, köýgen jigerige tab lerze saldy we gaýta başdan şikest sala başlady. Bady-muhubbet gurutgan sebzeýi-myradyny bu ot köýdüre başlady. Enesi bu halatda gyzyňy görüp, ýüzüge gözlerini sürtüp, ýyglar erdi, ene Leýli dilaram enesini nermdil halatda görüp, uzr-nyýaz işigin açyp, raz aýtdy. Elkyssa, enesini çagyryp: “Eý,enejan, waý, kägbeýi-maksudy-arman, her çend syrymny pynhan kylyp, huny-jigerler ýutdum, imdi jan damakga gelipdir, bu gün ý ataňla Mejnunnyň hijridenöler men, imdi ölsem, meniň ganyň seniň boýnuňa galur” diýip: “Zynhar, be sed zynhar birniçe wesetim bar” diýip, aýakyga gözün sürtüp, nalyşa girip ýyglar erdi. Emma her gözüden şeş katar ýaş jary bolup, Mejnunnyň hasby-halydan aýdyp, bir wesetnama kylyp galgany:

Men ölgenden soň eşidip, Mejnun gamhana gelgeýmu,
Talap eýläp wysalymny ki ol jahana gelgeýmu,
Elem aýdyp saňa ol gün, ýörüp, hemhana gelgeýmu,
Pyragym oduga köýüp ki bir perwana gelgeýmu,
Bolup serkeşde perişan ki ol diwana gelgeýmu.

Bolup nerkesleri jary, döküp hunaba dek ýaşı,
Ýyglap, özün urup her dem, goýup bosagaň başy,
Ýüregi yüz jerahatdyr urup başyga çün daşy,
Daryg edip diýgeý: “Ölsem bolup kim anda ýoldaşy”,
Başymga “Waý, Leýli!” diýip ki bir diwana gelgeýmu.

Itin ýaňlyg ol gün ölesi ahlar tartyp,
Jigerni para eýläp kim ýakasyn çäklär ýyrtyp,

Bu dünýäniň pygan-u nalasy çün başyga artyp,
Lahat topragyna başyň urar huny-didesin sürtüp,
Bolup serkeşde perişan ki bir diwana gelgeýmu.

Işik aldyga geler kim, andak çekibän üýni,
Pyganydan deşilur göýä bir çarhy-gerduny,
Kylyp ganlyg ýaşydan jamasyn andak gülgüni,
Jahan awarasy bolgan men üçin, belki, mejnuny,
Bolup serkeşde perişan ki bir diwana gelgeýmu.

Pelekniň jebriden başyn uruban, bidatlar eýläp,
Eşitgen jahnawerlerniň baryn näsatlar eýläp,
Pygan tartyp, belent awaz ile ki perýatlar eýläp,
Mazarym häkini görse, başyga berbatlar eýläp,
Başymga “Waý Leyli!” diýip ki bir diwana gelgeýmu.

Elkyssa, andan soň enesi Leyliden bu sözni eşidip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap: “Eý, janym, balam, waý, nury-çeşmim, dilbendim, ýüregimniň kuwwaty, ýalduz balam, men ne alaç kylaýyn kim, meniň sözüm jaý tutmasa, ataň digen zalymga aýtsam, “Men perzendimni ol diwanaga bermes men” diýip, kabul kylmaýdy. Eý, Leyli jan, gözümniň ak-garasy balam, her sözüň bolsa aýtgyl, jan-dilim birlen kabul kylaýyn!” diýdi. Anda Leyli: “Eý, enejan, imdi ne söz aýdaýyn, bir söz aýdaýyn: meniň wesetimni berjaý kylgaý sen, men bul gün şul derd-u elem birlen ölür men, eger şol diwana gelse, sen any ynjytмагаý sen, eger ynjytsaň, meniň ruhum senden näsat bolur. Meni razy kylur bolsaň, hergiz ynjytмагаý sen!” diýip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, bir söz aýdy:

Meniň wesietim saňa, jan enem!
Kaçan gelse, söwer ýarym ynjytma!
Meniň üçin gara bagry gan enem,
Ýaman söz diýp, gamgusarym ynjytma!

Hiç kim any menden gaýry görmesin,
Ýaşly gözün topraklara sürmesin,
Intizarlyk çekip, garap durmasyn,
Hasratymda har-u zarym ynjytma!

Enem, saňa barça sözüm söýledim,
Hak azabyn ýada salyp oýladym,
Tirilikde waslyn arman eýledim,
Zynhar gelse, Mejnun ýarym ynjytma!

Meniň ýarym, görseň, pelek mahydyr,
Meniň bilen ölmek köňül hahydyr,
Ady Mejnun, aşyklaryň şahydyr,
Merdi-meýdan, şahsuwarym ynjytma!

Dünýä sapasyga köňül goýmagan,

Mähnet çekip, ýar waslyna doýmagan,
Leýli aýdur, menden gaýra uýmagan,
Meniň üçin dilefgarym ynjytma!

Elkyssa, andan soň, enesi Leýliden bu sözni eşitdip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, aýdy: “Eý, janym, balam, waý görer gözümniň röwşeni, ýalguz balam, sen bu dünýäden ruhlet kylgu dek bolsan, men niçik takat kylur men!” diýip, perýat-pygan kylur erdi. Ene aýdy: “Eý, jan gyzym, waý görer gözüm we sözlär sözüm, ol gara günde seniň täretiňe köp halk-halaýyk jem bolurlar, men alarnyň arasynda seniň Mejnunyňy niçik tanyp wesetiňni berjaý geltürir men?” diýdi. Anda Leýli zar-zar, çün ebri-nowbahar ýygglap, enesige Mejnunnyň nyşanalaryny aýdyp, “Bu suratda durur” diýip, Mejnunnyň hasby-halydan habar berip, söz aýdur erdi:

Ot düşübän başyga şerarasy,
Suw bolup akadyr jigeri anyň.
Ýokdur eleminiň hiç şumarasy,
Ne bardur özünden habary anyň.

Başy açyk, berehneýi-pa erür,
Yzynyň topragy totuýa erür,
Ol a:ly azyzy rehnema erür,
Bu erlerge düşse güzeri anyň.

Başym üzre gelse ol pygan kylyp,
Toragymny aňa hemnyşan kylyp,
Zarlap, bahar ömrün ol hazan kylyp,
Tapmady bir kemal semeri anyň.

Örgenip ismimi, “Waý, Leýli!” diýip,
Ýat edip aýdadur gam-hasrat gelip,
Içinde elem-u köňlünde şekip,
Belli, maňa nepdir zeri anyň.

Elkyssa, Leýli dilaram enesige bu wesetni aýdyp, tamam kyldy. Irse enesi eşidip, nowhaýy-zary birle boldy. Leýli dilaramnyň gülüstan arezi kem-kem sola başlady. Tamam agzalary sust bolup, zaýyflyk meýdanyga gala başlady we bir tarapa ýatsa, ene bul tarapa tura bilmes erdi. Nerkesleri her tarapa bakyp, intizarlyk taptyp, ýyglar erdi. Emma Mejnunyň ruhy bir kebuter suratynda gelip, işigiň aldyda bir şahaga gonup, perýad-u zar kyla başlady. Emma Leýli dilaram renjurluk besaty üzre olturyp, ol guşa garap, bu mustezady okudy:

Eý suraty ankaýy, ajaýyp janawar guş!
Jaýyň idi gülşen.
Neçün men dek hastanema sen dili-nähoş?
Şah üzre neşin!
Syngan görünir ah-u nedamet birle balyň,
Bir mojde ten-u efkar!
Haýran-u serasime bolup sen nige medhuş!
Öz halyňa ýok sen.
Syngan görünir seniň melamatda ganatyň.
Perwaz ede alman!

Göýä ki sapar wagty bolup sen maňa hem düş.
 Kyl gaşymda mesgen!
 Mejnun başyga bal-u per bolgan görünir sen,
 Gany-jigeriň päk!
 Eý totuýy-gülşen, ne üçin talhy-semer sen?
 Halyňny beýan et!
 Bul çarhy-pelek mähnetige bolduň hemaguş,
 Bes, kaýsy zamandan?
 Eý murgy- säherhyz, saňa Leýli elem aýtur,
 Mejnunga beýan kyl!
 Her erde goýup-uçsaň, eger, kylma feramuş!
 Aýdym saňa bir pend!

Emma Leýli dilaram bul mustezadny tamam kyldy. Irse, ol guş girýan-girýan uçup ýörür erdi we Leýli dilaramnyň sagatba-sagat derdi zyýada bolup, derdi-gamnäk gussa-ýu elemnäk we çeşmi-çemnäk tebi-taby efzun we dideýi-purhun, ebýady-Mejnun “Haý daryn! Haý daryg!” tartyp we galganrazy-dilini kyýamatga howala kylyp: “Ah, yşk!” we “Ah, Mejnun!” diýip, jan behak teslim kylur halyda bir gazal okugany:

Didar gally kyýamat gelmeliň, eý ýar, jan Mejnun!
 Oşol gün aşkärerazy-nahan, Mejnun!

Seniň ýadyň bilen tabşyrmyşam hakga janymny,
 Sen hem gelgil yzymdan durmaýyn sagat, zaman Mejnun!

Wysalyň arzuw eýläp geçirdim ruzgärimni,
 Tüzüp rahtym, penadan göçmüsem dar el aman, Mejnun!

Diýdi Leýli bakada intizaryň kylma köp,Nary,
 Etişgil tiz goşulgaý anda bul ruhy-rowan Mejnun!

Elkyssa, andan soň Leýli bu sözlerni aýdyp: “Waý, Mejnun!” “Waý, Mejnun!” diýip, bir ah tartyp, jan berdi. Elgaraz, enesi perýat kylyp, saçyn ýaýyp, ýüzüp ýyrtyp, başyga toprak saçyp, göýä başyga kyýamatny wepa kyldy. “Waý, myradyga etmeý ölen gyzym, waý, ýalgyzym, balam!” diýip, pygan kylur erdi. Emma Leýli ölenden soň, atasy etraby-jewanypga habar goýup, ekabyrlar, ulamalar we uluglar – hemme jem bolup, jynazasyny okyp, depin kyldylar. Ulug-kiçik, jemi arap halkyga agyr matam düşdi. “Bu aşygy-päkler zulum astyda ezilen katyg agyr jepalar birle namyrat ötdüler” diýip, närazlyk bildirip, nowhalar birle ýyglar erdiler.

Emma ol jemaganyň arasynda Zeýt bar erdi. Ol Leýliniň jynazasyn okugan soň, ýas baglap, goluga asaýy-natuwany alyp, “Baryp, Mejnunga Leýliniň wepatyny habar bereýin” diýip, ýolga rowana boldy, ýüz fere beýabanga urup: “Waý, Mejnun, aşyky-päk!” diýip, çeşmi girýan barur erdi. Elgaraz, bir dagnyň damanasynda köp wuhuş we tuýur birlen Mejnun: “Waý, Leýli!”, “Waý, Leýli!” diýip, perýat-pygan kylyp durur erdi.

Mejnunyň daşynda guş-gumrular, perendeden derende, бүтин beýaban janawarlary üýşüp “Aşyky-päkler!” diýip, matamzedelik birlen nala kylurlar. Emma Zeýt hem alarga goşulyp, “Waý, aşyky-päkler, aşyky-namyratlar!” diýip, nowha kylyp, ýyglar erdi. Mejnun gördi kim, kamaty ham bolgan, ýoluň çaňy ýüzüğe urgan, golunda hasa, agzydan ot-ýalyn saçyp bir pir

gelür. Elgaraz, Zeýt baryp, zar-zar ýyglar erdi. Anda Mejnun dilefgar Zeýtge bakyp, bu sözlerni aýdy:

Saňa kaýdan sütem etdi?
Bu ýañlyg ah-u zaryň bar.
Nepes çekseň, ýalyn çykdy,
Ajap otlug şeraryň bar.

Için gamdan dolup, daşgan
Başyňdan sili-gam aşgan,
Ýaman katyg işe düşgen,
Bu erlerge güzeriň bar.

Hazan urgan ýüzüň bagy,
Ötüpdür döwletiň çagy,
Özüň diwana ýa sagy,
Jahandan ne habaryň bar?

Gözüň silabasy jary,
Kylur sen dembe-dem zary,
Kaddyňny ham kylyp bary,
Hazanlyk gülgüzaryň bar.

Lybasyňdyr gara gunduz,
Ýügürgeç gijeýu-gündiz,
Maňa dilsuz olup ýalguz,
Ne pikir-u ne hyýalyň bar?

Ki bir erde duralmas sen,
Jowaby hoş beralmas sen,
Parahat olturalmas sen,
Ne sabr-u ne kararyň bar.

Meni diwanaýy Mejnun,
Elem agyştasy mahzun,
Munuň dek gamda sen neçün,
Leftafatsyz baharyň bar?

Elkyssa, Zeýt Mejnundan bu sözlerni eşidip, bedhal we gün-lal hezar-hezar ajyz we biçärelilik birle wepaty-Leýli dilaramdan habar berip, bir muhammes okudy:

Olap çün täleýiň wajgun, eýa, eý, aşyky-şeýda,
Solup güli-aryz, bilbil ki düşdi ah-u waweyla.
Nepes çekinçe bir endaza birlen ötdi bul dünýä,
Adem mülküge laýyk boldy bul gün kamaty-ziba,
Saňa tabşyrdy dagy-dilni, dünýäden ötüp Leýla.

“Jahan bagyga apat etdi bös” diýip, Leýli peri gitdi,

Eesiz gülzarynyň bir tikenige gül bergi-teri gitdi,
Köňül şebazy uçmakdan galyp, bal-u peri gitdi,
Sureýýa döwrüden çarhy-pelekniň enweri gitdi,
Saňa tabşyrdy dagy-dilni, dünýäden ötüp Leýla.

Gamyňdan baglady ýükni “baka söwdageri men” diýp,
“Zamiri-päki talgat kim, aşyklar serweri men” diýp,
“Gamy-Mejnuny ýarymny çekip, ahyr öleri men” diýp,
“Bu dünýäde wepa görmeý, ahyr pany bolary men” diýp,
Sana tabşyrdy dagy-dilni, dünýäden ötüp Leýla.

Baka mülküge rahtyn çekmişdir ol şirin jan, Mejnun,
Goýup başyňa täji-hosrowy ah-u pygan, Mejnun,
Gam derdide sen warys bolup galdyň çünan, Mejnun,
Gidip magşuk-u aşyk galgany gattyg ýaman, Mejnun,
Saňa tabşyrdy dagy-dilni, dünýäden ötüp Leýla.

Özi dilşad-horram gitdi (?) , galdy ki matamy artyp,
Serenjamy-wepa weýran bolup galdy gamy artyp,
Wesetnama goýdy saňa (köýüp) otlug demi artyp,
Ýüregi dagydan hem gözleriden şebnemi artyp,
Saňa tabşyrdy dagy-dilni, dünýäden ötüp Leýla.

Çemenden serwi ragnalar gamyňdan erge pest oldy,
Jahan burnalaryga çarh-u ger diýdiň, şikest oldy,
Tekellimden dörän şanlar näagzy şumy-best oldy,
Melek ragnalary ahyr lahatga paýy-best oldy,
Saňa tabşyrdy dagy-dilni, dünýäden ötüp Leýla.

Seniň ýaryň “Wepadarym”diýdi, mähnetlerin goýdy,
Ýygştyrgan muhubbetden hemme külpetlerin goýdy,
Pyrak eýýamyda jem eýlegen hüjjetlerin goýdy,
Men Zeýd-u sen Mejnunga (barça) zilletlerin goýdy,
Saňa tabşyrdy dagy-dilni, dünýäden ötüp Leýla.

Meni-biçäre Zeýdi-hastadil, hatyry-perişanyň,
Anyň kaýsy bir dagyn aýdaýyn men zary-haýranyň,
Meniň bagrymny örtär nala çekseň otlug efganyň,
O now halyň görüp, bes bolmagan çü çeşmi-girýanyň,
Saňa tabşyrdy dagy-dilni, dünýäden ötüp Leýla.

Emma Zeýt biçäre ahwal bul gazalny okyp tamam kyldy. Irse, Mejnun binowa andak nalyşga girdi kim, süňekleri joş uraberdi we tamam siňirleri mysaly howaladyr ot saçaberdi, nerkesleriniň silaby tугyýan edip, fewwareýi-möwçe durdy, kim, göýä ki Nuh tupany gaýta başydan berpa boldy. Nalaýu pygany halk-halaýykny andak gulgulaga saldy kim, göýä kyýamat boldy we tahaýýyr derýasyga andak gark boldy kim, zemin, asman we gün mekanydan habary

bolmady. Pyrkat ataşyga andak örtendi kim, tendürstlük alemiden çykyp, hyrman beýabanyga tüşdi, huş-hyred başydan uçdy we ýas meýdanyga ýüz urdy. Zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, Nejdi-püri-jepadan düşüp we peşatgähi-Leýli dilaramnyň hargehi-haýma sary garap, bir gazal okudy:

Gözümge jilwe bergen, Leýli hargähi, kany Leýli?
Gije-gündiz ýatan ýyglap, neşatgähi, kany Leýli?

Maňa bu şum habar etdi anyň çün çekmişem nala,
Meniň bu hasta köňlüm bir hoşgähi, kany Leýli?

Jahanda şeýle gam görgen, melamat deştide ýörgen,
Teri jismini köýdürgen, çekip ahy, kany Leýli?

Meniň çeken jepama dözmeýin şehla gözün ýummuş,
Hemme alem işiniň ýary-dilhahy, kany Leýli?

Garyp jismini andak pyrkat örtedi ýakyp,
Bu Mejnun binowanyň ýagşy hemrahy, kany Leýli?

Emma Mejnun binowa bu gazalny tamam kylyp, ýüzi bejanebimakamy-Leýli kylyp we Leýli dilaramnyň haýmasy sary göz tikdi. Elkyssa, muhteser, perýat zary kunen “Wa-hasrat-a!”, “Wanedamat-a!” diýip, jismi-pür şerarsyny etgürdi, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, başyga daşny urdy, erse başy ýarylyp, gan aýagyga jary boldy, huşudan gidip ýykyldy we ölüň dek nepesi gelmeý ýatur erdi.

Elgaraz, Zeýt Mejnunyň başyny dyzyga alyp, zar-zar ýyglap, başy ganlaryn artyp, olturyp erdi. Birniçe sagatdan soň, Mejnun özüge gelip, “Waý, Leýli!” “Waý, Leýli!” diýip, Leýliniň mähellesi tarapyga rowana boldy. Irse, Leýliniň mähellesige etişdi.

Emma Leýli dilaramnyň enesi zyýaratgähde gyzynyň mazary sary bakyp, Leýliniň elemi tartyp, ýyglap olturyp erdi. Nägäh gördi kim, bir şurda hal diwana gelür, kuruk ustuhan, näzik bedenler para-para bolgan, hemme eri öz gany birlen hemreň öwsüp duran. Bir elide daş, gögsüge urup, bir elide gum, başyga sowrup, baş açyk, aýak ýalaň gözüde ýaş, bagryda daş, tilide Leýli, göýä başyga kyýamat bolgan dek nalaýu-perýat kylyp, “Waý, Leýli!” “Waý, Leýli!” diýip, ýalançyny dar-teň kylyp, ah-u nedamat birle gelür erdi. Emma Leýliniň enesi ol diwanany özi dek köýgen-hemdert görüp we ene gyzynyň weset kylgan diwanasy güman edip, aldyga baryp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, bir söz aýdy:

Kim sen, maňa adyňňy aýt ki munça eýlär sen pygan!
Arzy dilim, dadym eşit, neden erür sen bagry gan!
Sözlegil derdiňni bu dem, kyl imdi halyňny beýan,
Ahyňdan alem ýyglaşar, titreşer zemin-u asman,
Gel, eý ýigit, ýyglaşaly sen bir zaman, men bir zaman!

Sen çarhyňa çekseň eger otlug düün deň ahyny,
Men köýdüreý ahym bilen dokuz pelek hargähini,
Saldym gara er astyga gerdunnyň enwer mahyny,
Sen agtaryp tapmaň nyşan tagty-köňülünin şahyny,
Gel, eý ýigit, ýyglaşaly sen bir zaman, men bir zaman!

Pynhan lahad topragyga, eý mähribanym bir balam,
Bady-hazan urdy bu gün, armany-janym bir balam,
Men munda pyrkat şamyda, erge nahany bir balam,
Bilmem bu gün barsam kaýan, eý binyşanym bir balam,
Gel, eý ýigit, ýyglaşaly sen bir zaman, men bir zaman!

Geldiň ne matlap birle sen kim, maksadyňny eýle paş,
Bul zaman kimden aýrylyp her dem urar sen erge baş,
Ahyňa bagrym örtenür, çeşmiň nä mundaý ganly ýaş,
Nalana ýokdur takaty ger bolsa her kim bagry taş,
Gel, eý ýigit, ýyglaşaly sen bir zaman, men bir zaman!

Alemge sygmas nalyşyn, toga düşükdir peýkeriň,
Bu alemi paýmal eder berbat urup hakisteriň,
Bahr oldy göýä bul zaman her ýan akyp-çeşmi-teriň,
Menden hem artykmy durur, oglum, seniň derdeseriň,
Gel, eý ýigit, ýyglaşaly sen bir zaman, men bir zaman!

Men kuhy-gam uftadasy sen deşti-gam awarasy,
Men derdi-dil biçäresi, sen dagy-dil saýarasy,
Men hijriniň dilparasy, sen tiri-pyrkat parasy,
Men Leýliniň gamharasy, sen bagty bed ýüz garasy,
Gel, eý ýigit, ýyglaşaly sen bir zaman, men bir zaman!

Sen ýiglasan boýnuň burup, jismimde janym örtenür,
Otlug pyganyňdan seniň ruhy-rowanym örtenür,
Sabr-eýleşem bul derdge, menzil-mekanym örtenür,
Kaknus dek ursam bal-u per, bu aşýanym örtenür,
Gel, eý ýigit, ýyglaşaly sen bir zaman, men bir zaman!

Leýli pyrakydan maňa ýutmak işim huny-jiger,
Baksam seniň ahwalyňa, sen hem weli menden beter,
Men külbeýi-ahzan era, sen derbeder, sen derbeder,
Bilmem myradyňny seniň, Mejnunmy sen, hahy diger,
Gel, eý ýigit, ýyglaşaly sen bir zaman, men bir zaman!

Emma Leýli dilaramnyň enesi bul muhammesni tamam kyldy. Irse Mejnuny-hatyry perişan we zary-nalan, çeşmi girýan Leýli dilaramnyň enesiniň aýagyga düşdi we gözleriden akan eşki-nedamaty başydan aşdy we hary-naumytlyg gelip, bagryny deşdi. Elkyssa, muhteser, Mejnun dilefgar zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, Leýli dilaramnyň enesige garap, bir gazal okugany:

Eger yzhary-hal aýtsam,
Eýa-eý, ene, Mejnun men!
We ger Leýli adyn tutsam,
Ki bir diwana-Mejnun men.

Jepasy heddiden aşgan,
Pygany asman etişgen,
Halaýyk agzyga düşgen,
Ajaý efsana Mejnun men.

Saňa Leyli erür perzent,
Maňa jananaýy-dilbent,
Jepasy bolsa hem herçend,
Aňa mestana Mejnun men.

Gelip yşk aklyny algan,
Muhubbet deştige salgan,
Başynda güş uýa kylgan,
Öýi weýrana Mejnun men.

Şeraby-bihuda içgen,
Özüniň janydan geçgen,
Gähi ýangan, gähi öçgen,
Çün ataşhana Mejnun men.

Jahan söwdasydan çykan,
Teni-jany erip akan,
Hyýaly-şem ýakan
Peri perwana Mejnun men.

Ne dünýä lezzetin bildim,
Ne pikri-ahyret kyldym,
Sygynyp Leyli diýp geldim,
Ne men bigana Mejnun men.

Emma Mejnun dilefgar bu gazalny okyp tamam kyldy. Irse Mejnun bildi kim, bul zaýyfa Leyliniň enesidir. Emma Mejnun zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, Leyli dilaramnyň enesiniň etegin gözüge sürtüp, başyny ere urdy. Emma Leyli dilaramnyň enesiniň ýadyga Leyliniň kylgan weseti düşüp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, merhemet birlen. “Fetile-fetile bolgan saçlaryny daragaýyn” diýip, engiz kyla başlady. Mejnun remide tab “Tizräk Leyli dilaramga jan tabşyraýyn” diýip, hyz kyla başlady. Elkyssa, muhteser, şah Mejnun Leyli dilaramnyň enesige bul sözni aýdy:

Arzym eşit, gözi ýaşly, jan enem!
Gulak salgyl, men bir zaman ýyglaýyn.
Ulug ýaşly, bagry daşly jan enem!
Dagy-derdim edip nyşan, ýyglaýyn.

Dünýä geldim, yşk merkinde tutuldym,
Pelek bilen humar oýnap utuldym,
Panydan bakyga men hem atyldym,

Bu hijrandan tapmaý aman, ýyglaýyn.

Ýagşy sözge-uçar guşlar il bolur,
Ýaman sözge-peşe güýçli pil bolur,
Bu ahwal niçe aý-u ýyl bolur,
Örtär meni dagy-hijran, ýyglaýyn.

Talaň saldy bady-hazan baharym,
Gül şowkuna artar meniň humarym,
Sabr eýleşem, pelek bermez kararym,
Ýakam ýyrtyp, dide girýan ýyglaýyn.

Gül açyldy, bilbil gany saçyldy,
Başdan bary muşakgatlar geçildi,
Suw bermäne bulagy açyldy,
Jismim öýün kylyp weýran, ýyglaýyn.

Pelek mahy er goýnuga batypdyr,
Senden menden sabr-u takat gidipdir,
Imdi pyçak ustuhana etipdir,
Ýokdur imdi derde derman, ýyglaýyn.

Takatym ýok imdi munda bakmaga,
Hyjlatdan suw bolmuşam akmaga,
Jähd edeý men pany öýden çykмага,
Aşyklarga düne zyndan, ýyglaýyn.

Leýli, Mejnun geldi, munda ýok boldy,
Çarhy-pelek köňlün bozdy, çäk boldy,
Muňa gelgen mülki ahyr häk boldy,
Dünýäden dat edip-efgan, ýyglaýyn.

Çarhy-pelek jebri meni gurtdy,
Aýrallyknyň derdi-dagy eritdi,
Majnun aýdur, imdi nobatym etdi,
Imdi bizden gitdi döwran, ýyglaýyn.

Elkyssa, Leýliniň enesi Mejnundan bu sözlerni eşidip, bildi kim, gyzynyň aýtgany Mejnuny şuldur. “Anda gyzymnyň wesetini berjaý geltireýin” diýip, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, aýdy: “Eý, Mejnun, janym balam, gyzym seni bir zaman tiliden terk egmedi. Öler wagty “Waý, Mejnun!” diýip, jan berdi. Seniň bütin şuride hal suratlaryňny gyzym maňa bir-bir beýan kyldy. Leýli maňa weset kylyp erdi. “Bir elinde daş, göwsüge urup, çöl gumuny başyga sowrup, perwa kylyp, yzzat-ekram bilen köňlüni alawergin, any hoşnut edip ibergeý sen, zynhar ynjytmağaý sen” diýip erdi. Tura gel, öýümge ýörgül, egin-başıňny päk kylyp, ýüzüňni we sakallaryňny, fetile käkilleriňni ýuwup, şana urup, gol-aýagyňny ýaglap, saňa aruslyk kylaýyn kim, tä ki Leýliniň arwahy menden hoşwagt bolsun!” diýdi. Irse, Mejnun Leýliniň bul westini enesiden

eşidip: “Eý, ene jan, hudaý tagalanyň hormatydan mundag sözi maňa diýme, bu ýörişim, bu halym hem bul dünýäge köp. Eý, ene jan, gelgil maňa Leýliniň mazaryny nyşan bergin!” diýip, bu sözlerni aýdur erdi:

Eý,ene, goý bu zarlykdan,
Söz aýtma hak guzarlykdan,
Bu now ermes ki barlykdan,
Gutgar bu intizarlykdan.

Hazan degdi,gülüm ötdi,
Gözüm ýaşy ýolum tutdy,
Ki ölmekden nyşan etdi,
Ýok afzal kim, bu barlykdan.

Her çend perweriş kylur sen,
Tabha muhalef iş kylur sen,
Leýlige meni iş kylur sen,
Mergub erürmi ýarlykdan.

Eý, ene, mähriban janan,
Jan bermek çün ýolda men an,
Rahy-talapda goýma haýran,
Goý, öleýin bu harlykdan.

Munça maňa zar eýleme,
Bigana diýp har eýleme,
Maksat göwnün dar eýleme,
Öldürme bed humarlykdan.

Maňa aýd-u saňa nowruz,
Köýdürdi meni bu yşk dilsuz,
Ýagşy mahal, ötmesin ruz,
Aýrylmamagaýyn jewarlykdan.

Azmym idi bes penahy,
Göz sürmesi häki-rahya,
Matlap-maňa rowzegähi,
Geldim ki jan saparlykdan.

Sen ene, men aşyky-zar,
Sen syna çäk, men dilefgar,
Miesser etse birubar,
Leýli birle hemdiýarlykdan.

Mejnun şikeste dest-pa men,
Gurbatzede binowa men,

Eýlegeý ähde wepa men,
Mestan çykyp humarlykdan.

Elkyssa, Mejnun dilefgar zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý, bu mersiýäni tamam kyldy. Irse, mesti-biygtyýar ahy-pür şerer tartyp, raks, edip, çün bady-sarsar dek her tarapga bakyp, Leýliniň mazaryny istäp, ýüwürir erdi. Elkyssa, Zeýt Leýliniň mazaryny nyşan berdi. Irse, Mejnun Leýliniň gabryny görüp, başyny daşa urdy, erse, başy ýarylyp, gany aýagynyň ýüzüge jary boldy we gubary-markadydan gözlerige totuýa ornug sürtüp, nala-ýu pyganga durdy kim, hiç tap-takaty galmady. Suzy-dil tä bardy, hedden aşdy we pyrak-şiddeti zor ede başlady. Elkyssa, muhteser, bu meratybda mesti-bihal birniçe sagat özüni bilmedi. Zamandan soň huşuga gelip, nala-ýu pygan birle rowzegähi – Leýlini guçup, pelekden şikaýat kylyp, zar-zar ýyglaý, bir söz aýdy:

Hiç kimsäniň senden işi bitmedi,
Munça hem jebirli-jepaly pelek,
Senden birew myrat tapyp ötmedi,
Mähnetli, külpetli, belaly pelek.

Muflislerni wepa bile görmegen,
Ganylarny husud bile görmegen,
Wada kylyp, ykrarynda durmagan,
Günbe-günden artyk yzaly pelek.

Çemenlerni hazan bilen solduryp,
Bilbil könlün perýat bilen dolduryp,
Birniçäni töhmet bilen öldürüp,
Nähak gandan goly hynaly pelek.

Birniçäni şad-u horram eýleýip,
Birniçäni ýara mährem eýleýip,
Birniçäni gamga hemdem eýleýip,
Elemli hijranly, jepaly pelek.

Birniçäniň myradyna ýörmedi,
Birniçäniň gys-u ýazyn sormady,
Birniçäniň köňli küplet görmedi,
Birniçeden köňli ibaly pelek.

Mejnun aýdur, perýadymy eşit meň,
Gulak salyp bul dadymy eşit meň,
Mağsara çen dilhahymy eşit meň,
Gara daşdan gaty gupbaly pelek.

Elkyssa, andan soň Mejnun Leýliniň gabryga ýüzüni sürtüp, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglaý erdi. Emma Zeýt: “Eý, Mejnun, turgul, başyňny götergil, ýaryňnyň arwahyga dogaýypatyha kylyp, zyýaratyny berjaý Leýliniň mazaryga bakyp: “Eý, Leýli jan, bizdengoş saýlap gelip, zemin astyga girip, kimler bilen şeker güftarlyk kyldyň? Bu günler halyň kalaý, ýa teňmi?” diýip sözni aýdy:

Bady-ajal etgen hazan, eý gülüstanym, sen kalaý?
Rahty-sapr baglap çunan aramy-janym, sen kalaý?
Dar el-bakaga myhmanym, eý, hoş ananym, sen kalaý?
Bir tende iki jan idik, ruhy-rowanym, sen kalaý?
Häki-mezelletge nahan bolgan nyşanym, sen kalaý?

Bardyň hamuşan şährige, kim birle kyldyň sen ýarlyk,
Eýlär niçik toprak era mestana gözleriň harlyk.
Eksi-roýuň görset turup ki munda gül-ü gülzarlyk,
Şeker tiliň kimiň birle boldy şirin güftarlyk,
Eý läle fam, aramy-jan, şeker feşanym, sen kalaý?

Perde puş eýläp jahan era jemalyňny bu gün,
Ýadygär eýleýip maňa haby-hyýalyňny bu gün,
Ýaşyryp sen er goýnuda ebru helalyňny bu gün,
Arzuw eýläp gelipdir men seniň wysalyňny bu gün,
Istesem tapmam seni, eý, binyşanym, sen kalaý?

Jismi gülwerdiň gara er birle hemduş eýlediň,
Hem kenary-jennet asa birle aguş eýlediň,
Jaýy-baka rahtyn tüzüp, bizni feramuş eýlediň,
Eý Mesiha dem, melekler wagtyny hoş eýlediň,
Tuhfa taşlaýyp wirdiňni, eýa razdanym, sen kalaý?

Zülpi-anbarini gubar alud edip, eý näzenin,
Ýar-u hemdemsiz kalaý bolduň meh-u beýza çunin,
Iki şehla birle bolduň sen pitne eňňizi-zemin,
Ý asaňa hemdemlik eýlär hüýr-u gulmany-berin,
Bul dary-dünýäden ötüp, jennet mekanym, sen kalaý?

Sürmesa gözleri toldurdyň bu lahat topragyga,
Şöwr uruban ýangan jerahatlyk ýürekniň dagyga,
Guş boluban uçduň güli-firdöws-i-jennet bagyga,
Ot goýup geldiň araplaryň tümen til ýagyga,
Gussasy gamdan ferawan, eý mähribanym, sen kalaý?

Bagladyň sen azm eýleýip, suýy baka ahramyny,
Ki bada noş eýläp, ajalnyň elgiden ser jamyny,
Bul sapar wagtyda kylmaý dostuňa bir ylamyny,
Taşlaýuban tenha meni, urduň bakaga kämini,
Ýüz goýup, gelgen gaçyp, dar el amanym, sen kalaý?

Serwi kaddyňnyň saýasy tapdy zemin astyda ja,
Niçe janawer eýlegen näzik bedenlerden ryja,
Görgeç melekler suratyň, açdymykän desti-doga,

Geldim mazaryň başyga kylmakga, janym, “Merhaba!”
Halyň niçikdir bul zaman, aramy-janym, sen kalaý?

Ol müşki däne hallaryň kim, häk içre aldymy reň,
Olturdymy söhbet gurup ol mur-u mary bidireň,
Dürri-Emen dek dişleriň hemrahy boldy kaýsy seň,
Serwi çemenara kaddyň perwerdesidir göri-teň,
Eý serwi-ragnaýy-jahan, dürri-nahany, sen kalaý?

Mejnun gelip dat eýleýip gabrynda, eý ýary-huda,
Bilmem niçik düşdün yrak, menden saňa etmez seda,
Ahyrda şuldur mesgeni, hah şahy bolsun, hah geda,
Kysmatymyz şuldur eken, menden seni kyldy jyda,
Munda maňa köpdür pygan, eý gülüstanym, sen kalaý?

Elkyssa, Mejnun dilefgar bul muhammesni okyp, tamam kyldy. Irse destber-dest urup, perýat kunen raks urup, gäh kuhy-Nejd üzre, gäh rowzegähi Leýlide nala we pygan ah-u dilsuzy-jan tartar erdi we hun alud gözleriniň eşki-hasratydan rowzegähi-Leýliniň gara daşlaryga reňni-lagl berür erdi. Andan soň Leýliniň gabrynda dogaýy-patalar kylyp, Leýlige hudadan magferet tiläp, zar-zar aglap, bu gazalny aýdy:

Huda ýaryň bolup, ýarym,
Hemişe mähriban olsun.
Hudaýymga budur zarym,
Mekanyň jawydan olsun.

Miesser kysyn umany,
Ne çenden bolsa yhsany,
Behişdi hüýr-u gulmany
Saňa bes kim aýan olsun.

Çykyp rahmet suýy erden,
Goşulyp aby-köwserden,
Ki ryzwan guşlary birden
Başyňa saýawan olsun.

Pelekniň täki minasy,
Işigiňniň häki-pasy,
Hemme dur-jana kuddusy
Görüňe pasyban olsun.

Şerafatly bolsun bul dem,
Egämden magferet dem-dem,
Hudanyň rahmeti her dem,
Mazaryňa rowan olsun.

Haýaty-alem ötginçä,

Mydary-dähr gitginçä,
Kyýamat daňy atgynça,
Uşby rowzäň bostan olsun.

Meniň hem ölmegim meýli,
Ki men Mejnun, sen hem Leýli,
Zyýaratgähi yşk heýli,
Şerafatlyg mekan olsun.

Emma Mejnun bu sözlerni aýdyp, Leýliniň gabryny guşaklap, perýat-pyganlar eýler erdi we gözüniň ýaşy bilen Leýliniň mazarynyň taşyga suw sepip, ene bir taşny alyp, gögsüge urar erdi. Berehnegany-magşar dek bolup, ruýy bejanyby-beýaban kylyp, raks urup, perýat-pygan kylyp, ýyglaý baryp, bir garga girer erdi we hemişe berkarar zar-zar ýyglar erdi. Günde baryp, Leýliniň mazaryga ýüzüni sürtüp, nowhazary kylur erdi we ene doga-patalar kylyp, ýyglar erdi. Gaýdyp gelip, ol garga baryp, mesgen kylur erdi. Hiç rahguzar galmady kim, hes – haşaklaryny otlug ahlardan köýdürmegen.

Emma Mejnun dilefgar gähi-gähi bahar silaby dek tugýan kylyp, mesti-biygtyýar, bisabr-u bikarar we zar-zar ýyglaý, rowzegähi – Leýli dilaramga barur erdi. Anyň otlug ah-u uýnünden we tebbi-tab şiddetiden halk-halaýyk yztyrabga düşüp, şol güzergähden öte bilmes erdiler we gijeler hem ýata bilmes erdiler.

Elgaraz, Mejnunnyň ahydan eser etip, synaýy-uşşaklar joş urup, gaýnap, suhanwerniň bu gazalny okugany:

Şahy-Mejnun çeker elemini, ahy,
Andan synamyza eser etipdir.
Agzyndan ot çykar, düýdi-syýahy,
Dünýä ýüzün andan şerer tutupdyr.

Uşşak ili edip gamly söwdany,
Arturyp başyga şöwri-gowgany,
Alar derdi bilen pany dünýäni,
Ne hublar taşlaýup, güzer edipdir.

Yşk söwdasy düşse her kim başyna,
Gan goşulyp akar gözde ýaşyna,
Iýgen nany bilen içen aşyna,
Pelek-agy, hijran-zäher gatypdyr.

Kim aşykdyr, munda kylmas parahat,
Dost-u duşman aňa kylar melamat,
Arturyp başyga derdi-kyýamat,
Kaçan bu dünýäge nazar edipdir.

Yşkyň elemige örtendi Nary,
Hasrat-u gam bilen eýledi zary,
Akyzyp göz ýaşyn eýledi jary,
Dünýä ýüzün göýä bahr tutupdyr.

Emma suhanwer bul sözni tamam kyldy. Elkyssa, muhteser, bu halat birle şahy-Mejnun Leýliniň zyýaratyga barur erdi kim, nägäh yrakdan bir adam peýda boldy kim, bir baly-şikeste we gözlerini we ýüzlerini gerdi-ruhy-mähnet bir dert basgan, aýaklary gamaryp, hobab öý dek eýle dar bolgan we monheri-kamat, elide asaýy-natuwany, her sagat we her gadamda bir halat peýda kylyp gele durur. Her nişi-hara jigerlerini deşip-deşip çykan. Bul meratebde şahy-Mejnun we ol dürri-täji-jahan aldyga gelip durdy we Mejnunga salam kyldy. Emma Mejnun dilefgarjowaby-salam aýdyp: “Sen men dek kaddyň bary gamdan we mähnetden duta bolgan!” diýip, andak sorap, zar-zar, çün ebri-nowbahar ýyglap, jany köýüp, bir söz aýdy:

Meniň dek dady-armanga düşgen natuwan kim sen?

Bu ýañlyg bary-mähnetden kaddy bolgan kewan, kim sen?

Ynany-ygtyýaryň bes gidipdir dest-u paýyňdan,

Men dek mübtelalyk kesp edip, eý bagry gan, kim sen?

Ka erden sen nedir agtardyň, eý monheni kamat,

Başy bolgan hemme mähnet guşuga aşýan, kim sen?

Adyň nedür seniň, bul dem men Mejnunga hemdem sen,

Ýitirip rahy-maksatny, bolup her ýan rowan, kim sen?

Emma Mejnun aşyfta ahwal bu gazalny okup, tamam kyldy we “Kim sen, menden ne sorryr sen?” diýdi. Irse, ol adam zar-zar ýyglap, hyjlat derýasyga gark bolup, Mejnunnyň aýagyga ýykylyp, göz-ýüzleriden sorup, ýyglap, zybany uzr magzeret açyp, aýdy: “Eý, Mejnun, magdur tutgul, hakyňyza jebir kyldym, imdi toba kyldym, kabul hezretiňiz bolsun, günähimni ötgül?” diýip, zar-zar ýyglap, aýdy: “Eý, Mejnun, Ibn Salam durur men, Bagdat welaýatyndan renji-rah tartyp gelür men” diýip, köp uzr-magdur edip, zar-zar ýygylar erdi. Mejnun dilefgar aýdy: “Eý, Ibn Salam, owwalda meniň birlen saz ermes erdiň, imdi gelip sen, mahrum gaýtganyň lazym ermes. Imdi her hajatyň bolsa, beýan kylgyl, miesser kylaýyn” diýip gazal okugany:

Gelgil bäri, Ibni Salam Bagdady,

Her maksadyň bolsa, hasyl eýläýin.

Mahrum gaýtma, geldiň, tapgyl myrady,

Myradyň waslyga wasyl eýläýin.

Hiç bir saz olmadyň owwalda maňa,

Galdy seniň meniň ahwalym teňe,

Herne jebir eýleseň geçirdim saňa,

Bul gün köňlüm saňa maýyl eýläýin.

Maňa bul ýazylan kalu beladan,

Jepa çekip ötmek köne dünýäden,

Senden ermes, maňa her ne hudadan,

Bes niçik men seni bidil eýläýin.

Ýyglamagyl gözün eşkini saçyp,

Gutulmas hiç kişi takdyrdan gaçyp,

Pygan gurup, ýyglap, her zaman açyp,

Yşk kitabyn okup, tahsil eýläýin.

Ibn Salam, salma janyň belaga,
Salmagyl özüňni bul majeraga,
Leýli göç eýlemiş dar el bakaga,
Men niçik bul erde menzil eýläýin.

Köp ýyglama, başyň ýokary göter,
Ah urma, pyganyň alemi örtär,
Öz derdime özüm köýgenim eter,
Gel, öz başym saňa sejjil eýläýin.

Aşyklaryň akar gözüden ýaşy,
Zäherdir iýgeni, zakkumdyr aşy,
Mejnun-Nary, görme hiç kimden işi,
Özüm takdyrma kaýyl eýläýin.

Emma Mejnun bu sözni okup, tamam etdi. Anda ibn Salam aýdy: “Eý aşyky-päk, men seniň ýagşy adyňny Leýliden eşidip erdim, Leýli seniň üçin subh-u şam, belki, ala ad-dowam “Waý, Mejnun!” diýip, pyrakynda ýyglar erdi, welemma birniçe gün Leýli birlen ruzgär geçirdim, behaky-namy-perwerdigär, hejde hezar alem we behaky-hanaýy-Käbe bir mertebe Leýliniň goluny şerigat işine tutganyň ýok. Her lahza Leýli aşufta ahwal seniň hijriňde ýyglap, maňa bir roýy-hoş bermedi. Emma Leýliden köp köňlüm galdy, ýüzüğe bakmadym, ahyr al emr renjur bolup, öler halatga etişdi, gorkup, “Kişiniň perzendi nahak ölmesin” diýip, getirip, ata-enesige tabşyryp erdim. Helä birniçe eýýamdan bäri habaryň ýok, ne halda boldy”. Ene aýdy: “Gaýybana sizge yhlas getirip erdim. Emma Leýliden waspyňny eşidip erdim: Eý aşyk, Leýli hem seniň üçin köer erdi, hem köer erken sen. Leýli aýtgança bar eken sen weliken Bagdat halky seniň aýtgan gazallaryňny “Bu Mejnunnyň sözi” diýip, bitip, ýat alurlar, men hem bu umyt birlen gelip men, şaed ki siziň gülzary-tabyňyzdan bir güli üzüp, buý kylyp algaý men-diýip – kylyp bidepligimni afuw kylyp sen!” diýdi we zar-zar ýyglabardi. “Ne mähnet azmude kylyp sen, bu terz ermes erdiň!” diýip, Mejnunga garap, bir gazal okugany:

Aşyklar soltany, araplar şahy,
Çeşmi-girýanyňa döze bilmenem.
Pelekniň öwşünde sen idiň mahy,
Ah-u efganyňa döze bilmenem.

Owwalky subaty-kararyň kany,
Kuwwaty-dermanyň, mydaryň kany,
Köňlünüň aldyrgan nigaryň kany,
Köýgülik janyňa döze bilmenem.

Gün-günden haltyň bolupdyr zebun,
Ýüregiň gussasy söküpdir düwün,
Köýgülik görer men gadymdan bu gün,
Döwri-döwranyňa döze bilmenem.

Horamyň ham bolup, aklyň çaşypdyr,
Perýad-u pyganyň hedden aşypdyr,
Haýatyň bagyga hazan düşüpdür,
Peňni-hazanyňa döze bilmenem....

Emma Ibn Salam sözüni tamam kyldy. Mejnun aýdy: Eý, Ibn Salam, seniň ganyň maňa däri erdi, ne çäre kylaýyn, takdyry-alla şul erken, eý byradar, senden razydyr men, imdi çäre ýokdur!” diýdi. Elgaraz, Mejnun Ibn Salama garap, bir gazal aýdy:

Ibni Salam, arzym saňa, Mejnuny-binowa özüm,
Derdi-pyragy deştide derbe-geda özüm.

Leýli diýip çöli –Mugan, yşky gamydan köýdi jan,
Megenim sähraýy-jahan, watansyz, bimäwa özüm.

Dünýäniň baryn terk edip, yşky gamynda örtenip,
Leýli derdige ah urup, Edhemi-binowa özüm.

Perhat-Şirin bary galat-yşk lapyny kyldy ol ret,
Warka-ýu Gülşa heme dert-barysyga pişwa özüm.

Bul Mejnuny Leýli diýdi, ata-enäni taşlady,
Wagşy haýwany dost diýdi, hemdemi-biryýa özüm.

Elgaraz, Mejnun sözüni tamam etdi. Ibn Salam aýdy: “Eý, Mejnun, hälä sözlegil, wepadaryn kalaý?” diýdi. Anda Mejnun bir ah urup: “Eý, Ibn Salam, ýörgün ýary-wepadarymny saňa görseteýin” diýip, Ibn Salamnyň goludan tutup uşlap, Leýliniň mazaryga alyp baryp, Leýliniň gabry-päkini aňa görsetip, bu muhammesni okudy:

Ibn Salam, aýdaý eşit, dagy-dilim yzhary şul,
Talhy-kam etgen meni alemde şeker bary şul,
Göze bolgan häki-paýy totuýa derkary şul,
Bes, ajal bady hazan etgen gül-u gülzary şul,
Bes, heläki janym algan Leýli atlyg ýary şul.

Wasly umydynda erdim, dagy-hijran berdi ýüz,
Laglydan şeker talap erdim, jiger gan berdi ýüz,
Zülpüniň söwdasydan ahyr perişan berdi ýüz,
Her zaman, her dem maňa çykmak üçin jan berdi ýüz,
Bes, heläki janym algan Leýli atlyg ýary şul.

Nahal ömrüm eşki-çeşmim birle silab eýlegen,
Hem gezaýy-kuwwaty ruhumny hunab eýlegen,
Ten hysary bagrymny ganyga garkab eýlegen,
Ustuhanyň kuhy-mähnet birle bitab eýlegen,
Bes, heläki janym algan Leýli atlyg ýary şul.

Mahy-tabanyň batyban,boldy bul dem ziri-häk,
Men galyp men uşbu hasrat birle ýyglaý syna çäk,

Bendi bendiden seda çykdy gamydan derdnäk,
Harmany-jismimge ot goýgan meniň şul ruhy päk,
Bes, heläki janym algan Leýli atlyg ýary şul.

Niçe gündür, gözlerim üstüdedir şemgy-çyrag,
Köýübän ölgen turur men kim, seraser derdi-dag,
Başyma guşlar uýasy, bir tapalmas men ferag,
Daýyma mejnun men ermes, men zamany-akly sag,
Bes, heläki janym algan Leýli atlyg ýary şul.

Elkyssa, Mejnun bu sözni aýdyp, tamam kyldy. Irse Ibn Salam Leýliniň wepatyny eşidip. “Waý aşyky päkler, ol wagtda könlümde meger bular aşyky-päk bolgaý diýp erdim” diýip, Mejnunnyň halyga rehmi gelip, binehaýat köýüp, ýyglar erdi. Welamma, ol güzary-behiştin hazan bolganyga yztyrabga düşüp, Mejnun bilen birniçe gün hemdem boldy. Mejnunga ülpet bolup, birniçe kasyda we gazalyýatlarydan ýat alyp we bazy-Bagdat ýoluny tutup gider bolup, Mejnun birlen hoşlaşyp, rugsat tiläp, bir warsaky okugany:

Hoş imdi, şa Mejnun, aşyklar şahy,
Bize rugsat bolsa, horam edeli.
Hasrat birlen çekip elemli ahy,
Her kim bir menzilde makam edeli.

Sen ýyglar sen gözden döküp gan ýaşyň,
Hasratly söwdadan gutulmaz başyň,
Berelella, seniň tab-u berdaşyň,
Biz niçik bul derde aram edeli.

Eşki-çeşmiň akyp mysaly silab,
Joş urar her biri göýäki girdab,
Kemine bendäge berseňiz jowap,
Bagdat keşwerige ahram edeli.

Seniň bul halyňa dözmedi janym,
Niçe dursam, şonça artar pyganyň,
Destur olsa bize şahu soltanyň,
Gider estedadyn enjam edeli.

Ibn Salam gider boldy ýoluna,
Başyn alyp-çykyp hyjran çölüne,
Dözmez zary-Mejnun garyp halyna,
Yşk depderin okyp, nyzam edeli.

Emma Ibn Salam bu sözni tamam kylyp, Mejnun dilefgar birle hoşlaşyp, Bagdat ýoluny tutup gideberdi.

Emma Mejnunyň günden-güne elemini zyýada bolup, bara-bara derdi efsun boldy we hetden aşa perýat-pyganlar kylar erdi. Hiç bir halk munuň nalasyna dözüp, duşundan geçe bilmez erdi. Mejnun dünýäden könlüni üzüp, bir gün Leýli mazaryga baryp, goluny açyp, asmana bakyp: “Eý, perwerdigärim, ýalançy dünýäde gezmäge takatym galmady. Leýliden aýrylyp, munda

ýörmeklik maňa ne hajatdyr, hudaý-a, meni bu sewadan algyl, Leýlige men hem goşulsam!”
diýip, bir gazal aýdy:

Eý, hudaý-a, ýar diýip, derdimni efzun kyl meni!
Akyzyp göz ýaşymy derýaýy-jeýhun kyl meni!

Çün semender dek tenim bu ataşy-yşk içre kim,
Yşkyň derdiden meni mejruh-u dilhun kyl meni!

Misli kaknus dek tenimden bark urar çün ataşym,
Köýdürip bal-u perimni, hem uçnan kül kyl meni!

Leýli waslyny görer men diýp umydym bar idi,
Hasraty-Leýli bilen kaddymny çün nun kyl meni!

Çün hüjümi-gam bilen mejruh boldy peýkerim,
Leýli gitdi bu jahandan, imdi mahzun kyl meni!

Andalyp, biçäre dek üzdüm tamany ýardan,
Köýdürip bal-u perimni hem çunan kül kyl meni!

Mejnuny-diwana men, gurbatda galdym sargaryp,
Goýma bu gurbatda bu gün hem jigerhun kyl meni.
Elkyssa, Mejnun allatagalanyň müň bir adyny şafyg getirip, bir söz diýdi:
Kadyr alla, müň bir adyň hakyndan,
Jepasy köp bu dünýäden al meni.
Ol sypatyň, eke zatyň hakyndan,
Jepasy köp bu dünýäden al meni.

Gün-günden zyýada mähnetim artar,
Öz lutfuňa alyp, köňlümi gaýtar,
Mekkara dünýäniň jilwesi iltär,
Jepasy köp bu dünýäden al meni.

Ýagşy güne pelekrazy imesdir,
Baş günçülik dünýä haýy-höwesdir,
Aşyklaryň durar jaýy imesdir,
Jepasy köp bu dünýäden al meni.

Kimse gelip munda etdi myrada,
Maksud ýolun tapmaý galdy arada,
Mundan artyk goýma meni dünýäde,
Jepasy köp bu dünýäden al meni.

Renjim artyp, halym boldy günbe-gün,
Aklym aldy gan ýygładyp tünbe-tün,

Özüň bolgul aşyklara rehnemun,
Jepasy köp bu dünýäden al meni.

Aşyk bolan, gaty günler geçirmiş,
Ki zal dünýä jiger ganyn içirmiş,
Mähir gyzyn bir görsetip gaçyrmış,
Kawly ýalغان bihaýadan al meni.

Birniçäniň ýürek-bagryn daglady,
Birniçäni ýaman ýola çaglady,
Merdanalar mundan ýükün baglady,
Zaly-melgun, eşgalydan al meni.

Birewler mal bilen wagtyň kyldy şat,
Birewler yşk bilen taşlady uýat,
Bergil dilegimni, çykaryp hajat,
Köňül üzdüm, bu dünýäden al meni.

Misgin başym ne mähnetge tutgardy,
Pyçagyny ustuhandan ötgerdi,
Bir şadyna niçe külpet ötgürdi,
Jepasy köp bu dünýäden al meni.

Aşyk bolgan yşk ýoluna talaşur,
Janyň berip, jananyga ulaşur,
Leyli üçin men hem ölsem ýaraşur,
Razydyr men, bibakadan al meni.

Gyzyl ýüzüm zagpyran dek solduryp,
Hasta köňlüm elem bilen dolduryp,
Bu dünýäde hasrat bilen öldürüp,
Ähtibarsyz bu mekandan al meni.

Rugsat bergil, jan goşulsyn janyna,
Dahyl bolsun ol göwheriň känine,
Köňlüm guşy perwaz eder ýanyna,
Ähdi ýalan biwepadan al meni.

Mejnun aýdar, hak etişsin hallara,
Aklym haýran, gözüm girýan ýollara,
Bakman imdi sagym bilen sollara,
Jepasy köp bu dünýäden al meni.

Emma Mejnun dilefgarnyň we jepakeş bimydarnyň köňlünden dert-älemi efzun bolup we hal-ahwaly zebunrak bolup, bitakat bola başlady we ene söz guzary-binehaýat birle wagtyňy

ganymat tapyp, hatyraýy-Leyli dilaramnyň rowzegähige baryp, çün mury-hasta susmar piçide
seri suýy-asman we ýüzüni bejanyby-bargähi-rahman kylyp, bu mynajatny okugany:

Kadyr alla, dergahyňa gelmişem,
Meni beýle ah-u zara goýmagyn,
Jandan geçip, jonabyňda bolmuşam,
Öz goşuňdan başga dara goýmagyn.

Öz-özünden bolan zatyň haky çün,
Se wahdetiň, on sypatyň haky çün,
Şerafatlyg müň bir adyň haky çün,
Goş Leylige, intizara goýmagyn.

Adam birle Howa, ýa Ebul Beşer,
Şeýs beni Keýamers alarga piser,
Idisiň haky çün eýläp bir nazar,
Egäm,meni bu kirdara goýmagyn.

Ruhum guşy perwaz eder uçmaga,
Bul panydan dar el-baka göçmäge,
Ýar elinde baky şerap içmäge,
Asly weýran,bimydara goýmagyn.

Nuhy nebi,Halyl rahman hakydan,
Dawut ogly ol Süleýman hakydan,
Mustapaga inen kuran hakydan,
Meni hergiz ýokdan bara goýmagyn.

Aşyklar soltany Ýusup-Züleyha,
Dünýäden müjerret öten Mesiha,
Hazreti Musanyň razgähi Sina,
Alar haky bagrym para goýmagyn.

Zebihulla kaýyl boldy ganyna,
Jirjis rehm etmedi şirin janyna,
Sabr eýledi, geldi Eýýup şanyňa,
Meni derdi-bişumara goýmagyn.

Hak habbyby Mustapanyň hormaty,
Çaryýary basafanyň hormaty,
Barça nebi öwlüýäniň hormaty,
Gan agladyp, bagtym gara goýmagyn.

Mekkara dünýädir, jilwesi iltär,
Öz lutfuňa alyp, könlümi gaýtar,
Bul pany öýünde bolgany eter,

Mundan artyk şermisara goýmagyn.

Mähnetim zyýada, halatym zebun,
Perýadym artadyr meniň günbe-gün,
Bul gün maňa özüň bolup rehnemun,
Bagrym para, köňlüm ýara goýmagyn,

Bitmes işim bul panydan gitmeýin,
Rahtym düzüp, baka ýolun tutmaýyn,
Mundan artyk ah-u hasrat etmäýin,
Sekfi bozuk, teň-u dara goýmagyn.

Kimse gelip, munda etdi myrada,
Maksat ýolun tutalmaýyn arada,
Ajyz gul men, goýma beýle belada,
Derdim artyp, sansyz zara goýmagyn.

Ne aşykdyr ýar ýolunda bolmasa,
Jiger-bagryn para-para dilmese,
Jan talaşyp, mazarynda ölmese,
Mejnun guluň namys-ara goýmagyn.

Emma Mejnun dilefgar bu mynajatny tamam kyldy. Irse, rowzegähi-Leýlini ganymat bilip, wagtyny ferah we gabry-mübäreknîň kenaryga tatyp we posa urup, jan behak teslim kyldy. Emma halaýyk habar tapyp jem bolup, şost-u şow kylyp, bir-birige aýdur erdi kim, “Elbetde bular aşyky-päk bolgaýlar, ikilerin bir jaýda depin kylalyň, iki aşyk bir-birige dahyl bolgaý” diýp erdiler. Emma birniçe wagt serzeneşi-halaýykdan gorkup, Leýli kabylasy ar-namys kylyp, Mejnun dilefgarny bu gabrystanda goýmaz erdiler. Emma kabylaýy-arapnyň buzurgwarlary: “Zynhar bularga ýaman til etgürmäň, bular aşyky-päk erkenler!” diýip, köp kişi jem olup, Leýliniň bir tarapynda depin kyldylar.

Emma oşol Leýli dilaramnyň ruhy Mejnun dilefgarnyň ruhunyň aldyga çykyp, “Mejnun binowa meniň yzymdan agtaryp gele durur” diýip, hoşwagt bolup, bir muhammes okugany:

Hamd-u sena hudaýyma, derdime bir dowa gelür,
Ah-u pygan-u nalalap, gam bile mübtela gelür,
Jebr-u jepa çeken oşol dilberi-bawepa gelür,
Şalygyny edip adem, yşk ýoluda geda gelür,
Leýlini yzlaýyp bu gün, Mejnuny-binowa gelür.

Ötdi jahandan ol garyp, niçe gam-u sütem bilen,
Meniň hijri-pyrakymny çekip hasrat hedem bilen,
Berdi ýolunda janyny gussa-ýu ýüz elem bilen,
Gabrym üze urup pygan jan bere çeşmi-nem bilen,
Leýlini yzlaýyp bu gün, Mejnuny-binowa gelür.

Leýli diýbän jahan era ýyglady bikarar olup,
Ekl edibän dem çeker dünýäde har-u zar olup,

Kuhy-Nejd üze meniň ýoluma intizar olup,
Etmedi mesgenin pena öýüde dilefgar olup,
Leýlini yzlaýyp bu gün, Mejnuny-binowa gelür.

Hasta, hazyn janyn ýakyp, yşk oduga eda kylyp,
Ýoluma telmura bakyp, sypat nowa kylyp,
Bahry-gamym bilen akyp, janyga müň jepa kylyp,
Göz ýaşy her sary akyp, ähdige, bes, wepa kylyp,
Leýlini yzlaýyp bu gün, Mejnuny-binowa gelür.

Şat oluban baka sary Leýli diýip jununginäm,
Geldi pygan-u nalada halaty köp zebunginäm,
Para bagyr, jigerkebap, gam dil, didesi hunginäm,
Eýledi depder-u kitap Nary, rehnemunginäm,
Leýlini yzlaýyp bu gün, Mejnuny-binowa gelür.

Emma Leýli dilaramnyň ruhy bu muhammesni tamam kyldy. Welemma Mejnuny-binowany
depin kylgandan soň, sowal kylgujylar gelip, Mejnun dergahydan sowal kylgany bul durur:

Eý bende, efalyndan tä kim, uýalyp geldiň,
Sen kaýsy sowabyňny aldyňa alyp geldiň?
Dünýä idi hasylgäh sen, bes, ne kylyp geldiň?
Kysmatga boýun sunduň, halyňny bilip geldiň,
Dergahyga rebbinniň, Mejnun, ne alyp geldiň?

Pa malyňa alemni bir turpa besat etdi,
Ryzkyň talabyn kylmaý, aldyňga ýakyn etdi,
Bir zerre idi aslyň, bes, munça ayz tutdy,
Gel söýle ybadatdan, ömrüň ne edip ötdi,
Dergahyga rebbinniň, Mejnun, ne alyp geldiň?
Salary-jahan erdiň, görset ýog-u baryňny,
Bir pulga kişi almas ol kylgan kirdaryňny,
Her ylm-u amal bolsa, goş eýle şumaryňny,
Bir tilge sowal etdim sanyça gubaryňny,
Dergahyga rebbinniň, Mejnun, ne alyp geldiň?

Sungumny tomaşa kyl diýp saňa beser berdi,
Eý bende, muhaýýyr sen, Kuranda habar berdi,
Tut haýr-u sahawat diýp, eliňge hüner berdi,
Aldynda kyýamatnyň söwdasyn eser berdi,
Dergahyga rebbinniň, Mejnun, ne alyp geldiň?

Eý bende, gelipdir sen, gaýdyp gideriň bolmas,
Bir erde tutup menzil, andan öteriň bolmas,
Maksat ýoly katyg ýol, istäp eteriň bolmas,
Her nep-u zerer bolsa, aýdyp, ederiň bolmas,
Dergahyga rebbinniň, Mejnun, ne alyp geldiň?

Emma iki melaýyk sowal kunende, bul sözni tamam kyldy. Erse, andan soň Mejnun dergahy “Rebbim alla” diýip, häki-mezelletden baş göterip, bu jowapny aýgany:

Rebbimge, eý Münkür, Nekir, ahy-säher geltirmişem,
Jismim imes tagatpezir, huny-jiger geltirmişem,
Usýanly guldur men kesir, ruhsary-zer geltirmişem,
Derd-u elemden binezir, zary-sapar geltirmişem,
Bolgaýmykan diýip destgir, tä çeşmi-ter geltirmişem.

Pikrim ne bir adam bilen ryswalygym meşhur idi,
Bimar jismim gam bilen ki tagatga nämakdur idi,
Her erge barsam, rem bilen kim görse, menden dur idi,
Hasrat diýgen hemdem bilen könlüm öýi magmur idi,
Başymga mähnetden seriri-gam birle por geltirmişem.

Leýli höwesiden başym guşlarga boldy aşýan,
Zährab idi içgen aşym, ýutgan tagamym erdi gan,
Gün-günden artyp käýişim Leýli üçin, bes, her zaman,
Dem-dem döküp gan göz ýaşym, aldyda mün ah-u pygan,
Yşk elgide boldum esir julide ser geltirmişem.

Mähnet ýüki kaddym бүкүп, pikri-gamy Leýla idim,
Silaby-eşkim dür döküp, bir aşyky-şeyda idim,
Synam gapysyn bes söküp, diwanaýy-ryswa idim,
Rahy-hakykatdan çöküp galgan besi agma idim,
Biçäre, bir misgin-pakyr köp derdeser geltirmişem.

Halk agzyda Mejnun adym, bir natuwany-zary-yşk,
Derd-u mähnetdir tintim ser tä be ser efkary-yşk,
Bul erdi daýym nietim, ölsem bolup bimary-yşk,
Ne hakga tagat kuwwatym guýdy aýagdan bary-yşk,
Rebbimge, neýleý, naguzir ajzy-hüner geltirmişem.

Emma Mejnun dergahy bu jowapny aýdy. Irse, andan soň, perwerdigäri-alemge Mejnunnyňjowaby hoş gelip, Leýli dilefgarnyň suratynda bir gulmana zib-u zynat berip, Mejnun dergahynyň aldyga ez beraýy imtihan iberdi. Emma ol gulman gelgeç, Mejnun dergahy ol gulmanlary hewaýy işitiýaky kylyp gördi kim, Leýlige ogşamydyr. Elkyssa, Mejnun dergahy ol iki melaýykga bu sözni aýdur eken:

Arzym sizge, haknyň söwer içlisi,
Leýli bolsa, dagy-yşky bolmazmy?
Hakykatnyň, tarykatnyň ýolçusy,
Leýli bolsa, dagy-yşky bolmazmy?

Kimse gül diýp, başa sanjar her hesi,
Her tikenden gelmez bolur gül ysy,
Leýli şehit boldy, gandyr kamysy,
Leýli bolsa, dagy-yşky bolmazmy?

Ne söwdaga saldy meni dun pelek,
Sizler meni aldap, eýlemäň heläk,
Meniň Leýlim ermes, meger bu melek,
Leýli bolsa, dagy-yşky bolmazmy?

Leýlige ogşamaz agy-garasy,
Yrakdyr Leýliniň mundan arasy,
Leýliniň bagrynda yşkyň ýarasy,
Leýli bolsa, dagy-yşky bolmazmy?

Näler artdy biwepanyň jepasy,
Nädip çyksyn başdan anyň höwesi,
Jebhesinde bardyr dagy-wepasy,
Leýli bolsa, dagy-yşky bolmazmy?

Mejnun diýp, gül diýip elim urmanam,
Köňül tagtyn her dilbere gurmanam,
Bul gulmana dyrnagyny bermenem,
Leýli bolsa, dagy-yşky bolmazmy?

Elkyssa, Mejnun dergahy bu gazalny okyp, tamam kyldy. Emma andan soň, Leýli dilaramnyň ruhanieti we Mejnun dilefgarnyň ruhanieti ikisi guş bolup, behiştî-anbarsereşt içre dahyl boldy we iki aşyk bir goşulyp, aýşy-aşretde boldular.

Emma Zeýt bu syrny görüp, ähli arap jemagasyga bul wakanyň beýanyndan habar berdi kim: “Bir gije uýkuda erdim, nägäh maglum boldy kim, behiştî-anbarsereşt üzre bir köşk peýda boldy. Ol içre birniçe öý peýda boldy we öý içinde bir tagty-aly we ol tagt üzre iki dilruba bir-birlerige kadyh berip, şeraby-jennet içip, gerdeneriden gol salyşyp we posa alyşyp olturyrlar. Men sordum: “Bular kimler dururlar kim, zib-fer birle olturyrlar?” Anda aýdylar kim: “Bular Leýli birle Mejnun dururlar, ol dünýäde aşyk bolup, jebir-jepa, mähnet köp çekmişler. Imdi bul dünýäde hak tagala bularny bir-birlerige goşup, behiştî-anbarsereşt içre mekan bermiş. Maksady aslyga etip, munda döwran sürürler” diýip aýdylar.